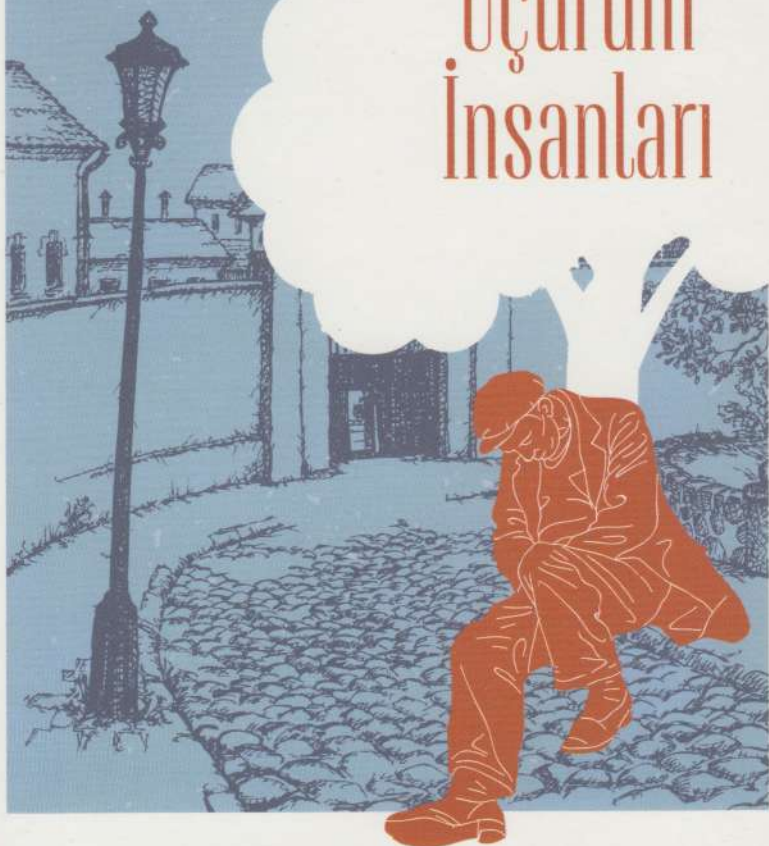

JACK LONDON

Uçurum İnsanları

ALFA® | EDEBİYAT

UÇURUM İNSANLARI

JACK LONDON (1876-1916)

San Francisco doğumlu ABD'li gazeteci ve roman yazarı. İnsan ve insanın doğayla olan mücadelesini tüm gerçekliğiyle anlattığı romanlarıyla ün saldı. Küçük yaşlarda çalışmaya başladı, şehir kütüphanesinde okuduğu kitaplarla kendi kendini eğitti. Okuduğu serüven romanlarından farksız, maceralarla dolu bir hayat sürdü. İstiridye korsanlığı yaptı, türlü işlere girip çıktı, serserilik yaptı, hapis yattı, sosyalizmin aktif bir destekleyicisi olmasına rağmen ırklar hakkında tartışmalı görüşler besledi. 1897'de Klondike'a altın aramaya gidenlere katıldı ve buradaki deneyimlerinden yararlanarak kitaplar yazdı. Yazdıklarından yüksek gelir elde eden ilk yazarlardan biriydi. İki kez evlendi ve 1916'da çiftliğinde öldü. Morfin kullandığı için pek çok kaynakta intihar ettiği söylenirse de ölüm raporunda üremiden öldüğü yazar. Önemli eserleri şunlardır: *Vahşetin Çağrısı* (1903), *Deniz Kurdu* (1904), *Beyaz Diş* (1906), *Demir Ökçe* (1908), *Martin Eden* (1908), *Bir Alkoliğin Anıları* (1913). *Pasifik Öyküleri*'ni 4 cilt olarak (*Güney Denizi Hikayeleri*, *Güneşin Oğlu*, *Makaloo Hasını Üzerinde* ve *Hawaii Öyküleri*) yayımlayan Yayınevimiz Jack London'un toplu eserlerini yayımlamaya devam edecektir.

OSMAN ÇAKMAKÇI

1965 yılında Trabzon'da doğdu. Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümünün ardından İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünden mezun oldu. 1982'den itibaren şiir ve yazıları ülkemizin önde gelen dergi ve gazetelerinde yayımlandı. Kafka, James Joyce, Kierkegaard, Unica Zürn, Daniil Kharm's'ın da aralarında bulunduğu çok sayıda yazarın çok sayıda kitabını dilimize kazandırdı. *Zakkum Avı*, *Uçuşan Ağaç* ve *Köryazı* şiir kitaplarının yanı sıra *Konuşmanın İmkânsızlığı Üzerine Bir Diyalog* ve *Aşağılık Sanat* adlı deneme kitapları bulunuyor.

The People of the Abyss: Uçurum İnsanları

© 2015, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Kitabın Türkçe yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak

Genel Müdür Vedat Bayrak

Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu

Yayına Hazırlayan Tülin Er

Kapak Tasarımı Adnan Elmasoğlu

Sayfa Tasarımı Zuhul Turan

ISBN 978-605-171-177-5

1. Basım: Kasım 2015

Baskı ve Cilt

Melisa Matbaacılık

Çiftehavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul

Tel: 0(212) 674 97 23 Faks: 0(212) 674 97 29

Sertifika no: 12088

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

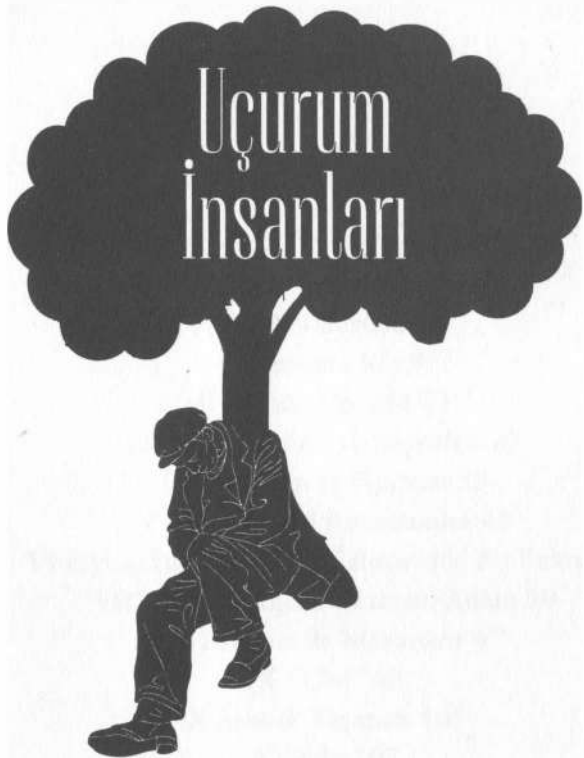
Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34410 Fatih-İstanbul

Tel: 0(212) 511 53 03 (pbx) Faks: 0(212) 519 33 00

www.alfakitap.com - info@alfakitap.com

Sertifika No: 10905

JACK LONDON

Çeviren Osman Çakmakçı

ALFA®

İçindekiler

Yazarın önsözü	7
I Uçuruma İniş	9
II Johnny Upright	21
III Kiralık Odam ve Başkaları	27
IV Bir İnsan ve Uçurum	33
V Uçurumun Kıyısındakiler	45
VI Frying Pan Sokağı ve Cehenneme Bir Bakış	52
VII Victoria Nişanı Kazanan Adam	60
VIII Arabacı ile Marangoz	67
IX “Çivi”	82
X Sancak Taşımak	101
XI Askı	107
XII Taç Giyme Günü	121
XIII Dok İşçisi Dan Cullen	138
XIV Şerbetçi Otu ve Toplayıcıları	145
XV Deniz Kadını	155
XVI Mülkiyet İnsana Karşı	160

XVII Yetersizlik	168
XVIII Ücretler	177
XIX Getto	185
XX Kahvehaneler ve Yatakhaneler	201
XXI Hayatın Tehlikeleri	213
XXII İntihar	225
XXIII Çocuklar	234
XXIV Bir Gece Manzarası	242
XXV Haykıran Açlık	247
XXVI İçki, ılımlılık ve Tutumluluk	257
XXVII Yönetim	266

Yazarın önsözü

Bu kitabı oluşturan deneyimleri, 1902 yazında yaşadım. Londra'nın yeraltı dünyasına bir kâşifinkine benzetilebilecek bir tutumla girdim. Oraları görme-yenlerin fikirlerinden ya da gidip görenlerin sözlerindense, kendi gözlerimle tanımak istedim Londra'yı... Bundan başka, yeraltı dünyasındaki hayatı ölçmek için belirli, basit bir ölçütüm vardı. Oradaki hayat, daha çok yaşama, fiziksel ve ruhsal sağlığa yöneliyorsa iyiydi; daha az yaşama, yaralanmış, güdükleştirilmiş ve yozlaşmış yaşama yöneliyorsa kötüydü.

Okuyucu kolaylıkla fark edecektir ki, gördüklerimin çoğu kötüydü. Yine de bu kitabı yazdığım dönemin, İngiltere'de "iyi zamanlar" olarak değerlendirildiği unutulmamalıdır. Karşılaştığım açlık ve barınacak yer yokluğu gibi sorunlar en büyük refah dönemlerinde bile ortadan kaldırılamamış müzmin bir sefalet durumuydu.

Söz konusu yazın ardından sert bir kış geldi. İstirap ve mutlak açlık öyle bir noktaya ulaştı ki, toplum bununla baş edemedi. Çok büyük sayıda işsiz oluşturduğu büyük kalabalıklar, her gün Londra'nın sokaklarında ekmek diye bağırarak yürüdüler. 1903 yılının Ocak ayında *The New York Independent* gazetesine yazan Bay Justin McCarthy orada yaşanan durumu

şu sözlerle özetliyor: “Darülacezelerde, her gün ve her gece kapılarında ekmek ve barınacak yer için yalvaran aç yığınları içeri alacak yer yok. Bütün yardım kuruluşları Londra’nın daracık arka sokaklarındaki tavan aralarında ve bodrum katlarında yaşayan ve de açlıktan ölmek üzere olanlara daha fazla yiyecek sağlamak için servetlerini tükettiler. Londra’nın çeşitli bölgelerindeki Salvation Army* lojmanları, barınacak yer ve yiyecek sağlanamayan işsiz ve açlar tarafından ablukaya alındı.”

İngiltere’de olup bitenler üzerindeki eleştirilerimin fazlasıyla karamsar olduğu ileri sürüldü. Bu söylenenleri hafife alarak diyorum ki iyimserler arasında belki de ‘en iyimser olan benim. Ama ben insanlığa siyasi bir toplu değerlendirmeden çok, tek tek birey olarak yaklaşıyorum. Toplum büyüyüp geliyor, bu arada siyasi makineler parçalanıp “döküntü” haline geliyor. İngilizler için insanlık, kadınlık, sağlık ve mutluluk gibi geniş ve de gülümseyen bir gelecek görüyorum. Ama siyaset makinelerinin çoğu için, ki günümüzde kötü yönetilmektedirler, bir döküntü yığınınından başka bir şey görmüyorum.

JACK LONDON

Piedmont, California

* Fakirler için para toplayan bir Protestan grubu.

I Uçuruma İniş

*Ey İsa, bak şu şehirdeki halimize,
Halimizden anla ve acı bize
Yüzümüz cennete dönük,
Zorluk içinde yaşamayalım diye.*

Thomas Ashe

“Ama bunu yapamazsın, sen de biliyorsun,” dediler, Londra’nın Doğu Yakasının derinliklerine dalmak için yardımlarına başvurduğum dostlarım. “Yardım etmeleri için polise gitsen daha iyi olur,” diye eklediler sonra, akıllarına yepyeni bir fikir gelmiş gibi. Karşılarında ne yaptığını bilmeyen bir deli varmış, onlar da bu psikolojik havaya insanüstü bir çabayla ayak uydurmaya çalışıyormuş gibiydiler.

“Ama ben polise gitmek istemiyorum,” diye karşı çıktım. “Yapmak istediğim şey, Doğu Yakasının derinliklerine girip orada olup bitenleri kendi gözlerimle görmek. Bu insanların orada nasıl yaşadığını, neden yaşadığını ve ne uğruna yaşadığını öğrenmek istiyorum. Kısaca söylemek gerekirse, orada yaşamak istiyorum.”

“Ama orada yaşamak istemezsin ki!” dedi herkes, yüzlerine kazınmış olan bir memnuniyetsizlikle.

“Oradaki bazı yerlerde bir insanın hayatı delikli bir metelik bile etmez diyorlar.”

“Tam da benim görmek istediğim yerler,” diyerek sözlerini kestim.

“Ama oralarda yaşayamazsın, bunu sen de biliyorsun,” oldu şaşmaz cevap.

“Sizi görmeye vaazlarınızı dinlemek için gelmedim,” diye cevap verdim sert bir sesle. Anlayışsızlıkları beni sinirlendirmişti. “Ben buranın yabancısıyım. Bir şekilde orada yaşamaya başlamak için, sizden bana Doğu Yakası hakkında bildiklerinizi anlatmanızı istiyorum.”

“Ama biz Doğu Yakası hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Oralarda bir yerde işte.” Ellerini belli belirsiz, güneşin seyrek aralıklarla, ara sıra doğduğunun görüldüğü yere doğru salladılar.

“O zaman ben de Cook’a giderim,” dedim.

“Hah, tamam,” dediler rahatlayarak. “Cook kesinlikle bilir.”

Ama, ah Cook, ah Thomas Cook ve Oğulları... Sen ki dünyanın en şaşkın yolcularına keçi yolları bulur, patikaları temizler, hiç tereddüt etmeden, anında, kolayca ve hızla, beni Afrika’nın derinliklerine götürebilir ya da Tibet’in damına çıkarabilirsin, dünyanın dört bir yanına üzerinde adın yazılı yol işaretleri koyarsın da sadece bir taş atımı uzaklıktaki Londra’nın Doğu Yakasına giden yolu bilmezsin ha!

“Bunu yapamazsınız, biliyorsunuz,” dedi Cook Seyahat Acentasının “Ucuz Geziler” bölümünde çalışan yer ve yol parası uzmanı. “Bu öylesine –öhhö– alışılmadık bir şey ki.”

“Polise başvurun,” diye tamamladı sözlerini otoriter bir sesle, ben ısrar edince. “Doğu Yakasına yolcu götürmeye alışkın değiliz; hiç böyle bir istek almadığımız için de oraları hakkında hiçbir şey bilmiyoruz.”

“Boş verin bunları,” diyerek araya girdim. Adamın itirazlarının seline kapılarak bürodan dışarıya sürüklenmekten kendimi kurtarmak istiyordum. “Benim için yapabileceğiniz bir şey var. Benim ne yapmaya niyetlendiğimi önceden anlamanızı diliyorum, böylece başıma bir iş geldiğinde kimliğimi teşhis edebilirsiniz.”

“Ah, anlıyorum; eğer bir cinayete filan kurban giderseniz, bizim cesedi teşhis etmemizi istiyorsunuz.”

Bunu öylesine neşeli ve soğukkanlı bir edayla söyledi ki, o anda kaskatı kesilmiş ve kadavramın soğuk suların durmaksızın damladığı bir kütüğe uzandığını gördüm. Öteki ise üzerime eğilmiş, Doğu Yakasını görmek isteyen bu deli Amerikalının cesedini üzüntüyle ve sabırla teşhis etmeye çalışıyordu.

“Hayır, hayır,” diye cevap verdim; “sadece başım aynasızlarla belaya girerse kimliğimi belirtmeniz.” Kullanılan lehçeyi gerçekten yavaş yavaş kavramaya başladığımdan, bu son sözlerimi büyük bir heyecan içinde söylemiştim.

“Bu,” dedi, “Merkez Büroyu ilgilendiren bir konu.”

“Bakın, daha önce eşi benzeri görülmemiş bir durum bu, siz de biliyorsunuz,” diye ekledi özür diler gibi.

Merkez Ofisteki adam mırın kırın etti. “Müşterilerimiz hakkında bilgi vermemeyi kural edinmişsinizdir,” dedi.

“Ama bu durumda,” diye üsteledim ben, “kendisiyle ilgili bilgi vermenizi isteyen müşterinizin kendisi.”

Yeniden mırın kırın etti.

“Elbette,” diye aceleyle, onun konuşmasına fırsat vermeden önce davrandım. “Bunun benzeri görülmemiş bir durum olduğunu biliyorum, ama...”

“Ben de zaten buna işaret edecektim,” diye devam etti durmadan, “bu benzeri görülmemiş bir durum ve sizin için bir şey yapabileceğimizi sanmıyorum.”

Bütün bunlara karşın, oradan ayrıldığımda elimde Doğu Yakasında yaşayan bir dedektifin adresi vardı ve ben Amerikan Başkonsolosluğunun yolunu tuttum. Ve burada, sonunda, kendisiyle “iş yapabileceğim” birini buldum. Mırın kırın etmek, kaşları kaldırmak, açıkça kuşkulananmak ya da anlamsız şaşkınlık da yoktu. Birinci dakikada kendimi tanıtip projemi açıkladım ve düşüncelerimi ilke olarak kabul ettirdim. İkinci dakikada yaşıma, boyumu ve kilomu sorarak beni baştan aşağı süzdü. Ve üçüncü dakikada, el sıkışıp ayrılırken, “Tamam Jack, seni unutmayacağım gibi izini de kaybetmeyeceğim,” dedi.

Sonunda rahat bir soluk alabilmişim. Ardımdaki bütün gemileri yakmışım, hiç kimsenin hakkında bir şey bilmediği o yabani insanlar ormanına dalmakta serbesttim artık. Ama bu kez yeni bir güçlük çıkmıştı karşıma. Kır sakallı, iyi giyimli, beni saatlerdir “şehir”de dolaştıran arabacımdı bu.

“Beni Doğu Yakasına götür,” diye emrettim, yerime otururken.

“Nereye dediniz, bayım?” diye sordu açık bir şaşkınlıkla.

“Doğu Yakasında herhangi bir yere. Devam et.”

Yakışıklı arabacım birkaç dakika sokaklarda amaçsızca dolaştıktan sonra arabayı şaşkınca durdurdu. Arabanın tavanındaki küçük kapağı kaldırarak, kafası karışmış bir halde yüzüme baktı.

“Nereye gitmemizi emretmişsiniz?” dedi.

“Doğu Yakasına,” diye tekrarlardım. “Belirli bir yere gitmek istemiyorum. Sen dolaştır beni yalnızca.”

“Ama adres neresi, bayım?”

“Buraya baksana sen!” diye gürledim. “Beni Doğu Yakasına götür, hem de hemen!”

Ne demek istediğimi anlamadığı her halinden belli oluyordu, ama kapakçıktan başını geri çekti ve homurdanarak atları tırısı kaldırdı.

İnsan Londra caddelerinde yoksulluğun pek farkına varmayabilir, ama herhangi bir yerden yapılacak beş dakikalık bir yürüyüş sizi bir yoksul mahallesine çıkaracaktır. Arabacımın beni götürdüğü bölge sonu gelmeyen bir yoksul mahallesiydi. Sokaklar yeni ve değişik sayılabilecek bir ırkla dolmuştu. Boydan postan yoksun, perişan, içtikleri biradan donuklaşmış insanlardı bunlar. Kilometrelerce tuğla yapıların, bakımsızlığın ve sefaletin arasından geçtik. Her kavşakta, her yolda karşımıza tuğla yapıların ve sefaletin manzaraları çıkıyordu. Sağda solda sarhoş bir erkek ya da kadın sallanıyordu ve hava, ağza alınmaz küfürlerin, kavgaların ve bağırışların sesleriyle doluydu. Pazar yerinde sarsak ihtiyar erkek ve kadınlar çöplerin ve çamurların arasında çürümüş patatesler, fasulyeler ve sebzeler arıyorlardı. Bu arada küçük çocuklar, çürümüş, küflenmiş meyve döküntülerinin çevresine

kara sinekler gibi üşüşmüş, kollarını omuzlarına kadar vıcık vıcık çöplerin arasına daldırıyor, yer yer çürümüş ekmek parçalarını çıkarıyor ve anında midelelerine indiriyorlardı.

Bütün yol boyunca kiralık tek bir arabaya bile rastlamadım. Sanki benim arabam bambaşka ve daha güzel bir dünyadan gelmiş gibi, çocuklar peşimize takılmış, arabanın yanından koşuyorlardı. Görebildiğim kadarıyla, tuğla duvarlar, çamurlu yollar ve avaz avaz haykıran çocuklardan başka bir şey yoktu. Hayatımda ilk kez kalabalık korkusu beni sardı. Deniz korkusu gibi bir şeydi bu; o sefil kalabalık, birbirinin üstüne binen sokaklar, sanki engin ve pis kokulu bir denizin dalgaları gibiydi, yükselip beni altlarına almak için tehdit ederek yalayıp yutacağa benziyorlardı.

“Stepney, bayım, Stepney İstasyonu,” diye seslendi arabacım.

Çevreme bakındım. Burası gerçekten de bir tren istasyonuydu ve arabacım bu yabaniiliğin içinde duyup bildiği tek yer burasıymış gibi beni umutsuzca buraya getirmişti.

“Ne olmuş?” dedim.

Budalaca bir şeyler geveledi, başını salladı, çok sefil bir hali vardı. “Ben buraların yabancısıyım,” diyebilirdi. “Eğer gelmek istediğiniz yer Stepney İstasyonu değilse, gideceğiniz yeri ben nereden bileyim?”

“Ne istediğimi söyledim sana,” dedim. “Arabayı sürmeye devam et, gözünü dört aç ve eski elbiselerin satıldığı bir dükkân gördüğünde dur. Böyle bir dükkân gördüğünde, köşeyi dönene kadar ilerledikten sonra dur ve beni indir.”

Parasını alıp alamayacağından giderek kuşkulana-
maya başladığını görebiliyordum, ama çok geçmeden
freni çekti ve yolun gerisinde eski elbiseler satan bir
dükkân bulunduğunu söyledi.

“Paramı vermeyecek misiniz?” diye yalvaran bir
sesle sordu. “Bana yedi şilin altı peni borcunuz var.”

“Evet,” diye güldüm, “vereyim de bu seni son gö-
rüşüm olsun, değil mi?”

“Hey Tanrım, eğer paramı vermezseniz ben de sizi
son kez görmüş olacağım,” diye karşılık verdi.

Bu arada pejmürde kılıklı bir seyirci kalabalığı ara-
banın çevresinde toplanmıştı. Yeniden kahkahalarla
gülüp eski elbiseler satan dükkâna doğru yürüdüm.

Asıl güçlük dükkâna girdikten sonra başladı.
Tezgâhtarı gerçekten eski elbise almak istediğime
inandıramıyordum. Bana boşu boşuna yeni ceketler
ve pantolonlar satmaya çabaladıktan sonra, az kulla-
nılmış eski elbiseleri önüme sererken, bir yandan kuş-
kuyla yüzüme bakıyor, bir yandan da kara kara düşü-
nüyordu. Bunu, beni ezmek için yaptığını belirten açık
bir niyeti vardı, korkudan aldıklarım için daha fazla
para ödeyeceğimi düşünüyordu. Onun gözünde ben
başı belada bir adam ya da nehrin öbür tarafından bi-
rinci sınıf bir suçluydum. Her iki durumda da polisten
kaçan biriydim.

Ama ben malların değeri ile fiyatları arasındaki in-
safsız fark için onunla tartışmaya girmiştim. Sonunda
yavaş yavaş gözü açıldı ve pazarlık yapmasını bilen
çetin ceviz bir müşteriyle karşı karşıya olduğunu an-
ladı. Sonunda iyice yıpranmış olmasına karşın sağlam
bir pantolon, tek düğmesi kalmış, eski püskü bir ce-

ket, kömür küreyicilerinin kullandığı açıkça belli olan bir çift postal, ince deriden bir kemer ve çok pis bir kumaş kasket aldım. İç çamaşırlarım ve çoraplarım yeni ve sıcaktı, ama bunlar da herhangi bir Amerikalı yetimden çalınıp, uygun bir biçimde satılabilirlerdi.

“Yaman bir adammışsın,” dedi, sahte bir hayranlıkla, eşyalar için en sonunda anlaştığımız on şilini ona uzatırken. “Anam avradım olsun ki, Petticut Lane’de az sürtmemiştir. Bir kere ayağındaki pantolona kim olsa beş şilin verir, ayakkabılarına gelince en azından iki şilin altı peni eder. Ceketine, şapkana, ateşçi fanilana ve öbür şeylere ise söyleyecek bir şey yok.”

“Aldığım mallara kaç para verirsin?” diye sordum aniden. “Sana bu eşyalar için on şilin ödedim, şimdi sekiz şilin verirsen geri satarım. Ne dersin ha?”

Ama o sırtıp başını salladı. Ben sıkı bir pazarlık yaptığımı sanmama rağmen, karşımdaki tezgâhtarın beni kazıkladığının üzümlere farkına varmıştım.

Döndüğümde arabacıyı bir polisle baş başa buldum. Polis, sert bakışlarla süzdükten ve özellikle koltuğumun altındaki paketi iyiden iyiye inceledikten sonra, arabacıya başının çaresine bakmasını belirten bir bakışla dönüp gitti. Ona borçlu olduğum yedi şilin altı peniyi almadan bir adım bile kımıldamayacağını söyledi. Parayı ödedim. Bunun üzerine dünyanın öteki ucuna kadar beni götürebileceğine hazır olarak, ısrarı için bol bol özür dileyerek, parayı peşin almasının nedeninin Londra’da tuhaf müşterilerle karşılaşılabilir olmasını söyledi.

Dünyanın öteki ucuna kadar götürmedi, ama Kuzey Londra’daki Highbury Vale Pansiyonuna gö-

türdü. Bavullarım orada beni bekliyordu. Ertesi gün, (gerçekten hafif ve rahat olan) ayakkabılarımı ve yumuşak, gri seyahat elbisemi çıkardım. Gerçekte bu, yanıma aldığım tek kıyafetti. Sonra bu yırtık pırtık giysileri bir satıcıya yok pahasına satmak zorunda kalan, tanımadığım, hayal bile edemediğim adamın giysilerini üstüme geçirdim.

Ateşçi fanilamın kol dirseğine altın bir İngiliz lirası dikip (bu acil durumlarda kullanılacak kefen parasıydı) üzerime giydim. Sonra oturup rahat geçen yıllarımın belirtisi olan yağlarımı, yumuşak derimi ve deriden belli olan sinirlerimi seyrederek ahlak dersi çıkarttım. Çünkü fanilam kıl bir gömlek gibi sertti ve her tarafıma batıyordu, ama bir insan ne kadar nazik olursa olsun, bundan yirmi dört saatten fazla sıkıntı çekmeyeceğinden emindim.

Kostümümün geri kalanını tamamlamak bir hayli kolay oldu, ama kaba postallarım beni epeyce uğraştırdı. Sanki tahtadan yapılmış gibi sert ve katıydılar, sayalarını uzun süre yumruklarım ile dövüp yumuşattıktan sonra onları ayağıma geçirebildim. Ardından, birkaç şiline aldığım bir bıçağı, bir mendili, kaba kıyım tütününü ve kahverengi sigara kâğıtlarını ceplerime yerleştirdim. Merdivenleri paldır küldür inip, felaket tellallığı yapan arkadaşlarıma elveda dedim. Tam kapıdan dışarı çıkarken karşılaştığım sevimli orta yaşlı bir kadın halimi görünce, sırtışını tutmak için dudaklarını büzdü ve suratına yayılan sevimli bir gülücüğe engel olamayıp birtakım tuhaf hayvani sesler çıkardı ki, buna “kahkaha” adını vermeye alışmışsındır.

Daha sokağa çıkar çıkmaz kıyafetlerimin diğer insanlar üzerinde yaptığı etki beni şaşırtmıştı. İlişkiye girdiğim avam tabakasının tavırlarına hâkim olan kölece tutum kaybolmuştu. Çabucak, göz açıp kapayıncaya kadar, onlardan biri haline gelmiştim. Eski püskü ve dirsekleri incelmış ceketim onların sınıfına ait olduğumun bir işaretiydi. Daha önce bana karşı gösterdikleri saygı yok olup gitmiş, yerini paylaşılan bir arkadaşlık almıştı. Kadife elbiseli ve boynuna kirli bir atkı sarmış olan adam artık bana “bayım” ya da “patron” diye seslenmiyordu. Artık “arkadaş”-tım onun için; bu sözde bir güzellik ve içtenlik vardı, başka hiçbir kelimedede olmayan bir sıcaklık ve bir yakınlık vardı. Patron! Bu sözde bir üstünlük, güç ve yüksek otorite havası vardı. Bu adam, altındakilerin sırtına çıkmıştı ve altındakiler de onun ağır yükünden biraz olsun kurtulabilmek umuduyla onu daha da yukarı kaldırıyorlardı. Bu söz, sadaka istemenin bir başka yoluydu.

Bu durum bana, yırtık pırtık giysilerimin içinde yurtdışına çıkmış ortalama bir Amerikalının hiçbir zaman tadamadığı bir zevk yaşattı. Avrupa’ya gelen Amerikalı bir gezgin, Lidya Kralı Karun kadar zengin değilse, çok kısa bir süre içinde kendini gün doğumundan gün batımına kadar parası çalmak için onu kovalayan sefil hırsızlar güruhu tarafından içine itildiği müzmin bir cimrilik içinde bulur ve cüzdanını çevresindekilerin yüzünü kızartacak yerlere saklayacak kadar ileri gidebilir.

Yırtık pırtık giysilerimin içinde bahşış verme salgınından kurtuldum ve çevremdekilerle eşitlik teme-

linde karşılaşma fırsatını elde ettim. Evet, daha gün sona ermeden masaları toplamaya başlamış, atının dizginlerini tuttuğum ve bunun karşılığında avucuma bir peni sıkıştıran bir beyefendiye, büyük bir minnettarlıkla, “Çok teşekkür ederim, bayım,” diyordum.

Yeni kılığımın benim durumumda yaptığı öbür değişiklikleri keşfettim. Kalabalık caddelerde karşıdan karşıya geçerken, üzerime gelen arabalardan kendimi korumak için daha hızlı hareket etmek zorunda kaldığımı fark ettim. Üzerimdeki kıyafetlerin hayatımı ucuzlattığı büyük ölçüde dikkatimi çekmişti. Daha önceden, bir polise yol sorduğumda, genellikle, “Otobüse mi bineceksiniz, yoksa arabaya mı?” diye cevap verirlerdi. Şimdi davranışları bir tuhaf olmuş, “Yürüyerek mi, yoksa bisikletle mi?” diye sormaya başlamışlardı. Ayrıca demiryolu istasyonlarında, “Birinci mi yoksa ikinci sınıf mı?” diye sormak kuraldandı. Şimdi bana hiçbir şey sormuyorlardı, uzattığım para ne olursa olsun, üçüncü sınıf bilet veriyorlardı.

Ama bütün bunların getirdiği bir şey vardı. İngiliz alt sınıfıyla ilk defa tam anlamıyla yüz yüze geliyor ve onların asıl kişiliklerinin ne olduğunu öğreniyordum. Sokak köşelerinde ya da meyhanelerde aylaklar ve işçiler benimle gevezelik ettiğinde, bir erkeğin bir başka erkekle konuştuğu gibi, doğal bir biçimde konuşuyor, konuştukları konulardan ve konuşma biçimlerinden benden herhangi bir çıkar beklemedikleri belli oluyordu.

Sonunda Doğu Yakasının derinliklerine girdiğimde, kalabalık korkusunun artık beni taciz etmediğini

sevinerek fark ettim. Artık bundan böyle bu kalabalığın bir parçası olmuştum. Engin ve pis kokulu denizin dalgaları yükselmiş ve beni altına almıştı ya da ben hafifçe suya dalmıştım. Bunda korkulacak bir şey olmadığı gibi, üzerimdeki ateşçi fanilamdan başka yitirecek bir şeyim de yoktu.

II Johnny Upright

İnsanlar sağlıklı ya da umutlu olamayacakları pis sığınaklarda yaşıyorlar, ama hoşnutsuzlukla kendi talihlerini kovalıyorlar ve başkalarının sahip olduğu zenginliğe boş bir memnuniyetsizlikle bakıyorlar.

Thorold Rogers

Size Johnny Upright'ın adresini verecek değilim. Diyelim ki Doğu Yakasının en saygın sokağında oturmaktadır. Bu sokak Amerika'da çok sıradan sayılsa bile, Doğu Yakası denilen bu çölde gerçek bir vahadır. Her tarafı pislikle çevrelenmiştir ve sokaklarda genç, pespaye ve pis bir nesil dolaşmaktadır. Ama bu sokağın kaldırımları, bir dereceye kadar oynayacak başka bir yerleri olmamasına rağmen ıssızdır, terk edilmiş gibi bir havası vardı ve çok az insan gelip geçmektedir.

Bütün sokaklarda olduğu gibi, bu sokakta da evler komşu evlerle omuz omuzadır. Her bir evin tek girişi vardır: Ön kapıları... Her bir ev yaklaşık altı metre genişliğindedir ve arka taraflarında tuğla duvarlarla çevrili avlular vardır, yağmur yağmadığı zamanlarda bir insan buradan koyu maviye çalan kurşun rengi gökyüzünü seyredebilir. Ama şunu unutmayın, bura-

da Doğu Yakasının zenginliklerinden söz ediyoruz. Bu sokakta oturanların bazılarının durumu orta hizmetçisi tutacak kadar iyidir. Bizim Johnny Upright'ın da böyle bir orta hizmetçisi vardır. Bunu iyi biliyorum, çünkü dünyanın bu belirli köşesinde ilk tanıştığım kişi böyle bir orta hizmetçisiydi.

Johnny Upright'ın evine geldiğimde beni karşılayan "orta hizmetçisi" oldu. Şimdi dikkatinizi çekeyim ki, böyle bir kadının hayattaki konumu çok acınası ve rezildir, ama bana acıma dolu bir bakışla ve küçük görerek baktı. Davranışlarından açıkça konuşmamızı kısa tutmak istediği anlaşılıyordu. Günlerden Pazardı, Johnny Upright evde yoktu ve bu nedenle de yapılabilecek bir şey yoktu. Oysa ben direndim ve yapılabilecek bir şeyler olup olmadığı konusunda tartışmaya başladım. Sonunda Bayan Upright kapıda göründü ve yüzüme bile bakmadan, kapıyı neden hemen kapamadı diye kızı azarladı.

Hayır, Johnny Upright evde yoktu, üstelik Pazar günleri kimseyi kabul etmezdi. Bu çok kötü dedim ben. İş mi arıyordum? Hayır, aksine, onun da çıkarına olabilecek bir iş konusunda Johnny Upright'ı görmeye gelmiştim.

Kapıdaki kadınların yüzünde o anda değişiklik oldu. Aradığım beyefendi kilisedeydi, ama bir saate kadar eve dönmüş olacaktı. O zaman da onu görmek mümkündü tabii.

Lütfen içeri girer miydim? Hayır, hanımefendi böyle bir şey demedi bana. Ama ben köşedeki meyhaneye gidip orada bekleyeceğimi söyleyerek beni içeri davet etmeleri için ağızlarını aramıştım. Köşe başın-

daki meyhaneye gittim, ama kilise saati olduğundan, “delik” kapalıydı. Yağmur vıcık vıcık çiseliyordu ve bunun yerine, çevredeki evlerden birinin eşiğine oturarak beklemeye başladım.

“Orta hizmetçi” oturduğum eşiğe kadar geldi, üstü başı pasaklıydı ve kafası karmakarışık, hanımefendinin geri gelip beyefendiyi mutfakta bekleyebileceğimi söylemesi için kendisini gönderdiğini belirtti.

“Buraya iş aramaya o kadar çok insan geliyor ki,” diye özür dilercesine açıkladı Bayan Johnny Upright. “Umarım sizinle konuşma tarzımdan dolayı bana kızmamışsınızdır.”

“Hiç önemli değil, hiç önemli değil,” diye cevap verdim, en kibar halimi takınarak, üstüme başıma bir çekidüzen verdim. “Sizi anlıyorum, emin olun. Buraya sizi üzüntüden öldürecek kadar çok insanın iş aramaya geldiğinden eminim.”

“Gerçekten de öyle,” diye cevap verdi, dokunaklı ve manalı bir bakışla. Bunun üzerine beni mutfığa değil de, yemek odasına götürdü. Bu bir iltifattı. Bunun da sadece mükemmel davranışımın karşılığı olduğunu biliyordum.

Mutfakla aynı katta bulunan ve zeminden bir buçuk metre aşağıda olan yemek odası kadar karanlıktı ki (halbuki daha gün ortasıydı) gözlerimi karanlığa alıştırmak için bir süre ayakta durmak zorunda kaldım. Tepesi ancak kaldırımıyla aynı seviyede olan pencereden pis bir ışık süzülüyordu ve ben bu ışıktaki gazete okunabileceğini fark ettim.

Johnny Upright’ın gelmesini beklerken sizlere buraya gelmemin nedenini anlatayım. Doğu Yakasının

insanlarıyla birlikte düşüp kalkar, yer içer ve yaşarken, sığınabileceğim bir liman istiyordum. Bulunduğum çevreden çok uzak olmamalıydı bu yer. Ara sıra oraya gidip yeniden güzel elbiselerime ve temizliğime kavuşabilmeliydim. Ayrıca böyle bir limanda bana gelen mektupları alabilir, aldığım notlar üzerine çalışabilir, pisliği üzerimden atıp, sefaleti uygarlıkla değiştirebilirdim.

Yalnız bu işte bir ikilem vardı. Eşyalarımın güvenlikte olacağı bu evin ev sahibesinin benim sürdürdüğüm çifte hayattan şüphelenmemesi gerekiyordu. Ama ev sahibesinin kiracısının çifte hayatıyla ilgilenmemesi eşyaların güvenlikte olması durumunu da tehlikeye sokacaktı. Johnny Upright'ı bu ikilemden kurtulmak için görmeye gelmişim. Otuz yıldan beri kesintisiz Doğu Yakasında dedektiflik yapan, doklardaki eski bir mahkûm tarafından kendisine takılan adla ün yapıp dört bir yanda tanınan bu adam bana dürüst bir pansiyoncu kadın bulabilecek tek kişiydi. Bu kadın kiracısının garip gidiş gelişleriyle hiç ilgilenmeyecek ve onun suçlu biri olduğunu düşünmeyecekti.

Evin iki kızı kiliseden babalarından önce döndüler, Pazar elbiseleri içinde çok güzel görünüyorlardı. Tıpkı diğer Doğu Yakası kızları gibi narin ve sıska güzellikleri gün batımında gökyüzünün renkleri nasıl solarsa, öylece çarçabuk solup gitmeye yazgılıydı.

Sanki bir tür garip bir hayvanmışım gibi apaçık bir hayret ve merakla baktılar bana. Sonrasında beklediğim sürece benimle hiç mi hiç ilgilenmediler. Çok geçmeden Johnny Upright geldi ve kendisiyle görüşmem için beni üst kata davet ettiler.

“Yüksek sesle konuş,” diye sözümü kesti ben konuşmaya başlar başlamaz. “Çok kötü üşütmüşüm, bu yüzden kulaklarım iyi işitmiyor.”

Ah, Sherlock Holmes ve İhtiyar Sleuth’un gölgele-ri! Görevi, bağıra bağıra vereceğim bilgileri kaydetmek olan yardımcısının evin neresine saklandığını merak ediyordum. Bu güne kadar Johnny Upright’ı birçok kez gördüm ve bu olay hakkında kafam her seferinde karıştı. Adam gerçekten üşüttüğü için mi beni bağıra bağıra konuşturuyordu, yoksa yan odaya yerleşmiş yardımcısı beni duysun diye mi böyle yapmamı istiyordu? O işin içinden hiç çıkamadım. Ama bir şeyden eminim; Johnny Upright’a kendim ve projemle ilgili gerçekleri anlatmama rağmen, o kararını ertesi güne bırakmıştı. Ertesi gün toplum kural-larına uygun bir kıyafetle ve atlı arabayla kapısının önüne geldiğimde verdiği selam yeterince samimiydi. Birlikte çay içen ailesinin arasına katılmak üzere yemek odasına indik.

“Biz alçakgönüllü kişileriz,” dedi. “Gösterişe pek önem vermeyiz. Senin de bizi olduğumuz gibi, alçakgönüllü halimizle kabul etmen gerekir.”

Kızlar beni selamlarken kızarıp bozardılar. Bu arada babaları ise onları daha fazla utandırmamak için hiçbir çaba göstermedi.

“Ha! Ha!” diye kahkahayla gürlledi, eliyle masaya bütün tabak çanağı şangırdatacak şekilde vurdu. “Kızlar dün senin bir parça ekmek istemek için geldiğini düşünmüşler! Ha!ha! ha!”

Kızlar gözlerini kırpıştırarak ve yanakları al al bunu öfkeyle inkâr ettiler. Sanki yırtık pırtık giysiler

içinde bir adamın hiç de yoksul olmayabileceğini ayırt edebilmek onlar için çok kolay bir şeymiş gibiydi.

Sonrasında ekmek ve marmelat yerken birbirine zıt kutupları olan bir oyun başladı. Kızlar yanlışlıkla bir dilenci sanılmamın bana yapılmış bir hakaret olduğunu varsayıyorlar, babaları ise benim dilenci sanılmayı başaracak kadar akıllı olmama iltifatlar yağıdırıyordu. Ekmek, marmelat ve içtiğim çay kadar hoşlandığım bu oyun, Johnny'nin bana pansiyon bulmak üzere hazırlanmasına kadar devam etti. Kolaylıkla da bana bir yer buldu. Kendi saygın ve zengin sokağında, kendi evinden bir düzine ev kadar uzakta ve kendi evinin tıpatıp eşine benzer bir evdi bu ev.

III

Kiralık Odam ve Başkaları

*Yoksullar, yoksullar, yoksullar, ayakta kalıyorlar,
Ticaretin eli tarafından sıkıştırılıyorlar,
İçeriye açılan bir kapıya karşı
Bu basınç ebediyen sertleşiyor;
Derin bir iç çekiyorlar
Dışarıdaki özgürlük için,
Orada sanat, tatlı eğlence, dönüştürüyor göğü
Cennetlik bir melodiye.*

Sidney Lanier

Londra'nın Doğu Yakasının değerlerine göre, haftada altı şiline ya da bir buçuk dolara kiraladığım bu oda, gerçekten başarılı bir iş olmuştu. Öte yandan, Amerikan değerlerine göre ise, burası kaba saba döşenmiş, rahatsız ve çok küçük bir yerdi. Bir süre sonra çok az mobilyası olan odama sıradan bir yazı makinesi de ekleyince, odada dönecek yer kalmamıştı; sonunda büyük bir maharet ve soğukkanlılık gerektiren bir solucan kıvraklığıyla odamın içinde dolaşmayı başardım.

Odaya yerleştikten, daha doğrusu eşyalarımı yerleştirdikten sonra, eksi püskü kıyafetlerimi giyindim

ve dolaşmaya dışarı çıktım. Kiralık oda meselesi yepyeni bir konuydu kafamda. Kendimi yoksul, bir karısı ve kalabalık bir ailesi olan bir adam olarak düşünerek kiralık bir yer aramaya koyuldum.

İlk keşfim çok az boş evin olduğu ve bunların da birbirlerinden uzak olduğuydu. Büyük bir alanda kilometrelerce, farklı yönlerde yürümeme rağmen hâlâ boş bir ev bulamamam, bu bölgenin “son derece kalabalık” olduğunun kesin kanıtıydı.

Ailesi olan, yoksul bir genç adam olarak bu berbat semtte ev kiralayabilmemin imkânsız olduğu apaçık ortadaydı. O zaman ben de karımı, çocuklarımı ve malımı mülkümü yerleştirebileceğim odalara, mobilyasız odalara baktım. Böyle çok yer yoktu, ama buldum, çoğunlukla tek odalıydılar. Bir oda yoksul bir adamın ailesiyle birlikte yerleşip, yemek pişirip yemesi ve uyuması için yeterli görülüyordu. İki odası var mı diye sorduğumda, sahipleri yüzüme, sanki karşılarında kendisine verilenden daha fazlasını isteyen bir Oliver Twist varmış gibi bakmaya başladılar.

Yoksul bir adam ve ailesi için sadece bir oda yeterli olmakla kalmıyordu, aynı zamanda tek odalı evlerde oturan birçok ailenin yanlarına bir ya da iki kiracı alacak kadar yerden tasarruf ettiklerini de oluyordu. Bu odalar haftalık 75 sent ile 1,5 dolar arasında bir ücretle kiralanabiliyordu, ama gelen bir kiracı haftalık 15 sent ile 25 sent arası bir para ödeyerek bu odalarda kendisine yatacak bir yer bulabilirdi. Hatta birkaç şilin daha fazla ödemeyi göze alarak, ev sahibiyle birlikte yemek bile yiyebilirdi. Amma velakin bu konuyu yeterince inceleyemedim; varsayımsal bir ai-

lem olduğu temelinde çalıştığım için, bu kendi adıma kınanacak bir hataydı.

Sadece baktığım evlerde değil, çevredeki binlerce evde de banyo olmadığını öğrendim. Bu koşullar altında karım, çocuklarım ve birkaç kişiye de kiraladığımız bu daracık odamızda teneke bir leğenin içinde banyo yapmamız gerekecekti ki, bu da gerçekleşmesi imkânsız bir şeydi. Öte yandan, farklı bir açıdan bakacak olursak da, bunun karşılığı sabundan tasarruf etmektir. Böylece sen sağ ben selamet diyordu buranın insanları.

Üstelik bu dünyada her şey öylesine güzel ayarlanmıştı ki, Doğu Londra'da neredeyse her gün yağmur yağdığından, mecburen sokaktaki hazır duşta yıkanıyorduk.

Doğru, gördüğüm yerlerin sağlık koşulları berbat-
tı. Bitirilmemiş lağım ve drenaj, bozuk tesisat, kötü havalandırma, nemden ve genel aksaklıklar yüzünden karımın ve çocuklarımın hızla difteriye, kuş palazına, tifoya, yılancığa, kan zehirlenmesine, bronşite, zatürreye, vereme ve bunlara benzer başka hastalıklara yakalanması da işten bile değildi. Elbette ölüm oranı aşırı derecede yüksek olacaktı. Ama yine ayarlamanın güzelliğini gözlemledim. Doğu Londra'da yaşayan ve büyük bir ailesi olan yoksul bir adamın yapacağı en akıllıca iş ailesinden kurtulmaktır; zaten Doğu Londra'nın koşulları da tam bunu yapıyordu. Elbette, bu süreç içinde mahvolma riski de vardı. Ayarlama bu işte çok açık değildi, ama bir yerlerde olduğundan eminim. Ve bu keşfedildiğinde bunun çok güzel ve ustaca bir ayarlama olacağı kanıtlanacaktı, yoksa bütün düzen bozulur ve bir şeyler yanlış giderdi.

Ancak hiçbir oda kiralamayıp Johnny Upright'ın sokağında tuttuğum odama döndüm. Karımı, çocuklarımı ve kiracılarımı bu odada yerleştireceğim yerleri düşünmeye başlayınca kafam gittikçe karıştı, sonunda odayı bütünüyle göremeyecek hale geldim. Odanın büyüklüğü dehşete düşürücüydü. Haftada altı şiline tuttuğum oda bu olabilir miydi? İmkânsız! Ama pansiyoncu kadın rahat olup olmadığını öğrenmek için kapıya vurup içeri girdiğinde kuşkularımı dağıttı.

“Ah, evet, efendim,” dedi, sorduğum bir soruya karşılık olarak. “Bu sokak son kalan sokaklardan biri. Sekiz on yıl önce bütün sokaklar burası gibiydi ve insanlar çok saygıdeğerdi. Fakat buraya akın edenler bizim gibileri buradan sürüp çıkardılar. Şimdi bu sokakta oturanlar o eskilerden geriye kalanlar. Çok korkunç, efendim!”

Sonra da bu bölgeye yapılan sonu gelmez akının mahalledeki ev kiralarını nasıl yükseltip, bu arada da her şeyin değerini düşürdüğünü anlattı.

“Görüyorsunuz ya, efendim, bizim gibiler diğerleri gibi kalabalığa pek alışkın değildir. Daha fazla yere ihtiyacımız var. Bizim sadece bir aile olarak yaşayabildiğimiz böyle bir evde, diğerleri, yabancılar ve alt sınıftan insanlar beş ya da altı aile bir arada oturabilirler. Öyle olunca da bizim verebileceğimiz kiradan daha fazlasını verebiliyorlar. Gerçekten çok korkunç, efendim; hele yalnızca birkaç yıl önce bu mahallenin saygıdeğer ve sakin olduğu düşünülürse.”

Kadının yüzüne baktım. Karşımda İngiliz işçi sınıfını simgeleyen, en güzel örneklerden biri vardı. İnceliğinin sayısız kanıtı, Londra'nın doğusuna doğru

yayılan gürültücü ve çürümüş insan akını tarafından yavaş yavaş yok ediliyordu. Bankaların, fabrikaların, otellerin ve iş binalarının gelişip büyümesi Londra'nın yoksul halkının göçebe bir toplum olmasına neden olmuştu. Dalga dalga doğuya doğru göçmüşler, mahalle mahalle her yeri kalabalıklaştırıp oraları bozmuş, daha iyi durumdaki işçi sınıfını önlerine katarak ya ezmiş ya da şehrin kenarlarına sürmüştü. Ve bu baskının, birinci kuşakta olmasa bile ikinci ya da üçüncü kuşakta başarıya ulaşacağına kuşku yoktu.

Johnny Upright'ın oturduğu sokağın sonunun gelmesi de birkaç aylık bir işti ve o da bunun farkındaydı zaten.

“Birkaç yıla kadar,” diyor, “kira kontratım sona eriyor. Mal sahibi de bizim sınıftan. Şimdiye kadar buradaki evlerinin kirasını artırmadığı için burada kalabildik. Ama bir gün gelir satabilir ya da ölebilir, ki bu da bizim için aynı kapıya çıkar. Varsayalım ki evi para canlısı birisi aldı, asmalarımın bulunduğu arka taraftaki toprak parçasına bir izbe yaptırdı, eve ekledi ve odalarını isteyene kiraya verdi. İşte o zaman, Johnny Upright'ın işi bitti demektir!”

Gerçekten de bir an için Johnny Upright'ı, iyi yürekli karısını, güzel kızlarını, pasaklı orta hizmetçisini birçok hayalet gibi, peşlerinde canavar gibi kükreyen şehrin önünde, sıkıntılı karanlık içinde daha doğuya doğru göçerken gördüm.

Ama Johnny Upright bu göçünde yalnız değil. Uzakta, çok uzaklarda, şehrin kenarının saçaklarında, küçük işadamları, küçük yöneticiler ve başarılı satıcılar yaşar. Bu adamlar sayfiye evlerinde, ortak duvarlı

villalarda, güzel bahçeli evlerde, geniş odalı ve doya doya nefes alınacak yerlerde otururlar. Kaçıp kurtuldukları Uçurum'u düşündüklerinde gururla kendi kendilerine şişinirler ve diğer insanlara benzemedikleri için de Tanrı'ya şükrederler. Ama işe bakın ki, onların üzerine Johnny Upright ile peşindeki canavar şehir gelecek. Evler bir sihir gibi yerden bitecek, bahçeler yapılacak, villalar birçok eve bölünecek, sonunda Londra'nın karanlık gecesi yağlı bir tabut örtüsü gibi üzerlerine çökecek.

IV Bir İnsan ve Uçurum

*Bir anlık bir sessizlikten sonra
Biçimsiz bir tas konuşuyor;
Çarpıkça eğilimler gösterdiğim için gülüyorlar bana:
Ne! Çömlekçinin eli mi titredi?*

Ömer Hayyam

“Sana diyorum, kiraya verecek bir odan var mı?”

Bu sözleri, Pool yakınlarındaki ve Limehouse’dan çok uzakta olmayan pis bir kahvede masasını paylaştığım iri yarı ve yaşlıca bir kadına omzumun üzerinden, umursamaz bir sesle söylemiştim.

“Evet, var,” diye cevap verdi kısaca. Görünüşüm, belki de evinin gerektirdiği refah standardının yanına bile yaklaşamıyordu.

Daha başka bir şey söylemedim, sessizce önümdeki ince dilimlenmiş domuz pastırmasını yiyip, iç bulandırıcı çayımı içtim. Hesabımı (dört peni) ödemek için cebimden on şilin çıkarıncaya kadar da benimle ilgilenmedi. Beklediğim sonuç elde edilmişti.

“Evet, efendim,” diye atıldı gönüllü olarak. “Kiraya verilecek güzel bir yerim var. Siz de beğenirsiniz herhalde. Yolculuktan yeni mi döndünüz, efendim?”

“Odanın kirası ne kadar?” diye sordum, merakını görmezden gelerek.

Apaçık bir şaşkınlıkla beni baştan aşağı süzdü. “Ben oda kiralamıyorum, sürekli kiracılarıma bile oda vermezken, bir yabancıya hiç vermem.”

“O zaman başka yerlere bakmam gerekecek,” dedim, son derece hayal kırıklığına uğramış bir halde.

Ama benim on şilinin görüntüsü onu fazlasıyla heyecanlandırmıştı. “İki kiracının yanında size güzel bir yatak verebilirim,” diye üsteledi. “İyi, saygıdeğer, dürüst insanlardır.”

“Ama ben iki kişiyle birlikte yatmak istemiyorum,” diye karşı çıktım.

“Aynı yatakta yatmak zorunda değilsiniz ki! Odada üç yatak var ve çok küçük bir oda da değil.”

“Ne kadar?” diye sordum.

“Haftada üç şilin, devamlı kiracılarıma iki buçuk şiline veriyorum. Adamları seveceksiniz, bundan eminim. Biri depoda çalışıyor. İki yıldır benim yanımda. Öbürü ise altı yıldır. Altı yıl efendim. Gelecek Cumartesi tam altı yıl iki ay olacak.”

“Sahne işçiliği yapar,” diye devam etti. “Ciddi, saygıdeğer bir insandır. Benim yanımda olduğu altı yıl içinde bir kere bile işini kaçırmadı. Evi de seviyor. Hatta kimi zaman şimdiye kadar oturduğu yerler içinde en iyisinin benimki olduğunu iddia eder. Onun ve diğer kiracıların yemeklerini de ben yaparım.”

“Sanırım para biriktiriyordur,” diye ima ettim masumca.

“Tanrı inandırсын, para biriktirdiği falan yok! Aslında kazandığı parayla da başka bir yerde daha rahat yaşayamaz.”

Kadının bu sözleri üzerine ben o uçsuz bucaksız Batımı düşündüm. Sınırsız gökyüzü altında, binlerce Londra’ya yetecek kadar sınırsız temiz havası olan Batımı. Oysa buradaki namuslu ve güvenilir adam bir gece bile işine gitmeyi ihmal etmemişti, tutumlu ve dürüsttü, iki adamla birlikte bir odada oturuyor, bunun için ayda iki buçuk dolar ödüyordu ve yaşadığı bütün deneyimlerden sonra da bunun sürdürebileceği en iyi yaşam olduğu hükmüne varıyordu! Ben de, cebimdeki on şilinin verdiği güçle, eski püskü elbisele-rimle aralarına katılacak ve onların yanında yatacaktım. İnsanın ruhu yalnız bir şeydir, ama kimi zaman bir odada üç yatak varken daha da yalnız olabilirdi ve cebinde on şilini olan yabancı insanlar aralarına kabul ediliyordu.

“Ne kadar zamandır buradasın?” diye sordum.

“On üç yıl oluyor, efendim; odayı beğenmediniz mi?”

Konuşurken, ayaklarını sürüye sürüye ağır ağır kiracıları için yemek pişirdiği küçük mutfakta dolaşıyordu. İçeri ilk girdiğimde, hummalı bir şekilde çalışıyordu, sohbetimiz sırasında da bırakmadı çalışmasını. Hiç kuşkusuz meşgul bir kadındı. “Beş buçukta kalkıyor”, “akşamları en son yatağa o giriyordu”, on üç yıldır “kan ter içinde” çalışıyordu. Bunca yıllık çalışmanın ödülü olarak kır saçlar, dökülen elbiseler, çö-kük omuzlar, tepeden tırnağa bir pasaklılık, duvarlar arasında caddeye beş metre uzaklıktan bakan pis ve

gürültülü bir kahvede bitmek tükenmek bilmeyen bir işti. Çevresindeki rıhtım boyu da en azından o kadar çirkin ve mide bulandırıcıydı.

“Bakmak için yeniden gelecek misiniz?” diye sordu istekle, ben kapıdan çıkarken.

Dönüp ona bakarken, eski bilgece bir deyimmin altında yatan derin gerçeği sonuna kadar hissettim. “Erdem kendi kendisinin ödülüdür.”

Yanına gittim. “Hiç tatil yaptın mı?” diye sordum. “Tatil mi!”

“Canım işte, birkaç gün kırlara çıkmak, temiz hava, boş bir gün, bilirsin işte, dinlenmek.”

“Ah, Tanrım!” diye güldü, elindeki işi ilk kez bırakarak. “Tatil, ha? Benim gibiler için mi? Düşün bir kere! Ayağına dikkat et!” Bu son sözü sert bir sesle söylemişti, çünkü çürümüş eşikten geçerken tökezlemiştim.

West India rıhtımının yakınında, çamurlu suya kederli kederli bakan genç bir adamla karşılaştım. Gözlerinin üzerine bir itfaiyeci kasketi indirmişti. Üzerindeki kıyafet şüphe götürmez bir şekilde denizci olduğunu anlatıyordu.

“Merhaba, arkadaş,” diye selam verdim ona, lafı fazla uzatmadan. “Wapping’e nasıl gideceğimi bana tarif edebilir misin?”

“Buraya sığır gemisinde çalışarak mı geldin?” diye karşılık verdi. Anında milliyetimi anlamıştı.

Bunun üzerine konuşmaya başladık, sohbetimiz bir pubta devam etti ve birkaç kadeh içki içtik. Birlikte içmek bizi daha da yakınlaştırdı. Cebimdeki bir şilin kadar bozukluğu çıkarıp (görünüşe göre bü-

tün param bu kadardı) yatak için altı peni ayırdım bir kenara, kalan altı peniyi de daha fazla içki içmek için bir kenara koydum. O ise bir şilinin tamamıyla içki içmemizi önerdi.

“Benim arkadaş dün gece fena dalaştı,” diye açıkladı. “Aynasızlar da onu alıp götürdüler. İstersen bu gece yanımda kalabilirsin. Ne dersin?”

Tamam dedim, bir şilinelik birayla kendimizi ıslattıktan, sefil bir sığınakta sefil bir yatakta geceyi geçirdikten sonra onun nasıl bir adam olduğunu gayet iyi öğrenmiştim. Bir bakıma Londralı alt sınıf işçilerini temsil ediyordu ki, sonraki deneyimlerim bunu doğruladı.

Londra doğumluydu, kendinden önce babası da ayyaşlık ve itfaiyecilik yapmıştı. Çocukluğunda, evi sokaklar ve rıhtımlar olmuştu. Okumayı hiçbir zaman öğrenememiş, buna hiç ihtiyaç da hissetmemişti; okumak boşuna ve yararsız bir beceriydi, en azından kendi sosyal durumundaki bir adam için.

Bir annesi, sürüyle yaygaracı erkek ve kız kardeşi vardı. Hepsi de iki odaya tıkmışlardı ve her geçen gün daha da kötüleşen koşullar altında yaşıyorlardı. Evdekiler kendisi için genellikle bulduğundan çok daha kötü yemekler yiyorlar ve düzensiz besleniyorlardı. Gerçekte, kendi yiyeceğini bulamayacak kadar talihsiz olduğu dönemler dışında eve hiç gitmiyordu. Ufak tefek hırsızlıklar yapıyor, sokaklarda ve doklarda dileniyordu. Miço olarak bir iki sefer denize açılmıştı, birkaç sefer de ateşçi olarak çıkmıştı denize. Şimdi ise itfaiyeci olmuş ve hayatının zirvesine ulaşmıştı.

Tuttuğu yol sonucunda kendine bir hayat felsefesi edinmişti. Çirkin ve tiksindirici bir felsefeydi bu, ama onun bakış açısından bakıldığında çok mantıklı ve anlamlıydı. Ona neden yaşadığını sorduğumda, hemen “Sarhoş olmak için,” diye cevap verdi. Bir deniz yolculuğunun (insanın yaşaması ve para kazanması için) ardından parasını alıp, sonunda deli gibi sarhoş olmak. Ondan sonra şurada burada küçük sarhoşluklar, “kahve”lerden benim gibi birkaç bozukluğu kalmış arkadaşlardan otlakçılık, bu otlakçılık bitince de denize yeni bir yolculuk ve rezil yaşama çemberinin tekrarlanması...

“Ya kadınlar,” dedim, varoluşunun tek amacının içki içmek olduğunu anlattıktan sonra.

“Kadınlar mı!” Kadehini hızla barın üstüne vurduktan sonra dokunaklı bir nutuk atmaya başladı. “Benim okumuşluğumun bana öğrettiğine göre kadının benden uzak kalması gerekir. Hiçbir işe yaramaz kadınlar, dostum; hiçbir işe yaramaz. Benim gibi bir adamın neden kadına ihtiyacı olsun, ha? Bir söyle bana. Annem vardı bir zamanlar, o yeterliydi. Bir sürü çocuk doğurdu. Babam eve geldiği zaman zavallı adamın dünyasını karartırdı, zaten babam da eve pek sık uğramazdı, şükür olsun! Hayatı zindan ederlerdi birbirlerine? Nedeni neydi peki? Annem elbette. Çünkü babamın mutlu olmasını sağlamamıştı, nedeni bu. Sonra başka kadınlar da var, ama cebinde birkaç şilini olan yoksul bir ateşçiye nasıl davranır bu kadınlar? En iyisi sarhoşluk, hem de uzun bir sarhoşluk. Oysa kadınlar adamın parasını öyle şipşak çeker alır ki, zavallının tek kadeh içecek parası kalmaz. Bunu biliyo-

rum. Benim de zamparalıklarım oldu, ben de neyin ne olduğunu bilirim.

“Sonra sana şunu söyleyeyim, kadının olduğu yerde bela vardır. Bağırışlar, çağırışlar, kavga, bıçaklama, aynasızlar, hakimler, bir aylık ağır iş cezası ve dışarı çıktığın zaman da cebine para koymazlar.”

“Ama ya bir eş ve çocuklar,” diye ısrar ettim. “Kendine ait bir ev, bunun gibi şeyler işte. Düşünsene, denizden dönmüşsün, bacaklarına tırmanan küçük çocuklar, mutlu ve gülen, sofrayı kurarken seni öpen bir kadın. Yatmaya giderken seni öpücüklere boğan çocuklar. Tatlı mırıltılarla kaynayan tencere, nerede olduğuna, neler gördüğüne dair sonradan yapılan konuşmalar, sonra sen evde yokken evde olan bütün ufak tefek olaylar ve...”

“Hay Allah!” diye bağırdı, yumruğuyla şakacı bir şekilde omzumu dürtükledi. “Nereye varmak istiyorsun, ha? Öpen bir kadın, bacaklarıma tırmanan çocuklar, mırıltılarla kaynayan tencere. Sefere çıktığın zaman ayda dört pound on sterlin, sefere çıkmadığındaysa hiçbir şey, para yok. Sana dört pound on şilinle nelere sahip olacağımı bırak da anlatayım: Devamlı hır gür çıkaran bir kadın, bağrıışan, zırlayan çocuklar, kömür olmadığı için kaynamayan tencere, sahip olabileceğim şeyler bunlar işte. Bir adamı yeniden seve seve denize çıkarmaya yeterli şeyler bunlar. Bir kadın! Ne için? Seni sefil etmek için mi? Çocuklar? Öğüdüme kulak ver, dostum, bunlarda gözün olmasın. Bana bak! Ne zaman canım isterse o zaman bira içebiliyorum ve ekmek için ağlayan kadınlar ya da çocuklar da yok beni bekleyen. Senin gibi arkadaşlarım

ve içecek biram olduktan sonra mutluyum ben. Sonra iyi bir gemi bulup yeniden denize çıkarım. Onun için hadi bir kadeh daha içelim. İçki bana yeter.”

Yirmi yirmi iki yaşlarında bu genç adamla daha fazla konuşmama gerek kalmadan, sanırım onun hayat felsefesini ve bu felsefenin altında yatan ekonomik nedenleri yeterince kavramıştım. Ev yaşamı ne demek hiç bilmemişti. “Ev” kelimesi onun için tatsız bir kurdan başka bir şey ifade etmiyordu. Babasının düşük geliri, aynı yolun yolcusu olan diğerlerinin yaşamı, onun gözünde bir eş ve çocuklara sahip olmanın bir erkeğin sefaleti olduğu kanısına varmasına neden olmuştu. Bilinçsiz bir hazcı, ahlakla ilgisiz ve maddeci olan bu adam kendisi için mümkün olan en büyük mutluluğu aramış ve bunu içkide bulmuştu.

Genç bir ayyaş; olgunlaşmadan çöken bir adam; bir ateşçinin işini yapamayacak kadar fiziksel yetersizlik... Sonu bir hendek ya da bir darülaceze. Doğduğu andan beri, çevresinin bütün güçleri onu katılaştırmış. Kendi perişan, çaresizlik dolu geleceğini benim de sarsamadığım bir kayıtsızlıkla görüyor. Ancak yine de kötü biri değildi. Doğuştan kötü ve yabani değildi. Normal bir zihniyeti, ortalamadan daha iyi bir fiziği vardı. Uzun kirpiklerinin gölgelediği gözleri mavi ve yuvarlaktı ve birbirlerinden uzaklardı. Gözlerinde bir tebessüm vardı ve gözlerinin arkasında bir mizah gizliydi sanki. Kaşları ve yüzünün genel hatları güzeldi, biçimli bir ağzı ve yumuşak dudakları vardı, fakat daha şimdiden sert bir kıvrım belirmeye başlamıştı ağzının kenarında. Konuşması çok iyi olmasa da, o kadar kötü de değildi; daha za-

yıf kişilerin çok daha yüksek bir mevki sahibi olduklarını görmüştüm.

Kafası biçimliydi ve öylesine mükemmel bir boyun üzerine yerleştirilmişti ki o gece yatağa girmek için soyunduğunda vücudunun güzelliği beni şaşırtmamıştı. Daha önce jimnastik salonlarında, vücut geliştirme merkezlerinde soyunan bir sürü adam görmüştüm. Bunların çoğu çalışmaları, iyi yetişmeleri sonucu güzel bir vücut sahibi olmuşlardı. Ama hayatımda bugüne dek dört beş yıl sonra yıkılmaya mahkûm yirmi iki yaşındaki bu genç ayyaşınki kadar güzel bir vücuda rastlamamıştım.

Böyle bir hayatı harcamak kutsal bir şeye karşı yapılan bir hürmetsizlikti sanki. Yine de şunu itiraf etmek zorundayım ki, Londra'da, dört pound on şililik bir kazançla evlenmemekte haklıydı. Tıpkı sahne işçisi gibi bir odayı iki adamla paylaşarak iki yakasını bir araya getirmekten mutluydu. Oysa temelsiz bir aile kurup birkaç adamla birlikte daha ucuz bir odada yaşasaydı, iki yakasını bir araya getirmeyi asla başaramayacaktı.

Her geçen gün, Uçurum insanların evlenmesinin yalnızca bir akılsızlık değil, bir suç olduğuna da inanmaya başladım. Bu toplumsal dokuda onlara bir yer yoktu, toplumun bütün güçleri onları yok oluncaya dek aşağılara yuvarlıyordu. Uçurumun dibinde güçsüz ve sersemlemiş bir budaladan başka bir şey değillerdi. Yeniden çıkmaya çabalasalar bile, hayat orada öylesine ucuzdur ki, çabaları kendiliğinden yok olur. Dünyanın çarkları onların üzerinde döner, ama onlar buna katılıp bir pay almaya aldırılmazlar. Buna

katılmak ellerinde de değildir zaten. Üstelik dünyanın dönen çarklarının onlara ihtiyacı da yoktur. Çok kalabalıktırlar, uygun değildirler, yukarı çıkmak için uçuşumun dik kenarlarına yapışırlar ve daha aşağı kaymamak uğruna çılgınca mücadele ederler.

Kısacası Londra Uçuşumu uçsuz bucaksız bir mezbahadır. Her geçen yıl, her geçen onlarca yıl boyunca, taşra İngiltere'si güçlü bir yaşam nehri olarak akar merkeze. Bunlar sadece kendilerini yenileyememekle kalmazlar, üçüncü kuşaktan sonra yok olmaya da mahkumdurlar. İşinin ehli uzmanlar babaları ve büyükbabaları Londra'da doğmuş olan Londralı bir işçinin çok nadir bulunur bir örnek haline geldiğini iddia ediyorlar.

Bay A. C. Pigou “yok olan onda biri” meydana getiren yaşlı yoksulların ve onlardan geriye kalanların Londra'nın nüfusunun yüzde 7,5'ini oluşturduğunu söylüyor. Bu da demek ki, geçen yıl, dün, bugün ya da şu anda, bu yaratıkların 450.000'i “Londra” denilen toplumsal çukurun dibinde sefalet içinde ölüyor. Nasıl öldüklerine gelince, size bu sabahki gazeteden bir örnek aktarıyorum.

İHMAL VE DİKKATSİZLİK

Dün Dr. Wynn Westcott, Holborn Mahallesi Doğu Sokağı 32 numarada oturan 77 yaşındaki Elizabeth Crews'un geçen çarşamba günkü ölümünü soruşturmak üzere Shoreditch'e gitmiştir. Merhumun yaşadığı evin sahibi olduğunu söyleyen Alice Mathieson, ölen kadını en son geçtiğimiz pazartesi günü gördüğünü

belirtmiştir. Holborn Mahallesinin muhtarı olan Bay Francis Birch merhumun söz konusu odada 35 yıldır tek başına oturduğunu bildirmiştir. Tanık ayın 1'inde çağrıldığında yaşlı kadını çok korkunç bir durumda bulmuş, ceset kaldırıldıktan sonra ambulans ve sürücü dezenfekte edilmek zorunda kalmıştır. Dr. Chase Fennel ölümün yatakta yatmaktan oluşan yaralar sonucu kan zehirlenmesine, ihmal ve dikkatsizliğe ve çevre pisliğine bağlı olarak gerçekleştiğini söylemiş ve bunu kabul eden jüri kadının defnedilmesine izin vermiştir.

Kadının ölümündeki olayda en şaşırtıcı yan, ilgili-lerin bu olaya bakışlarındaki ve karar verişlerindeki kendini beğenmiş gönül rahatlığıdır. Yetmiş yedi yaşındaki ihtiyar bir kadının ihmal ve dikkatsizlik sonucu öldüğü şeklinde bir hüküm vermek, bu olaya çok iyimser bakmaktır. Kadın kendi hatası sonucu ölmüştür ve sorumluluğu kadının üzerine atan toplum gönül rahatlığı içinde kendi işlerini yapmaya devam etmiştir.

“Yok olan onda bir” hakkında Bay Pigou şöyle demektedir: “Bu kişiler ya bedensel güç yoksunluğu, ya zekâlarının azlığı ya kas yetersizliği ya da bu üç nedenin bir araya gelmesinden dolayı, verimsiz ve isteksiz işçilerdir ve sonuç olarak kendi kendilerine geçinmekten acizdir... Entelektüel bakımdan o kadar geridirler ki, sağ ellerini sol ellerinden ayırt edemezler, kendi evlerinin numaralarını bile şaşırırlar. Vücutları zayıf, dayanıksız, sevgileri sapıktır ve aile yaşamının ne demek olduğunu hemen hemen hiç bilmezler.”

Dört yüz elli bin kişi büyük bir kitledir. Genç it-faiyeci bunlardan sadece biriydi ve pek az olan söyleceklerini söyleyebilmesi için büyük bir sürenin geçmesi gerekti. Düşünüyorum da, onların hep bir ağızdan konuştuklarını duymak istemezdim. Merak ediyorum, acaba Tanrı onları duyuyor mu?

V Uçurumun Kıyısındakiler

Emin olun ki, Londra'nın Doğu Yakasında arkamda bıraktığım hayattan daha berbat, daha alçaltıcı, daha umutsuz, çekilmez derecede kasvetli ve sefil bir şey görmedim.

Huxley

Doğu Londra'ya ilişkin ilk izlenimim doğal olarak genel bir izlenimdi. Ayrıntılar daha sonra belirtmeye başladı. Sefaletin kargaşası içinde orada burada belli ölçüde bir mutluluğun hüküm sürdüğü küçük yerler buldum. Sapa sokaklarda, esnafların oturduğu ve kaba saba bir aile yaşamının sürdürüldüğü bir dizi ev gördüm. Akşam üstleri erkekler ağızlarında pipoları ve bacaklarına tırmanmış çocuklarıyla evlerin kapılarında görünüyor, kadınlar dedikodu yapıyor, kahkahalar ve eğlence sokaklar boyunca uzayıp gidiyordu. Bu insanların mutlulukları açıkça büyüktü, çünkü çevrelerini kuşatan perişanlığa oranla, kendilerini kurtarmışlardı.

Ama en iyi ihtimalle bu, karınlarının tok olmasından kaynaklanan kasvetli ve hayvanca bir mutluluktur. Hayatlarının başat yanı maddeci olmasıdır. Hayal gücünden yoksun, aptal ve hantaldırlar. Uçurum, görünüşe bakılırsa, onları saran ve cansızlaştıran,

sersemletici bir uyuşukluk havası sızdırır. Dine boş vermişlerdir. Görünmez Olan onlara ne dehşet ne de sevinç verir. Görünmez Olan'ın farkında bile değillerdir. Varoluştan tek istedikleri ya da istemeyi hayal ettikleri şey tok bir karın, akşamları bir pipo ve düzenli içebilecekleri içkidir.

Eğer hepsi bu kadar olsaydı bir sorun kalmazdı; ama hepsi bu kadar değil. İçlerine battıkları bu tatmin edici uyuşukluk ölümü önceleyen ölümcül bir hareketsizliktir. İlerleme yoktur. Onlar için ilerleme olmaması da gerisin geriye Uçurum'a yuvarlanmaları anlamına gelir. Kendi hayatlarında düşmeye başlamış olabilirler, fakat bu düşüşün tamamlanmasını çocuklarına ve çocuklarının çocuklarına bırakırlar. Buranın insanları hayattan istediklerinin her zaman daha azını elde ederler; o kadar az şey isterler ki, zaten az olan şeyden daha azı onları kurtaramaz.

Gerçekte kent yaşamı insan için doğal değildir, öte yandan Londra'nınki o kadar doğal olmayan bir yaşamdır ki ortalama bir kadın ya da erkek işçi buna dayanamaz. Kafa ve vücut durmaksızın çalışmanın zayıflatıcı etkisiyle çöker. Ahlaki ve fiziksel dayanıklılık yıkılır, toprakla uğraşmaktan daha yeni çıkmış iyi bir işçi, kentteki ilk kuşakta kötü bir işçi haline gelir. Teşvikten ve destekten yoksun ikinci kent kuşağı, babasının yaptığı işi fiziksel olarak yapmakta gerçekten yetersiz olduğundan Uçurum'un dibindeki mezbaha-ya yollanır.

Hiçbir şey olmasa bile, asla kaçamadığı, içine çektiği hava onu zihinsel ve fiziksel olarak zayıflatmaya yeterlidir. Öyle ki, kırdan Londra'ya yok etmek ve

yok edilmek üzere aceleyle akan taze ve güçlü yaşamla yarışamayacak hale gelir.

Doğu Yakasının havasını dolduran hastalık yapan mikropları bir yana bırakalım da şehri saran dumanı göz önünde bulunduralım. Kew Gardens müdürü Sir William Thistleton-Dyer bitkiler üzerinde biriken dumanı incelemektedir. Onun hesaplarına göre, Londra'nın içinde ve dışında her hafta her çeyrek milkarede is ve katranlı hidrokarbon içeren altı ton katı madde birikmektedir. Bu miktar her hafta her milkare başına yirmi dört tona, her yıl milkarede 1248 tona eşittir. Geçenlerde St. Paul Katedralinin saçaklarından katı, kristalleşmiş kireç sülfatı birikintisi toplanmıştır. Bu birikinti havada bulunan sülfürik asidin taşlarda bulunan kireç karbonatı üzerindeki etkisinden kaynaklanmaktadır. İşte bu havadaki sülfürik asit Londralı işçiler tarafından hayatları boyunca gece gündüz kesintisiz solunmaktadır.

Çocukların çürük yetişkinler olarak büyüdükları tartışma götürmez bir gerçektir. Canlılık ve dayanıklılıktan yoksun, zayıf bacaklı, dar göğüslü, halsiz bir soy olan bu çocuklar örselenerek büyüyorlar ve taşradan istila edercesine gelen güruha karşı hayvanca bir ölüm kalım mücadelesine giriyorlar. Demiryolu işçileri, hamallar, otobüs sürücüleri, mısır ve kereste taşıyıcıları, bedensel dayanıklılıkla çalışan işçilerin çoğu taşradan gelmektedir; Başkent Polis İdaresinde aşağı yukarı 12.000 taşra doğumluya karşılık 3.000 Londra doğumlu memur bulunmaktadır.

Böylece insan Uçurum'un kelimesi kelimesine kocaman bir insan öldürme makinesi olduğu kararına

varmaya zorlanıyor. Ve ben tok karınlı esnafın kapılarda oturduğu küçük, sapa sokaklardan geçerken, onlar için, çukurun dibinde ölmekte olan 450.000 yitik ve ümitsiz sefil insana karşı duyduğumdan daha fazla bir keder duyduğumun farkına vardım. Onlar hiç olmazsa ölmektedirler, bu gerçek; oysa bunların iki, hatta üç kuşak boyunca sürececek ağır ve ölüme hazırlayıcı acılardan geçmesi gerekecek. Ama yine de yaşam kalitesi iyi. İçinde bütün insani imkânları barındırıyor. Daha iyi koşullar verilse, yüzyıllar boyunca yaşamaya devam edebilir ve içlerinden fışkıracak büyük adamlar, kahramanlar, sanat ustaları yaşadıkları sürece dünyayı daha iyi hale getirebilirler.

Küçük, sapa sokağından atılıp da dibe doğru öldürücü düşüşüne başlayanların temsilcisi sayılabilecek bir kadınla konuştum. Kocasını makine montajcısı ve Mühendisler Sendikası'nın üyesiydi. Kocasının iyi bir mühendis olmadığı düzenli bir iş bulamamasından anlaşıyordu. Düzenli bir iş bulmak için gerekli olan enerji ve girişkenliğe sahip değildi.

Çiftin iki kızı vardı ve dördü birlikte nezaketen “oda” dediğimiz iki delikte yaşıyorlardı. Buraya haftada yedi şilin ödüyorlardı. Sobaları yoktu, yemeklerini şöminenin içine yerleştirdikleri tek göz bir gaz ocağında pişiriyorlardı. Mal mülk sahibi insanlar olmadıklarından, sınırsız gaz kullanmaları imkânsızdı. Yani havagazı saati kullanarak aydan aya fatura ödemek onlar için mümkün değildi. Bunun yerine saate akıllıca bir iş yaparak bir makine yerleştirmişlerdi. Bu makineye bir peni atınca gaz gelmeye başlıyor, bir peni değerinde gaz geldikten sonra makine otomatik

olarak kapanıyordu. “Bir penilik gaz göz açıp kapayıncaya kadar bitiyor,” diye açıkladı kadın, “bu yüzden yemeklerimizi yarı pişmiş olarak yiyebiliyoruz.”

Açlık, yıllardan beri hayatlarının bir parçası olmuş. Çoğu zaman daha fazla yemek arzusuyla, yarı aç yarı tok kalmışlar sofradan. İnsan bir kere uçuruma düşmeye görsün, buna yetersiz beslenme de eklenince canlılık daha çabuk tükenirken, düşüş de hızlanır.

Yine de bu kadın ağır bir işçiydi. Kendi deyişiyle sabah 4.30’dan gece en son yatana kadar düzinesi yedi şiline çift farbalalı kumaş etekler dikiyordu. Düzinesi 1,75 dolara ya da etek başına 15 sentten aza denk gelmektedir.

Kocası iş bulabilmek için sendikaya üye olmak zorundaydı, sendika ondan her hafta bir şilin altı peni alıyordu. Ayrıca grev olduğu zamanlarda çalışmayı denemiş, her seferinde sendikanın kasasına on yedi şilin ceza ödemeye zorlanmıştı.

Kızlardan büyüğü bir kadın terzisinin yanına haftada bir şilin altı peniye, yani 37,5 sente çalışmıştı. Ama ölü mevsim gelince işten çıkarılmıştı. Oysa sanatı öğrenip kendini yetiştirmek amacıyla çok düşük bir ücret karşılığında orada çalışıyordu. Ondan sonra haftada beş şilin aldığı bir bisiklet mağazasında iş bulmuş ve üç yıl çalışmıştı. Her gün işe gitmek için üç kilometre, eve dönmek için de bir o kadar yol yürüyordu ve işe geç kaldığı için birkaç kez para cezasına çarptırılmıştı.

Erkek için de, kadın için de oyun oynanıp bitmişti. Elleriyle tutunacakları ve ayaklarını basacakları bir yer kalmadığından çukura yuvarlanıyorlardı. Ama

ya kızlara ne olacaktı? Domuz gibi yaşadıkları, müzmin yetersiz beslenmeden mecalsiz kaldıkları, kafaca, ahlakça ve bedenlen tüketildikleri bu toplumda, nasıl olacaktı da içine yuvarlanmak için doğdukları bu Uçurum'un dışına tırmanacak bir şans bulacaklardı?

Ben bunları yazarken bir saat geçti ve hava her türlü düzenbazlığın mubah olduğu bir korkunçlukla karardı. Benim avlumla arka arkaya olan avluda bir kavga gürültüdür gidiyor. İlk sesler kulağıma geldiğinde ben bunları köpeklerin havlayıp hırlaması sanmıştım. İnsanların, bu durumda kadınların, böylesine korkunç bir gürültü çıkarabileceklerine kendimi ikna etmem için birkaç dakikanın geçmesi gerekmişti. Kavga eden sarhoş kadınlar! Bunu düşünmek bile hoş değil; dinlemek ise çok daha kötü. Kavgalar genellikle şöyle olur:

Abuk sabuk boş laflar, avaz avaz ciğerleri patlayıncaya kadar bağırarak birkaç kadın; sonra bir anlık sessizlik, bu sessizliğin içinde duyulan bir çocuk ağlaması ve ağlayarak yalvaran genç bir kız sesi; bir kadının sesi yükseliyor, sert ve kulak tırmalayıcı, "Vurdun bana! Bana vurdun işte!" Sonra bir darbe! Meydan okuma kabul edilmiş ve kavga yeniden şiddetlenmiştir. Manzaraya hâkim olan evlerin arka pencerelerine meraklı seyirciler dizilir. Vuruşların sesi ve insanın kanını donduran küfürler benim kulaklarıma kadar gelir.

Bir anlık ara; "Bırak o çocuğu diyorum sana!" Birkaç yaşında olan çocuğun dehşet içinde attığı çığlıklar. "Tamam, kes artık," diye ısrarla tekrarlanıyor ve belki de yirmi kez avazı çıktığı kadar bağırıyor: "Şimdi yiyeceksin şu taşı kafana!" Sonra herhalde taş kafaya iniyor ki, ortalığı bir çığlık dolduruyor.

Yeniden bir ara; anlaşılan kavgacılarından biri geçici olarak etkisizleştirilmiş ve ayıltılmaya uğraşılıyor; çocuğun sesi yeniden duyuluyor, ama bu sefer dehşet içinde değil, daha çok yorgun bir ses.

Sesler derece derece yükseliyor, şunun gibi:

“Evet ha?”

“Evet!”

“Evet ha?”

“Evet!”

“Evet ha?”

“Evet!”

Her iki taraf da hızla birbirlerini tasdikliyorlar, anlaşmazlık yeniden baş gösteriyor. Kavgacılarından biri üstünlüğü ele geçirmiş olmalı ki, öteki kavgacı adam öldürüyorlar diye çılgılığı basıyor. Adam öldürüyorlar sözü çağıldayarak akıyor ve sonunda boğulup gidiyor. Kuşku yok ki gırtlaklığını sıkmış olmalı öbürü.

Yeni sesler karışıyor kavgaya; yan cenahtan bir saldırı; sıkılan gırtlak kurtulmuş olmalı ki adam öldürüyorlar sesi öncekinden daha yüksek çıkıyor; genel bir homurdanma, herkes kavga ediyor.

Yine bir ara; yeni bir ses, genç bir kız sesi; “Elbette ki anamın tarafını tutacağım şırfıntı.” Beş kere tekrarlanıyor aynı konuşma. “Ne istersem onu yaparım!” Anaların, kızların, herkesin katıldığı bir kör dövüşü bu. Bu sırada ev sahibem arka merdivenlerden kavgayı seyreden kızını içeri çağırıyor. Bense bütün bu duyduklarının onun ahlakı üzerinde ne gibi etkiler yaptığını merak ediyorum.

VI

Frying Pan Sokağı ve Cehenneme Bir Bakış

*Aç hayvanlar, yiyorlar ve ölüyorlar,
Biz de öyle, dünya bir domuz ahır.*
*“Domuzluğun çaresi yoktur,”
Diyor bir sürü adam, acele içinde.*

Sidney Lanier

Üçümüz Mile End yolundan aşağı yürüyorduk ve içimizden biri bir kahramandı. On dokuz yaşında incecik bir delikanlıydı. O kadar zayıf ve narindi ki, ufacık bir rüzgâr esintisi onu iki büklüm eder ve önüne katıp sürükleyebilirdi. Alev alev yanan bir sosyalistti, coşkunun ilk sancılarını çekiyordu ve şehit olmaya hazırdı. Gerek kürsülerde, gerekse masa başında konuşmalar yaparak, birkaç yıl önce Neşeli İngiltere’nin sükunetini bozan Boer mitingleri lehinde birçok ev içinde ve sokaklarda tehlikeli ve de etkin bir rol almıştı. Yolda yürürken bir yandan da karıştığı küçük küçük olayları anlatıyordu bana; parklarda ve tramvaylarda uğradığı saldırılar, öfkeli kalabalık tarafından kürsüden alaşağı edilip zalimce dövülen konuşmacılardan sonra kürsüye çıkıp ortalığı yatıştırıcı konuşmalar yapmak zorunda kalması, üç arkadaşı ile birlikte sığındıkları kilisede

havada uçuşan mermiler ve renkli camların paramparça olması, polis müfrezeleri tarafından kurtarılınca kadar serserilerle dövüşmüşlerdi; merdivenlerde, galerilerde, balkonlarda baş döndürücü meydan savaşları; kırılmış cam çerçeve, yıkılan, çöken merdivenler, alt üst edilmiş dersaneler, kırılan kafalar ve kemikler.. Sonra üzüntüyle iç çekerek bana bakıp şunları söyledi: “Senin gibi yapılı, güçlü insanları nasıl da kıskanıyorum! Ben öyle küçük bir zerreyim ki, iş kavgaya dökülünce elimden fazla bir şey gelmiyor.”

Yürürken her iki arkadaşına tepeden bakarak güçlü Batımı ve orada kıskandığım cesur ve yiğit adamları hatırladım. Aynı zamanda, bir aslanın kalbine sahip olan bu genç ufaklığa baktığımda, bu tiplerin ara sıra barikatlar kurup insanlara nasıl ölünmesi gerektiğini bütün dünyaya gösterdiklerini düşündüm.

Bu arada az para verip çok çalıştıran bir ayakkabı imalathanesinde işçi olan yirmi sekiz yaşındaki diğer arkadaşım konuşmaya başladı.

“Yürekli bir adamımdır ben, yürekli,” diye açıkladı. “Dükkândaki diğer arkadaşlara hiç benzemem. Onlar beni insanlığın güzel bir örneği olarak gösteriyorlar. Biliyor musun, tam yetmiş kilo geliyorum.”

Kendisine seksen beş kilo geldiğimi söylemeye utandığımdan, verdiği bilgiden memnun olmuş göründüm. Zavallı biçimsiz küçük adam! Sağlıksız bir rengi olan teni, normallikten uzak çarpık çurpuk bir vücudu, çökmüş bir göğsü, uzun saatlerce çalışmanın sonucu müthiş derecede eğrilmiş omuzları vardı ve kafası sanki yerinden çıkmış gibi öne doğru sallanıyordu! “Yürekli bir adamdı” o!

“Boyun kaç?”

“Bir yetmiş,” diye cevap verdi böbürlenerek, “dük-kândaki arkadaşlar da...”

“Senin dükkânı bir göreyim,” dedim.

Dükkân şu anda çalışmıyordu, ama ben yine de görmek istiyordum. Lemon Sokağından geçtik, Spitalfields'den sola kıvrıldık ve Frying Pan Sokağına daldık. Çamurlu kaldırımlarda bir çocuk sürüsü gürültüyle oynuyordu, kurbağaya yeni dönüşmüş iribaşlar gibi kuru bir havuzun dibindeydiler sanki. Dar bir kapı ağzından geçtik. Burası öylesine dardı ki, eşiğe çökerek analığın tüm kutsallığına iftira eder gibi çıplak göğüslerinden küçük bir bebeği emziren bir kadının üstüne zorunlu olarak bastık. Kadının arkasındaki karanlık ve dar holde suların içinde oynayan sürüyle çocuğun arasından geçip, daha dar ve çok pis bir merdivenden yukarı çıkmayı denedik. Üç kat yukarı çıktık, her katta altmış santime elli santim genişliğinde birer sahanlık vardı, pislik ve süprüntüyle doluydu.

Ev denilen bu iğrenç yerde yedi oda vardı. Odaların altısında, her iki cinsten ve her yaştan yirmi kadar insan yemek pişiriyor, yemek yiyor, uyuyor ve çalışıyordu. Odaların ortalama büyüklüğü dokuz metrekareyi geçmiyordu. Biz yedinci odaya girdik. Beş adamın “ağır iş gördüğü” bir odaydı burası. Öteki odalardan daha küçüktü ve üzerinde çalışılan masa odanın büyük bir kısmını kaplıyordu. Bu masanın üzerinde beş kundura kalıbı vardı, ama işlerini yapacak olan adamlara çok az yer kalmıştı, çünkü geri kalan yer kartonlarla, deriyle, ayakkabı sayası demetleriyle, sa-

yaları ayakkabı tabanına tutturmak için kullanılan çeşitli malzemelerle doluydu.

Bitişik odada bir kadın ve altı çocuk yaşıyordu. Bir başka pespaye delikte ise dul bir kadın, on altı yaşında ve veremden ölmek üzere olan tek oğluyla kalıyordu. Bana söylendiğine göre kadın sokaklarda şekerleme satıyor ve oğlu için her gün gerekli olan üç litre sütü alacak parayı çoğu zaman bir araya getiremiyordu. Bundan başka, zayıf ve ölmek üzere olan bu oğlan etin tadını haftada bir kere tadabiliyordu; ancak bu etin türünü ve kalitesini insan denen domuzun yemek yiyişini hiç seyretmemiş olanlar asla hayal bile edemezdi.

“Öksürmesi çok korkunç,” dedi işçi arkadaşım, ölmekte olan çocuğu kastederek. “Çalışırken sesini duyuyoruz, çok korkunç, gerçekten korkunç bir şey!”

Öksürük ile şekerlemenin ne demek olduğunu öğrenmiş, aralarında yeni bir bağlantı bulmuştum; kenar mahallelerde yaşayan çocukların düşmanca çevresine yeni bir tehdit daha eklenmişti.

Yapılacak iş olduğu zamanlar, kan ter içinde çalışan arkadaşım bu avuç içi kadar odada dört adamla birlikte çalışıyordu. Kışın tepelerinde bir lamba neredeyse bütün gün yanıyordu ve beş kişinin gün boyu soluk aldığı bu odanın ağırlaşmış havasına bir de lambanın isisi ekleniyordu.

İşin yoğun olduğu iyi zamanlarda bu adam “haftada otuz şilin” kadar çok para kazanabildiğini söyledi bana. Otuz şilin! Yedi buçuk dolar!

“Ama bu parayı içimizden en usta olan yapabilir,” diye değerlendirdi. “O zamanlar günde on iki, on üç,

on beş saat çalışıyoruz. Terlememizi bir görsen aklın başından gider! Ter fışkırıyor vücudumuzdan! Bizi o durumda bir görebilsen, gözünü kamaştırır. Çiviler ağzımızdan sanki bir makineden fırlar gibi çıkıyor. Şu ağzıma bir bak.”

Baktım. Dişler, madeni çivilerin sürekli sürtünmesiyle diplerine kadar erimiş, kömür karası olup çürümüştü.

“Dişlerimi temizliyorum,” diye ekledi, “yoksa daha kötü olurlardı.”

Daha sonra işçilerin kendi aletlerini, çivilerini, kartonlarını, kira ve ışık parasını kendilerinin sağlaması gerektiğini söyledi. Bunun sonucu olarak da kazandıkları otuz şilin azalıyordu.

“Peki ama otuz şilin gibi çok para kazandığınız bu yoğun iş mevsimi ne kadar sürüyor ?” diye sordum.

“Dört ay,” dedi. Bana verdiği bilgiye göre, yılın geri kalan bölümünde ise, haftada ortalama “yarım sterlin” ile “bir sterlin” arasında kazanıyorlardı. Bu da iki buçuk dolar ile beş dolara denkti. İçinde bulunduğumuz haftanın yarısı geçmişti ve her biri sadece dört şilin, yani bir dolar kazanmışlardı. Üstelik beni bunun oldukça iyi para olduğuna beni ikna etmeye çalıştı.

Pencereden dışarı baktım. Aslında buradan komşu binaların arka avlularının görünmesi gerekiyordu. Ama arka avlular yoktu, daha doğrusu, ahır gibi evlerle, insanların yaşadığı inek barakalarıyla kaplanmıştı. Bu ahır gibi evlerin çatıları pislikle örtülüydü, kimi yerlerde bu pislik birkaç metre kalınlığa ulaşıyordu. İkinci ve üçüncü katların pencerelerinden baktığımda balık kılçıkları, kemikler, çöp, eski bez parçaları, eski

postallar, kırık çanak çömlek ve kısacası domuz ahırından farksız insan barınaklarından atılan döküntüleri görüyordum.

“Bu yıl bu mesleğin son yılı; makineler alıp bize yol verecekler,” dedi işçi arkadaşım, kederle. Holdeki çocuk kalabalığını aşip, yine göğüsleri çıplak annenin üzerine basmamaya dikkat ederek dışarı çıktık.

Daha sonra Londra İlçe Meclisi tarafından Arthur Morrison’ın “Jago Çocuğu”nun oturduğu kenar mahallelerde belediyeye yaptırılan konutları ziyaret ettik. Buradaki binalarda daha çok insan oturuyordu, ama daha sağlıklı yerlerdi. Ama burada oturanlar daha üst sınıftan işçilerle esnaflardı. Kenar mahalle insanları açıkça başka kenar mahallelere sürülmüşler ya da yeni kenar mahalleler yaratmışlardı.

“Şimdi,” dedi bir insanın gözlerini kamaştıracak kadar hızlı çalışan yiğit, işçi arkadaşım, “sana Londra’nın ciğerlerinden birini göstereceğim. Burası Spitalfields Bahçesi.” “Bahçe” kelimesini küçümseyerek ağzına almıştı.

İsa Kilisesinin gölgesi Spitalfields Bahçesinin üzerine düşmüştü ve İsa’nın Kilisesinin gölgesinde, öğleden sonra saat üçte, bir daha asla görmek istemeyeceğim bir manzara gördüm. Evimdeki kendi gül bahçemden bile daha küçük olan bu bahçede tek bir çiçek bile yoktu. Sadece çimenler vardı yer yer. Bahçe ise, Londra’nın bütün parklarında olduğu gibi, evsiz erkek ve kadınlar geceleri içeri girip de uyumasınlar diye sivri uçlu demirlerle çevrilmişti.

Biz bahçeye girerken, elli ile altmış yaşları arasında yaşlı bir kadın yanımızdan geçti. Sarsak hareketlerle,

uval bezine sarılı, üzerinde bir ileri bir geri sallanan iki bohça taşıyarak yürüyordu. Kadın bir serseriydi bu, evsiz barksız zavallı biri, cesedi andıran vücudunu düşkünler evinin kapısından içeri srklemeyecek kadar zgr ruhluydu. Bir salyangoz gibi evini sırtında taşıyordu. uval beziyle sarılı iki bohasında ev eşyaları, giyecekleri, yatak çarşafları ve bir kadının sevgili malzemeleri vardı.

akıl dşeli dar yoldan yürüdük. Yolun her iki tarafındaki sıralarda sefil ve mahvolmuş bir insan topluluğu oturuyordu. Pislik ve paçavra yığınıydılar. Akla gelebilecek bütün iğrenç deri hastalıkları vardı her birinde. Açık yaralar, rkler, iticilik, ahlaksızlık, hayvan gibi yüzleriyle, art niyetle bakan canavarlar. Soğuk ve ürpertici bir rüzgâr esiyordu. Bu yaratıklar eski püskü giysileri içinde birbirlerine sokulmuşlardı, çoğu ya uyuyor ya da uyumaya çalışıyordu. Burada yaşı yirmiden yetmişe kadar değişen bir düzine kadın vardı. Hemen yanlarında, dokuz aylık bir bebek sert tahta sıraya yatırılmış, üzerinde bir örtü, başının altında bir yastık olmadan uyuyordu. Üstelik ocuğa bakan kimse de yoktu yanında. Diğer yanda, yarım düzine adam oldukları yerde uyuyor ya da uykularında birbirlerine yaslanıyorlardı. Başka bir yerde bir aile vardı, bir ocuk annesinin kollarında uyuyordu ve kocası (ya da dostu) acemi bir şekilde harap olmuş bir ayakkabıyı tamir etmeye uğraşıyordu. Başka bir sırada, bir kadın salkım saçak olmuş eski püskü elbisesinin sarkan ipliklerini bir bıçakla keserek düzeltiyor, bir başka kadın elinde iğne iplikle yırtıkları dikiyordu. Onların bitişiğinde bir adam uyuyan bir

kadını kollarının arasında tutuyordu. Daha ileride, elbisesi çamurdan kaskatı kesilmiş yirmi beş yaşından daha büyük olmayan genç bir adam kafası bir kadının kucağında uykuya dalmıştı.

Bu uyuma faslı kafamı karıştırmıştı. Neden on kişiden dokuzu uyuyor ya da uyumaya çalışıyordu? Ama çok geçmeden bunun da nedenini öğrendim. Yasalara göre evsiz barksızların geceleri uyumaları yasaktı. İsa Kilisesinin kemer altında, taş sütunların haşmetli bir dizi halinde gökyüzüne yükseldiği yerde sürüyle adam ya uyuyor ya da uyukluyordu. Hepsi öyle bir uyuşukluk içindeydiler ki bizim bu davetsiz misafirliğimiz onları ne meraklandırdı, ne de rahatsız etti.

“Londra’nın ciğeri, ha,” dedim; “hayır, bu bir çıban, çürümekte olan açık bir yara.”

“Hey, neden getirdiniz beni buraya?” diye sordu alev alev yanan genç sosyalist, güzel yüzü hem ruhunun hem de midesinin bulantısı yüzünden kül gibi olmuştu.

“Buradaki kadınlar,” dedi rehberimiz, “kendilerini bir iki meteliğe, hatta bir dilim bayat ekmeğe satarlar.”

Neşeyle dudak bükerek söylemişti bunu.

Daha fazla ne söylerdi bilmiyorum, çünkü gerçekten hasta olan sosyalist bağırdı: “Tanrı aşkına, çekip gidelim buradan.”

VII

Victoria Nişanı Kazanan Adam

*Kalabalık nüfuslu kentin insanları feryat ediyor,
yaralının ruhu çığlık atıyor.*

Eyüp

Düşkünler evinin geçici koğuşuna girmenin hiç de kolay olmadığını anladım. Şimdiye kadar iki girişimde bulunsam da işe yaramadı, kısa zamanda üçüncü kez deneyeceğim. İlk denediğimde saat akşam yediydi ve cebimde dört şilimim vardı. Bu denemem sırasında iki hata yaptım. Öncelikle, düşkünler evinin geçici koğuşunda yatmak için başvuran insanın yoksul, meteliksiz olması gerekiyordu, sıkı bir aramadan geçiriliyordu, gerçekten yoksul olması gerekiyordu ve değil dört şilin dört peni bile kapı dışarı edilmesi için yeterli bir servetti. İkinci olarak, gecikme hatasına düştüm. Akşam saat yedi, bir yoksulun fukara yatağında yatabilmesi için geç bir saatti.

Saf ve iyi yetiştirilmiş kişiler için izin verin de geçici koğuşun ne anlama geldiğini anlatayım. Burası evsiz, yataksız, meteliksiz kişilerin, eğer yeterince şanslıysalar, yorgun kemiklerini dinlendirebilecekleri bir binaydı. Ertesi günse, bir önceki yatak borçlarını ödemek için yol işçisi gibi çalışırlardı.

Geçici koğuşa girmek için yaptığım ikinci girişim daha hayırlı bir şekilde başladı. Öğle vakti giriştim işe, yanımda alev alev yanan genç sosyalist ile bir başka arkadaş vardı. Cebimdeki paranın tamamı üç metelikti. Beni Whitechapel Düşkünler Evine götürdüler. Burayı bir köşeden bir süre gözetledim. Saat öğleden sonra saat beşi birkaç dakika geçiyordu, ama şimdiden uzun ve kasvetli bir kuyruk vardı. Kuyruk, binanın köşesine kadar uzanıyor, sonra da gözden kayboluyordu.

Gerçekten yürekler acısı bir manzaraydı bu. Kadınlı erkekli bir kalabalık kurşun rengi, soğuk bir gün sonunda geceyi geçirmek üzere bir fakir korunağı arıyorlardı. Bu görüntünün cesaretimi neredeyse kırdığını itiraf edeyim. Bir dışçının bekleme salonunda bekleyen bir çocuk gibi, birdenbire başka bir yerde olmak için sayısız neden buldum. Kendi içimde yaptığım mücadelenin izleri yüzüme vurmuş olmalı ki, arkadaşlarımdan biri, “Korkaklık etme, başarabilirsin,” dedi.

Elbette başarabilirdim, ama böyle bir kalabalık için cebimdeki üç meteliğin bile muhteşem bir servet olduğunun farkına vardım. Haksız üstünlüğümü ortadan kaldırmak adına, cebimdeki bozuklukları boşalttım. Sonra arkadaşlarıma veda ettim ve yüreğim heyecandan gümbür gümbür sokağı arşınlayıp kuyruğun sonundaki yerimi aldım. Sendeleyle sendeleyle ölüme giden dik yokuşu tırmanan yoksul insanların oluşturduğu bu kuyruk acıklıydı gerçekten; bu kadar acıklı olduğunu hiç hayal etmemiştim.

Yanımda kısa boylu, sağlam yapılı bir adam duruyordu. Yaşlı olmasına rağmen dinç ve sağlıklıydı, keskin yüz hatları ve uzun yıllar güneşin ve de havanın

kavurduğu kırıışık ve kösele gibi sert bir derisi vardı: Yüzü ve gözleri bir denizci olduğunu açıkça belli ediyordu. O anda aklıma Kipling'in "Galley Esiri" adlı şiirinden bir bölüm geldi:

*Omzumdaki nişanla, sıkın çeliğın açtığı yaralarla;
Vurulan kırbaçların bıraktığı izle, asla iyileşmeyen
yaralarla;*

*Okyanusa bakmaktan zayıflayan gözlerimle,
Ödendi hizmetlerimin karşılığı..."*

Şüphelerimde ne kadar haklı olduğumu, dizelerin nasıl özellikle uygun olduğunu sizler de öğreneceksiniz.

"Buna daha fazla dayanamayacağım, dayanamayacağım," diye yakınıyordu öteki yanındaki adama. "Koskoca bir cam kıracağım, kocaman bir cam, o zaman on dört gün yerim. O zaman yatacak bir yerim olur, hiç korkmam, hem de verdikleri yemek burada verdiklerinden daha iyi. Ama galiba cesaretim azaldı biraz." Bu fikir sonradan aklına gelmişti, üzüntülü bir sesle boyun eğerek söylenmişti.

"İki gecedir açıktayım," diye devam etti; "önceki gece iliklerime kadar ıslandım, artık buna daha fazla dayanamıyorum. Yaşlanıyorum, bir sabah leşimi bulacaklar bir yerlerde."

Ateşli bir heyecanla benden yana döndü: "Sakın yaşlanma, delikanlı. Gençken ölmeye bak, yoksa benim halime düşersin. Doğruyu söylüyorum sana. Seksen yedi yaşındayım ben ve ülkeme erkekçe hizmet ettim. İyi komutamdan dolayı koluma üç şerit, bir de Victoria Nişanı taktılar. İşte bütün bunlara karşılık elimdekine

bak. Keşke ölmüş olsaydım, keşke ölmüş olsaydım. Ama rezil ölüm bana gelmekte acele etmiyor nedense.”

Gözleri nemlendi, ama yanındaki adamın onu teselli etmesine fırsat kalmadan, sanki dünyada insanın kalbini kıracak hiçbir şey yokmuş gibi hareketli bir deniz şarkısı mırıldanmaya başladı.

İki gecedir sokaklarda sürttükten sonra düşkünler evinin önündeki kuyrukta beklerken bana şu hikâyeyi anlattı.

Daha çocuk denecek bir yaşta İngiliz donanmasına yazılmış. Kırk küsur yıl sadakatle iyi hizmet etmiş. İsimler, tarihler, kumandanlar, limanlar, gemiler, görevler ve savaşlar bir ırmak gibi dudaklarından dökülüyordu. Ama düşkünler evinin kapısında defter kalem çıkarıp not almak mümkün olmadığından, bütün bunların hepsini hatırlamam imkânsız. Kendi deyimiyle, “Birinci Çin Savaşı”na katılmıştı. Sonra Doğu Hindistan Şirketine katılıp Hindistan’da on yıl hizmet etmiş. İsyân zamanında İngiliz donanması ile birlikte yeniden Hindistan’a dönmüş. Burma ve Kırım savaşlarında görev yapmış. Bütün bunlara ek olarak dünyanın dört bucağında İngiliz bayrağına hizmet ederek savaşmış, çabalamış.

Sonra o olay olmuş. Ufak tefek bir olay, fakat asıl nedenini tam olarak hatırlayamıyor bunun. Belki teğmen o sabah kahvaltısını beğenmemişti ya da bir gece önce çok geç yatmıştı ya da alacaklıları sıkıştırıyordu ya da komutan onunla sert konuşmuştu. Nedeni ne olursa olsun, o belirli günde teğmen sinirliydi. Denizciye gelince, o diğer arkadaşlarıyla birlikte ön taraftaki donanımı “düzeltiyordu”.

Şimdi, şuna dikkat edin, denizci kırk yıldan uzun bir süredir donanmadaydı, idare ve başarılarından dolayı üç sırma takmıştı ve savaştaki mükemmel yararlılığından dolayı kendisine verilen Victoria Nişanına sahipti. Yani tümüyle kötü bir denizci olamazdı. Teğmen sinirliydi; teğmen ona bir adla seslenmişti; hiç de hoş olmayan bir adla. İşin içine anasını karıştıran bir laf. Ben çocukken, anamıza böylesi bir hakaret edildiğinde küçük iblisler gibi kavga etmek düsturumuzdu; dünyanın dört bucağında benim yanımdaki adamların birçoğu başkalarının anasına sövdükleri için can verdiler.

Her neyse, teğmen bu isimle seslenmiş denizciye. O an rastlantı bu ya denizcinin elinde demir bir manivela kolu ya da kol demiri varmış. Anında elindekini teğmenin kafasına indirmiş ve denize yuvarlamış.

Sonrasını adamın kendi ağzından dinleyelim: “Ne yaptığının farkına varmıştım. Yönetmeliği biliyordum, kendi kendime, ‘İşin bitti, Jack, oğlum,’ dedim. ‘Bari tam bitir şunu.’ Arkasından denize atladım. Kararım kesindi. İkimiz de boğulacaktık. Bu işi becermeme ramak kalmıştı, ama tam o sırada amiral gemisinin filikası yanıımızdan geçiyordu. Su yüzüne çıkmıştık. Adamı tutmuş, yumrukluyordum. Bu da hesabımın görülmesine yetti. Eğer ona vurmasaydım, hatamı fark ettiğimi, onu kurtarmak amacıyla arkasından denize atladığımı iddia edebilirdim.”

Sonra askeri mahkeme ya da deniz davalarının görüldüğü yer neresiyse orası. Giydiği hükmü ezberden anlatıyor, kelimesi kelimesine, sanki yıllar yılı birçok kez tekrarlamış ve ezberlemiş gibi. Her zaman

kibar olmayan subaylara karşı yapılan bu hareketin, disiplin ve saygı kuralları bakımından cezası şöyle: Rütbesinin sıradan erliğe indirilmesi; bütün ikramiyelerden yoksun bırakılması; emeklilik hakkının elinden alınması; Victoria Nişanından vazgeçmesi; donanmadan iyi huylu bir denizci siciliyle terhis edilmesi (bunu en büyük hakaret olarak kabul ediyordu), elli kırbaç yemesi ve iki yıl hapse mahkûm edilmesi.

“Keşke o gün boğulmuş olsaydım, keşke Tanrı beni yanına alsaydı,” diye bitirdi sözlerini. Kuyruk ilerlemişti ve köşeyi dönmüştük artık.

Sonunda, yoksulların grup grup içeri alındıkları kapı görüldü. Ve ben burada şaşırtıcı bir şey öğrendim: Bugün günlerden Çarşambaydı, hiçbirimiz Cuma sabahına kadar bırakılmayacaktık. Bundan başka, siz tütün kullananlar, kulak verin: İçeriye tütün sokmamıza izin verilmeyecekti. İçeri girerken tütünlerimizi teslim edecektik. Bana anlatıldığına göre bazen dışarı bırakırlarken tütünler geri veriliyordu, bazen de imha ediliyordu.

Yaşlı savaş adamı bana bir ders verdi. Kesesini açarak tütünü (azıcık bir şeydi zaten) bir kâğıt parçasına boşalttı. Bunu sıkıca ve yassıtarak sardı; çorabına sokarak ayakkabısını giydi. Benim tütünüm de çorabımın içine gitti, çünkü tütün kullanan herkesin bildiği gibi tütünsüz geçecek kırk saat tam bir cefadır.

Kuyruk tekrar tekrar hareket ediyor, yavaş yavaş ama emin adımlarla ufak kapıya yaklaşıyorduk. Tam o sırada demir bir ızgaranın üstünde durduk ve altımızda bir adam görüldü. Yaşlı denizci ona seslendi:

“Kaç kişiyi daha alacaklar?”

“Yirmi dört” diye cevapladı aşağıdaki.

Endişeyle önümüzdekilere bakıp saydık. Önümüzde otuz dört kişi vardı. Çevremdekilerin yüzüne hayal kırıklığı ve korku çöktü. Aç ve beş kurusuz, sokaklarda uykusuz bir geceyi karşılamak hiç de güzel bir şey değildi. Ama biz tüm umutsuzluğa karşılık hâlâ umutlanıyorduk. Kapının önünde on kişi kalınca, kapıcı bizi geri çevirdi.

“Doldu,” dedi, kapıyı güm diye kapatırken.

Seksen yedi yaşına rağmen, yaşlı denizci bir şimşek gibi topuklarının üzerinde dönerek, başka bir yerde barınak bulma umuduyla hızla yürümeye başladı. Ben durup geçici koğuşlar konusunda bilgili iki adamla nereye gitmek gerektiği hakkında konuşmaya başladım. Dört beş kilometre ötedeki Poplar Düşkünler Evinde karar kıldılar ve yola koyulduk.

Köşeyi dönerken içlerinden biri, “Bugün buraya girmem lazımdı,” dedi. “Saat birde geldim ve kuyruk yeni yeni oluşmaya başlamıştı. Ama orospu çocuğu bunlar. Her gece, ama her gece hep aynı adımları alıyorlar içeri.”

VIII

Arabacı ile Marangoz

Bir insanı perişan eden şey ölmesi, hatta açlıktan ölmesi bile değildir. Birçok insan ölmüştür; herkes ölecektir. Ama nedenini bilmediğimiz şey sefil yaşamaktır; çok çalışıp yine de bir şey kazanamamaktır; aşırı yorulmak, tecrit edilmek, soğuk evrensel bir bağla sarılı olmaktır.

Carlyle

Çenesindeki sakalı hariç yüzünün her tarafı pırıl pırıl tıraşlı olan arabacıyı, Amerika'da olaydım, usta bir işçiden hali vakti yerinde bir çiftçiye kadar her meslekten sanabilirdim. Marangoza gelince, onun marangoz olduğunu hemen anlardım herhalde. Mesleği her halinden belli oluyordu, zayıf ve sıırım gibiydi, dikkatle bakan gözleri vardı ve meslekte geçen kırk yedi yıllık çalışmanın sonucu aletleri kullanmaktan elleri irileşip kabalaşmıştı. Her ikisi için de en büyük sıkıntı yaşanmış ve çocuklarının, büyüyüp onlara bakacakları yerde, ölmüş olmalarıydı. Yaşlarını belli ediyorlardı ve sanayi girdabından, onların yerlerini alan daha genç ve kuvvetli rakipleri tarafından çıkarılıp atılmışlardı.

Whitechapel Düşkünler Evindeki geçici koğuştan geri çevrilen bu iki adam benimle birlikte Poplar Düşkünler Evine gidiyordu. Fazla bir şansımız yok diye düşünüyorlardı, ama bize kalan bir deneme yapmaktı. Ya Poplar'da yatacak ya da gece sabaha kadar sokaklarda sürtecektik. Her iki adam da yatak konusunda endişeliydi, çünkü söylediklerine göre, “göçmek üzereydiler.” Elli sekiz yaşında olan arabacı son üç geceyi açıkta ve uykusuz geçirmişti. Altmış beş yaşındaki marangoz ise beş gecedir dışardaydı.

Ey sevgili, nazik, kanlı canlı, her gece bembeyaz çarşafli yatakların ve havadar odaların sizleri beklediği insanlar, Londra sokaklarında yorgun bir gece geçirmenin nasıl bir ıstırap olduğunu sizlere nasıl anlatabilirim? İnanın bana, doğu yönünde şafağın söktüğünü görene kadar binlerce yüzyılın geçtiğini sanırdınız; ağrıyan her kasınızın acısıyla avaz avaz bağırarak ağlayıncaya kadar tir tir titrerdiniz ve nasıl bu kadar azaba dayanıp yaşadığınıza siz de şaşardınız. Bir sıranın üstünde dinlenecek olsanız ve yorgun gözleriniz kapansa, inanın ki bir polis sizi kaldıracak ve sert bir sesle, “kımıl da bakalım,” diye sizi yerinizden edecektir. Bir sıraya oturup dinlenebilirsiniz, ama sıralar azdır ve aralarında epey bir uzaklık vardır. Ancak dinlenmek uyumak anlamına gelirse, oradan kalkmanız, yorgun vücudunuzu sonsuz sokaklar boyunca sürüklemeniz gerekir. Eğer umutsuz bir kurnazlıkla ıssız bir dar sokak ya da karanlık bir geçit bulup da oraya yatarsanız, her yerde hazır ve nazır olan polis sizi aynı şekilde bozguna uğratıp oradan da atacaktır. Sizi sürüp atmak polisin görevidir. Çünkü yasaların gücü sizin oradan sürülüp atılmanızı ister.

Ama şafak söküp de, kabus sona erince, dinlenmek için evinizin yolunu tutar ve ölünceye kadar bu maceranızın hikâyesini sizi hayranlıkla dinleyen arkadaş topluluklarına anlatırsınız. Büyüye büyüye dehşetli bir hikâye olur bu. Londra sokaklarında geçirdiğiniz sizin sekiz saatlik geceniz *Odyseia*, siz de Homeros olursunuz.

Ama benimle birlikte Poplar Düşkünler Evine yürüyen bu evsizler için durum aynı değildir. Ve bu gece Londra'da onlardan, kadınlı erkekli, yirmi beş bin kişi var. Ama lütfen yatağınıza girerken bu gerçeği hatırlamayın; eğer olmanız gerektiği kadar yumuşak biriyseniz, her zamanki gibi rahat edip uyuyamayabilirsiniz. Ama altmış, yetmiş, seksen yaşlarında yaşlı adamlar vardır, kötü beslenmişlerdir, ne etleri ne kanları vardır, şafağın sökülüşünü sizin gibi selamlayamazlar. Amansız gece üzerlerine yeniden çörekleninceye kadar bütün gün deli gibi ekmek kırıntıları peşinde yalpalaya yalpalaya koşacaklardır ve tüm bunlar beş gece, beş gün tekrarlanacaktır... Ey sevgili, müşfik, kanlı canlı insanlar, siz bunu nasıl anlayabilirsiniz ki?

Mile End yolu boyunca Arabacı ile Marangozun arasında yürüyordum. Mile End Yolu geniş bir cadde-
dir, Doğu Londra'nın kalbini ikiye yarar ve bu cadde üzerinde on binlerce insan yaşar. Bunu size anlatıyorum, çünkü belki böylece gelecek paragrafta anlatacaklarımı tam olarak değerlendirebilirsiniz. Dediğim gibi, yol boyunca yürüyorduk. Onlar kızıp memlekete sövüp saydıkları zaman ben de onlarla birlikte sövdüm. Yabancı ve korkunç bir ülkede bir başına kalmış bir Amerikalı yetim gibi sövüp sayıyordum. Onları

halime inandırmaya çalışırken ve bunda da başarılı olurken, beni bir “denizci” sandılar. Parasını hovaralık ederek yiyip bitirmiş, elbiselerini kaybetmiş (karaaya çıkan gemiciler arasında alışılmadık bir şey değildir bu), geçici olarak beş kuruşsuz kalmış, yeni bir gemi arayan biriydim. Genel olarak İngiliz âdetlerini ve özel olarak da geçici koğuşlar hakkında hiçbir şey bilmeyişim bundan ileri geliyordu. Ben de aynı şekilde bu koğuşları merak ediyordum.

Arabacı, hızımıza ayak uydurmakta güçlük çekiyordu (o gün hiçbir şey yemediğini anlatmıştı bana), ama gri ve eski paltosu rüzgârda kederle sallanan, zayıf ve aç Marangoz, uzun kollarını sallayarak yorulmak nedir bilmeden hızlı adımlarla yürüyor, bu haliyle bana bir çakalı hatırlatıyordu. Her ikisinin de gözleri yürürken ve konuşurken yoldaydı, arada sırada biri ya da diğeri eğilip yerden bir şeyler alıyordu, ama bu arada hızlarından hiçbir şey de kaybetmiyorlardı. Topladıklarının sigara ve sigara izmaritleri olduğunu düşündüm ve bir süre dikkat etmedim. Daha sonra farkına vardım.

Çamurlu ve balgamlı kaldırımlardan, portakal, elma kabukları, üzüm salkımları topluyor ve bunları yiyorlardı. Dişleriyle yeşil erik çekirdeklerini kırıyorlar, içlerini yiyorlardı. Fasulye tanesi büyüklüğündeki ekmek kırıntılarını, kimsenin elma koçanı demeyeceği kadar kararmış ve pis elma koçanlarını topluyorlar, bu iki adam onları ağızlarına atıyorlar ve çiğneyip mideye indiriyorlardı. Ve bu Tanrı'nın 1902 yılının 20 Ağustosunda, saat akşamın altısıya yedisi arasında, dünyanın görüp görebileceği en büyük, en zengin

ve en kuvvetli imparatorluğunun tam göbeğinde oluyordu.

Bu iki adam konuşuyorlardı. Aptal değillerdi. Sadece yaşlıydılar. Ve kaldırım çerçöpünden bağırsakları dayanılamayacak kadar pis kokular salan bu iki adam, kanlı bir ihtilalden bahsediyordu. Anarşistlerin, fanatiklerin, çılgınların konuşacağı gibi konuşuyorlardı. Kim suçlayabilirdi onları? O gün yediğim üç öğün iyi yemeğe, istediğim zaman yatacağım rahat ve sıcak yatağa, toplumsal felsefeme, şeylerin yavaş gelişimi ve dönüşümüne dair evrimsel inancıma karşın, bütün bunlara karşın, diyorum ki, ya onlarla birlikte bu ipe sapa gelmez şeyler hakkında konuşacak ya da dilimi tutacaktım. Zavallı budalalar! Devrimleri yapanlar sizin gibiler değildir. Ve onlar ölüp kısa zaman içinde toza dönüştüklerinde, Mile End yolundan Poplar Düşkünler Evine giden yol boyunca tükürüğe boğulmuş kaldırımlardan çerçöp toplayan başka budalalar da kanlı devrimden bahsedeceklerdir.

Yabancı ve genç bir adam olduğum için Arabacı ile Marangoz bana bazı açıklamalar yapıp öğütler veriyorlardı. Öğütleri kısa ve açıktı; bir an önce bu ülkeyi terk etmek. “Tanrı bana izin verirse,” diye temin ettim onları, “sadece lüks yerlere gideceğim. Yakında izimi bile bulamayacaksınız.” Söylediklerimi anlamaktan çok, onların gücünü hissettiler ve başlarını onaylayarak salladılar.

“Aslında insanı kendi iradesinin dışında suçlu olmaya zorluyorlar,” dedi Marangoz. “İşte karşıdayım, yaşıyorum, gençler benim yerimi alıyor, giysilerim gittikçe pejmürdeleşiyor ve her geçen gün iş bulmak giderek

zorlaşıyor. Yatmak için geçici koğuşlara gidiyorum. Öğleden sonra saat ikide ya da üçte orada olmalıyım, yoksa içeri giremem. Bugün ne olduğunu gördün. Böyle olunca ben nasıl bir iş arayabilirim? Farz et ki geçici koğuşa girdim, ne olacak? Yarın bütün gün orada kalacağım, ama ertesi gün beni çıkaracaklar. Sonra ne olacak? Yasa benim aynı gece on millik bir çevrede başka bir geçici koğuşa giremeyeceğimi söylüyor. O zaman oraya zamanında yetişebilmek için bütün gün yürümek zorunda kalacağım. Bu koşullar altında nasıl kendime bir iş arayacağım? Yürümediğimi düşün. İş aradığımı düşün. Daha gözünü açıp kapamadan gece olacak ve yine yataksız kalacağım. Bütün gece uykusuz ve aç kalacağım. Ertesi sabah iş aramak için ne halde olacağım? Bir yolunu bulup uykumu bir parkta almalıyım (Spitalfields'daki İsa Kilisesinin hayali hâlâ gözlerimin önünde canlıydı) ve yiyecek bir şeyler bulmalıyım. Şu hâlime bakın! Yaşlıyım, çökmüşüm ve bir daha belimi doğrultma şansım yok.”

“Burada bir geçiş parası toplama kapısı olacaktı,” dedi Arabacı. “Arabacılık yaptığım günlerde birçok kere geçiş paramı burada ödedim.”

“İki gündür sadece üç tane iki penilik çörek yedim,” dedi Marangoz, konuşmaya uzun bir ara verdikten sonra.

“İkisini dün yedim, üçüncüsünü de bugün,” diye tamamladı, uzun bir sessizlikten sonra.

“Ben bugün hiçbir şey yemedim,” dedi Arabacı. “Çok bitkinim. Bacaklarım korkunç ağrıyor.”

“‘Çivi’den aldığın çörekler o kadar sert ki, insan koca bir bardak su olmadan rahatça kemiremiyor,”

dedi Marangoz. Herhalde bana bilgi vermek istiyordu. Ona “çivi”nin ne olduğunu sorduğumda, “Geçici koğuş,” dedi. “Argosunu söyledim, anlayacağın.”

Ama beni asıl şaşırtan şey “argo” kelimesinin onun sözcük dağarcığında olmasıydı, birbirimizden ayrılmadan önce onun kelime dağarcığının hiç de zayıf olmadığını öğrenmiştim.

Eğer Poplar Düşkünler Evine girmeyi başarırız, nasıl bir davranışla karşılaşmayı beklemem gerektiğini sordum. Her ikisi de bana fazlasıyla bilgi verdiler. İçeri girince soğuk bir banyo yaptıktan sonra, bana yüz seksen gram eklemekle “üç parça yulaf ezmesi” vereceklermiş. “Üç parça” yarım kilonun üç çeyreği anlamına geliyor, “yulaf ezmesi” ise üç buçuk kova sıcak suda karıştırılan üç parça yulaf ununun sulu karışımıydı.

“Sanırım süt, şeker, bir de gümüş bir kaşık,” diye alaycı alaycı sordum.

“Korkmana gerek yok. Sadece tuz verirler adama. Ben kaşık bile verilmeyen bazı yerler gördüm. Kâseyi kaldırdığın gibi başına diker, dilinin yardımıyla mideye indirirsin.”

“Hacney’de iyi yulaf ezmesi verirler,” dedi Arabacı.

“Gerçekten nefis bir yulaf ezmesi o,” diye övdü Marangoz, her ikisi de birbirlerine dokunaklı gözlerle baktılar.

“Doğu tarafındaki St. George’da su ve un verirler,” dedi Arabacı.

Marangoz başını salladı. Bütün düşkün evlerini denemişti.

“Peki sonra?” diye sordum.

Bana hemen yatağa gönderildiğim bilgisini verdiler. “Sabah saat beş buçukta kaldırırlar, kalkar elini yüzünü yıkarsın, eğer sabun varsa tabii. Sonra akşamki gibi yulaf ezmesi ve yüz seksen gram ekmek.”

“Her zaman yüz seksen gram vermezler,” diye düzeltti Arabacı.

“Elbette, vermezler; çoğu zaman öyle ekşidir ki yiyemezsin bile. İlk zamanlar ne ekmeği ne de yulaf ezmesini yiyebiliyordum. Ama şimdi kendi payımı yediğim gibi, başka birininkini de yiyebilirim.”

“Ben üç kişinin hakkını yiyebilirim,” dedi Arabacı. “Bütün gün lokma girmedi ağzıma.”

“Peki daha sonra?”

“Sonra sıra iş yapmaya gelir, üstüpleri alır, yerleri temizler, ovalarsın ya da taş kırarsın. Ben taş kırmak zorunda değilim; altmışımı geçtim. Ama sana kırdırırlar. Genç ve güçlüsün.”

“Benim hoşuma gitmeyen şey,” diye homurdandı Arabacı, “bir hücreye kilitlenip üstüğü toplamak. Fazlasıyla hapishaneyi andırıyor.”

“Peki farz edelim ki, geceyi geçirdikten sonra, üstüğü toplamayı, taş kırmayı ya da başka bir iş yapmayı reddettim. O zaman ne olur?” diye sordum.

“Korkma, ikinci kez yapmayı reddettiğinde seni içeri atarlar,” diye cevap verdi Marangoz. “Böyle bir şeyi denemeni tavsiye etmem, evlat.”

“Sonra öğle yemeği gelir,” diye devam etti. “Yüz seksen gram ekmek, on beş gram peynir ve soğuk su. Daha sonra işini bitirirsin, önceki gibi yüz seksen gram ekmek ve yulaf ezmesinden oluşan akşam ye-

meğini yersin. Sonra altıda yatmaya gidersin. Ertesi sabah işlerin bitmişse salıverirler.”

Mile End yolundan ayrılalı epey olmuştu. Bir sürü kasvetli, karışık, kıvrılan sokaktan geçtikten sonra Poplar Düşkünler Evine ulaştık. Alçak bir duvarın üstüne mendillerimizi yaydık ve her birimiz kendi mendiline dünyada sahip olduğu eşyaları koydu. Sadece yeteri kadar tütün çoraplara sokulmuştu. Sonra, kurşuni gökyüzünün son ışıkları da solarken, buz gibi esen merhametsiz rüzgârın altında, ellerimizde acınacak küçük bohçalarımızla durup beklemeye başladık. Düşkünler evinin kapısı önünde kimsesiz bir topluluktuk.

Üç işçi kız geldi yanımıza ve içlerinden biri acıyan gözlerle bana baktı. Geçip gittikten sonra gözlerimle onu izledim, geri dönmüş, hâlâ acıyan gözlerle bana bakıyordu. Yaşlı adamları fark etmemişti bile. Ulu Tanrım, genç, dinç ve kuvvetli olan bana acıyordu da benim yanımda duran iki yaşlı adama acıması yoktu! Genç bir kadındı, ben de genç bir erkek, kim bilir hangi belli belirsiz cinsel arzuları, onu benim gibi birine acımaya tahrik etmişti. Hangi hassasiyeti onu acımaya kadar indirmişti? Yaşlı adamlara acımak fedakârca bir duygudur, üstelik düşkünler evinin kapısı yaşlı adamların görünmeye alışık oldukları yerdir. Bu yüzden kız onlara acıma göstermedi, sadece bunu en az hak eden, daha doğrusu hiç hak etmeyen bana acıdı. Aklaşmış saçlar gerektiği kadar şeref ve saygıyla mezara gitmiyorlar bu Londra şehrinde.

Kapının bir yanında zil, öte yanında bir düğme vardı.

“Zili çal,” dedi Arabacı bana.

Herhangi birinin kapısında genellikle yaptığım gibi, kapının tokmağını tutup çanı çaldım.

“Aman, aman,” diye haykırdı dehşete düşmüş bir ses. “O kadar sert çalma.”

Elimi çektim, bana sitemkâr gözlerle baktılar, sanki bir yatak ve yulaf ezmesi bulma şanslarını tehlikeye atmıştım. Hiç kimse gelmedi. Şansa bakın ki, yanlış zili çalmıştım ve kendimi daha iyi hissediyordum.

“Düğmeye bas,” dedim Marangoza.

“Hayır, hayır, biraz bekle,” diye aceleyle araya girdi Arabacı.

Bütün bunlardan sonra, yılda otuz dolar ile kırk dolar arasında maaş alan bir düşkünler evi kapıcısının çok titiz ve önemli bir şahsiyet olduğu ve de yok-sullar tarafından kendisine bu şekilde davranılamayacağı sonucuna vardım.

Böylece bekledik, çok uzun süre bekledik. Sonunda Arabacı elini sinsice düğmeye yaklaştırdı ve mümkün olan en kısa, en zayıf şekilde düğmeye dokundu. Daha önce de bekleyen adamların yüzlerine bakmıştım, hem de ölümle kalımın söz konusu olduğu anlarda, yine de hiçbirinin yüzü kapıcının gelmesini beklerken Marangoz ve Arabacının yüzündeki endişeli belirsizliği taşımıyordu.

Kapıcı geldi. Yüzümüze bile bakmadı. “Dolu,” deyip kapıyı kapattı.

“Diğerleri gibi sokakta geçecek bir gece daha,” diye homurdandı Marangoz. Loş ışıktaki Arabacı soluk ve kül rengi görünüyordu. Fark gözetmeden yapılan hayırseverlik kötüdür, der profesyonel insan severler. Ne yapalım, kötü olmaya karar verdim.

“Gel, bıçağını çıkar ve benimle gel,” dedim Arabacıya, onu karanlık bir sokağa çekerek.

Korkarak yüzüme baktı ve geri çekilmeye çalıştı. Belki de beni yaşlı yoksulların başına musallat olan yeni bir Karındeşen Jack sanmıştı. Ya da kendisini işlenecek bir suça ortak etmek istediğimi düşünmüştü. Ne düşünürse düşünsün, korktuğu gün gibi açıktı.

Kitabın başında, zor durumlarda kullanılmak üzere ateşçi fanilamın koltuk altına altın bir İngiliz lirası dikiğim hatırlanacaktır. Bir cambaz gibi davranıp eğilip bükülerek dikilmiş olan yuvarlak madeni parayı gösterece kadar, Arabacının bana yardım etmesini sağlayamadım. O zaman bile eli o kadar titriyordu ki, dikişler yerine kolumu kesecek diye korktum ve bıçağı elinden alıp bu işi kendim yapmak zorunda kaldım. Altın para dışarı yuvarlandı, onların aç gözlerinde bir servetti bu para; hep birlikte en yakın kahveye koşturduk.

Elbette onlara sadece bir araştırmacı, bir sosyoloji öğrencisi olduğumu ve Londra’nın diğer yarısındaki insanların nasıl yaşadığını öğrenmek istediğimi açıklamak zorunda kaldım. Aynı anda ikisi de midye gibi kapandılar. Onlardan biri değildim; konuşmam değişmişti, sesimin tonu farklılaşmıştı, kısacası ben üstün bir sınıftandım ve kendi sınıf bilinçlerinin farkına varmışlardı.

“Ne istersiniz?” diye sordum, garson siparişleri almaya geldiğinde.

“İki dilimle ekmekle bir fincan çay,” dedi uysalca Arabacı.

“İki dilim ekmekle bir fincan çay,” dedi uysalca Marangoz.

Bir an durup içinde bulunduğum durumu düşündüm. Benim tarafımdan kahveye davet edilmiş iki adam var. Altın liramı görmüşler ve benim bir yoksul olmadığımı anlayabiliyorlar. İçlerinden biri o gün bir meteliklik çörek yemiş, diğeri ise ağzına hiçbir şey koymamış. Ve ikisi de “iki dilimle bir fincan çay” istiyorlar! Her ikisi de iki meteliklik sipariş vermişler. Bu arada “iki dilim” iki dilimle yağlı ekmek demektir, bunu söylemem gerek.

Bana karşı da düşkünler evinin kapıcısına karşı tutumlarını belirleyen aynı alçalmış tevazuyla davranıyorlardı. Oysa ben buna teslim olmayacaktım. Adım adım siparişlerini artırdım: yumurta, domuz pastırması, daha çok yumurta, daha çok domuz pastırması, daha çok yağlı ekmek vs... Her seferinde daha başka bir şey istemediklerini söylüyor, ama önlerine geleni aç kurtlar gibi silip süpürüyorlardı.

“On beş günden beri içtiğim ilk fincan çay,” dedi Arabacı.

“Nefis bir çay,” dedi Marangoz.

Her biri birer litre çay içti. İnanın bana, içtikleri bulaşık suyu gibi bir şeydi. Bira şampanyaya ne kadar benziyorsa, bu da çaya o kadar benziyordu. Yo hayır, bu “büyülü su” ydu ve çaya hiç mi hiç benzemiyordu.

İlk şaşkınlık atlatıldıktan sonra, yemeğin onların üzerindeki etkisine dikkat etmek oldukça şaşırtıcıydı. Başlangıçta kederliydiler, defalarca intiharı nasıl düşündüklerinden söz ettiler. Daha bir hafta önce Arabacı bir köprüünün üstünde durup suya bakmış ve intiharı düşünmüştü. Marangoz hararetle suyun iyi bir intihar yolu olmadığı konusunda ısrar ediyordu. Her

şeyden önce boğuşması, kurtulmak için çabalaması gerekiyordu. “En kolayı” kurşundu, ama bu işi yapacak tabancayı nereden bulacaktı? Güçlük buradaydı.

Sıcak “çay” midelerine indikçe daha da neşelendiler ve kendileri hakkında daha çok konuştular. Arabacı karısını ve çocuklarını gömmüştü, sadece oğlu kalmıştı geriye, o da büyümüş ve küçük işinde ona yardımcı olmuştu. Sonra olan olmuş, otuz bir yaşındaki oğlu da çiçek hastalığından ölmüştü. Bu olaydan kısa bir süre geçtikten sonra baba sıtmaya tutulmuş ve üç ay hastanede yatmıştı. İş de bitmişti artık. Hastaneden çıktığı zaman zayıf ve bitkindi, ona yardım edecek oğlu da yoktu artık, küçük işi batmıştı, tek bir yük bile alamaz olmuştu. Evet, olanlar olmuş ve oyun bitmişti. Adamın her şeye yeniden başlama şansı yoktu. Bütün arkadaşları yoksuldu ve ona yardım edebilecek durumda değillerdi. Taç giyme töreni için yapılan hazırlıklarda çalışmak için sağa sola başvurmuştu. “Beni hasta eden bir cevap aldım; ‘Hayır! Hayır! Hayır!’ Geceleri uyumaya çalıştığımda hep aynı sözleri duyuyordum: ‘Hayır! Hayır! Hayır!’” Daha geçen hafta Hackney’de çıkan bir ilana cevap vermişti, başvurduğunda yaşını öne sürmüşler, “Ah, çok yaşlısın, gereğinden fazla yaşlısın,” demişlerdi.

Marangoz, babasının yirmi iki yıl hizmet ettiği orduda doğmuştu. Aynı şekilde, iki erkek kardeşi de orduya girmişti. Biri başçavuşluğa kadar yükselip İsyân’dan sonra Hindistan’da ölmüş; yedi yıl Doğu’da Roberts’ın emrinde çalışmış olan diğeri ise Mısır’da kaybolmuştu. Marangoz orduya katılmamıştı ve işte bu yüzden hâlâ bu gezegendeydi.

“Bak, ver şu elini,” dedi, eski gömleğini sıvadı. “Artık sadece anatomi uzmanlarının işine yararım, o kadar. Eriyip gidiyorum, bayım, açlıktan eriyip gidiyorum. Hele şu kaburgalarım bir dokunun, anlarsınız.”

Elimi gömleğinin altına sokup kaburgalarının üzerinde gezdirdim. Derisi, bir parşömen gibi kemiklerinin üzerinde gerilmişti. Parmaklarımı çamaşır yıkanan oluklu bir tahtanın üzerinde dolaştırıyormuşum gibi hissettim.

“Yedi yıllık bir mutluluğum oldu,” dedi. “İyi bir karım, üç de güzel kızım vardı. Ama hepsi öldü. On beş gün içinde kızıl hastalığı kızlarımı elimden aldı.”

“Bundan sonra, bayım,” dedi Arabacı, diye araya girdi. Sohbeti daha neşeli konulara çekmek istiyordu. “Bundan sonra, sabahları artık düşkünler evi kahvaltısı yiyemem ben.”

“Ben de,” diye onayladı Marangoz. Ve ondan sonra, eski, geçmiş günlerde karılarının onlar için pişirdiği güzel yemeklerden konuşmaya başladılar birbirleriyle.

“Bir keresinde tam üç gün orucumu bozmadan dolaştım,” dedi Arabacı.

“Ben de beş gün,” diye ekledi arkadaşı, bunun anısıyla içini keder basmıştı. “Bir keresinde tam beş gün, mideme bir portakal kabuğundan başka bir şey girmedi. Zayıf bir bünye buna dayanamazdı, bayım, neredeyse ölüyordum. Kimi zaman, geceleri sokaklarda yürürken, o kadar büyük bir umutsuzluğa kapılıyordum ki, ya atı kazanmaya ya da semeri kaybetmeye karar veriyordum. Ne demek istediğimi anlıyorsunuz değil mi, bayım? Büyük bir soygun yapmayı düşün-

yordum. Ama sabah olunca öylesine acıkmış ve üşümüş oluyordum ki bir sıçana bile zarar verecek halim kalmıyordu.”

Yedikleri yemek içlerini ısıtınca, böbürlenmeye başlayıp siyasetten konuştular. Size sadece şunu söyleyebilirim ki, ortalama orta sınıf insanları kadar bilgili bir şekilde konuşuyorlardı siyasetten. Hatta dinlediğim orta sınıf insanların bazılarında çok daha bilgiliydiler. Beni asıl şaşırtan, dünyanın durumu, coğrafyası, halkları, yakın ve çağdaş tarihi hakkındaki sağlam bilgileri oldu. Dediğim gibi, bu iki adam hiç de budala değildi. Sadece yaşlıydılar ve çocukları yaşayıp onlara ocağın yanında rahat bir yer sağlayamadan ölmüşlerdi.

Son olayı anlatmadan edemeyeceğim. Köşe başında onlarla vedalaşırken, her ikisi de ceplerindeki birkaç şilinle mutluydular; o gece yatacak bir yer bulmaları kesindi. Sigaramı yakıp, yanan kibriti tam atacakken Arabacı uzanıp elimden aldı. “Zararı yok, ziyan etmeyin, bayım,” dedi. Ona vermiş olduğum sigarayı yakarken, Marangoz da aynı kibriti kullanmak için, piposunu doldurmakta acele ediyordu.

“Ziyan etmek iyi bir şey değildir,” dedi.

“Evet,” dedim, ama o sırada elimi üzerinde gezdirdiğim ve oluklu çamaşır tahtasını andıran kaburga kemiklerini düşünüyordum.

IX “Çivi”

*Eski Ispartalıların akıllıca bir yöntemleri vardı;
sayıları çok artınca kölelerini bıraktıktan
sonra onları avlarlar, mızraklar ve üzerlerine
tükürürlerdi. Avlanma yöntemlerimiz şimdi gelişti,
ateşli silahların ve sürekli orduların keşfinden sonra
artık böyle bir av daha da kolaylaştı! Belki nüfusu
en kalabalık ülkede, yılda üç gün, o yıl içinde sayıları
artan yoksulların tamamını vurmaya yetecektir*

Carlyle

Her şeyden önce, onu böylesine bir rezillığe sürüklediğim için vücudumdan ve ona böylesine rezilce şeyler yedirdiğim için midemden af dilemek zorundayım. Çiviye gittim, orada uyudum, orada yedim, üstelik bir de oradan kaçtım.

Whitechapel düşkünler evinin geçici koğuşuna girmek için yaptığım iki başarısız girişimden sonra, bir üçüncüsüne giriştim. Sabahleyin erkenden kalktım ve öğleden sonra saat üç olmadan perişan kuyruğa girdim. Saat altı olmadan önce “içeriye” almıyorlardı, ama o erken saatte ben yirminci sıradaydım, bu sırada içeriye sadece yirmi iki kişinin alınacağı söylentileri dolaşıyordu. Saat dört olduğunda sırada otuz dört

kişi vardı. Son on kişi bir tür mucize olmasını ümit ederek sırada bekliyorlardı. Birçok kişi daha geldi, kuyruğa baktıktan sonra çekip gittiler. “Çivi”nin dolu olacağı onlar için acı bir gerçektir.

Başlangıçta pek konuşma falan olmadı. Orada durmuş dikiliyordum. Derken bir yanımdaki adamla diğer yanımdaki adam aynı anda çiçek hastalığından aynı hastanede yattıklarını keşfettiler. Tedavi olan bin altı yüz hasta bu iki adamın tanışmasına engel olamamıştı. Burada dostluklarını sürdüreceklerdi. Soğukkanlılıkla, çok gerçekçi bir anlatımla hastalıklarının en iğrenç yönlerini tartışıp birbirleriyle kıyaslıyorlardı. O hastanede ortalama ölüm oranının altıda bir olduğunu öğrendim. İçlerinden biri üç ay, diğeri ise üç buçuk ay yatmış ve bu süre içinde “kokuşmuş”lardı. Sinirlerim gerilmeye, tüylerim diken diken olmaya başlamıştı ya, buna rağmen onlara hastaneden çıkmalı ne kadar olduğunu sordum. Biri iki hafta, öbürü üç hafta önce dışarı çıkmıştı. Yüzleri feci biçimde delik deşik olmuştu (yine de her ikisi de bunun aksini iddia ediyordu), bundan başka, ellerinde ve tırnaklarının altında hâlâ iş görmekte olan çiçek hastalığı “tohumları”nı gösterdiler. Hatta içlerinden birisi ben öğreneyim diye tırnağının altından bir tohum çıkarıp havaya attı. Tohum havada patlayıverdi. Elbiselerimin içinde büzüldükçe büzüldüm ve bu tohumun üzerimde patlamamış olmasını umut ettim.

Her iki olayda da, onların “köprü altlarında yatmaları”nın nedeninin çiçek hastalığı olduğunu öğrendim. Hastalığa yakalandıkları sırada her ikisinin de işleri varmış ve her ikisi de “beş kuruşsuz” çıkmışlar

hastaneden. Önlerinde onları iş arama gibi iç sıkıcı bir iş bekliyormuş. Şu ana kadar bir iş bulamamışlar ve sokaklarda üç gün üç gece sürttükten sonra “dinlenmek” için çiviye gelmişler.

Öyle görünüyor ki, yalnızca yaşlı insanlar önceden tasarlanmamış talihsizlikleriyle cezalandırılmıyorlar, hastalığa yakalanan ya da kaza geçirenleri de aynı akıbet bekliyor. Daha sonra, bir başka adamla konuştum. Kuyruğun başında duran bu adama “Ginger” diyorduk. Hiç kuşku yoktu ki saat birden beri bekliyordu kuyrukta. Bir yıl önce, bir gün bir balık tüccarının yanında çalışırken, kendisi için çok ağır olan bir kasa balık taşıyormuş. Sonuç: “Bir şey kırılmış,” kasa yere düşmüş, o da yanına.

Hemen kaldırıldığı hastanede ilk olarak bunun fıtık olduğunu söylemişler, şişen yeri tedavi etmişler, ovalaması için de biraz vazelin vermişler. Hastanede dört saat tuttuktan sonra yoluna gitmesini söylemişler. Ama sokaklarda iki ya da üç saat dolaştıktan sonra yine arka üstü devrilmiş yere. Bu kez bir başka hastaneye gitmiş ve iyice yamamışlar onu. Ama mesele şu ki, işveren kendi yanında çalışırken kaza geçiren bu adam için parmağını bile kıpırdatmamış, kesinlikle hiçbir şey yapmamış, hatta hastaneden çıktığında ona “daha hafif bir iş vermeyi” de reddetmiş. Ginger artık işsiz, beş kuruşsuz bir adam. Hayatını kazanmasının tek yolu ağır işlerde çalışmakmış. Artık ağır iş yapması imkânsız olduğundan ölene kadar onu, çivi, fakirler evi ve sokaklardan başka bir şey beklemiyor. Yiyecek ve barınacak bir yer bulmak için bu yerlere başvurmaktan başka ça-

resi yok. Olan olmuş, işte bu kadar. Kaldıramayacağı kadar ağır bir balık kasasının altına girmiş ve hayattan bekleyebileceği bütün mutluluk bir kalemde silinmiş kitabından.

Kuyruktaki birkaç kişi Amerika'da bulunmuştu. Keşke kalsaydık diyorlardı ve oradan ayrılma aptallığını gösterdikleri için kendi kendilerine sövüp sayıyorlardı. İngiltere bir zindan olmuştu onlara, kaçma umudu bulunmayan bir zindan. Onlar için bu zindandan kaçmalarına imkân yoktu. Ne yol parasını toplayabilirlerdi, ne de bir iş bularak oraya gidebilirlerdi. Ülke onlar gibi yoksullarla istila edilmişti.

Ben kıyafetlerini kaybetmiş bir gemiciydim; yiyecek param yoktu. Hepsi birden kederime ortak olup bana iyi bir öğüt verdiler. Kısaca söylemek gerekirse, şunu öğütlüyorlardı: Çivi gibi yerlerden uzak durmayı... Buralarda benim işime yarayabilecek bir şey yoktu. Ne yapıp etmeli, sahile gitmeli ve bir gemide iş bularak buradan kaçıp kurtulmak için elimden geleni yapmalıyım. Mümkünse bir işe girip birkaç kuruş para biriktirmeli, sonra bu parayla bir kamarota karşı tarafa geçmemi sağlayacak bir iş bulsun diye rüşvet vermeliydim. Benim er ya da geç bu ülkeden kurtulmamı sağlayacak olan gençliğime ve kuvvetime gıpta ediyorlardı. Ne gençliğe ne kuvvete sahiplerdi artık. Yıllar ve İngiltere'nin ağır işleri onları çökertmiş ve onlar için oyun oynanıp bitmişti.

Buna rağmen içlerinde hâlâ genç olan biri vardı ve ben onun eninde sonunda bu sefaletten kurtulacağından emindim. Birleşik Devletler'e çok gençken gitmiş ve orada kaldığı o dört yıl boyunca en çok on iki

saat işsiz kalmıştı. Para biriktirmiş, çok zengin olmuş ve anavatanına dönmüştü. Şimdiyse, çivinin önünde kuyruk bekliyordu.

Bana anlattığına göre son iki yıldır aşçı olarak çalışıyormuş. Çalışma saatleri sabah yediden akşam on buçuğa kadarmış. Cumartesi günleri ise gece yarımaya kadar çalışıyormuş; haftada doksan beş saat çalışarak yirmi şilin, yani beş dolar kazanıyormuş.

İlk kez çivide bir gece geçirecekti. Sırf dinlenmek için gelmişti. Düşkünler evinden çıkar çıkmaz yüz on millik yolu yürüyerek Bristol'e gitmeye niyetliydi, orada Birleşik Devletler'e giden bir gemi bulmayı düşünüyordu.

Ama kuyruktaki diğerleri onunla aynı çapta değildi. Bazıları yoksul, enkaza dönmüş hayvanlardı, meramlarını anlatmaktan aciz ve duyguları nasırlaşmıştı, fakat bütün bunlara rağmen birçok yönden hepsi de iyi insanlardı. Günlük işini bitirdikten sonra evine dönen bir arabacının tam önümüzde arabasını durdurduğunu hatırlıyorum. Onu karşılayan küçük yavrusu umutla arabaya tırmanmaya çalıştı. Ancak araba büyüktü, umutlu yavru ise çok küçük. Çocuk arabaya binmek için defalarca uğraşmasına karşın başaramadı. Bunun üzerine, üstü başı en perişan olanlardan biri sıradan çıkıp çocuğun arabaya binmesine yardım etti. Bu hareketteki erdem sevgiydi, başka bir şey değil. Arabacı yoksuldu ve adam bunu biliyordu; adam çivinin kuyruğunda bekliyordu ve arabacı bunu biliyordu; adam küçük bir hareket yapmış ve arabacı ona teşekkür etmişti. Tıpkı sizin ya da benim yapılan bir yardıma teşekkür etmemiz gibi.

Bir başka güzel olay da “Hopper” ile “ihtiyar kadın” arasında geçmişti. “İhtiyar kadın” (karısı) onun yanına geldiğinde yaklaşık yarım saattir kuyruktaydı. Kendi sınıfına göre kadın güzel giyinmişti: Kırılmış başında yıpranmış bir bere, kolunun altında ise çuval beziyle sarılmış bir bohça vardı. Kadın onunla konuşurken, adam kadına doğru uzandı, eski berenin altından dışarı fırlamış bir tutam beyaz saçı yakaladı, becerikli bir şekilde parmaklarına doladı ve özenle kulağının arkasından beresinin içine soktu. İnsan yapılan bu ufacık hareketten birçok sonuca ulaşabilir. Adam hiç kuşku yok ki karısının temiz ve derli toplu olmasını isteyecek kadar çok seviyordu onu. Düşkünler evinin kuyruğunda beklerken bile karısıyla gurur duyuyordu ve adamın isteği, kuyrukta bekleyen diğer talihsizlerin gözünde karısının güzel görünmesiydi. Ama hepsinden önemlisi, bütün bunların altında yatan şey, adamın karısına beslediği büyük sevgiydi, çünkü bir erkek umursamadığı bir kadının temizliği ve derli topluluğunu kafasına takmaya eğilimli değildir. Üstelik böyle bir kadına sahip olduğu için gurur da duymaz.

Konuşmalarından ağır işçiler olduklarını çıkarıldığım bu adam ile karısının neden bir yoksul evine sığınmak istediklerini kendi kendime soruyordum. Adam gururluydu, ihtiyar karısından ve kendinden gurur duyuyordu. Benim gibi acemi birinin “şerbetçi otu yolarak” ne kadar kazanabileceğini düşündüğünü ona sorduğumda, beni baştan aşağı şöyle bir süzüp bunun bazı şartlara bağlı olduğunu söyledi. Birçok insan şerbetçi otu toplarken fazlasıyla ağırkanlı davranıldığından, başarısız oluyorlardı. Bir insan başarılı

olmak için kafasını kullanmalı ve parmaklarını hızlı, hem de çok hızlı kullanmalıydı. Kendisi ve karısı bu işi çok iyi yapıyorlardı; kaldı ki yıllardır bu işte çalışıyorlardı.

“Geçen yıl ilk defa ot toplamaya giden bir arkadaşım vardı,” dedi adam. “Ama sadece bir ay gitmesine rağmen cebinde iki pound on şilinle geri döndü.”

“Görüyorsun ya,” dedi Hopper, sesinde bir hayranlık vardı. “Eli çabuktu. Sanki bu işi yapmak için doğmuştu.”

“Sanki bu işi yapmak için doğan” bir adam bir ay çalışarak iki pound on şilin, yani yirmi buçuk dolar kazanıyordu! Ayrıca, üzerinde bir battaniye bile olmadan uyuyor ve Tanrı bilir hangi koşullar altında yaşıyordu! Öyle bir an olur ki, herhangi bir şey için “doğuştan” yetenekli olmadığımı şükrederim, şerbetçi otu yolmak için bile.

“Şerbetçi otu” yolmak için gereken alet edevat hakkında Hopper bana bazı çok değerli öğütler verdi. Ve siz nazik ve narin insanlar bir gün Londra’ya gelecek olursanız sizlere verilecek öğütlere mutlaka kulak verin.

“Eğer yemek pişirecek malzemen ve yiyecek kap kacağın yoksa yiyebileceğin tek şey peynir ekmek olacaktır. Bu hiç de güzel bir şey değil, inan bana! İçecek çayın olmalı, sebze ve arada sırada da et yemelisin, tabii eğer adam gibi çalışabilmek ve para kazanmak istiyorsan. Sadece soğuk yemekler yiyerek bu işin altından kalkamazsın. Bak sana ne yapacağını anlattım, evlat. Sabahleyin erkenden çöp tenekelerini bir kolaçan et. İçinde yemek pişirebileceğin bir yığın te-

neke kutu bulacaksın. Güzel teneke kutuların bazıları harikadır. Ben ve ihtiyar karım bizimkileri bu şekilde buluruz. (Karısının tuttuğu bohçayı gösterdi, bu sırada kadın gururla başını sallıyor, başarı ve refahlarının bilinciyle gözleri parlayarak bana bakıyordu.) “Sırtımdaki bu palto bir battaniye kadar mükemmel,” diye devam etti, paltonun ne kadar kalın olduğunu hissedebilmem için eteğini elime tutuşturdu. “Kim bilir, çok geçmeden bir battaniye de bulabilirim kendime.” Kadın yeniden başını salladı ve gözleri parıldadı. Bu kez kocasının çok geçmeden kendine bir battaniye bulacağından ölesiye emindi.

“Ben buna tatil yapmak diyorum, yani şerbetçi otu toplamaya,” diye tamamladı sözlerini kendinden geçmesine. “İki üç poundu bir araya getirmek ve kışa hazırlık yapmak için temiz iş. Hoşuma gitmeyen tek şey –bunu söylerken sesinde bir çatlama olmuştu– ‘toynak tıkırdatmak’ zorunda kalmak.”

Geçen yıllar enerji dolu bu çiftte kendilerini açıkça belli ediyordu. Parmaklarını kullanarak hızla çalışmak hoşlarına gidiyordu, ama yürümek anlamına gelen “toynak tıkırdatmak” onlara yavaş yavaş ağır geliyordu. Kır saçlarına baktım ve gelecek on yıl içinde ne hale geleceklerini merak ettim.

Her ikisi de ellisini geçkin bir başka adamla yaşlı karısının kuyruğa girdiğini fark ettim. Kadın, kadın olduğu için çiviye kabul edildi; ama adam çok geç kalmıştı, karısından ayrılmak zorunda kaldı ve bütün gece sokaklarda sürtmek üzere dönüp gitti.

Kuyruk beklediğimiz sokak, bir duvardan öbür duvara, ancak altı buçuk metre genişliğindeydi. Yaya

kaldırımları bir metre enindeydi. Ailelerin oturduğu bir sokaktı. En azından işçiler ve aileleri karşımızdaki evlerden bakıyorlardı. Ve her gün, öğleden sonra saat birden altıya kadar bizim perişan çivi kuyruğumuz onların ön kapılarının ve pencerelerinin hâkim olduğu başlıca görüntüydü. Tam karşımızda evinin kapısında oturan bir işçi, uzun ve yorucu bir iş gününün ardından dinlenip soluklanmaya çalışıyordu. Karısı onunla gevezelik etmek üzere yanına geldi. Kapı girişi ikisi için çok dardı, bu yüzden kadın ayakta duruyordu. Çocukları önlerinde sere serpe oturuyordu. Birkaç adım ötede de çiviye gireceklerin kuyruğu başlıyordu; ne işçinin mahremiyeti vardı, ne de kuyrukta bekleyen fakir fukaranın. Ayaklarımızın dibinde mahallenin çocukları oynuyordu. Onlar için bizim varlığımız alışılmadık bir şey değildi. Davetsiz misafirler değildik. Çevrelerindeki tuğla duvarlar ve kaldırım taşları kadar doğal ve olağandık. Bu kuyruğun manzarasına karşı doğmuşlar ve yaşadıkları kısa ömürleri boyunca hep bu kuyruğu görmüşlerdi.

Saat altıda kuyruk hareketlendi ve üçerli gruplar halinde içeri alındık. Adın, yaşın, mesleğin, doğum yerin, yoksulluk derecen, önceki gece yattığın yer gibi sorular düşkünler evinin yöneticisi tarafında şimşek hızıyla soruluyordu. Oradan ayrıldığım zaman karşıma dikilen bir adam elime tuğlaya benzer bir şey tutuşturduktan sonra kulağımın dibine bağırdı: “Bıçak, kibrit ya da tütün var mı?” “Hayır, efendim,” diyerek, içeri giren herkes gibi ben de yalan söyledim. Bodrum katına inen merdivenlere geldiğimde elimdeki tuğlaya baktım ve buna, kullanılan

dile bir hakaret sayılmazsa, “ekmek” denilebileceğini gördüm. Ağırlığına ve sertliğine bakılırsa kuşkusuz mayasız olmalıydı.

Bodrumda ışık oldukça azdı. Ben daha ne olduğunu anlamadan başka biri öteki elime bir maşrapa sıkıştırdı. Sonra daha karanlık bir odaya tökezledim, burada sıralar, masalar ve insanlar vardı. Oda iğrenç kokuyordu. Kasvetli karanlık ve belirsizlikten yükselen mırıltılar burayı adeta cehennem bölgelerine girilen bir bekleme odasına dönüştürüyordu.

Adamların çoğu yorgun ayakları yüzünden ıstırap çekiyor, yemek yemeden önce ayakkabılarını çıkarıyor, ayaklarından çorap yerine sardıkları kirli paçavraları çözüyorlardı. Bu da odaya hâkim olan iğrençliği artırırken, benim iştahımın kapanmasına neden oluyordu.

Bir hata yaptığımın farkına vardım. Daha beş saat önce tıka basa öğle yemeği yemiştim, önümde beni bekleyen yiyecekleri yiyebilmem için birkaç gün oruç tutmam gerekiyormuş meğer. Maşrapada bir litrenin dörtte üçü kadar Hindistan mısırı ve sıcak su karışımı vardı. Adamlar pis masaların üzerine saçılmış tuz öbeklerine ekmeklerini banıp yiyorlardı. Aynı şeyi ben de denedim, ama ekmek ağzıma saplanıyormuş gibi geldi ve Marangozun sözlerini hatırladım: “Ekmeği rahatça yiyeabilmek için en az bir litre suya ihtiyacın vardır.”

Öbür adamların gittiklerini fark ettiğim karanlık köşeye gittim ve orada su buldum. Sonra dönüp ezme saldırdım. Kumaş gibi tatsız, baharatsız ve acıydı. Ezme boğazımdan geçtikten sonra ısrarla ağzımda

kalan acı tattan özellikle iğrendim. Yiğitçe mücadele ettim, ama öğürtülerimi tutamadım, sadece altı kaşık ezme ve ekmek yiyebilmeyi başardım. Yanımdaki adam kendi payını yemişti, üstüne üstlük benimkini de silip süpürdü, maşrapaları tertemiz etti ve daha fazlasını yemek için aç gözlerle çevresine baktı.

“Bir ‘şehirli’yle tanıştım, bana güzel bir öğle yemeği ısmarladı,” diye açıkladım.

“Bense dün sabahtan beri ağzıma lokma koymadım,” diye karşılık verdi.

“Peki ya tütün?” diye sordum. “Buradaki herif rahatsız eder mi bizi?”

“Yok canım,” diye cevap verdi bana. “Korkmana hiç gerek yok. Burası en kolay çivilerden biridir. Başka yerleri bir görsen. Donuna kadar ararlar seni.”

Maşrapalar sıyrılıp tertemiz edildikten sonra, sohbet koyulaşmaya başladı. “Buranın yöneticisi her zaman kâğıtlara bizimle ilgili bilgiler yazar,” dedi yanımda oturan adam.

“Ne diyor hakkınızda?” dedim.

“Ne diyecek? Bizim reziller sürüsü ve çalışmak istemeyen alçaklar olduğumuzu söylüyor. Bir sürü sahtekârlıktan söz ediyor, yirmi yıldan bu yana hep aynı şeyleri duyarım, ama hiçbir enayinin sahtekârlık yaptığını görmedim. Son olarak şunu söylüyor. Buradan çıkarken cebinde ekmek kabukları ile çıkarmış da fakir fukara, yoldan geçen ihtiyar bir beyefendi görünce ekmek kabuğunu lağım çukuruna atar ve çukurdan çıkarmak için de ihtiyar beyefendinin bastonunu ödünç almış. Sonra da ihtiyar beyefendiden sadaka koparırmış.”

Anlatılan bu hikâyeyi büyük bir alkış tufanı selamladı, karanlıktan bir yerlerden kızgın bir sesle nutuk atan bir ses yükseldi:

“Taşrada yiyeceklerin güzel olduğunu söyler dururlar. Görmek isterdim doğrusu. Daha yeni Dover’den geldim, yemek ne demek be! İnsana içecek su bile vermiyorlar. Buradakinden bile daha az yemek veriyorlar.”

“Kent eyaletinin asla dışına çıkmayan serseriler var,” dedi ikinci bir ses, “ve burada rahatça göbeksizler.”

“Kent’e de gittim,” diye devam etti birinci ses, daha da hiddetlenerek. “Tanrı biliyor ya, yemek filan görmedim hiç. Herifleri görürsün, sana ne kadar çok yemek verdiklerinden söz ederler, ama çiviye girdikleri zaman kendi paylarını yedikleri gibi senin payına da göz dikmekten geri kalmazlar.”

“Londra’da öyle herifler var ki,” dedi masada, karşımda oturan bir adam, “istedikleri zaman yiyecek bir şeyler buluyorlar ve asla taşraya gitmeyi düşünmüyorlar. Bütün yıl Londra’da kalıyorlar. Üstelik yatacak yer aramaya da gece saat dokuz ya da ondan önce başlamıyorlar.”

Bu söyleneni hep bir ağızdan doğruladılar.

“Ama bu herifler çok akıllı,” dedi hayran bir ses.

“Tabii ki öyleler,” dedi bir başka ses. “Ama senin benim gibiler bu işi yapamaz. Doğuştan gelen bir yetenek onlarınki. Bu herifler araba kapılarını açarlar, doğdukları günden beri gazete satarlar. Üstelik bu işi onlardan önce anne babaları da yapmıştır. Eğitimlidirler yani. Böyle bir işe sen ben kalksak, açlıktan ölürüz.”

Bu sözler de koro halinde doğrulandı. Çünkü içlerinde yılın on iki ayı yalnızca çivinin yemekleri ile yaşayan ve düşkünler evi dışında hiçbir yerden ezme ya da ekmek bulamayan adamlar vardı.

“Ben bir keresinde Stratford çivisinde iki buçuk şilin aldım,” dedi yeni bir ses. O anda ortalığa bir sessizlik çöktü ve herkes bu harika hikâyeyi dinlemeye başladı. “Üç kişiydik ve taş kırıyorduk. Kıştı, buz gibi bir soğuk vardı. Diğer ikisi devam ederlerse canlarının çıkacağını söyleyip işi bıraktılar; ama ben ısınmak için devam ettim. Sonra gardiyanlar geldiler, diğer ikisi işten kaçtıkları için on dört gün hapis cezası aldılar, fakat benim işe devam ettiğimi görünce aralarında iki buçuk şilin denkleştirip beni salıverdiler.”

Bu adamların çoğunluğunun, hayır, hepsinin çiviye sevmediklerinin, ama mecbur kaldıkları zaman oraya geldiklerinin farkına vardım. “Dinlendikten” sonra iki üç gün ve geceyi sokakta geçirecek kadar güç topluyorlar, sonra yeniden dinlenmek üzere buraya girmek zorunda kalıyorlardı. Elbette, bu sürekli zor yaşam koşulları bünyelerini çabucak perişan ediyordu, bunun farkındaydılar, ancak yalnızca belli belirsiz bir şekilde; yine de işler hep böyle gittiği için de buna pek aldırıyorlardı.

Amerika’da serserilik denen şeye burada “köprü altında yatmak” diyorlardı. Karşılaştıkları en büyük güçlüğü, yiyecek bulmaktan bile zor olanın, şekerleme yapacak, yatacak, uyuyacak yer bulmaları olduğunda hemfikirdiler. Bunun en büyük nedeni fırtınalı havalar ve sert yasalardı. Oysa adamlar evsiz olmalarının nedeni olarak yabancı göçmenleri, özellikle

Polonyalı ve Rus Yahudileri görüyorlardı. Bu göçmenler, daha düşük ücretlerle onların yerlerini alıyor ve bu iğrenç düzenin ayakta kalmasına neden oluyorlardı.

Saat yedide banyo yapıp yatmaya çağrıldık. Kıyafetlerimizi çıkardık, ceketlerimizin içine sardık, kemerlerimizle bağladıktan sonra bir yığın halinde döşemenin üzerine bıraktık. Haşaratların yayılması için nefis bir usuldü bu. Sonra ikişer ikişer banyoya girdik. İki adi banyo küveti vardı. Şunu biliyorum: Bizden önceki iki adam bu suda yıkanmışlardı, biz de aynı suda yıkandık ve küvetteki su bizden sonra yıkanacaklar için de değiştirilmedi. Ben bu kadarını gördüm, ama yirmi-ikimizin de aynı suda yıkandığından eminim.

Ben bu güvenilmez suyu üzerime sıçratmaktan başka bir şey yapmadım ve benden öncekilerin ıslattıkları bir havluyla çabucak kurulandım. Haşarat ısırıklarından ve sürekli kaşınmaktan sırtı kanlı bir duvara dönüşmüş, zavallının tekini gördüğümde, eski soğukkanlılığımdan eser kalmadı.

Sonra bir gecelik tutuşturdular elime. Bunu benden önce kaç kişinin giydiğini merak etmekten kendimi alamadım. Koltuğumun altında bir çift battaniye ile yatakhane kısmına geçtim. İki kısa demir tırabzanın boydan boya geçtiği uzun, dar bir odaydı burası. Bu tırabzanların arasına hamaklar yerine bir seksen uzunluğunda, yarım metre genişliğinde branda gerilmişti. Bunlar yataktı, aralarında on beşer santim aralık vardı ve yerden yaklaşık yirmi santim yüksekliğindeydi. İşin en zor yanı, baş kısmının ayak ucundan biraz daha yüksekte olmasıydı, bu da in-

sanın vücudunun sürekli aşağıya kaymasına neden oluyordu. Brandaların hepsi aynı tırabzana bağlı olduğundan, bir adam kımıldadı mı, bu kımıldanış ne kadar hafif olursa olsun, geri kalan bütün herkesin sallanmasına neden oluyordu. Ne zaman uykuya dalacak olsam, vücudu aşağı kayan biri eski pozisyonuna geri dönmek istediğinden beni tekrar tekrar uyandırıyor.

Uyuyana kadar saatler geçti. Yattığımızda saat daha yediydi ve tiz çığlıklar atarak sokakta oynayan çocukların sesleri neredeyse gece yarısına kadar devam etti. İçerideki koku korkunç ve mide bulandırıcıydı, bu arada hayal gücüm iyice zincirlerinden boşanmıştı. Vücudum bükülüyor, tüylerim diken diken oluyor, çıldıracak hale geliyordum. Hırıltılar, homurtular ve horlamalar sanki deniz canavarları tarafından çıkarılıyor gibiydi. Zaman zaman, kâbus görenlerin attığı çığlıklar hepimizi uyandırıyor. Sabaha doğru, göğsümde dolanan bir fare ya da buna benzer bir hayvan tarafından uyandırıldım. Uykudan uyanıklığa geçilen o kısa süre içinde, daha kendime gelmeden, öyle bir çığlık bastım ki sesim ölüleri bile uyandırabilirdi. Her neyse, yaşayanları uyandırdım ve yaptığım bu uygun-suz davranış yüzünden bana sövüp saydılar.

Ama sabah oldu, sabah altıda verilen kahvaltı akşamki gibi ekmek ve yulaf ezmesinden oluşuyordu; kahvaltıyı başka birine verdim. Sonra her birimize değişik işler yapmamızı söylediler. Kimisi yerleri fırçalayıp temizliyor, kimisi üstüpu topluyordu. Sekizimiz yolun karşısındaki Whitechapel Hastanesine çöp toplamaya gönderildik. Yediğimiz ezmenin ve yattığımız

yelken bezinin karşılığını bu şekilde ödüyorduk. Bana kalırsa, ben orada yiyip yatmakla bu karşılığı defalarca ödemiştim.

En tiksindirici işi biz yaptığımız halde, gruptaki diğer insanlar bu işi yapmak üzere seçildikleri için kendilerini şanslı sayıyorlardı.

“Elini sürme dostum, hemşire bunun öldürücü olduğunu söylüyor,” diye uyardı beni çalışma arkadaşım, içine çöp tenekesini boşaltacağı torbayı açtığımda.

Hastaların yattıkları koğuşların çöpleriydi bunlar ve arkadaşşıma ne elimi sürmeye, ne de çöplerin bana değmesine izin vermeye niyetli olduğumu söyledim. Yine de bu torbayı ve başka torbaları beş kat aşağı indirmek ve güçlü dezenfektanların serpildiği büyük çöp tenekelerine boşaltmak zorunda kaldım.

Belki de bütün bunlarda bilgece bir merhamet vardır. Bu çivinin, aşevinin ve sokakların insanları birer yükümlülüktü aslında. Ne kendilerine bir yararları vardı, ne de başkalarına. Varlıklarıyla dünyayı karıştırıp altüst ediyorlardı ve en iyisi yoldan çekilmeleri idi. Yaşadıkları zorluklardan çökmüş olan, kötü beslenen bu insanlar hastalığa her zaman için ilk yakalanacak insanlardır; keza en hızlı ölecek olan da onlardı.

Toplumun güçlerinin onları varoluşun dışına fırlatmaya eğilimli olduklarını hissediyorlardı. Üstünde beş cesetle ölü arabası içeri girdiğinde, biz morgu dezenfekte ediyorduk. Konuşma hemen “beyaz iksir” ve “kara jack” adı verilen ilaçlara döndü. Çalışanların hepsi, hastanenin başına bela olan ya da çok kötü durumdaki erkek ve kadın yoksulların bu ilaçlar verile-

rek “eşek cennetine gönderildikleri” üzerinde anlaşıyorlardı. Yani tedavisi imkânsız olanların ya da aşırı yaygaracıların bir doz “kara jack” ya da “beyaz iksir” verilerek işleri bitiriliyordu. Bunun gerçekten böyle olup olmaması hiç önemli değildi. Asıl mesele, bunun böyle olduğuna dair bir duyguya sahip olmaları ve bu duyguyu ifade edecek “kara jack”, “beyaz iksir”, “eşek cennetine gönderilmek” gibi sözlerle yeni bir dil yaratmış olmalarıydı.

Saat sekizde hastanenin altındaki bodrum katına indik. Orada bize çay ve hastanenin yemekhanesinden arta kalanlar getirildi. Bu artıklar anlatılması imkânsız bir karışıklık içinde koskocaman bir tepsiye üst üste yığılmıştı. Ekmek parçaları, topak topak yağ ve domuz eti, kızarmış etlerin yanık derileri, kısacası her türlü hastalıktan mustarip hastaların ellerinden ve ağızlarından arta kalanlar. Adamlar bu artıklara ellerini daldırıp, karıştırmaya, eşelemeye, incelemeye, beğenmediklerini bir kenara atıp, beğendiklerini kapışmaya başladılar. Bu hiç de güzel bir manzara değildi. Domuzlar bile yemek yerken bundan daha pis davranamazlardı. Ama zavallılar açtı ve bu çerçöpü aç kurtlar gibi yiyorlardı. Daha fazla yiyecek halleri kalmadığında kalanları mendillerinin içine dolduruyor, gömleklerinin içine atıyorlardı.

“Buraya daha önce bir kere geldiğimde, dışarıda bir sürü domuz pirzolası buldum,” dedi Ginger bana. “Dışarısı” dediği yer, güçlü ilaçlarla dezenfekte edilen çöp tenekeleri idi. “Çok fazla vardı, üzerlerinde fazla et olmasa da, fena değildi. Kollarıma doldurup hemen kapıdan sokağa fırladım. Verebilecek birilerini

arıyordum, ama ortada kimsecikler yoktu. Deli gibi koşmaya başladım. Görevli herif de peşimden koşuyordu. Kaçtığımı sanıyordu herhalde. Beni yakalamadan önce, yaşlı bir kadına rastladım ve pırzoları önlüğüne boşaltıverdim.”

Ey Yardımseverlik, Ey İnsanseverlik, şu “çivi” denilen yere in de Ginger’dan bir ders al. Uçurum’un dibinde tam bir fedakârca davranış yapmıştı ki böylesine Uçurum’un dışında pek rastlanmıyor. Bu Ginger’ın iyiliği idi, eğer yaşlı kadın “üzerinde fazla et olmayan” domuz pırzolarlarından bulaşıcı bir hastalık kaptıysa da iyiydi, çünkü böylece sonuna daha çabuk yaklaşmış olacaktı. Bana öyle geliyor ki bu olayda en fazla dikkat çeken şey, Ginger’ın bu kadar çok yiyeceğin ziyan olacağı düşüncesiyle “çılına dönmüş” olmasıdır.

Geçici koğuşları kuralı, içeri giren bir adamın iki gece bir gün içeride kalması gerektiğidir; ama ben görmek istediğimi yeterince görmüştüm, yulaf ezme-min ve brandamın karşılığını ödemiştım ve kaçmaya hazırlanıyordum.

“Hadi gel, sıvışalım,” dedim arkadaşlarımdan birine, ölü arabasının geldiği açık kapıyı göstererek.

“Kafadan on dört gün hapis mi yiyelim?”

“Hayır, kaçabiliriz.”

“Ben buraya dinlenmeye geldim,” dedi kendini beğenmişçesine. “Bir gece daha kalmamın bana zararı dokunmaz.”

Adamların hepsi aynı fikirdeydi, bu yüzden ben yalnız “sıvışmak” zorunda kaldım.

“Kalmak için bir daha asla buraya gelemezsin,” diye uyardılar beni.

“Hiç korkum yok,” dedim, anlayamadıkları bir coşkuyla. Kapıdan sıvışarak, sokaktan aşağı hızla yürümeye başladım.

Dosdoğru kaldığım odaya gittim, üstümü değiştirdim. Kaçışımın üzerinden bir saat geçmeden bir Türk hamamında derime nüfuz etmiş mikropları ve başka şeyleri terleyerek atmaya çalışıyordum. Keşke vücudum yetmiş değil de yüz derece sıcaklığa dayanabilseydi diye düşünüyordum.

X Sancak Taşımak

*İşçinin ürüne kurban edilmesini istemiyorum.
Ne işçinin benim konforum ve gösteriş için, ne de
benimki gibi büyük bir sınıf için kurban edilmesini
istiyorum. Daha kötü pamuklu bez imal edilsin, ama
insanlar daha iyi bir durumda olsun. Dokumacı işine
karşı üstünlüğünden yoksun bırakılmasın.*

Emerson

“Sancak taşımak” bütün gece sokaklarda yürümek anlamına gelir. Ve ben yükseltilen bu sancağın mecazi amblemiyle neler olduğunu görebileyim diye dışarı attım kendimi. Erkekler ve kadınlar bu büyük şehirde bütün gece sabahlara kadar sokaklarda yürürler, ama ben Batı Yakasını seçtim, Leicester Meydanını esas aldım ve Thames kenarlarından Hyde Parka kadar keşif yürüyüşüne çıktım.

Tiyatrolar boşaldığı sırada şiddetli bir yağmur yağıyordu ve eğlence yerlerinden dışarı dökülen göz alıcı kalabalık araba bulmakta zorluk çekiyordu. Sokaklarda bir yığın araba vardı, ama ne yazık ki çoğu doluydu ve ben işte burada, geceyi bir dam altında geçirmek üzere gereken parayı kazanmak uğruna umutsuzca arabasız hanımefendilere ve beyefendilere

araba bulmaya çabalayan paçavralar içinde insanlar ve küçük çocuklar gördüm. “Umutsuzca” kelimesini bilerek kullanıyorum; çünkü bu perişan, evsiz barksız insanlar sıırıslıklam olmaya karşılık yatacak bir yer bulabilmek umuduyla kumar oynuyorlardı ve görünen o ki, buna rağmen yatacak yatağı kaybediyorlardı. Fırtınalı bir gecede ıslak elbiselerle dolaşmak, yetersiz beslenme, bir hafta ya da bir aydır etin tadına bakmamış olmak, bir insanın öyle kolay kolay katlanamayacağı büyük bir zorluktu. Ben karnım tok, sırtım pek şekilde hava sıfırın altındayken bütün gün dolaşmışım; yine de ıstırap çekmişim, ama kötü beslenmiş, kötü giyinmiş ve sıırıslıklam ıslanmış insanların bütün gece sancak taşımasıyla kıyaslanınca benimki hiçbir şey değildi.

Tiyatrodan çıkan kalabalık evlerine gidince sokaklar çok sessizleşip ıssızlaştı. Yalnızca her yerde hazır ve nazır olan polisler görünüyordu ortalıkta, loş ışıklı fenerlerini kapı aralıklarına, geçitlere, erkek, kadın ve çocukların rüzgârdan ve yağmurdan korunmak için sığındıkları saçak altlarına tutuyorlardı. Oysa Piccadilly o kadar da تنها sayılmazdı. Kaldırımları yanlarında erkek olmayan iyi giyimli kadınlarla aydınlanmıştı sanki. Bir erkek bulmaya uğraşan kadınlar sayesinde orada başka bir yerde olduğundan daha fazla hayat ve hareket vardı. Ama saat üçte son kadın da gözden kayboldu ve işte o zaman sokak gerçekten ıssızlaştı.

Saat bir buçukta sürekli yağın şiddetli sağanak durdu, ondan sonra sabaha kadar gelip geçici sağanaklar halinde yağış devam etti. Evsizler sığındıkları

saçak altlarından çıktılar, kan dolaşımını hızlandırıp ısınmak için aşağı yukarı yürümeye başladılar.

Gecenin erken saatlerinde, Leicester Meydanından çok uzak olmayan Piccadilly’de duran elli altmış yaşlarında, tamamen bir enkaz olan yaşlı bir kadın fark ettim. Anlaşılan, ne yağmurdan kaçacak ne de yürüyecek mecali kalmıştı. Ne zaman eline bir fırsat geçse aptal aptal sokak ortasında duruyor, sanırım gençlik günlerini, kanının kaynadığı zamanları düşünüyordu. Bu fırsatı sık sık bulamıyordu. Her durduğunda, polis yürümeye zorluyordu onu. Bir erkeğin attığı adımı, ayaklarını sürüyerek ortalama altı adımda atabiliyordu ancak. Saat üç olduğunda St. James Sokağına kadar ancak ilerleyebilmişti. Saat dördü vurduğu zaman onu Green Parkın demir tırabzanlarına yaslanmış, horlaya horlaya uyurken gördüm. O sırada şiddetli bir sağanak yağıyordu ve zavallı kadın iliklerine kadar ıslanmış olmalıydı.

Sabahın saat birinde şöyle dedim kendi kendime; Londra şehrinde beş kuruşsuz yoksul bir genç olduğunu ve sabahleyin iş araman gerektiğini düşün. O zaman iş arayacak ve eğer bulursan çalışacak gücü kendinde bulmak için biraz uyuman gerekir.

Böylece bir binanın taş merdivenlerine oturdum. Beş dakika sonra, bir polis bakıyordu yüzüme. Gözlerim faltaşı gibi açıktı, bu yüzden sadece homurdandı ve geçip gitti. On dakika sonra kafam dizlerimin üzerine düşmüştü, uyukluyordum. Aynı polis gelip sert bir sesle, “Hey sen, kalk bakalım oradan!” dedi.

Kalktım. Ve tıpkı o yaşlı kadın gibi yürümeye başladım; ne zaman uyuklayacak olsam yakınımda bir

polis bitiveriyor ve beni uyandırıyor. Çok geçmeden, bundan vazgeçtiğimde, genç bir Londralıyla yürüyordum (sömürgelerde bulunmuştu ve tekrar oralara girmek istiyordu). Bu sırada gözüme bir binanın altına doğru uzanıp karanlıkta gözden kaybolan açık bir geçit fark ettim. Giriş, alçak bir demir kapıyla kapatılmıştı.

“Hadi,” dedim. “Şu kapının üzerinden atlayıp içerde güzel bir uyku çekelim.”

“Ne?” diye cevap verdi ve hemen benden uzaklaştı. “Sonra da üç ay içeri atsinlar bizi! Aklımı kaçırmadım ben!”

Daha sonra, on dört on beş yaşlarında bir çocukla Hyde Parktan geçiyordum. Zayıf, gözleri çukurlaşmış, hasta ve çok perişan görünen bir çocuktü.

“Gel parmaklığın üzerinden atlayıp fundalıkların altında uyuyalım,” diye önerdim. “Aynasızlar bizi orada bulamazlar.”

“Hiç merak etme,” diye cevap verdi. “Orada park bekçileri var, seni altı ay içeri atarlar.”

Zaman değişmişti, heyhat! Çocukken, kapı aralıklarında uyuyan evsiz çocuklar görürdüm. Bu gelenekselleşmişti. Bu durum hiç kuşkusuz daha bir yüz yıl edebiyatımızda yer alacak olsa da katı gerçek olarak çoktan sonu gelmişti. Kapı aralıkları ile çocuklar buradalar yine, ama o mutlu birleşme yok artık. Kapı aralıkları boş kalıyor ve çocuklar uykusuz bir halde sancak taşıyorlar.

“Kemerlerin altındaydım,” diye homurdandı başka bir genç oğlan. “Kemerler” diyerek, Thames Nehrinin üzerinden geçen köprülerin altını kastediyordu.

“Yağmur çok şiddetli yağmaya başlayınca kemerlerin altına sığındım. Aynasızın biri gelip beni kovaladı. Yine döndüm girdim kemerin altına, aynasız da gelip tekrar kovaladı beni. ‘Hey,’ dedi, ‘ne yapıyorsun orada?’ Kemer altından çıkıp, ‘Ne o? Yoksa Allahın belası köprüyü mü çalacağımı sandın?’ dedim.”

Sancak taşıyanlar arasında kapılarını diğer parklardan daha önce açtığı için Green Park ün yapmıştır. Sabahleyin saat dördü çeyrek geçe ben ve birçok kimse Green Parka girdik. Yağmur yine yağıyordu, ama gece yürüyüşünden o kadar yorgun düşmüşlerdi ki, sıralara uzanıp anında uykuya daldılar. Adamların çoğu boylu boyunca ıslak çimenlere uzandılar, yağmur hiç durmaksızın üzerlerine yağıyordu, fakat daldıkları uyku, tükenmişliğin uykusuydu.

Ve ben şimdi yasaların gücünü eleştirmek istiyorum. Onlar olduklarından, neyi dilerlerse onu buyuruyorlar; ama ben sadece onların buyruklarının saçmalığını eleştirmeyi göze alıyorum. Evsizleri bütün gece boyunca bir aşağı bir yukarı yürütüyorlar. Kapı aralıklarından, geçitlerden sürüp çıkartıyorlar, parklara sokmuyorlar. Bütün bunların açık amacı onları uyutmamaktır. Pekâlâ, yasaların onları uyutmama ya da başka bir şey yapma gücü var; ama öyleyse neden parkların kapılarını sabah saat beşte açıyorlar ve evsizlerin içeri girip uyumasına izin veriyorlar? Eğer onların amacı evsizleri uyutmamaksa, neden sabah beşten sonra uyumalarına izin veriyorlar? Yok eğer amaçları onları uykusuz bırakmamaksa, neden gecenin daha erken saatlerinde uyumalarına izin vermiyorlar?

Bu bağlamda, diyeceğim ki, aynı gün öğleden sonra saat birde Green Parka gittim ve çimenlere uzanmış uyuyan yüzlerce eski püskü giyimli zavallı saydım. Pazar öğleden sonrasıydı, güneş ara sıra görünüyordu ve iyi giyimli Batı Yakalıların binlercesi karıları ve çocuklarıyla hava almak için parkı doldurmuşlardı. Bu korkunç, dağınık ve uyuyan serseriler onlar için hoş bir görüntü oluşturmuyordu; ama serserilerin kendileri, biliyorum ki, bir gece önce uyumak isterlerdi.

İşte böyle, sevgili nazik insanlar, eğer Londra'yı ziyaret edip de sıralarda ve çimenlerde uyuyan bu insanları görürseniz, sakın onların çalışmak yerine uymayı tercih eden tembel yaratıklar olduğunu düşünmeyin lütfen. Şunu bilin ki, yasalar onları bütün gece sokaklarda yürütmüştür ve gündüzleri de parklardan başka uyuyacak yerleri yoktur.

XI Askı

Şunu biliyorum ki, hepimizin içimizde taşıdığımız sağlıklı bir vücuda sahip olma talebi, yanında başka talepleri de getirir; çünkü hastalık tohumlarının, en zengin insanların bile çektikleri bu hastalıkların, ilk olarak nerede ekildiğini kim bilebilir? Kim bilir belki de atalarımızın konforlu hayatlarındandır yine de ben sık sık yoksulluktan kuşkulanırım.

William Morris

Ne var ki bütün gece sancak taşımış olmama rağmen, sabah olunca Green Parkta uyumadım. İliklerime kadar ıslanmıştım, bu doğru, ayrıca yirmi dört saat uyumamıştım; fakat iş arayan meteliksiz bir adamın maceralarını yaşayarak, kendi işime bakmalıydım, ilk önce kahvaltı etmeli, daha sonra iş aramalıydım.

Gece dolaşırken, Thames Nehrinin Surrey tarafında bir yerde Salvation Army'nin her pazar sabahı yıkanmamışlara bedava kahvaltı dağıttığını duymuştum. (Ve bu arada şunu belirtmem gerekir ki, sancak taşıyan adamlar sabahları yıkanmamış olurlar ve yağmur yağmadığı sürece de yıkanma şansları yoktur.)

Bunun tam da benim aradığım şey olduğunu düşündüm; sabah yapılan bir kahvaltı ve sonra da iş aranacak bütün bir gün.

Yorucu bir yürüyüş oldu. Yorgun bacaklarımı sürükleye sürükleye St. James Sokağından Pall Mall'a yürüdüm; Trafalgar Meydanını geçip sahile yöneldim. Surrey tarafına varmak için Waterloo Köprüsünü geçtim, Blackfriars yolunu aştım, Surrey Tiyatrosunun yakınlarına bir yere çıktım ve saat yedi olmadan önce Salvation Army'nin barakalarına vardım. Burası bir "askı"ydı. "Askı" argoda, bedava yemek yenilebilen yer anlamına gelir.

Geceyi yağmur altında geçirmiş çeşit çeşit insanlardan oluşan kederli bir kalabalık toplanmıştı buraya. Ne şaşılacak bir sefaletti bu! Ve nasıl da sınır tanımazdı! Yaşlı adamlar, genç adamlar, her yaş ve boyda çocuklar. Kimisi ayakta uyuyordu; on, on beşi rahatsız vaziyette taş basamakların üzerine yayılmış, derin uykudaydılar. Eski püskü elbiselerinin deliklerinden ve yırtıklarından yer yer kırmızı derileri görünüyordu. Sokağın her iki tarafında ve karşısında bulunan her bir kapı ağzını iki üç adam işgal etmiş, hepsi başları dizlerine düşmüş, uyukluyordu. Aman şunu da hatırlatayım, bu günler İngiltere'nin zor zamanları değildi. Her şey her zamanki gibi sürüp gitmekteydi ve ne zor ne de kolaydı.

Derken bir polis geldi. "Kalk bakalım, seni pis domuz! Hey! Hey! Kalkın çabuk oradan!" Ve tıpkı domuzlar gibi onları kapı aralıklarından sürüp çıkardı ve Surrey'in dört bir yanından esen rüzgârının önüne dağıttı. Ama merdivenlerde uyuyan kalabalıkla karşılaş-

tığında afalladı. “Korkunç!” diye haykırdı. “Korkunç! Hem de bir pazar sabahı! Ne güzel bir manzara! Hey! Hey! Kalkın bakalım, sizi baş belaları!”

Elbette korkunç, insanı sarsan bir manzaraydı bu. Ben bile sarsılmıştım. Kendi kızımın böyle bir manzara ile gözlerini kirletmesini ya da böyle bir yere birkaç yüz metreden fazla yaklaşmasını istemezdim; ama oradaydık işte ve siz de oradasınız, “ama”dan başka söylenebilecek ne söylenebilir?

Polis çekip gitti, biz bal çanağının çevresine üşüşen arılar gibi yeniden toplandık. Bizi bekleyen mü-kemmel bir kahvaltı yok muydu? Milyon dolarlık banknotlar dağıtsaydılar bundan daha fazla ısrarla ve çılgınca bir araya toplanmazdık. Bazıları yeniden uykuya dalmışlardı. Polis yeniden gelince dağılıverdik. Uzaklaşıp da sahil temizlenir temizlenmez yeniden döndük yerlerimize.

Saat yedi buçukta küçük bir kapı açıldı ve bir Salvation Army askeri kafasını dışarı uzattı.

“Kapının önünü böyle tıkamanın bir anlamı yok,” dedi. “Sadece ellerinde biletleri olanlar içeri girebilecek. Bileti olmayanlar ise saat dokuza kadar içeri alınmayacak.”

Ah, şu kahvaltı! Saat dokuzdaydı demek! Bir buçuk saat daha beklenecekti! Bileti olanlara nasıl da gıpta ediliyordu. Onların içeri girmesine, yıkanmasına, kahvaltı gelene kadar oturup dinlenmelerine izin verilecekti, bizlerse aynı kahvaltıyı sokakta bekleyecektik. Biletler önceki gece sokakta ve sahildeki sette dağıtılmıştı. Bilet sahibi olmak ise bir marifet değil, şanstı.

Saat sekiz buçukta biletli birçok adam daha içeri alındı. Saat dokuzda küçük kapı bize de açıldı. Her nasılsa itişe kakışa içeri girdiğimizde kendimizi balık istifi gibi bir avluda bulduk.

Amerika'da çok kere Amerikalı bir serseri olarak kahvaltı edebilmek uğruna mücadele etmiştim; ama hiçbir zaman buradaki kahvaltıyı elde edebilmek için gösterdiğim kadar çaba harcamamıştım. İki saatten uzun bir süre dışarıda bekledim. Bir saatten daha fazla da bu tıka basa dolu avluda vakit geçirdim. Bütün gece ağzıma hiçbir şey koymamıştım, zayıf ve baygın düşmüştüm. Bu arada kirlenmiş giysilerin ve yıkanmamış vücutların kokusu tıka basa sıkışmış vücutların sıcaklığından ötürü buram buram tütüyor, iştahımı kapatıyor ve midemi altüst ediyordu. Birbirimize o kadar sokulup sıkışmıştık ki, bazıları bu fırsattan yararlanarak ayakta uyumaya başladılar.

Açıkçası, Salvation Army hakkında genel bir bilgi sahibi değilim, burada yapacağım eleştiri Salvation Army'nin Surrey Tiyatrosu yakınındaki Blackfriars yolunda çalışan kısmı için olacak. Öncelikle, bütün gece uyanık kalan insanları saatlerce ayakta bekletmek zalimce olduğu kadar gereksizdir de. Zayıf düşmüştük, açtık, bütün gece yaşadığımız zorluklardan dolayı tükenmiştik, yine de hiçbir mantıklı açıklaması olmadan ayakta bekledik de bekledik.

Bu kalabalığın arasında bir sürü denizci vardı. Bana her dört adamdan biri gemi arıyormuş gibi geldi ve içlerinden en azından bir düzinesinin Amerikalı denizciler olduğunu fark ettim. Karada olmalarının nedenine gelince, hepsinden aynı hikâyeyi dinledim

ve deniz işlerinden biraz anladığımdan anlattıkları hikâye bana gerçek gibi göründü. İngiliz gemileri denizcileri gidiş dönüş yolculuğu için işe alıyorlardı, bu yolculuklar kimi zaman üç yıl sürüyordu; ana liman olan İngiltere'ye dönmeden hiçbiri izin alıp gemiyi terk edemiyorlardı. Ücretleri düşüktü, yemekler berbattı ve çalışma şartları korkunçtu. Çoğu zaman bu denizciler kaptanları tarafından Yeni Dünya'da ya da sömürgelerde gemiyi terk etmek zorunda bırakılırlar; arkalarında da yüklü miktarda alacakları kalırdı. Bu da kaptanlar ya da gemi sahipleri ya da her ikisi için birden ayrı bir kazanç olurdu. Sadece bu nedenden olsun ya da olmasın, çok sayıda gemicinin gemilerini terk ettikleri bir gerçektir. O zaman, eve dönüş yolculuğu için, gemi karada bulabildiği denizcileri işe alır. Bu denizciler dünyanın başka yerlerinde alınan ücretlerden daha fazlasını alırlar, ama İngiltere'ye vardıklarında gemiden ayrılacaklarını taahhüt etmeleri gerekir. Bunun nedeni çok açık; onları daha uzun bir süre için işe almak başarısız bir iş politikası olurdu, çünkü gemicilerin ücretleri İngiltere'de daha düşüktür ve sahiller de her zaman işsiz denizcilerle dolup taşar. İşte bu anlattıklarım Amerikalı denizcilerin neden Salvation Army barakalarında toplandıklarını açıklar. Başka garip yerlerde gemiden ayrılmaktansa İngiltere'ye gelmişlerdi, ama belki de bütün yerlerin içinde en garibi olan burada sahile çıkmışlardı.

Ayrıca kalabalığın içinde yirmiye yakın Amerikalı daha vardı, bunlar denizci değil "şahane serseri"lerdi; "arkadaşları dünyayı dolaşan rüzgârlar"dı. Her zaman neşelidirler, her şeyi başlıca özellikleri olan ce-

saretle karşılarlar ve bu cesaret onları hiç terk etmez. Üstelik bulundukları ülkeye o kadar değişik metaforlarla küfrediyorlardı ki, bu Doğu Londralıların hayal gücünden yoksun, tekdüze küfürlerini dinledikten sonra bir hayli hayat vericiydi. Doğu Londralının tek ama tek bir küfrü vardır, bu küfür dilin en edebe aykırı kelimesidir, her durumda ve fırsatta bunu kullanırlar. Batılının zekice ve çeşitli küfürleri çok daha farklıdır, ahlaksızlıktan çok küfre yakındır. Her şeyden önce, insanlar küfür etmeye devam edeceklerinden, küfrü ahlaksızlığa tercih ederim sanırım. Bir küstahlık, bir macera havası ve meydan okuma vardır Batılının küfürlerinde; müstehcenlikten uzaktır.

İçlerinde Amerikalı şahane bir serseri vardı ki onu özellikle eğlenceli buldum. Onu ilk kez sokakta fark ettim, bir kapı aralığında uyuyordu, kafası dizlerinin üstüne düşmüştü, ama kafasında Batı Okyanusunun bu yakasında pek rastlanmayan bir şapka vardı. Polis onu uyandırdığında, yavaş yavaş ve bile bile ayağa kalktı, polise baktı, esneyip gerindi, sonra ne yapıp yapmayacağını bilmediğini söylemek ister gibi polise baktı yeniden ve sonra avare avare kaldırımda yürümeye başladı. Başlangıçta şapkanın nereden geldiğinden emindim, ama hareketleri bu şapkayı giyen adamın nereden geldiğine emin olmama neden oldu.

Sıkışıklıkta kendimi onun yanında buldum ve biraz gevezelik ettik. İspanya'da, İtalya'da, İsviçre'de ve Fransa'da bulunmuştu ve Fransa'da yolculuğunun son üç yüz milini bir Fransız treninde, sonunda yakalanmayarak, kaçak yolculuk yaparak tamamlamıştı. Benim nerelerde takıldığımı sordu. "Uyuma" işini na-

sıl hallediyordum? Çevreye alışmış mıydım? Kendisi yavaş yavaş öğrenmeye başlamıştı, bu ülke “rezil” bir yerdi ve şehirler de “boktan”dı. Vahşi bir yerdi, değil mi? “Enselenmeden” herhangi bir yerde “dilenememişti.” Ama yılmayacaktı. Buffalo Bill’in sirki gelecekti yakında ve sekiz atı birden sürebilen bir adama böyle bir yerde her zaman iş vardı. Buradaki serserilerin hiçbiri iki attan daha fazlasını idare edebilecek yetenekte değillerdi. Ben neden beklemeyecektim ki Buffalo Bill’in gelmesini? Bir yolunu bulup orada iş bulacağımdan emindi.

Ayrıca kan sudan daha koyudur. Her şeyden önce aynı ülkedendik ve yabancı bir ülkede iki yabancıydık. Daha görür görmez onun eski şapkasına içim ısınmıştı. Ona gösterdiğim yakınlığa öylesine çok sevinmişti ki kan kardeş gibi olmuştuk. Bu ülke ve bu ülkede yaşayan insanlar hakkındaki yararlı bilgilerimizi birbirimize aktardık. Yiyecek ve yatacak yer bulmanın yöntemleri üzerine konuştuk ve birbirimize veda ederken gerçekten çok üzgündük.

Kalabalıkta göze çarpan bir diğer şey de boyların kısalığıydı. Orta boylu biri olmama karşın, ben bile on kişinin dokuzuna tepeden bakıyordum. Buranın halkı kısa boyluydu, yabancı denizciler de öyle. Kalabalıkta uzun boylu denilebilecek beş altı kişi vardı, bunlar da İskandinavyalılarla Amerikalılardı. Buna rağmen en uzun boylu adam bir istisnaydı. Bu bir İngilizdi ama Londralı değildi. “Muhafız Alayı adayı mısın?” diye sordum. “Tam üstüne bastın, dostum,” diye cevap verdi. “Muhafız alayında bir süre hizmet ettim, görünüşe bakılırsa çok geçmeden yeniden yazılacağım.”

Bir saat boyunca bu kalabalık avluda sessizce bekledik. Derken kalabalık huzursuzlanıp homurdanmaya başladı. İleri doğru bir itiş kakış vardı. Kalabalık ya da sertlik yoktu bu itişmede; yalnızca yorgun ve aç insanların taşan sabrıydı. Kargaşa başlayınca görevli dışarı çıktı. Ondan hoşlanmadım. Bakışları güzel değildi. Galileeli İsa'nın alçakgönüllülüğü yoktu bu insanda. Sanki eski Romalı bir yüzbaşıydı ve şöyle diyordu: "Yetkili kişi benim, emrimde askerler var; bir adama 'Git' dersem gider; bir başkasına 'Gel' dersem gelir; hizmetkârıma 'Şunu yap' dersem yapar."

İşte bize tam da bu gözle bakıyordu, önde ona yakın olanlar ürktüler. Sonra sesini yükseltti.

"Kesin şu itişip kakışmayı, yoksa sizi geri çevirip dışarı atarım. O zaman kahvaltı yerine hava alırsınız."

Bunları nasıl da dayanılmaz bir biçimde yazıyla aktaramıyorum, onun kendi üstünlüğünün bilincinde olmasını ve gücünün hayvani oburluğunu. Yetkiler elinde olduğu için eğleniyordu sanki ve karşısındaki binlerce perişan zavallıya şunları söyleyebilirdi: "Yemek yemeniz ya da aç kalmanız yalnızca benim keyfime kalmış bir şey."

Saatlerce ayakta bekledikten sonra kahvaltımızdan yoksun kalmak ha! Bu korkunç bir tehditti ve anında ortalığa çöken acınacak, umutsuz sessizlik bu sözlerin korkunçluğunu onaylıyordu. Kancıkça bir tehditti bu, belden aşağı vurulmuş faullü bir yumruktu. Geri çekilemezdik, çünkü açlıktan ölüyorduk; dünyanın düzeni şudur ki, bir başkasını besleyen adam o adamın efendisidir. Ama Romalı yüzbaşı, görevli adam demek istiyorum, henüz tatmin olmamıştı. Ölüm sessizliği

içinde sesini yeniden yükseltti, tehdidini tekrarladı, genişletti ve ateş püsküren gözlerle baktı.

Sonunda ziyafet salonuna girmemize izin verildi. “Biletli adamlar” yıkanmıştı, ama hâlâ açtı. Söylendiğine göre, orada yaklaşık yedi yüz kişi oturuyorduk. Şu anda ne ekmek ne de et veriliyordu, ama konuşmalar, şarkılar ve dualar ikram ediliyordu. Bütün bunlardan anladığıma göre, bolluk diyarında aç bırakılan efsane Tantalus cehennem bölgelerinin bu tarafında da çeşitli kılıklar içinde ıstırap çekiyordu. Dua eden görevli adamdı, ama ona hiç dikkat etmedim, çünkü önümde yığılan sefiller kitlesine dalmıştım. Ama konuşma şu şekilde sürüp gidiyordu: “Cennette ziyafetler çekilecek sizlere. Bu dünyada ne kadar açlık ve ıstırap çekerseniz çekin, cennette ziyafetlere boğulacaksınız. Ama bu emirlere boyun eğmenizle mümkün olacak.” Ve saire ve saire. Akıllıca bir propaganda diye kabul ettim bunu, ama iki nedenden dolayı yararı yoktu. Birincisi, bu konuşmayı dinleyen adamlar hayal gücünden yoksundular ve maddeciydiler, herhangi bir Görünmez Olan’ın varlığının farkında değillerdi ve bu dünyadaki cehenneme çokça alıştıklarından öbür dünyadaki cehennem onları korkutmuyordu. İkincisi, bütün bir gecenin uykusuzluğu ve zorluğundan yorgun düşmüş ve tükenmişlerdi, ayaklarının üstünde saatlerce beklemekten ıstırap çekmişlerdi, açlıktan bayılacak haldeydiler, ruhlarının kurtuluşunu değil, karınlarını doyuracak yiyecek istiyorlardı. Çabalarının daha etkili olmasını istiyorlarsa, “Ruh Arakçıları”nın (bu adamlar bütün dini propagandacılara bu adı veriyorlardı) psikolojinin

fizyolojik temelleri üzerinde biraz daha kafa yormaları gerekiyordu.

Saat on bir civarında kahvaltılarımız geldi. Tabaklarda değil, kâğıt paketlerde gelmişti. İstedığime sahip olamamıştım, eminim oradaki insanlar da istediklerine, hatta istediklerinin ya da ihtiyaç duyduklarının yarısına bile sahip olamamışlardı. Ekmeğimin bir kısmını Buffalo Bill'in gelmesini bekleyen şahane serseriye verdim. Başlangıçta kurtlar gibi açtı, kahvaltı bittiğinde de hâlâ o kadar açtı. Kahvaltı şunlardan oluşuyordu: İki dilim ekmek, içinde kuru üzüm olan ve kek dedikleri küçük bir ekmek parçası, ince bir dilim peynir ve bir maşrapa "büyülü su," yani bir fincan çay. Sayısız insan sabah saat beşten beri bunu bekliyordu. Bizlere gelince en azından dört saattir bekliyorduk. Verdiklerine karşılık, domuzlar gibi güdül-müş, balık gibi istiflenmiş, sokak köpekleri gibi davranılmış, vaaz dinlemiş, ilahi okumuş ve dua etmiştik. Ama hepsi bu kadar değildi.

Kahvaltı biter bitmez (göz açıp kapayıncaya kadar bitmişti) yorgun başlar yeniden öne düşmeye başladı ve beş dakika içinde kalabalığın yarısı derin bir uykuya dalmıştı. Bizi salacaklarına ilişkin en ufak bir belirti yoktu, tam tersine bir toplantı için harıl harıl hazırlık yapılıyordu. Duvarda asılı küçük bir saate baktım. On ikiye yirmi beş vardı. Hey, vay anasını, diye düşündüm, zaman uçup gidiyor. Daha kendime iş aramam lazım.

"Ben gitmek istiyorum," dedim, yanımda uyanık olan iki adama.

"Ayine kalman gerek," dediler.

“Siz kalmak istiyor musunuz?” diye sordum.

Hayır der gibi başlarını salladılar.

“Öyleyse kalkıp onlara dışarı çıkmak istediğimizi söyleyelim,” diye devam ettim.”Hadi gelin.”

Ama zavallı yaratıklar şaşırmıştı. Bu yüzden onları kaderleri ile baş başa bırakıp en yakındaki Salvation Army üyesinin yanına gittim.

“Gitmek istiyorum,” dedim. “Buraya iş aramak üzere gücümü toplayayım diye kahvaltı etmek için gelmiştim. Kahvaltının bu kadar geç geleceğini düşünmemiştim. Stepney’de bir iş bulma ihtimalim var. Ne kadar erken gidersem, işi alma şansım o kadar yüksek olur.”

Gerçekten iyi bir adam olmasına rağmen isteğim onu şaşırtmıştı. “İyi ama,” dedi, “dini ayin yapacağız, kalsan iyi edersin.”

“Ama o zaman iş bulma ihtimalim yok olacak,” diye üsteledim. “Şu anda benim için en önemli şey bir iş bulmak.”

Yalnızca bir er olduğu için beni görevliye yolladı. Gitmek isteme nedenlerimi ona da tekrarladım ve nazikçe gitmeme izin vermesini rica ettim.

“Ama bu olamaz,” dedi, böyle bir nankörlük karşısında şaşırmıştı. “Düşünceye bak!” diye hırladı. “Düşünceye bak!”

“Yani buradan dışarı çıkamayacağımı mı söylemek istiyorsunuz?” diye sordum. “Gitmek istediğim halde beni burada mı tutacaksınız?”

“Evet,” diye hırladı.

Ne olabilirdi bilmiyorum, çünkü çok sinirlenmiştim; fakat “cemaat” durumun “farkına varmıştı” ve

beni odanın bir köşesine çektiler, sonra da bir başka odaya sürüklediler. Adam gitmek istememin nedenlerini yeniden sordu.

“Gitmek istiyorum,” dedim, “çünkü Stepney’de kendime bir iş bakacağım ve her geçen saat iş bulma şansımı azaltıyor. Saat şimdi on ikiye yirmi beş var. Buraya geldiğimde kahvaltının gelmesinin bu kadar uzun süreceğini düşünmemiştim.”

“İşin var, ha?” diye hakaretle dudaklarını büktü. “Demek işi gücü olan bir adamsın ha? Öyleyse ne demeye buraya geldin?”

“Bütün gece dışarıdaydım. İş aramak için biraz kuvvet toplamaya ihtiyacım vardı. Onun için buraya geldim.”

“İyi halt ettin,” diye devam etti, aynı küçümseyici tavırla. “İşi olan bir adam buraya gelmemeli. Sen bu sabah başka bir yoksulun rızkını aldın, yaptığın şey bu.”

Bu bir yalandı, çünkü herkes gelmişti buraya.

Şimdi size soruyorum, bu Hıristiyanlık mıydı, hatta dürüstlük müydü? Ona açık seçik evsiz ve aç olduğumu ve de bir iş aramak istediğimi söylemiştim. Ona göre iş aramam bir “iş” sahibi olmamdı, bu yüzden bana işi gücü olan adım muamelesi yapmıştı, ve bunun doğal sonucu olarak benim gibilerin hayır işi kahvaltıya ihtiyacı olmazdı, hayır işi bir kahvaltıyı yiyerek işle igisi olmayan aç bir garibanı soymuştum.

Sinirlerime hâkim oldum, ama gerçekleri bir kere daha anlatıp sıraladım, açıkça ve kısaca ona ne kadar haksızlık yaptığını ve gerçekleri saptırdığını kanıtladım. Hiçbir şekilde gerilemeyeceğim belli oluyordu (ve eminim gözlerim kıvılcım saçmaya başlamıştı), beni

ortasında bir çadır bulunan, binanın arka tarafındaki açık bir avluya götürdü. Aynı küçümseyici ses tonuyla orada bulunan erlere, “Burada, işi olduğu için, dini ayinden önce gitmek isteyen bir herif var,” dedi.

Tam anlamıyla hayrete düşmüşlerdi, elbette ve anlatılamaz bir dehşetle yüzüme bakıyorlardı, bu sırada adam çadıra girip binbaşıyla birlikte dışarı çıktı. Hâlâ aynı küçümseyici tavırla, “iş” kelimesini özellikle vurgulayarak, durumumu birliğin komutanına anlattı. Binbaşı değişik bir adamdı. Görür görmez ondan hoşlandım ve ona da durumumu önceki gibi anlattım.

“Ayine kalmak zorunda olduğunu bilmiyor muydun?” diye sordu.

“Elbette bilmiyordum,” diye cevap verdim. “yoksa kahvaltı etmeden giderdim. Ayin yapılacağına ilişkin afişleriniz yok, üstelik kimse de ben içeri girerken bana bu konuda bir şey söylemedi.”

Bir an düşündü. “Gidebilirsin,” dedi sonra da.

Sokağa çıkmayı başardığımda saat on iki olmuştu. Bir süre dini hizmet veren Salvation Army’de mi, yoksa bir hapishanede mi olduğumu kestiremedim. Günün yarısı gitmişti ve Stepney çok uzaktaydı. Üstelik, günlerden Pazardı, aç bile olsa bir adam pazar günü neden iş aramalıydı? Bunun yanı sıra, gece sokaklarda yürüyerek güç bir gece, sabah kahvaltı edebilmek için güç bir gün geçirdiğim kararına varmıştım. Bu nedenle, iş arayan aç bir genç olduğuma ilişkin varsayımlarıma bir son verdim ve bir otobüsü durdurarak bindim.

Tıraş olup banyo yaptıktan sonra, üzerimdeki bütün elbiseleri çıkararak, temiz beyaz çarşafların arası-

na girip uykuya daldım. Gözlerimi kapadığımda saat akşamın altısıydı. Yeniden açıldıklarında ise saatler ertesi sabah saat dokuzu gösteriyordu. Deliksiz on beş saat uyumuştum. Uyku sersemi yatarken, dini ayini beklerken ayrıldığım yedi yüz talihsizi düşünmekten kendimi alamadım. Ayin bittikten sonra, yeniden yorucu sokaklara çıkacaklar, akşam olmadan önce bir ekmek kabuğu bulmak zorunda kalacaklar, sokaklarda uzun ve uykusuz bir gece geçirecekler; üstelik şafak söktüğünde yeniden ekmek bulmaları gerektiğinden derin düşüncelere dalacaklardı.

XII

Taç Giyme Günü

*Ey siz deniz duvarlarını ayıranlar
Denizlerin duvar çekmedikleri karalardan!
Buna sonsuza dek katlanacak mısınız,
Ey Milton'ın İngiltere'si, bütün bunlara?
Onun Cumhuriyetçileri olan sizler,
Onların bacaklarını kucaklayacak mısınız?
Pasın kemirdiği bu krallıklar,
Bu kurtların kemirdiği yalanlar
Ki başlarınızı fırtınada tutar,
Ve güneş benzeri gücü gözlerin
Açık havadan ve göklerden
Yolu kesilmiş göklerin!*

Swinburne

Vivat Rex Eduardus! Bir krala taç giydirdiler bugün. Çok büyük bir sevinç ve gösterişli bir ahmaklık vardı ve ben bütün bunları hem şaşkınlıkla hem de kederle seyrettim. Daha önce Amerikan sirkleri ve Elhamra revülerinin dışında hiç böyle bir şeyle kıyaslanabilecek bir kutlama töreni görmediğim gibi böylesine umutsuz ve böylesine trajik bir şeye de tanık olmamıştım.

Bu Taç Giyme töreninin tadını çıkarmak için, dosdoğru Amerika'dan gelip Cecil Oteline yerleşmeli ve beş İngiliz altınına alacağım bir biletle Cecil Otelinden ayrılip doğruca yıkanmış, temiz pak insanların arasına giderek oturmalıydım. Benim hatam, Doğu Yakasındaki pis ve yıkanmamış insanların arasından gelmek oldu. Şehrin bu yakasından gelen çok fazla insan yoktu. Doğu Yakasının insanları, bir bütün olarak, Doğu Yakasında kalıp sarhoş oldular. Sosyalistler, demokratlar ve cumhuriyetçiler kırk milyon insanın kendilerine taç giymiş ve yağlı bir yönetici seçmesi gerçeğinden pek etkilenmeyerek, temiz hava almak üzere kırlara çıkmışlardı. Altı bin beş yüz piskopos, papaz, devlet adamı, prens ve savaşı katılmıştı Taç Giyme törenine. Biz geri kalanlar ise geçit alayını durduğumuz yerden, onlar geçerken seyrettik.

Ben töreni Trafalgar Meydanında seyrettim; "Avrupa'nın en şahane yeri" ve imparatorluğun tam göbeği. Binlerce kişi vardık, çok büyük bir silahlı kuvvet tarafından kontrol edilip düzene sokulduk. Yürüyüş hattı boyunca çift sıra asker dizilmişti. Nelson Sütununun dibinde üçerli sıralar halinde mavi ceketliler duruyordu. Doğu yönünde, meydanın girişinde, Kraliyet Deniz Topçusu yerleştirilmişti. Pall Mall, Cockspur Sokağının oluşturduğu üçgende, III. George'un heykeli her iki tarafından mızraklı süvari erleri ve hafif süvari erleri tarafından sarılmıştı. Batı yönünde Kraliyet Denizcilerinin kırmızı ceketleri vardı, Union Club'dan Whitehall'ın ağzına giden yol boyunca ise, Birinci Muhafız Alayının parıl parıl parla-

yan, muazzam sırası görölüyordu; bunlar devasa toplara binmiş devasa adamlardı, çelik zırh, çelik miğfer, çelik haşe giyinmişlerdi, ellerinde çelikten büyük savaş kılıçları vardı. Bundan başka, kalabalığın içinde, Başkent Polis Kuvvetlerinin uzun sıraları gözleniyordu, arkalarında yedek kuvvetler vardı. Uzun boylu, iyi beslenmiş adamlardı bunlar, gerektiğinde kullanmak üzere silahlanmışlardı.

Trafalgar meydanında da, yürüyüş hattı boyunca da durum böyleydi. Güç, yıkıcı güç timsaliydiler; sayısız, mükemmel ve seçkin adam; hayattaki tek işlevleri verilen emirlere körü körüne itaat etmek, körü körüne öldürmek, yok etmek ve hayatın kökünü kazıydı. Onların iyi beslenmesi, iyi giyinmesi, iyi silahlanması ve onları dünyanın öteki ucuna götürecek gemilerin hazır olması için, Londra'nın Doğu Yakasının, bütün İngiltere'nin "Doğu Yakası"nın çalışması, çürümesi ve ölmesi gerekiyordu.

Bir Çin atasözü der ki: "Eğer bir adam tembelce yaşarsa, başka bir insan aklıktan ölür." Montesquieu da şunu söylemiştir: "Birçok insanın bir insanı giydirmek için çalışması, birçok insanın giysisiz kalmasının nedenidir." Bu iki deyim birbirini açıklıyor sanırım. Doğu Yakasının aç ve çelimsiz işçilerini (ailesi ile tek bir odada oturup döşemedeki boşlukları da öteki aç ve çelimsiz işçilere kiralayarak yaşayan), Batı Yakasının güçlü ve iri yapılı Muhafız Alayını görmeden anlayamayız, birinin bir başkasını beslemesi, giydirmesi gerektiğini bilemeyiz.

Ve o anda Westminster Kilisesinde halk kendine bir kral seçerken, ben Trafalgar Meydanında

Muhafız Alayı ile Polis Kuvvetleri arasında sıkışmış, İsrailoğullarının kendilerine ilk kez kral seçtikleri eski zamanları düşünüyordum. Bu hikâyeyi hepiniz bilirsiniz. Bütün yaşlılar Samuel Peygamberin yanına çıkarlar ve derler ki: “Bize diğer uluslar gibi hükmedecek bir kral seç.”

Ve Tanrı Samuel’e dedi ki: Diyelim ki onların sesine kulak verdin, bununla beraber onları yönetecek kralın davranışlarını onlara anlatmalısın.

Ve Samuel kendisinden bir kral isteyenlere Tanrı’nın bütün söylediklerini anlattı ve dedi ki:

Sizi yönetecek kralın davranışları şöyle olacak; o senin oğullarını alıp kendi için kullanacak, onları savaş arabalarına sürücüleri yapacak ve onlar kralın arabalarının önünden gidecekler.

Ve senin oğullarının başına kral için binbaşılar, elli başılar gelecek. Ve bazılarını toprağını sürmesi ve hasadını kaldırması için kullanacak. Ve onlara savaş araçları ve savaş arabaları yaptıracak.

Ve o senin kızlarını alıp onları şekerçi, aşçı ve ekmekçi yapacak.

Ve o senin tarlalarını, üzüm bağlarını, zeytinliklerini, hatta bunların en iyilerini alacak ve onları hizmetçilerine verecek.

Ve o senin tohumunun onda birini, üzüm bağlarını alacak ve kendi subaylarına ve hizmetçilerine verecek.

Ve o senin erkek hizmetçilerini, kadın hizmetçilerini, genç ve kuvvetli adamlarının en iyilerini, eşeklerini alıp kendi hizmetine koşacak.

Ve o senin sürülerinin onda birini alacak ve sen de onun hizmetçisi olacaksın.

Ve sen o gün gelince, seçtiğin kral yüzünden yardım çığlıkları atacaksın ve o gün Tanrı sana cevap vermeyecek.

Ve o eski günde söylenenlerin hepsi oldu, Samuel'e yardım etmesi için haykırdılar ve şöyle söylediler: "Efendine, Tanrı'na hizmetkârların için dua et ki ölmeyelim; çünkü bizler kendi günahlarımızın üstüne bir günah daha ekledik, kendimize bir kral seçtik." Saul ve David'den sonra Solomon geldi. Halka sert sözlerle seslenerek şöyle dedi: "Babam boyunduruklarınızı sağlam yaptı, ama şimdi ben boyunduruklarınızı daha da sıkacağım; babam sizleri kırbaçla cezalandırmıştı, ama ben sizi akreplerle cezalandıracağım."

Ve bu son günlerde beş yüz İngiliz asilzadesi İngiltere'nin beşte birinin sahibi. Onlar, kralın emrindeki subaylar ve kullar ve işte o yasa koyucular yılda gereksiz zevkler için 1.850.000.000 dolar harcıyorlar ki, bu rakam İngiltere'nin bütün işçileri tarafından üretilen milli gelirin yüzde otuz ikisini oluşturuyor.

Kilisede ise muhteşem altın elbiseler giyinmiş bir halde, trampet ve müzik sesleri arasında, çevresini parıl parıl efendiler, lordlar ve yöneticiler kalabalığının sardığı Kral, egemenliğinin nişanlarıyla donatıldı. Mahmuzlar topuklarına Ulu Baş Mabeynci tarafından takıldı ve mor kını içindeki devlet kılıcı İngiliz Kilisesinin başpiskoposu tarafından şu sözler eşliğinde sunuldu:

Tanrı'nın mihrabından getirilip onun değersiz hizmetkârları ve piskoposlarının elleriyle size verilen bu kılıcı alın.

Bunun üzerine, kılıcı kuşandıktan sonra, Kral Başpiskoposun tavsiyelerine kulak verdi:

Bu kılıçla adaletli davran, adaletsizliğin büyümesini durdur, Tanrı'nın Kutsal Kilisesini koru, dullara ve yetimlere yardım edip onları koru, bozulmak üzere olan şeyleri eski haline getir, eski haline getirilmiş olanları koru, kusurlu olanları ıslah et, gerekirse cezalandır ve doğru olanları da pekiştir.

Ama dinle! Whitehall'den alkış sesleri geliyor; kalabalık dalgalanıyor, çift sıra askerler esas duruşa geçiyorlar ve sonra fantastik ortaçağdan kalma kızıl kıyafetleri içinde, sanki bir sirk gösterisinin elemanları gibi, Kral'ın kayıkçıları görünüyor. Derken içi hanımefendilerle ve beyefendilerle dolu bir kraliyet arabası, saçları pudralı piyadeler ve arabacılar görkemli bir şekilde sıralanıyorlar. Sonra bir sürü araba daha... İçlerini lordlar, mabeyinciler, vikontlar, uzun elbiseli hanımefendiler ve uşaklar doldurmuş. Sonra, dünyanın öbür ucundan törene gelmiş yanık yüzlü ve yorgun savaşçılar, muhafız takımı, generaller; gönüllü subaylar, milis ve düzenli birliklerin subayları; Çin'den gelen General Gaselee ve Amiral Seymour; Hartum'dan General Kitchener; Hindistan'dan Lord Roberts ve dünyanın dört bir tarafında İngiltere için savaşan, yok etme ustaları, ölüm mühendisleri! Bunlar sanki başka bir ırkın

insanlarıydı; küçük dükkânlarında ve kenar mahallelerde yaşayan insanlardan tamamıyla farklı bir ırk.

Ama işte geliyorlardı, bütün ihtişamıyla güç temsilcileri olarak, hâlâ geliyorlardı, bu çelikten adamlar, bu savaş efendileri. Aceleyle, asilzadeler ve burjuvalar, prensler ve mihraceler, Kralın şahsi hizmetkarları ve Kralın muhafızları. Ve işte sömürgelerden gelenler, kıvrak ve cesur adamlar; ve işte dünyanın bütün ırkları; Kanadalı, Avustralyalı, Yeni Zelandalı askerler; Bermuda'dan, Borneo'dan, Fiji'den, Gana'dan, Rodezya'dan, Güney Afrika'dan, Natal'dan, Sierra Leone'den, Gambiya'dan, Nijerya'dan, Uganda'dan, Seylan'dan, Kıbrıs'tan, Hong-Kong'dan, Jamaika'dan, Wei-Hai-Wei'den, Lagos'tan, Malta'dan, St. Lucia'dan, Singapur'dan, Trinidad'dan askeri birlikler. Ve Hindistan fatihleri, güneş yanığı atlılar ve kılıç taşıyanlar, barbar, parlak kırmızı elbisele-ri içinde Sihler, Rajputlar, Burmalılar, her eyaletten ve kasttan insanlar.

Ve şimdi Atlı Muhafızlar. Güzel krem rengi midililer üzerinde parıldayan zırhlı takımları. Bir alkış tufanı, asker bandolarının gürleyen sesleri. “Kral! Kral! Tanrı Kralı korusun!” Herkes sanki çıldırmış gibi... Kalabalık ayaklarını yerden kesiyor. Ben de, ben bile, “Kral! Tanrı Kralı korusun!” diye bağırmak istiyorum. Çevremdeki gözleri yaşlı, partial kılıklı adamlar, yağlı şapkalarını sallıyorlar ve huşu içinde kendilerinden geçmiş bir halde, “Tanrı korusun! Tanrı korusun! Tanrı korusun!” diye haykırıyorlar. Bakın, orada Kral işte, harikulade altından araba içinde, koca taç başında parıldıyor, yanındaki beyazlar içindeki kadın da onun gibi taç giymiş.

Birdenbire kendimi yokluyorum, bütün bunların gerçek ve mantıklı olduğuna, bir an için gözüme çarpan hayal aleminden manzaralar olmadığına kendimi inandırmaya uğraşıyorum. Bu debdebenin, gösterişin, gösterinin ve anlamsız aptallığın, yıldızların sırrını çözen, doğaya hakim olan akıllı ve makul insanların bir eseri olduğuna inanmaktansa hayal aleminden geldiğine inanmayı tercih ediyorum.

Prensler, küçük prensler, dükler, düşesler, taç giyme törenine katılanlar parıltılar içinde geçip gidiyorlar; sonra daha çok savaşçı, uşaklar ve ele geçirilmiş insanlar geçiyor ve geçit töreni bitiyor. Kalabalık seline kapılarak meydandan dolambaçlı dar sokaklara sürükleniyorum. Buradaki meyhaneler sarhoşlukla gümbürdüyor, kadınlar, erkekler ve çocuklar muazzam bir sefahat alemine dalmışlar. Her yandan Taç Giyme Gününün en gözde şarkısı yükseliyor:

*Ah! Taç Giyme Gününde, Taç Giyme Gününde
Alem yapıp bağıracağız, hip, hip, hurra
Hepimiz mutluyuz, viski, şarap ve şeri içiyoruz,
Mutlu olacağız Taç Giyme Gününde.*

Şakır şakır yağmur yağıyor. Yolun başından yedek birlikler geliyor. Siyah Afrikalılar ve sarı Asyalılar, sarıklılar, fesliler, hamallar, ellerinde makineli tüfekler, önlerinde dağ topçularıyla geçiyorlar. Çamurlu kaldırımların üzerinde hızlı bir ritimle çıplak ayakları şlap, şlap diye sesler çıkarıyor. Meyhaneler sihirli bir kuvvet tarafından boşaltılıyor sanki, güneş yanığı sadık

yabancılar İngiliz kardeşleri tarafından alkış yağmuruna tutuluyor ve kalabalık anında geri dönüyor içki alemine.

“Geçit törenini nasıl buldun bakalım, dostum?” diye soruyorum Green Parkta bir sırada oturan yaşlı bir adama.

“Nasıl mı buldum? Ulan, dedim kendi kendime, uyumak için bundan daha iyi bir fırsat bulunmaz, hazır aynasızlar da çekip gitmişken. Elli kişiyle beraber şuradaki köşeyi döndük. Ama uyuyamadım, karnım açtı, bütün bu yıllar boyunca nasıl da çalıştığımı ve şimdi başımı koyacak bir yer olmadığını düşündüm. Müzik sesleri, alkış sesleri, top sesleri geliyordu kulağıma, sonunda kendimi bir anarşist gibi hissedip Baş Mabeyncinin beynini patlatmak istedim.”

Neden sadece Baş Mabeyncinin beynini patlatmak istiyordu, bunu tam olarak anlayamamıştım. Kendisi de bunun nedenini bilmiyordu, ama böyle hissettiğini söyledi kesin bir dille ve bunun üzerine tartışma da son buldu.

Gece çöktükçe, şehir ışıklar içinde yanmaya başladı. Yeşil, amber, yakut rengi ışık dalgaları insanın gözünü alıyordu her yerde. Kristalden kesilmiş ve hava gazı ile aydınlatılmış koskoca “E. R.” harfleri dört bir yandaydı. Sokaklardaki kalabalık yüz binlerce kişiydi. Polis tarafından kesinlikle yasaklandığından, sokaklarda serseriliğe, sarhoşluğa ve hırgüre fazla rastlanmıyordu. Yorgun işçiler bu gevşeme ve heyecanla sanki çıldırmış gibiydiler ve sokaklara akın edip kadını erkeği, yaşlısı genci, kol kola girmiş, uzun

sıralar halinde dans ediyorlardı. “Deli olabilirim, ama seni seviyorum,” “Kukla Gray,” ve “Hanımeli ile Arı” şarkılarını söylüyorlardı. Son şarkının sözleri aşağıdaki gibi bir şeydi:

*Sen bir hanımelisin, ben de bir arı
Kırmızı dudaklarından emmek isterim balı.*

Thames kıyısındaki sıralardan birine oturdum, pırıl pırıl ışıldayan nehrin karşısına bakıyordum. Gece yarısı yaklaşıyordu, önümden daha üst sınıftan eğlenenler geçiyordu, eğlenceli sokaklardan sakınarak evlerine dönüyorlardı. Yanımdaki sıraya eski püskü elbiselere bürünmüş iki yaratık oturdu, bir erkek ve bir kadın, başları önlerine düşmüş uyukluyorlardı. Kadın kollarını göğsünde sıkı sıkıya kavuşturmuş olarak oturuyordu, vücudu sürekli hareket halindeydi. Dengesini yitirip kaldırıma yuvarlanacak kadar eğiliyor; bir an yan tarafına, soluna doğru kaykılıyor, başını adamın omuzlarına koyuyordu. Sonra da sağa doğru yayılıyor, sızlayan vücudunun ağrısı onu uyandırıp dimdik oturuncaya kadar vücudunu gerip dikleştiriyordu. Bunun üzerine öne doğru eğilme yeniden başlıyor, aynı hareketlerin döngüsü tekrarlanıyor, kadın gerilip kendini dikleştirerek uyanıyordu.

Arada sırada, genç oğlanlar, delikanlılar sıranın arkasına kadar sokulup ani ve şeytani çılgınlıklar atıyorlardı. Bu çılgınlıklar kadını ve erkeği uykularından anında uyandırıyordu. Ve kalabalık şaşkın bir kederle kaplı yüzlerine bakıp kahkahalar atarak geçip gidiyordu.

Beni en çok etkileyen şey buydu, her tarafta sergilenen bu genel katı yüreklilik. Umuma açık bir yerde, evsizler sıraların üstündeydi ve bu zavallı ve zararsız sefillerle alay ediliyordu. Ben sırada oturduğum süre içinde elli bin kişi geçmiş olmalı önümüzden, ama içlerinden birinin bile Kralın taç giydiği bu şenlik gününde kadının yanına gelip ona şöyle söyleyecek kadar yumuşamamıştı yüreği: “Al şu altı peniyi; git ve kendine yatacak bir yer bul.” Ama kadınlar, özellikle kadınlar, başı öne düşmüş uyuklayan kadınla ilgili nükteli yorumlar yaptılar ve her zaman yanlarında-kini güldürdüler.

İngiliz İngilizcesine özgü bir deyim kullanmak gerekirse, bu “zalimlik”ti. Ama Amerika’da kullanılan ve bunun yerini tutan deyim çok daha uygundu: “vahşet.” Önümüzden akıp giden mutlu kalabalığın sinirlerimi bozmaya başladığını itiraf ediyorum. O sırada kendimi tatmin etmek için, Londra’da yapılan istatistikleri düşündüm ve her dört yetiştikten birinin bu şehirde halkın yardımına muhtaç olarak öldüğünü hatırladım. Bunlar ya düşkünler evinde ya hastanelerde ya da tımarhanelerde ölüp gidiyorlardı.

Adamla konuştum. Elli dört yaşında, kendini tüketmiş bir dok işçisiydi. Fazla işgücüne ihtiyaç olduğu zamanlar ufak tefek işler bulabiliyordu. Bunun dışındada az iş olduğunda daha çok genç ve güçlü adamlar tercih ediliyordu. Bir haftadır gecelerini bu nehir kıyısındaki sıralarda geçiriyordu. Ama gelecek hafta işler daha iyi gidecek, belki birkaç günlük bir iş bulup kendine yatacak bir yer sağlayacaktı. 1878’de gittiği

Hindistan'da görev yaptığı beş yıl hariç, ömrü boyunca Londra'da yaşamıştı.

Elbette kendisi de, kız da yemek yiyecekti. Böyle günler onlar gibi yoksullar için gerçekten zordu, ama polisler çok meşgul olduklarından zavallı insanlar hiç olmazsa daha fazla uyuyabiliyorlardı. Kızı, daha doğrusu kadını uyandırdım, çünkü kadın “Yirmi sekiz yaşımdayım, efendim,” demişti. Hep birlikte bir kahveye doğru yola koyulduk.

“Amma da uğraşmışlar bu ışıkları donatmak için,” dedi adam, muhteşem bir şekilde aydınlatılmış bazı binaların manzarası karşısında. Bu onun varlığının temel düşüncesiymiş sanki. Bütün yaşamı boyunca çalışmıştı, kendi ruhunu olduğu kadar, nesnel evreni de yalnızca çalışmakla açıklayabiliyordu.

“Taç giyme törenlerinin iyi yanları da var,” diye devam etti. “İnsanlara iş bulma imkânı sağlıyor.”

“İyi ama senin karnın boş,” dedim.

“Evet,” diye cevap verdi. “İş bulmayı denedim, ama şansım yaver gitmedi. Yaşım, bana karşı koyuyor. Sen ne iş yapıyorsun? Denizci misin, ha? Giysilerinden anladım.”

“Ben senin nereli olduğunu biliyorum,” dedi kız, “bir İtalyansın.”

“Hayır değil,” diye bağırdı adam hararetle. “O bir Amerikalı. Bilirim ben.”

“Aman Tanrım, dur bir bakayım şuna,” diye haykırdı kız, sahilde yürüyorduk, etraf kutlamaya katılan kalabalıkla doluydu. Erkekler böğürüyor ve kızlar gırtlakları yırtılırcasına şarkı söylüyorlardı:

*Ah! Taç Giyme Gününde, Taç Giyme Gününde
Alem yapıp bağıracamız, hip, hip, hurra
Hepimiz mutluyuz, viski, şarap ve şeri içiyoruz,
Mutlu olacağız Taç Giyme Gününde.*

“İnsan böyle yaşamak zorunda olunca nasıl da kirleniyor,” dedi kadın. Bir kahveye oturmuştuk; uykuyu kovmaya ve gözlerinin köşelerindeki çapakları silmeye uğraşıyordu. “Bugün ne manzaralar gördüm, hoşuma da gitti, ama yalnız başımaydım. Düşesler, hanımefendiler, güzel beyaz elbiseler. Çok güzeldi, güzeldi.”

“Ben İrlandalıyım,” dedi kız, benim soruma karşılık olarak. “Adım Eyethorne.”

“Ne?” diye sordum.

“Eyethorne, efendim; Eyethorne.”

“Harf harf söyle.”

“H-a-y-t-h-o-r-n-e, Eyethorne.”

“Ah,” dedim, “İrlandalı bir Doğu Londralı.”

“Evet efendim, Londra doğumluyum.”

Babası bir kazada ölene kadar evde mutlu bir yaşam sürmüştü. Hep evde oturmuş. Ancak babası kaza geçirdikten sonra kendisini birdenbire hayatın içinde bulmuş. Erkek kardeşlerinden biri ordudaymış. Öbür kardeşi ise haftada yirmi şiline ve düzenli bir işi olmaksızın karısına ve sekiz çocuğuna bakmak zorundaymış. Bu yüzden kız için elinden bir şey gelmezmiş. Hayatında bir kez Londra dışına çıkmış. On iki mil uzaklıktaki Essex’te yerleşip orada üç hafta boyunca meyve toplamış. “Geri döndüğümde güneşten bir çilek gibi kararmıştım. İnanmazsınız, ama öyle.”

En son bir kahvede çalışmıştı. Sabah saat yediden gece saat on bire kadar çalışıyordum ve bunun karşılığında haftada beş şilin ve yemek veriyorlardı. Daha sonra hasta olmuş ve hastaneden çıktığından beri de bir iş bulamamış. Kendini çok iyi hissetmiyordu. Son iki geceyi sokaklarda geçirmişti.

Her ikisi de önlerine gelen müthiş miktarda yemeği hızla yiyorlardı. İlk ısmarladıklarını ikinci, üçüncü kez ısmarlayana kadar sakinleşme belirtileri göstermediler.

Genç kadın bir ara uzanarak ceketimin ve gömleğimin kumaşını inceledi; Amerikalıların iyi elbiseler giydiklerini söyledi. Üzerimdeki partallar iyi giyeceklerdi ha! Bu yüzümü kızarttı; ama onları daha yakından araştırdıktan ve adamla kadının giydiği elbiseleri inceledikten sonra kendimi daha iyi giyinmiş ve saygın hissettim.

“Sonunda ne yapmayı umuyorsunuz?” diye sordum onlara. “Her geçen gün daha da yaşılanıyorsunuz?”

“Düşkünler evi,” dedi adam.

“Tanrı beni oraya gitmekten korusun,” dedi kız. “Benim için hiç umut yok, biliyorum, ben sokaklarda öleceğim. Düşkünler evine gitmek mi, kalsın.”

“Asla gitmem,” diyerek burnunu sızlattı, üzerimize çöken sessizlikte.

“Peki bütün gece sokaklarda dolaştıktan sonra,” diye sordum, “sabahları yemek için ne yapıyorsunuz?”

“Eğer akıllılık edip bir gece önceden bir metelik saklamadıysam, ertesi sabah bunu dilenirim,” diye açıkladı adam. “Sonra da bir fincan çay içmek için bir kahveye giderim.”

“Ama bu senin karnını doyurmaz ki,” diye karşı çıktım.

İkisi birden bilgiççe gülümsediler.

“Küçük yudumlarla içersin çayını,” diye devam etti adam, “yani elinden geldiğince uzatırsın işi. Gözlerini de dört açarsın bu arada. Her zaman için yemek bırakan olur tabağında.”

“Hele bazıları tabaklarında o kadar çok yemek bırakır ki, şaşar kalırsın görsen,” diye araya girdi kız.

“Asıl mesele,” dedi adam, sanki işin püf noktasını öğretmek istiyordu bana, “çayı içecek meteliği bulmaktır.”

Kahveden çıkmak üzereyken, Bayan Haythorne yan masalardan ekmek kabuklarını toplayıp eski püs-kü elbiselerinin içine soktu.

“Ziyan edemem, biliyorsun,” dedi kız. Dok işçisi de bunu başını sallayarak onayladı, bulduğu birkaç parça ekmeği bir taraflarına sıkıştırdı.

Sabah saat üçte nehrin kıyısındaki sette gezindim. Evsizler için şenlik gecesi idi bu, çünkü polis başka yerlerdeydi ve sıraların üstü uyuyanlarla doluydu. Hem kadınlar hem de erkekler vardı uyuyanların arasında ve çoğu da yaşlıydı. Ara sıra bir çocuk da görünüyordu. Sıralardan birinde gözüme bir aile çarptı. Kollarında uyuyan bebeğini tutan adam dimdik oturuyor; karısı başını kocasının omuzlarına dayamış uyuyordu. Kadının da kucağında uyuyan bir çocuk vardı. Adamın gözleri faltaşı gibi açıktı. Önü sıra akan suya bakıp düşünüyordu. Bu ailesi olup da sığınacak bir çatısı olmayan bir adam için hiç de iyi bir şey değildir. Onun düşüncelerini tahmin etmeye çalış-

manın pek hoş olmadığıнын farkındayım; ama şunu biliyorum, bütün Londra da biliyor ki, işsiz güçsüz erkeklerin karılarını ve bebeklerini öldürdükleri hiç de alışılmadık olaylardan değildir.

Bir kimse sabahın erken saatlerinde Parlamento Binasından Waterloo Köprüsüne kadar Thames kıyısındaki sette yürürken yirmi yedi yüzyıl önce “Eyüp” adlı kitabın yazarı tarafından anlatılan ıstırapları düşünmeden edemez.

Sınırları kaldıranlar vardır; cemaatleri zorbalıkla alıp götürürler ve onları beslerler.

Onlar rehine koymak için yetimin eşeğini, dulun öküzünü alırlar.

Muhtaç olanları yüz geri ederler; yoksullar hep bir arada saklanırlar.

Bak! Çöldeki yaban eşekleri gibi gidiyorlar işlerinin başına, gayretle yiyecek et arıyorlar; uçsuz bucaksız yabanlık çocuklarının rızkını verir onlara.

Tarladaki hayvan yemlerini keserler, günahkârların bağbozumunu hasat ederler.

Bütün gece çırlıçıplak yatarlar ve onları soğukta koruyacak örtüleri yoktur.

Dağlardan gelen sağanaklarla ıslanırlar ve kayalara sarılırlar barınak diye.

Yetimi memeden keserler, rehin alırlar yoksullardan.

Böylece aç, çıplak giderler. Giderler ve döndürürler çarkı.

Yirmi yedi yüzyıl geçmiş aradan! Ve bütün bunlar VII. Edward'ın kral olduğu Hıristiyan uygarlığının göbeğinde hâlâ doğrudur ve geçerlidir.

XIII

Dok İşçisi Dan Cullen

*Hayat nadiren görkemle ilerler
Kirli avluda ve sıtmanın kol gezdiği sokakta.*

Thomas Ashe

Dün “Belediye Evleri”nden birinde bir odada bulundum, Leman Sokağından çok uzakta değildi. Eğer korkunç geleceğe bakıp da ölünceye kadar böyle bir odada yaşamak zorunda kalacağımı görseydim, hiç durmadan gider, kendimi Thames Nehrine atar ve bu işi kestirmeden bitirirdim.

Oda filan değildi burası. Dile karşı nezaket, bir mezbeleye nasıl konak denmesine izin vermezse, buraya da bir oda denemez. Bir in, bir izbeydi burası. Büyüklüğü iki metreye iki metre otuz santimdi. Tavanı öylesine basık ve içerisi o kadar havasızdı ki, bunu ancak şöyle açıklayabilirim: İngiliz ordusunda asker başına düşen havanın hacmi bile ölçülüdür ve barakalar bu ölçüye göre yapılır. Bu odadaki hava ise, barakada yatıp kalkan bir İngiliz erine yetmeyecek kadar azdı. Eski püskü yatak örtüleriyle karman çorman bir yatak odanın neredeyse yarısını kaplıyordu. Sarsak bir masa, bir sandalye ve birkaç karton kutu, odada insana kımıldayacak yer bırakmıyordu. Beş dolar, odada-

ki her şeyi satın almaya yeterdi. Döşeme çıplaktı, ama duvarlar ve tavan abartmasız kan izi ve lekeleriyle doluydu. Her iz zor bir ölümü temsil ediyordu; tahtakurusunun ölümünü. Binayı haşarat sarmıştı ve hiçbir insan bu belayla tek başına başa çıkamazdı.

Bu delikte oturan Dan Cullen adındaki dok işçisi hastanede ölüm döşegindeydi. Yine de bu sefil odaya nasıl bir adam olduğunun işaretlerini taşıyacak kadar kendi kişiliğinin damgasını vurmuştu. Duvarlarda Garibaldi, Engels, Dan Burns ve diğer işçi liderlerinin ucuz resimleri asılıydı, bu arada masanın üstünde Walter Besant'ın romanlarından biri duruyordu. Shakespeare'i iyi bildiğini, tarih, sosyoloji ve iktisat okuduğunu söylediler bana. Kendi kendini yetiştirmiş biriydi.

Masanın üzerindeki muhteşem karışıklığın ortasında, üzerine şunlar karalanmış bir kâğıt parçası duruyordu: Bay Cullen, lütfen benden ödünç aldığınız büyük beyaz çanak ile tirbuşonu iade ediniz. Hastalığının ilk dönemlerinde kadın komşusundan ödünç aldığı eşyalardı bunlar ve şimdi ölmesi beklediği için geri isteniyordu. Büyük beyaz bir çanak ile bir tirbuşon bir Uçurum yarattığı için bir başka yarattığın huzur içinde ölmesine izin vermeyecek kadar değerli şeylerdi. Son olarak, Dan Cullen'ın ruhuna içinden boş yere kurtulmak istediği pislik tarafından eziyet ediliyor olmalıydı.

Kısa bir hikâyeydi bu, Dan Cullen'ın hikâyesi. Ama satır aralarında okuyacak çok şey vardı. Kastların sınırlarının sert çizildiği bir şehirde yoksul olarak doğmuştu. Bütün hayatı boyunca vücudu ile

çalışmak zorunda kalmıştı; kitapları açıp okuduğundan, ruhun alevleriyle tutuştuğundan ve “bir avukat gibi mektup yazabildiğinden” arkadaşları tarafından kendileri için beynini kullanarak çalışması istenmişti. Meyve hamallarının lideri oldu, dok işçilerini Londra Ticaret Konseyinde temsil etti ve işçi gazetelerine etkili makaleler yazdı.

İktisat ustaları olmalarına ve parasını kontrol etmelerine rağmen kimseye yaltaklanmamış, düşündüklerini özgürce söylemiş, inandığı kavgada sonuna kadar dövülmüştü. “Büyük Dok İşçileri Grevi”nde öncü bir rol oynadığı için suçlu bulunmuş, bu da Dan Cullen’ın sonu olmuştu. O günden sonra artık damgalı bir insandı ve her gün, on yıl, belki de daha fazla, yapmış olduğu şeyin “bedelini ödemişti.”

Bir dok işçisi gelip geçici bir işçidir. İşe göre, yüklenecek malların azlığına veya çokluğuna göre çalışır. Dan Cullen’a ayrımcılık yapılıyordu, damgalanmıştı bir kere. Tamamen yüz geri edilmiyordu (böyle bir şey daha fazla karışıklığa neden olabilirdi), ustabaşı tarafından haftada sadece iki üç gün çalışması için çağrılıyordu. İşçiler arasında buna “disipline sokulmak” ya da “talim ettirilmek” denir. Yani açlığa mahkâm edilmek anlamına gelir. Bunun için daha nazik bir kelime bulunamaz. On yıl bu şekilde yaşamak onun kalbini kırmıştı ve kalbi kırık insanlar yaşayamazlar.

Bu korkunç inde yatağa düştü, kimseden yardım görmediğinden durumu her geçen gün daha da kötüleşiyordu. Ne bir dostu ne bir akrabası vardı, yapayalnız ihtiyar bir adamdı. Kırılmış ve kötümserdi. Odadaki haşaratla savaşıyor, bir yandan da

kan lekeleriyle dolu duvarlardan kendisini seyreden Garibaldi, Engels ve Dan Burns'ün resimlerine bakıyordu. Belediyenin barakalarında oturan kalabalıktan hiç kimse onu görmeye gelmiyordu (hiçbiriyle dostluk kurmamıştı) ve tek başına çürümeye terk edilmişti.

Ama Doğu Yakasının ta uzaklarından onun tek dostu olan ayakkabı tamircisiyle oğlu geldiler ziyaretine. Odasını temizlediler, evden temiz çarşaflar getirdiler, pislikten kararmış yatak örtülerini değiştirdiler. Ve üstelik Aldgate'den gönüllü bir hemşire tuttular onun için.

Gelen hemşire onun yüzünü yıkadı, karman çorman yatağını silkeledi ve onunla konuştu. Dan Cullen'la konuşmak ilginç bir şeydi. Ama kızın adını öğreninceye kadar. Ah, evet, kızın adı Blank'ti. Sir George Blank onun ağabeyiydi. Sir George Blank ha, diye gürledi Dan Cullen ölüm döşeginde; Cardiff doklarının hukuk danışmanı olan Sir George Blank. Cardiff Dok İşçileri Sendikasını darmaduman etmek için herkesten çok çalışmış ve sonunda bu yüzden sir unvanını almış olan adam mı? Ve bu kız onun kız kardeşiydi ha? Bunun üzerine Dan Cullen karman çorman yatağına oturup kıza ve kızın tüm sülalesine lanetler yağdırmaya başladı. Kadın bir daha geri dönememesine kaçtı. Bu yoksul adamın nankörlüğünden gerçekten çok etkilenmişti.

Dan Cullen'ın ayakları su toplayıp şişmeye başladı. Bütün gün yatağının kenarında oturuyordu (vücudundaki suyu atmak için), döşemede hasır yoktu, bacaklarında ince bir battaniye ve omuzlarında eski

bir ceket vardı. Bir misyoner değeri dört peni olan bir çift kâğıt terlik getirdi ona (bu terlikleri gördüm) ve Dan Cullen'ın ruhunun kurtulması için elli dua edeceğini söyledi. Oysa Dan Cullen ruhunun rahat bırakılmasını isteyecek adamlardandı. Herhangi birinin dört penilik terliklerden alacağı güçle ona hükmetmesine tahammülü yoktu. Misyonere kibarca pencereyi açmasını rica etti, böylece terlikleri sokağa atabilecekti. Misyoner de bir daha geri gelmemecesine gitti. O da, tıpkı kaçan hemşire gibi bu yoksulun nankörlüğünden çok etkilenmişti.

Adı duyulmamış olmasına rağmen kendisi de eski bir kahraman olan ayakkabı tamircisi gizlice büyük meyve toplayıcılarının merkez bürosuna gitti. Dan Cullen onlar için otuz yıl boyunca geçici işçi olarak çalışmıştı. Bu toptancıların çalışma sistemine göre bütün işler neredeyse tamamen geçici işçiler tarafından yapılırdı. Ayakkabı tamircisi onlara dostunun içinde bulunduğu çaresizliği anlattı. İhtiyarlamıştı, kalbi kırılmıştı, ölüyordu, kimseden yardım görmüyordu ve parasızdı. Ölmek üzere olan arkadaşının onlar için otuz yıl çalıştığını hatırlattı ve onun için bir şeyler yapmalarını istedi.

“Ah,” dedi yönetici, defterlere bakmadan Dan Cullen'ı hatırlamıştı, “Geçici işçilere yardım etmek gibi bir ilkemiz yok, maalesef bir şey yapamayız.”

Gerçekten de hiçbir şey yapmadılar. Dan Cullen'ın bir hastaneye kabul edilmesi için bir mektup bile yazmadılar. Ve Londra'da hastaneye yatmak hiç de kolay bir şey değildir. Hampstead'de doktorlara muayene olup yatması gerektiği kabul edilse bile, hastaneye

yatabilmek için en azından dört ay sıra beklemesi gerekiyordu. Ondan önce yatmak için o kadar çok sıra bekleyen vardı ki! Ayakkabı tamircisi sonunda onu Whitechapel Hastanesine yatırmayı başardı, burada sık sık ziyaret etti onu. Burada Dan Cullen'ın o yaygın duyguya yenildiğini fark etti, durumu umutsuz olduğundan onu bir an önce öteki tarafa yollamaya çalışıyorlardı. Bunun, on yıl boyunca kararlılıkla “disipline edilmiş” ve “talim ettirilmiş” ihtiyar ve kalbi kırık bir adamın varacağı doğru ve mantıklı bir sonuç olduğu kabul edilebilir. Bright hastalığından dolayı böbreklerinde biriken yağı dışarı atsın diye onu terlettiklerinde, Dan Cullen bu terletme işleminin onun ölümünü hızlandırdığını iddia etti. Çünkü Bright hastalığı böbrekleri eriten bir hastalıktı, yani dışarı atılacak yağ falan yoktu ve doktorun bahanesi açık bir yalandı. Bunun üzerine doktor öfkelendi ve dokuz gün boyunca Dan Cullen'ın yanına uğramadı.

Sonra yatağını ayak ucundan yukarı kaldırdılar, böylece ayakları ve bacakları yükseldi. Bunu yapınca toplanan su vücuduna yayıldı. Bunun üzerine Dan Cullen bu işlemi toplanan su bacaklarından vücuduna yayılsın da onu daha çabuk öldürsün diye yaptıklarını iddia etti. Hastaneden taburcu edilmesini istedi, ama ona daha merdivenlerden inerken öleceğini söylediler. Dan Cullen yine de kendisini yarı ölü bir halde ayakkabı tamircisinin dükkânına sürüklemeyi başardı. Ben bu satırları yazarken, Dan Cullen sadık dostu ayakkabı tamircisinin kıyametleri kopararak onu yeniden yatırabildiği Temperance Hastanesinde ölmek üzere.

Zavallı Dan Cullen! Bilgiye ulaşmaya çalışan, gündüzleri vücuduyla çalışıp geceleri okuyan, kendi rüyasını gören ve amaçları uğruna kahramanca mücadele eden adam. Bir yurtsever, insan özgürlüğünün aşığı, korkusuz bir dövüşçü. Sonunda, kendisini şaşırtıp kısıtıran koşulları yenebilecek kadar kuvvetli olamadan, şüpheli ve karamsar biri olarak bir hayırsever koğuşunda, yoksulların yattığı bir yatakta son nefesini veriyor. “Akıllı olduğu halde yenilgi içinde ölen bir adam, işte ben buna trajedi diyorum.”

XIV

Şerbetçi Otu ve Toplayıcıları

*Hastalık geçiyor ülkenin başından, hastalar bir av,
Orada servet birikiyor ve insanlar çürüyor:
Prensler ve lordlar gelişip büyüyebilir ya da
solabilirler,
Bir soluk onları yeniden canlandırır, canlandırıyor da;
Ama cesur bir köylü sınıfı, ülkelerinin gururu,
Bir kere yok oldu mu, bir daha asla yeri
doldurulamaz.*

Goldsmith

İşçiyi toprağından edip, çiftçilik bölgelerinden ayıranlar, hasadın toplanması zamanı gelince yine de şehirlere bağımlıdır. Yani toprak olgun zenginliklerini döküp saçmaya başladığında, topraklarından sürölüp çıkarılan evsizler, atıldıkları topraklara geri çağrılırlar. Ama İngiltere’de bu insanlar geriye mirasyediler olarak değil de hâlâ toplum dışı insanlar, serseriler ve paryalar olarak döner’er. Din kardeşleri onlarla dalga geçer ve onlardan şüphe ederler. Cezaevlerinde, geçici koğuşlarda ve çalı dipleğinde uyurlar. Nasıl yaşadıklarına gelince, bunu Tanrı bilir sadece.

Yapılan tahminlere göre, sadece Kent eyaletinde şerbetçi otlarını toplamak üzere seksen bin evsize

ihtiyaç vardır. Ve bu insanlar gelirler, çağrıya boyun eğerler. Bu çağrı onların aç karınlarının ve içlerinde kalan macera tortusunun çağrısıdır. Kenar mahalleler, kerhaneler ve gettolar kusar onları. Ama buna rağmen kenar mahallelerin, kerhanelerin ve gettoların cehaletli pisliği azalmaz. Bir gulyabani ordusu gibi taşrayı istila ederler ve taşra onları istemez. Yersizlerdir. Bodur, biçimsiz vücutlarını anayollarda ve yan yollar da sürüklerken, yeraltından çıkmış iğrenç yaratıklara benzerler. Varlıkları, parlak güneşe ve yeşil, büyüyen bitkilere bir hakarettir. Ağaçlar onların bu utanç verici hallerine ve kurumuşluklarına ağlar; çürümüşlükleri doğanın tatlılığına ve saflığına karşı sümüksü bir tecavüzdür.

Bu betimlemem çok mu abartılı? Kişiye göre değişir bu. Hayatı sadece kâr ve hisse senetleri açısından görüp düşünenler için elbette ki abartılıdır. Ama hayatı erkeklik ve kadınlık açısından görüp düşünenler için fazla abartılı sayılmaz. Böylesi hayvanca perişan ve kendini ifade etmekten aciz sefaletin Batı Yakasında bir saray yavrusunda oturan, kendisini Londra'nın tiyatrolarının duygulara seslenen zevkleriyle tıka basa doyuran, lordlar ve prenslerle arkadaşlık eden ve kral tarafından asalet unvanları verilen milyonerler için bir önemi yoktur. Asil oldukları zaman mahmuzlarını da kazanırlar –Tanrı korusun beni böyle bir şeyden! Eski zamanlarda iri yarı sarışın insanlar savaşta arabalarını sürüp düşmanları beyinlelerinden beri kemiklerine kadar ikiye yarıdıklarında kazanırlardı mahmuzlarını. Ve her şeyden önce, şarkı söyleyen bir çelikle kuvvetli bir adamı ikiye bölmek bir adamı ve onun kuşaklar

boyu sürececek zürriyetini, endüstri ve siyasetin kurnaz ve örümcek gibi manipulasyonu ile perişan, sefil ve hayvan biri yapmaktan çok daha iyi ve mertçe bir iştir.

Ama biz konumuz olan şerbetçi otuna dönelim yeniden. İnsanları topraktan ayırma İngiltere'deki diğer tarımsal alanların her birinde çok açık görülmektedir. Bira imalatı düzenli olarak artarken, şerbetçi otu mahsulü düzenli olarak azalmaktadır. 1835 yılında şerbetçi otu ekilen arazi 71,327 dönümdü. Bugün ise 48,024 dönümdür ki, geçen yıl ekilen araziden 3103 dönüm daha azdır.

Bu yıl ekilen arazinin küçük olmasının yanı sıra, yaz mevsiminin kısa sürmesi ve şiddetli fırtınalar mahsulü azaltmıştır. Bu talihsizliğin bedelini, şerbetçi otu ekenlerle onu toplayanlar kendi aralarında bölüşerek ödeyeceklerdir. Şerbetçi otu yetiştirenler hayatın güzelliklerinden nasiplerini zorunlu olarak daha az alacaklar, öte yandan en iyi zamanlarda bile karınlarını yeterince doyuramayan toplayıcılar da daha az yiyecek bulabileceklerdir. Haftalar boyunca İngiliz gazetelerinde aşağıdaki gibi manşetler çıkmıştır:

AYLAK TAKIMI BOL, AMA ŞERBETÇİ OTU AZ VE TOPLANMAYA HAZIR DEĞİL.

Sonra aşağıdaki gibi sayısız yazılar çıkmıştır gazetelerde:

Şerbetçi otu yetiştirilen çevrelerden kötü haberler gelmektedir. Son iki gündür havanın düzelmesiyle yüzlerce şerbetçi otu toplayıcısı Kent eyaletine akın etmişlerdir. Bunlar tarlaların hasada hazır olmasını burada bekleyeceklerdir. Dover'daki düşkünler evinde ot toplamak için bekleyen serseriler geçen yıl aynı

dönemdekine oranla bu yıl üç misli daha fazladır. Hasat mevsiminin gecikmesi diğer şehirlerde de geçici işçi sayısının artmasına neden olmuştur.

Sonunda toplama zamanı gelince de, patlayan korkunç bir fırtına, sağanak yağmurlar ve dolu ekicilerin ve toplayıcıların sefaletini daha da artırdı. Şerbetçi otları köklerinden sökülüp toprağa devrildi, doludan kaçmak için sığınacak bir dam altı arayan toplayıcılar deniz seviyesinden alçakta kurulan barakalarını basan su yüzünden boğulma tehlikesi geçirdiler. Fırtınadan sonra acınacak hale düştüler, serserilikleri her zamankinden daha belirgindi. Mahsul çok azdı, bunun da telef olması birkaç peni kazanma umutlarını da alıp götürdü ve onların binlercesine yeniden Londra'nın yolunu tutmaktan başka yapacak bir şey kalmadı.

Geride kalanlar ise homurdana homurdana yarı yarıya köklerinden sökülmüş şerbetçi otlarını yedi kilesini bir şilinden topladılar; bu ücret şerbetçi otlarının bol olduğu iyi mevsimlerde verilen ücretti. Ancak kötü mevsimlerde de üreticiler daha fazla zarar etmeyi göze alamadıklarından bu ücreti öderler.

Fırtınadan kısa bir süre sonra Teston ile Doğu ve Batı Farleigh bölgelerini dolaştım ve toplayıcıların homurdanmalarını dinledim. Bu arada şerbetçi otları toprakta çürüyordu. Barham Court limonluklarında dolu yüzünden otuz bin cam kırılmış, bu arada şeftaliler, erikler, armutlar, elmalar, uçkunlar, lahanalar, her şey mahvolup paramparça olmuştu.

Elbette bütün bu olanlar arazi sahipleri için çok kötüydü; ama en kötü ihtimalde bile hiçbirisi bir öğün

bile yiyeceksiz ve içeceksiz kalmayacaktı. Yine de gazeteler sütunlarını onlara acıyan yazılarla doldurmuşlar, maddi kayıpları rahatsız edici uzunlukta yazılarla ayrıntılarıyla anlatmışlardı. “Bay Herbert Leney zararını 8000 sterlin olarak hesaplamıştır;” “Bira yapımıyla ünlü ve bu bölgedeki topraklarının tamamını kiraya veren Bay Fremlin’in kaybı 10,000 sterlindir;” ve “Bay Herbert Leney’in kardeşi olan Wateringbury biracısı Bay Leney de çok büyük zarara uğrayanlardan biridir.” Ama iş toplayıcıların kaybına gelince, bunu hesaba bile katmamışlardır. Oysa ben zaten çok az beslenmiş olan William Buggles’ın, Bayan Buggles’ın ve çocuklarının kaybettiği birkaç öğün yemeğin, Bay Fremlin’in 10,000 sterlinlik zararından çok daha trajik olduğunu ileri sürüyorum. Ayrıca Bay Fremlin gibi kaybı olan beş kişi yoktur, ama William Buggles’ın trajedisini yaşayan binlerce kişi vardır.

William Buggles ve onun gibilerin başından geçenleri daha yakından görmek için üzerime denizci giysilerimi geçirip iş aramaya çıktım. Yanımda genç bir Doğu Londralı ayakkabı tamircisi olan Bert vardı. Macera yaşama cazibesine kapılıp yolculuk için bana katılmıştı. Tavsiyelerime uymuş ve en kötü giysilerini giymişti. Londra Yolundan Maidstone yoluna çıktığımızda üzerimizdeki kıyafetlerin yapacağımız iş için çok kötü olduğu korkusuyla endişeye kapılmıştı.

Korkularında hiç de haksız değildi. Yol üstünde bir tavernada mola verdiğimizde, meyhaneci ihtiyatla baktı bize. Paramızın rengini gördüğü halde bile tavırlarında bir değişiklik, bir düzelme olmadı. Yol boyunca oturan yerliler her zaman kuşkuluydu. Londra’dan

arabalarıyla yanımızdan geçenler alkış tutup bizimle alay ettiler ve peşimizden bağıra çağıra etmedik hakaret bırakmadılar. Ama Maidstone bölgesine gelmeden önce arkadaşım ortalama şerbetçi otu toplayıcılarından çok daha iyi giyindiğimizi görünce rahatladı. Karşılaştığımız bazı eski püskü elbiseler müthişti.

Şerbetçi otu toplayanların otları koydukları bir dizi kutunun arasından geçerken, çingeneye benzeyen bir kadın arkadaşlarına, “Sular çekilmiş,” dedi.

“Çaktın mı?” diye fısıldadı Bert. “Seni kastediyor.”

Çakmıştım. Ve şunu itiraf etmek gerekir ki, kılığınma kıyafetime bakıldığında bunu söylemekte haklıydı. Sular çekildiğinde gemiler sahilde kalırlar ve sefere çıkmazlar. Bir denizci de sular çekildiğinde doğal olarak sefere çıkmaz. Denizci elbiselerim ve şerbetçi otu tarlasındaki varlığım, gemisi olmayan bir denizci, karadaki bir adam olduğum ve sığ sulara oturmuş bir gemiye benzediğim anlamına geliyordu.

“Bize de iş verebilir misin, patron?” diye sordu Bert çiftlik kâhyasına. İşi başından aşkın temiz yüzlü ve yaşlı bir adamdı.

Adamın ağzından çıkan “Hayır,” cevabı çok kesindi, ama Bert peşini bırakmayıp onu izledi. Ben de takıldım arkalarına ve bütün tarlayı beraberce dolaştık. Çiftlik kâhyasını bizim iş için ısrarlarımız mı, yoksa kör talihli görünüşümüz ve ne benim ne Bert’in layıkıyla uyduramadığımız acıklı hikâyemiz mi etkilemişti bilmiyorum, ama sonunda yüreği yumuşadı ve bize boş bir sandık buldu. Öğrenebildiğime göre, kazançları yaşamaları için yeterli olmayan iki işçi tarafından terk edilmişti kutu.

“Terbiyesizlik istemem, anlaşıldı mı?” diye uyardı bizi kâhya, sonra da çalışan kadınların ortasında bırakıp gitti.

Cumartesi öğleden sonrasıydı ve paydos zamanının çok geçmeden geleceğini biliyorduk. Bu yüzden dört elle sarıldık işimize, tuz almaya yetecek kadar para kazanıp kazanamayacağımızı merak ediyorduk. Basit bir işti bu. Gerçekte bir kadın işiydi, erkek işi değil. Kutunun kenarına oturduk ve bir saat içinde bu işte mümkün olduğunca uzman olduk. Parmaklarımız otomatik olarak şerbetçi otları ile yaprakları birbirinden ayırmayı ve çiçekleri ayıklamayı öğrenince, geriye bir şey kalmıyordu.

Çabuk çalışıyorduk. Neredeyse kadınlar kadar hızlı çalışıyorduk, ama onların kutuları daha hızlı doluyordu, çünkü çevrelerindeki çocuk yığınının her biri her iki eliyle neredeyse bizim topladığımız kadar hızlı topluyorlardı şerbetçi otlarını.

“Fazla ince eleyip sık dokumayın, bu kurallara aykırıdır,” dedi kadınlardan biri. Ona minnettar kalarak tavsiyesine uyduk.

İkinci ilerledikçe, ikimiz de erkeklerin bu işi yaparak yaşamaya yetecek parayı kazanamayacağını anladık. Kadınlar erkekler kadar çok topluyorlardı, çocuklar da en az kadınlar kadar iyi yapıyorlardı bu işi. Bu yüzden bir erkeğin bir kadın ve yarım düzine çocukla başa çıkması imkânsızdı. Kadın ve yarım düzine çocuğu bir kişi sayılıyordu ve onların bu bir araya gelmiş işgüçleri ücreti belirliyordu.

“Hayvan gibi acıktım, dostum,” dedim Bert’e. Öğle yemeği yememiştik.

“Ben de. Hani şu otları bile yiyebilirim.”

Bunun üzerine muhtaç olduğumuz böylesi bir günde bize yardımcı olacak çocuklar yapmadığımız için her ikimiz de yas tuttuk. Bu ruh hali içinde vakit geçirip komşularımızla konuştuk. Bu arada taşralı genç bir köylü olan sırık söküçüsünün sevgisini kazanmıştık. Arada sırada topladığı çiçeklerin bir kısmını bizim kutuya atıyordu.

Kendisine bu işten kaç para kazanabileceğimizi sorduk. Bize topladığımız yedi kile ot için bir şilin ödendiği bilgisini verdi, ama yalnızca topladığımız her on iki kile için bir şilin alabiliyorduk. Bu da topladığımız her on iki kilenin beş kilesinin parasının alıkonulduğu anlamına geliyordu. Şerbetçi otu yetiştiricisinin ürün bol ya da az olduğunda toplayıcıları iş başında tutmasının bir yoluydu bu. Özellikle de ürün az olduğu zaman.

Her şeyden önce, orada parlak güneşin altında oturmak, altın rengi çiçek tozlarının elimizden uçtuğunu görmek, şerbetçi otlarının burnumuza gelen keskin, güzel kokularını duymak ve bu arada bu işçilerin geldiği gürültülü şehirleri düşünmek güzel bir şeydi. Zavallı evsizler! Zavallı hendek halkı! Toprağa susamışlardı, toprağa açıldılar. Yıllarca önce sürülüp atıldıkları bu toprağı, açık havada özgür yaşamayı, şehrin pisliğiyle lekelenmemiş rüzgârında, yağmurlunda ve güneşinde kalmayı özlemişlerdi. Denizin denizciyi çağırması gibi, toprak da onları çağırıyordu. Yıpranmış ve çürüyen vücutlarının derinliklerinde, daha şehirler kurulmadan önce o topraklarda yaşayan atalarının köylü ruhu canlıydı. Akıl sır ermez bir

şekilde toprağın kokusuyla, manzarasıyla mutlu oluyorlardı ve onlar tam olarak hatırlayamasa da damarlarında akan kanları bunları unutmamıştı.

“Artık yeter, be arkadaş,” diye yakındı Bert.

Saat beş olmuştu. Sırık söküçüleri işlerini bırakmıştı, bu yüzden her şeyin temizlenmesi gerekiyordu, çünkü pazar günleri çalışılmıyordu. Bir saat boyunca topladığımız otları tartacak olanları boş boş beklemek zorunda bırakıldık. Batan güneşin topuklarına takılıp gelen kırağı yüzünden ayaklarımız üşüyüp uyuşmaya başlamıştı. Yanımızda çalışan kadınla yarım düzine çocuğu dokuz kile ot toplamışlardı. Bizim topladığımız beş kile en az onlar kadar iyi çalıştığımızı gösteriyordu, çünkü yarım düzine çocuğun yaşları dokuz ile on dört arasında değişiyordu.

Beş kile! İki adam birlikte üç buçuk saat çalışmış ve ancak sekiz buçuk peni kazanmıştık. Kelle başına dört peni. Saatimiz bir peniden biraz fazlaya geliyordu! Ancak kurallara göre beş peni verilecekti bize, ama hesabı tutan adam, bozukluğu olmadığından, altı peni verdi. Yalvarıp yakarmalarımız boşunaydı. Anlattığımız acıklı hikâye bile onu yumuşatmadı. Yüksek sesle almamız gerekenden bir peni daha fazla aldığımızı yüzümüze vurarak yoluna gitti.

Kendimizi yoksul ve parasız kişiler olarak tanıtmıştık. İçinde bulunduğumuz durum şöyleydi: Gece yaklaşıyordu; ne öğle yemeği, ne de akşam yemeği yemiştik ve ikimizin sadece altı penisi vardı. Ben altı peninin üç misli yiyecek kadar acıkmıştım, Bert de öyle. Bir şey çok açıktı. Altı peninin hepsini harcayacak, buna rağmen aç kalacaktık. Yeniden beş para-

sız kaldığımız için, bir çalı dibinde uyuyabilecektik. Belki bu o kadar kötü bir şey değildi, ama soğuk hava aldığımız kalorinin önemli bir kısmını götürecekti. Yarın pazardı, çalışmayacaktık, ama bizim sersem midelerimiz bu nedenle aç kalmaya ara verecek değildi herhalde. Sorun şuydu: Pazar günü üç öğün, Pazartesi günü de iki öğün yemeği (çünkü ancak Pazartesi akşamı alabilecektik paramızı) nereden, nasıl bulacaktık? Düşkünler evinin geçici koğuşları ağzına kadar doluydu; çiftçilerden ya da köylülerden yemek dilenecek olsak, on dört gün hapse girme olasılığı vardı. Ne yapmalıydık? Umutsuzluk içinde birbirimize baktık.

Yapılacak hiçbir şey yoktu. Öbür adamlar, özellikle şerbetçi otu toplayanlar gibi olmadığımız için neşe içinde Tanrı'ya şükrettik. Londra'dan yanımızda getirdiğimiz paraları ceplerimizde şingırdata şingırdata Maidstone yoluna çıktık.

XV

Deniz Kadını

Dünyanın her tarafındaki aptal köylüler hükümdarları tahtlarında oturtuyorlar, devlet adamlarının tanınmalarını sağlıyorlar, generallere bitmeyen zaferler kazandırıyorlar. Bütün bunları cehaletten, aldırmazlıktan, geri zekâlı bir kinle yapıyorlar. Kollarının kuvvetiyle dünyayı yerinden oynatıyorlar, Tanrı, kral ya da borsa adına kafalarını birbirlerine tokuşturuyorlar. Bunlar akıllarını parlak kuklaların eline teslim eden ve bazı oyuncakları onun para kesesinde yaşamaya ikna eden ölümsüz, düş gören ve umutsuz eşeklerdir.

Stephen Crane

Bir “Deniz Kadını”nı Kent şehrinin göbeğinde bulmayı beklemezsiniz, ama ben onu Maidstone’un yoksul bir semtinde, adi bir sokakta buldum. Penceresinde kiralık yer olduğunu belirten bir işaret yoktu ve onun ön odasında yatmak için bana izin vermesini sağlamaya onu ikna etmem gerekti. Akşamleyin yarı yarıya yerin altında olan mutfaklarına indim; onunla ve Thomas Mugridge adlı yaşlı kocasıyla konuştum.

Onlarla konuşurken, bu heybetli uygarlık makinesinin bütün kurnazlıkları ve karmaşıklığı orta-

dan kayboldu. Sanki derisine ve etine nüfuz ederek onun çıplak ruhuna kadar inmiş, Thomas Mugridge ile onun yaşlı karısının kişiliğinde bu dikkate değer İngiliz ırkının özünü yakalamıştım. Orada Albion'un* oğullarını sınırları aşmaya cezbeden macera ruhunu bulmuştum. Orada İngilizleri aptalca arbedelere ve akıl almaz savaşlara sürükleyen muazzam hesapsızlığı gördüm; onları körü körüne imparatorluğa ve onun görkemine bağlayan inatçılığı ve dikbaşlılığı da gördüm. Ve keza ev halkının bütün bu yaşam mücadelesinin zorluklarına katlanmalarını, yıllarca hiç şikâyet etmeden çalışıp çabalamalarını sağlayan büyük, akıl almaz sabrı gördüm. Uysallıkla en iyi oğullarını dünyanın öteki uçlarında savaşmaya ve oraları sömürgeleştirmeye yolluyorlardı.

Thomas Mugridge yetmiş bir yaşında, ufak tefek bir adamdı. Sırf bu kadar ufak tefek olduğu için askere yazılmamıştı. Ülkede kalıp çalışmıştı. İlk anıları işiyle ilgiliydi. Çalışmaktan başka bir şey bilmiyordu. Bütün ömrü boyunca çalışmıştı ve yetmiş bir yaşında hâlâ çalışıyordu. Her sabah onu tarla kuşlarıyla beraber kırlarda karşılardı. Gündüz işçisiydi, çünkü böyle doğmuştu bir kere. Bayan Mugridge yetmiş üç yaşındaydı. Yedi yaşından itibaren tarlalarda çalışmış, başlangıçta bir oğlan çocuğunun, daha sonra da bir erkeğin işini görmüştü. Hâlâ da çalışıyordu. Evini pırıl pırıl tutuyor, çamaşır yıkıyor, ekmek pişiriyordu. Benim gelişimle bana da yemek pişiriyor ve yatağımı yaparak beni utandırıyor. Altmış yıllık çok çalış-

* Şiir dilinde İngiltere.

manın sonunda hiçbir şeyleri yoktu. Gelecekte bekledikleri bir şey de yoktu. Hallerinden memnundular. Gelecekte hiçbir şey beklemiyorlar, başka hiçbir şey arzu etmiyorlardı.

Basit bir hayat yaşıyorlardı. İstekleri azdı. Gün sonunda yarı yarıya yeraltında olan mutfakta yudumlanacak bir litre bira, yedi gece okunacak haftalık bir dergi ve bir buzağının geviş getirmesi gibi düşünceli ve boş sohbetler. Duvarda asılı olan bir tahta oymada ince uzun, melek gibi bir kız onlara bakıyordu. Oymanın altında, “Gelecekteki Kraliçemiz,” yazılıydı. Onun yanında ise çok renkli bir litograftan yapılmış yaşlı bir kadın vardı. Litografin altında, “Kraliçemiz,” yazıyordu.

Onlara artık dinlenme zamanlarının geldiğini söylediğimde kadın, “İnsanın kendi kazancı tatlıdır,” dedi.

“Hayır, yardıma filan ihtiyacımız yok,” dedi Thomas Mugridge, çocuklarının onlara yardım edip etmediğine dair sorduğum soruya karşılık olarak.

“Anayla ben, kuruyup göçene kadar çalışacağız,” diye ekledi ve Bayan Mugridge başını sallayarak gayretle onu onayladı.

Kadın on beş çocuk doğurmuştu, ama şimdi hepsi ya uzaklardaydı ya da ölmüştü. Ama “bebek”leri Maidstone’da yaşıyordu ve yirmi yedi yaşındaydı. Çocuklar evlendikleri zaman kendi ailelerinin derdine düşüyordu, tıpkı onlardan önce anne babalarının olduğu gibi.

Çocuklar neredeydi? Nerede değillerdi ki. Lizzie Avustralya’da; Marie Buenos Aires’te; Poll New

York'taydı. Joe Hindistan'da ölmüştü. Mutfaklarında oturan seyyah misafirleri yüzünden, teker teker onları hatırladılar, yaşayanları ve ölüleri, askerleri ve denizcileri, sömürgecinin karısını, hepsini...

Bana bir fotoğraf uzattılar. Fotoğraftan asker elbiseleri içinde yakışıklı bir genç bakıyordu bana.

“Bu hangi oğlunuz?” diye sordum.

Her ikisi birden yürek dolusu kahkahalar attılar. Oğul mu? Hayır, torunlarıydı bu. Hindistan'daki görevinden yeni dönmüş ve Kral'ın hizmetinde trompet çalıyordu. Kardeşi de onunla birlikte aynı alaydaydı. Böylece uzadı gitti konuşma. Oğullar ve kızlar, torunlar, dünya gezginleri ve imparatorluk kurucuları, ihtiyarlar evlerinde otururken onlar bir imparatorluk kuruyorlardı dünyanın dört bir yanında.

*Kuzey Kapısında bir kadın oturur,
Zengin bir kadındır o;
Kürekçi oğullar doğurur
Ve salar hepsini denize.*

*Bazıları derin sulara boğulmuştur,
Bazıları kıyıyı göre göre;
Haber gelir yorgun kadına,
O yine de yeni oğullar salar denize.*

Ama Deniz Kadınının çocuk doğurma işi bitmiştir artık. Eldekiler azalsa bile gezegen her geçen gün dolup taşıyor. Oğullarının karıları soyu sürdürecekler, ama onun işi bitmiştir. İngiltere'nin eski erkekleri, artık Avustralya'nın, Afrika'nın ve Amerika'nın erkeklerle

ridir. İngiltere “kadının doğurduklarının en iyilerini” dört bir yana yollamış, kalanları ise hoyratça kendi kucağında mahvetmiştir. Onun için yapacak çok az şey kalmıştır, uzun gecelerde mutfakta oturacak ve duvara asılı kraliyeti seyredecektir.

Gerçek İngiliz tüccar gemicisinin vakti geçmiştir artık. Nelson’la birlikte Trafalgar’da ve Nil’de çarpışan deniz kurtları yok. Ticaret gemilerini çoğunlukla yabancılar doldurulduğu halde, onlara hâlâ İngilizler komuta ediyor ve yabancı gemicileri tercih ediyorlar. Güney Afrika’da sömürgeciler Adalılara ateş etmeyi öğretiyor ve subaylar beceriksizlikten aptalca hatalar yapıyorlar. Memlekette ise evsizler umutsuz bir ser-seriliğin pençesindeler ve Savaş Bakanlığı askere gönüllü yazılacak insanların sayısını her yıl biraz daha azaltıyor.

Başka türlü olması da beklenemez. En kayıtsız İngiliz bile insanların damarlarında akan kanı sömürüp, onları aç bırakarak, bunun sonsuza kadar böyle devam edebileceğini bekleyemez. Bayan Mugridge gibi ortalama insanlar şehre sürülürler ve böylesi kadınlar da yeterince yiyecek bulamayan kansız ve hastalıklı çocuklardan başka bir şey yetiştiremez. Bugün İngilizce konuşan ırkın gücü bu küçük adadan değil, Bayan Mugridge’in oğullarının ve kızlarının bulunduğu denizaşırı Yeni Dünya’dan gelir. Kuzey Kapısında oturan Deniz Kadını bu dünyadaki görevini yerine getirdiği halde, bunun farkında değildir. Bir yere oturup yorgun belini dinlendirmelidir. Eğer onu geçici koğuş ve düşkünler evi beklemiyorsa, bunun nedeni onun güçsüzlük günleri için yetiştirdiği oğulları ve kızlarıdır.

XVI

Mülkiyet İnsana Karşı

Mülkiyet hakları o kadar genişletilmiştir ki toplumun hakları neredeyse ortadan kalkmıştır. Nüfusun refahının, konforunun ve özgürlüklerinin çalışmayan ve didinmeyen az sayıda mülk sahibinin ayaklarının altında yattığını söylemek zor değildir.

Joseph Chamberlain

Açıkça maddeci olan ve ruh üzerine değil de mülkiyet üzerine temellenen bir uygarlıkta, mülkiyetin ruh karşısında yüceltilmesi kaçınılmazdır. Bu gibi toplumsal düzenlerde mülkiyete karşı işlenen suçlar insana karşı işlenen suçlardan çok daha ciddiyetle dikkate alınacaktır. Bir insanın karısını pestilini çıkarıncaya kadar dövmesi ve birkaç kaburgasını kırması bir insanın yatacak yere verecek parası olmadığı için çıplak yıldızların altında uyumasıyla kıyaslanınca önemsiz bir suçtur. Zengin bir demiryolu şirketinin vagonlarından birkaç armut çalan bir delikanlı toplum için, yetmişini geçmiş bir yaşlıyı ortada hiçbir neden yokken döven genç bir vahşiden çok daha büyük bir tehdittir. Çalıştığını söyleyerek

bir oda kiralayan bir genç kız öylesine büyük bir suç işlemiştir ki, şiddetle cezalandırılmazsa, o ve onun gibilerin mülkiyet düzenini ayaklar altına alabileceği düşünülür. Aynı kız Piccadilly’de ya da sahilde gece yarısından sonra aylaklık edip kendini satsa, polis ona karışmayacaktır ve kız kazandığı parayla kalacak yerin parasını ödeyebilecektir.

Aşağıdaki örnek vakalar sadece bir hafta içinde polis mahkemelerinde tutulan raporlardan seçilmiştir.

Widnes Polis Mahkemesi. Belediye meclisi üyeleri Gossage ile Neil’in huzurunda. Thomas Lynch sarhoşluk, uygunsuz davranış ve polise mukavemetten suçlu bulundu. Davalı nezarethaneden bir kadını kurtarmış, polis memurunu tekmelemiş ve ona taş atmıştır. İlk suçundan 3 şilin 6 peni, polise mukavemetten 10 şilin para cezasına ve saldırının neden olduğu maddi zararın bedelini ödeme cezasına çarptırıldı.

Glasgow Queen’s Park Polis Mahkemesi. Nahiye müdürü Norman Thompson’ın huzurunda. John Kane karısına saldırmaktan suçlu bulundu. Daha önce aynı suçtan beş mahkûmiyeti bulunmaktadır. 2 sterlin 2 şilin para cezasına çarptırıldı.

Taunton County Mahkemesi. İşçi olduğu söylenen yapılı, iri yarı John Painter karısına saldırmaktan suçlu bulundu. Kadının her iki gözü de tamamen morarmış ve yüzü feci şekilde şişmiştir. 1 sterlin 8 şilin para cezasına çarptırıldı. Buna mahkeme masrafları da dahildir.

Widnes Polis Mahkemesi. Richard Bestwick ve George Hunt av alanına izinsiz girmekten suçlu bulundu. Hunt 1 sterlin para cezasına ve mahkeme masraflarını karşılamaya, Bestwick 2 sterlin para cezasına ve mahkeme masraflarını karşılama cezasına çarptırıldı. Bir ay avcılıktan men edildiler.

Shaftesbury Polis Mahkemesi. Belediye başkanının huzurunda (Bay A. T. Carpenter). Thomas Baker açık havada uyumaktan suçlu bulundu. On dört gün hapis cezasına çarptırıldı.

Glasgow Merkez Polis Mahkemesi. Nahiye müdürü Dunlop'un huzurunda. Edward Morrison adlı bir delikanlı demiryolu istasyonundaki bir kamyonundan on beş armut çalmaktan mahkûm edildi. Yedi gün hapis cezası.

Doncaster Borough Polis Mahkemesi. Belediye meclisi üyesi Clark ile öteki sulh hakimlerinin huzurunda. James M'Gowan Kaçak Avcılığı Önleme Yasası uyarınca kaçak avlanma aletleri ve birkaç tavşanla birlikte bulunmaktan suçlanmıştır. 2 sterlin para cezası ve mahkeme masraflarını karşılama ya da bir ay hapis cezasına çarptırıldı.

Dunfermline Mahkemesi. Şerif Gillespie'nin huzurunda. John Young adlı bir maden ocağı işçisi Alexander Storrar adlı birinin vücuduna ve kafasına yumruk atmaktan, onu yere fırlatmaktan ve aynı zamanda ocak demiri ile vurmaktan suçlu

bulunup mahkûm edilmişti. 1 sterlin para cezasına çarptırıldı.

Kirkcaldy Polis Mahkemesi. Nahiye müdürü Dishart'ın huzurunda. Simon Walker bir adama saldırıp onu yere devirmekten suçlu bulundu. Bunun nedensiz bir saldırı olması sebebiyle sulh hakimi sanığı toplum için ciddi bir tehlike olarak tanımladı. 30 şilin para cezasına çarptırıldı.

Mansfield Polis Mahkemesi. Belediye Başkanı ve sulh hakimleri F. J. Turner, J. Whitaker, F. Tidsbury, E. Holmes ve Dr. Nesbit'in huzurunda. Joseph Jackson, Charles Nunn'a saldırmaktan suçlu bulundu. Ortada hiç sebep yokken, davalı davacının yüzüne şiddetli bir yumruk atmış, onu yere devirmiş ve kafasının yan tarafına tekme atmıştır. Adam bilincini kaybetmiş ve on dört gün tıbbi tedavi görmüştür. 21 şilin para cezasına çarptırıldı.

Perth Mahkemesi. Şerif Sym'in huzurunda. David Mitchell kaçak avcılık yapmaktan suçlu bulundu. Sonuncusu üç yıl olmak üzere, hakkında iki mahkûmiyet kararı vardır. Şerifin altmış iki yaşındaki olan ve av bekçisine direnmeyen Mitchell'e yumuşak davranması istenmiştir. Dört ay hapis cezasına çarptırıldı.

Dundee Mahkemesi. Şerif vekili R. C. Walker'ın huzurunda. John Murray, Donald Craig ve Jamez Parkes kaçak avcılık yapmaktan suçlu bulundu. Craig ve Parkes 1 sterlin para ve on dört gün hapis cezasına

çarptırıldı. Murray 5 sterlin para cezasına, bu cezayı ödeyemezse bir ay hapis cezasına çarptırıldı.

Reading Borough Polis Mahkemesi. Sulh hakimleri W. B. Monck, F. B. Parfitt, H. M. Wallis ve G. Gillagan huzurunda. On altı yaşındaki Alfred Masters yatacak yeri ve geçinecek parası olmadığından açık havada uyuduğu için suçlu bulundu. Yedi gün hapis cezasına çarptırıldı.

Salisbury Şehir Mahkemesi. Belediye Başkanı ve sulh hakimleri C. Hoskins, G. Fullford, E. Alexander ve W. Marlow huzurunda. James Moore, bir dükkânın önünden bir çift çizme çalmaktan suçlu bulundu. Yirmi bir gün hapis cezasına çarptırıldı.

Horncastle Polis Mahkemesi. Papaz W. P. Massingberd, Papaz J. Graham ve Bay N. Lucas Calcraft'ın huzurunda. Genç bir işçi olan George Brackenbury sulh hakimlerinin sebepsiz yere yapılan vahşi bir saldırı olarak niteledikleri bir şekilde yetmiş yaşını geçen James Sargeant Foster'a saldırmaktan suçlu bulundu. 1 sterlin 5 şilin ve mahkeme masraflarını karşılama cezasına çarptırıldı.

Worksop Mahkemesi. Sulh hakimleri F. J. S. Foljambe, R. Eddison ve S. Smith'in huzurunda. John Priestley Papaz Leslie Graham'a saldırmaktan suçlu bulundu. Sarhoş olan davalı bir çocuk arabası sürüyordu ve arabayı bir kamyonun önüne itti. Bunun sonucunda çocuk arabası devrildi ve içindeki çocuk dı-

şarı fırladı. Kamyon çocuk arabasının üzerinden geçti, ama bebek yaralanmadı. Davalı kamyon sürücüsüne saldırdı ve daha sonra yaptığı bu hareketin yanlış olduğunu bildiren davacıyı da dövdü. Aldığı yaralar sonucu davacının bir doktora başvurması gerekti. Suçlu 40 sterlin para cezasına ve mahkeme masraflarını ödemeye mahkûm edildi.

Rotherham West Riding Polis Mahkemesi. Sulh hakimleri C. Wright ve G. Pugh ile Albay Stoddart'ın huzurunda. Benjamin Storey, Thomas Brammer ve Samuel Wilcock kaçak avcılık yapmaktan suçlu bulundu. Her biri bir ay hapis cezasına çarptırıldı.

Southampton İlçe Polis Mahkemesi. Amiral J. C. Rowley, Bay H. H. Culme-Seymour ve diğer sulh hakimlerinin huzurunda. Henry Thorrington açık havada uyumaktan suçlu bulundu. Yedi gün hapis cezasına çarptırıldı.

Eckington Polis Mahkemesi. Belediye Başkanı L. B. Bowden, sulh hakimleri R. Eyre ve H. A. Fowler ile Dr. Court'un huzurunda. Joseph Watts bir bahçeden dokuz adet eğrelti otu fidanı çalmaktan suçlu bulundu. Bir ay hapis cezasına çarptırıldı.

Ripley Mahkemesi. Sulh hakimleri J. B. Wheeler, W. D. Bembridge ve M. Hooper'ın huzurunda. Vincent Allen ve George Hall, Yasak Avlanmayı Önleme Yasası uyarınca yanlarında birkaç tavşanla yakalanmaktan, John Sparham da onlara yardım ve

yataklık etmekten suçlu bulundu. Hall ve Sparham 1 sterlin 17 şilin para cezasına, Allen 2 sterlin 17 şilin para cezasına ve mahkeme masraflarını ödemeye mahkûm edildiler. Eğer para cezalarını ödeyemezlerse ilk iki kişi on dört gün, sonuncu kişi de bir ay hapis yatacaktır.

South-western Polis Mahkemesi, Londra. Bay Rose'un huzurunda. John Probyn, bir polis memuruna saldırıp ağır şekilde yaralamaktan suçlu bulundu. Tutuklu karısını tekmelemiş, bu arada onun vahşetine karşı koymaya çalışan bir başka kadına da saldırmıştır. Polis memuru onu evine girmek için ikna etmeye çalışmış, ama tutuklu birden polis memurunun üzerine saldırıp yüzüne bir yumruk atarak yere onu devirmiştir. Polis memuru yerde yatarken de onu tekmelemiş ve boğmaya yeltenmiştir. Sonunda tutuklu bile bile polis memurunun belden aşağısını tekmelemiş, polisi uzun süre görevini yapamayacak duruma getirecek ölçüde yaralamıştır. Tutuklu altı hafta hapis cezasına çarptırılmıştır.

Lambeth Polis Mahkemesi. Bay Hopkins'in huzurunda. On dokuz yaşında olan ve bir koroda şarkı söyleyen "Bebek" Stuart adlı bir genç kız, yemek ve yatak karşılığında, yalan beyanda bulunarak 5 şilin borçlandığı Emma Brazer'ı dolandırmaya kalkmaktan suçlu bulundu. Davacı Emma Brasier Atwell Yolu'nda bir pansiyon işletmektedir. Tutuklu Crown Tiyatrosunda çalıştığını söyleyerek bu kadının evinde bir oda kiralamıştır. Genç kız eve taşındıktan iki üç

gün sonra Bayan Brasier bir araştırma yapmış ve kızın anlattıklarının doğru olmadığını öğrenince polise haber vermiştir. Tutuklu sulh hakimine sağlığının kötü olması nedeniyle çalışamadığını söylemiştir. Genç kız, altı hafta ağır iş cezasına çarptırılmıştır.

XVII

Yetersizlik

*Bana kalsa açık gökyüzünün altında bir yolda
ölürdüm. Bana kalsa tatlı havada ölene kadar aç
kalırdım ya da güzel, tuzlu denizde boğulurdum ya
da bir saat bir savaşın ateşli mutluluğunu, sonra
da bir mermiyle vurulmayı isterdim. Pis kokan
bir cehennemde bir vahşinin hayatını sürmektense
ve son nefesimi bir yoksulun şiltesinin üzerinde
vermektense bunları isterdim.*

Robert Blatchford

Mile End Waste'ten geçerken bir tartışmaya kulak kabartarak bir süre durdum. Akşam vaktiydi ve tartışanların hepsi daha iyi sınıftan işçilerdi. Temiz yüzlü otuz yaşlarında bir adamın çevresini sarmışlar, hararetli bir şekilde ona söyleniyorlardı.

“Peki bu ucuz göçmenlere ne diyeceksin?” diye sordu içlerinden biri. “Sadece Whitechapel'daki Yahudiler bile gırtlığımızı kesiyorlar.”

“Onları suçlayamazsın,” oldu cevap. “Onlar da tıpkı bizler gibiler ve yaşamak zorundalar. Sizden daha ucuza çalışıp işlerinizi elinizden alan insanları suçlamayın.”

“Ama ya karım ve çocuklarımla hali ne olacak?” diye sordu bir başkası.

“Bak gördün mü?” oldu gelen cevap. “Senden daha ucuza çalışıp senin işini elinden alan adamın karısına ve çocuklarına ne olacak peki? Ha? Onun karısına ve çocuklarına ne olacak? Kendi çocuklarını seninkilerden daha çok umursar elbette ve onların açlıktan öldüğünü görmeye dayanamaz. Bu yüzden iş ücretlerini düşürür ve sana da yol görünür. Ama o zavallıyı suçlamaman gerek. Başka türlü davranamaz ki. İki adam aynı işin peşinde olduğunda ücretler daima düşer. Bu rekabetin kabahatidir, ücretleri düşüren adamın değil.”

“Ama sendika olduğu zaman ücretler düşmüyor,” diye karşı çıkıldı.

“Bak yine aynı noktaya geldin, yerden göğe kadar da haklısın. Sendika işçiler arasındaki rekabeti engeller, ama sendika olmayan yerlerdeki işleri güçleştirir. İşte senin Whitechapel'daki ucuz işgücün burada devreye girer. Vasıfsızdırlar, sendikaları yoktur, birbirlerinin gırtlığını keserler. Eğer bizler de güçlü bir sendikaya üye olmazsak bizim de gırtlığımız kesilir.”

Tartışma çok da uzamadan, Mile End Waste'teki bu adam iki kişi tek bir işin peşinde olduğunda ücretlerin düşmeye mahkûm olduğunu açıkça ortaya koydu. Eğer meselenin daha derinlerine inmiş olsaydı, diyelim yirmi bir üyesi olan güçlü bir sendikanın, yirmi bin işsiz sendikalı işçinin yerine işe girmeye çalıştığında, ücretleri yüksek tutmaya gücünün yetmeyeceğini görecekti. Bunun en güzel örneği de şu

anda askerlerin Güney Afrika'dan geri dönmesi ve terhis edilmesidir. Terhis edilen bu erlerin on binlercesi bir anda umutsuz işçiler ordusunun saflarına katılmıştır. Bütün ülke çapında ücretlerde genel bir düşüş vardır, bu da tartışmalara ve grevlere yol açmaktadır, ki bundan da işsizler yararlanır, zira grevcilerin fırlatıp attıkları aletleri memnuniyetle alıp, daha düşük ücretler karşılığında çalışmayı seve seve kabul ederler.

İnsanlar için yeterli işten çok daha fazla çalışacak insan olduğunda az para karşılığında çok çalışma, açlık sınırında ücretler, işsizler ordusu, evsiz ve barsızların olması kaçınılmazdır. Sokaklarda, dükkân evlerinde, aşevlerinde karşılaştığım kadın ve erkeklerin oralarda bulunma nedenleri “beleş yaşam” diye nitelendirebilecek bir hayat tarzını sevmeleri değildir. Zira yaptığım incelemeler onların katlandıkları zorlukların, sürdürdükleri yaşamın “kolay” olmadığını bana yeterince iyi göstermiştir.

Yapılacak soğukkanlı bir hesaplama, burada İngiltere’de, haftalığı yirmi şiline çalışmanın, düzenli yemek yemenin ve akşamları yatacak bir yere sahip olmanın sokaklarda sürtmekten çok daha kolay bir hayat tarzı olduğunu ortaya koyar. Sokaklarda süren bir insan daha fazla ıstırap çeker, daha çok çalışır ve karşılığında çok daha az gelir elde eder. Onların geçirdikleri geceleri anlattım size, bedensel bir tükenmişlik içinde “dinlenmek” için geçici koğuşlara nasıl sürüklendiklerini tarif ettim. Geçici koğuşlar hiç de kolay bir hayat tarzı sunmazlar. Verilen berbat yiyecek ve yatılacak branda karşılığında iki kilo

üstüğü toplamak, bilmem kaç yüz kilo taş kırmak, ya da en iğrenç işleri yapmak, tek suçları yoksulluk olan bu insanlar için kesinlikle orantısız bir cezadır. Bu yetkililer tarafından yapılan bir hırsızlıktır. Bunlar, kapitalist işverenlerden bile daha az şey verirler yaptıkları iş karşılığında. Aynı işi özel sektörde bir işveren için yapsalar kendilerine daha iyi yatacak yerler, daha iyi yiyecekler, daha fazla eğlence bulur ve hepsinden önemlisi daha büyük bir özgürlük elde ederlerdi.

Dediğim gibi, bir adamın geçici bir koğuşun müdavimi olması, bunu istemesi son derece mantıksızdır. Bedensel olarak tükenene kadar bu yerlerden kaçınmaları bunu onların da bildiğini gösteriyor. Öyleyse bunu neden yapıyorlar? Emin olun, korkak cesaretini yitirmiş işçiler olduklarından değil. Bunun tam tersi doğrudur; onlar korkak, cesaretini yitirmiş serserilerdir. Birleşik Devletler’de bir serseri neredeyse her zaman korkak bir işçidir. O serserilik yapmayı, çalışmaktan daha kolay bir hayat tarzı olarak kabul eder. Ama bu İngiltere için doğru değildir. Buradaki yasalar aylakların ve serserilerin cesaretlerini kırmak adına elinden geleni ardına koymaz. Ve bütün gerçek, İngiltere’deki serserilerin son derece korkak yaratıklar olduğudur. O günde iki şilinle kendine üç öğün iyi yemek yiyebileceğini, gece yatacak bir yeri olacağını, hatta cebinde birkaç peni harçlık da kalacağını bilir. Geçici koğuşlara sığınmaktansa, bu iki şilini kazanmak uğruna çalışmayı tercih eder; çünkü dışarıda düşkünler evindeki kadar çok çalışmak zorunda kalmayacağını ve iğrenç bir muamele görmeyeceğini

bilir. Eğer bunu yapamıyorsa, bunun nedeni çalışmak istememesi değil, ortalıkta işten çok daha fazla işsiz bulunmasıdır.

İşten daha çok işçi olduğu zaman bir eleme işlemi yapılmaktadır. Sanayinin her kolunda yeterince verimli olmayanlar işten çıkarılır. Yetersizlikleri yüzünden işten çıkarılanlar bir daha asla yükselmezler ve düşüşe geçerler; sonra da, düşmeye devam ederler, ta ki sanayi alanında yeterli olabilecekleri uygun bir düzeye gelinceye kadar. Bundan sonra daha az verimli olanlar, amansız bir şekilde, uçurumun en dibine kadar inerler, burası da sefalet içinde yok oldukları mezbahalardır.

Uçurumun dibindeki bu yetersiz kişilere atılacak bir göz onların çoğunlukla kafa, fizik ve ahlak yönünden birer enkaz olduklarını gösterir. Bunun istisnaları uçurumun dibine yeni düşmüş insanlardır, ki bunlar yalnızca verimli değildir ve yıkım süreci onların üzerinde yeni yeni etkisini göstermeye başlamıştır. Unutulmamalıdır ki, buradaki bütün güçler yıkıcıdır. İyi bir vücut (beyni yeterince hızlı çalışmadığı ve yetenekli olmadığı için buradadır) hızla şeklini kaybedip mahvolmaya başlar. Berrak bir kafa ise (zayıf bedeninden ötürü buradadır) hızla pislenip kirlenir. Ölüm oranı çok fazladır, ama o zaman bile çoğu uzun zaman can çekişerek ölür bu uçurum dibindeki insanların.

Burada, Uçurum'un ve mezbahaların yapısı ortaya çıkmaktadır. Sanayinin bütün kollarında sürekli bir eleme sürüp gitmektedir. Verimsiz olanlar ayıklanır ve düşmeye başlarlar. Verimsizliği farklı şeyler oluşturur. İşine düzenli devam etmeyen ve sorumsuz bir mühen-

dis kendi asıl yerini bulana kadar düşmeye devam edecek, sonunda geçici bir işçi olacak, kendi doğası gereği düzensiz olan ve çok az ya da hiç sorumluluk gerektirmeyen bir işte çalışacaktır. Bedensel ya da zihni zayıflıktan mustarip olan ağır ve hantal olanların ya da sinirsel, zihinsel ve fiziksel dayanıklılıktan yoksun olanların da düşmesi gerekmektedir, bunlar ya hızla ya da adım adım dibe inerler. Verimli bir işçiyi sakatlayan bir kaza onu yetersizleştirecek, böylece o da dibi boylayacaktır. Hele yaşlanan, kuvvetini kaybeden bir işçinim düşüşü korkunçtur; düşüşünün sonunda uçurumun dibinden ve ölümden başka onu bekleyen bir şey yoktur.

Bu son örnekte, Londra'da yapılan istatistikler korkunç bir hikâye anlatmaktadır. Londra'nın nüfusu İngiltere'nin toplam nüfusunun yedide biridir ve Londra'da her yıl her dört yetişkinden biri ya düşkünler evinde ya hastanede ya da tımarhanede ölmektedir. Hali vakti yerinde olanları böyle bir sonun beklemmediği gerçeğini göz önüne alırsak, her üç yetişkin işçiden en azından birinin muhtaç bir halde öldüğü açıkça ortaya çıkar.

İyi bir işçinin nasıl aniden yetersiz bir hale geldiğine ve sonra başına neler geldiğine bir örnek vermek için, otuz iki yaşında olan ve bir düşkünler evinde yaşayan M'Garry'nin hikâyesini anlatmak zorundayım. Aşağıdaki örnek, bir sendikanın yıllık raporundan alınmıştır:

“Widnes'de Sullivan'ın yerinde çalışıyordum. Burası daha çok British Alkali Chemical Works ola-

rak bilinir. Bir sundurmada çalışıyordum ve avluyu geçmem gerekiyordu. Gece saat ondu ve her taraf karanlıktı. Avluyu geçerken bir şeyin bacaklarımı kapıp sıkıştırdığını hissettim. Bilincimi kaybetmişim; bir iki gün hiçbir şeyden haberim olmadan baygın bir halde yatmışım. Ertesi pazar gecesı kendime geldim ve kendimi bir hastanede buldum. Hemşireye bacaklarıma ne olduğunu sordum. Bana her ikisinin de kesildiğini söyledi.

Avluda zemine gömülü sabit bir krank vardı; çukur 48 santim uzunluğunda, 37 santim derinliğinde ve 37 santim genişliğindeydi. Krank çukurda dakikada üç devir yapıyordu. Çukurun çevresinde ne bir çit vardı ne de üstü kapalıydı. Ben kaza geçirdikten sonra krankı tamamen durdurdular ve çukurun üzerini demir bir levhayla örttüler... Bana 25 sterlin verdiler. Bunu bir tazminat olarak hesaba katmadılar; sadece bir yardım olduğunu söylediler. Bu paranın 9 sterlini ile kendime hareket edebilmek için bir tekerlekli sandalye satın aldım.

Bacaklarım kesildiği zaman çalışıyordum. Haftada yirmi dört şilin kazanıyordum, bu diğer işçilerin aldığından daha fazlaydı, çünkü ben vardiyalarda da çalışıyordum. Yapılacak ağır bir iş olduğunda, bunun yapılması için genellikle beni seçerlerdi. Fabrikanın müdürü Bay Manton beni birkaç kere hastanede ziyaret etti. İyileşmeye başladığım zaman, bana iş bulup bulmayacağını sordum. Bana bunu kendime dert etmememi, şirket sahiplerinin katı yürekli olmadıklarını söyledi. Benim vakamda haklı olan bendim... Bay Manton beni görmeye gelmeyi

kesti; son geldiğinde, memleketim olan İrlanda'daki arkadaşlarımın yanına gidebilmem için fabrika yöneticilerinden bana elli sterlin verilmesini istemeyi düşündüğünü söyledi.”

Zavallı M'Garry! Hırslıydı ve birden fazla vardiya da çalıştığı için diğer işçilerden daha çok para kazanıyordu ve ağır bir iş yapılması gerektiğinde onu seçiyorlardı. Sonra işte olan oldu ve düşkünler evinin yolunu tuttu. Düşkünler evine gitmenin alternatifi İrlanda'ya eve gidip ömrünün sonuna kadar arkadaşlarına yük olmaktı. Yorum yapmak gereksiz.

Şu anlaşılmalı ki yeterlilik çalışanların kendisi tarafından belirlenmiyor, işgücü talebi tarafından belirleniyor. Eğer üç adam aynı işi istiyorsa, içlerinde en yeterli olanı işi alacaktır. Diğer ikisi, ne kadar becerikli olurlarsa olsunlar, yetersiz sayılacaklardır. Eğer Almanya, Japonya ve Birleşik Devletler demir, kömür ve tekstil piyasasının tüm dünya pazarını ele geçirse, bir anda yüz binlerce İngiliz işçisi boştaki kalırdı. Bazıları göç ederdi, ama geri kalanlar kendilerine başka sanayi kollarında iş arardı. İşçiler arasında tepeden aşağı doğru genel bir çalkalanma olurdu ve sonra denge, Uçurum'un dibindeki yetersizlerin sayısının yüz binlerce artmasıyla yeniden kurulurdu. Öte yandan koşullar değişmese ve işçiler yeterliliklerini ikiye katlasa, her bir yetersiz daha önce olduğundan iki misli becerikli ve birçok yetersizden çok daha fazla becerikli olsa da, çok sayıda yetersiz işçi olurdu.

İşçi sayısı, yapılacak işin çok üstünde olduğu zaman, çok sayıda adam yetersiz işçi konumuna düşer

ve yetersiz işçiler olarak ıstırap dolu bir mahvoluşa mahkum olurlar. Kitabın bundan sonraki bölümlerinin amacı işçilerin çalışma ve yaşama şartlarını anlatmak olacaktır. Sadece yetersizlerin nasıl ayıklanıp yok edildiklerini değil, ama günümüzde olduğu gibi sanayi toplumunun güçlerinin nasıl sürekli ve sebepsiz yere yetersiz işçiler yarattığını da göstereceğim.

XVIII Ücretler

*Bazıları ekmek için hayatlarını satarlar;
Bazıları altın için ruhlarını;
Bazıları nehir yatağını ararlar;
Bazıları düşkünler evinin küfünü.*

*Zenginliğin isteklerini elde ettiği
Gururlu İngilizler için de durum böyledir,
Beyaz ten ucuzdur bugün,
Beyaz ruhlarsa daha da ucuz.*

Fanteziler

Aşağı Londra'da aile başına haftada 21 şilin ya da daha az kazanan 1.292.737 kişi bulunduğunu öğrenince, bu gibi ailelerin sağlıklarını ve fiziksel yeterliliklerini koruyabilmeleri için ücretlerini en iyi nasıl harcayabilecekleri ilgimi çekmeye başladı. Altı, yedi, sekiz ya da on kişilik aileleri hiç hesaba bile katmadım, aşağıdaki tablo bir baba, bir anne ve üç çocuktan oluşan beş kişilik bir aile temel alınarak hazırlanmıştır. 21 şilin yaklaşık olarak 5,25 dolara eşittir.

Kira	1,50 dolar
Ekmek	1,00
Et	0,87 ½
Sebze	0, 62 ½
Kömür.....	0, 25
Çay	0, 18
Sıvıyağ.....	0, 16
Şeker	0, 18
Süt.....	0, 12
Sabun	0, 08
Tereyağ.....	0, 20
Odun.....	0, 08
Toplam.....	5,25 dolar

Yukarıdaki maddelerden herhangi birinin analizi, harcama yapmak için ne kadar az imkân olduğunu gösterir. Örneğin 1 dolarlık ekmek; yedi günde beş kişilik bir aile için bir dolarlık ekmek günde 2 6/7 sentlik ekmek demek; eğer günde üç öğün yemek yerlerse, her biri öğün başına 9 ½ mill'lik* ekmek yiyecekler anlamına gelir ki, bu da bir sentten biraz daha azdır. En fazla harcama ekmeğe yapılır. Her öğünde daha az et, daha da az sebze yemek zorundalar; tablonun daha küçük maddeleri ise hesaba katılamayacak kadar ufak. Öte yandan bu yiyecek kalemlerinin hepsi küçük miktarlarda perakende olarak alınır ki, bu alışveriş yapmanın en pahalı ve savurgan yolu.

Yukarıda verilen tabloya göre savurganlık olmadığı, mideye fazla bir şey girmediği gibi, bu paradan

* Mill: Bir sentin onda biri.

herhangi bir şekilde artırmanın da mümkün olmadığı dikkati çeker. 5,25 doların hepsi yiyecek ve kiraya harcanmaktadır. Geriye cep harçlığı diye bir para kalmaz. Erkeğin bir bardak bira içmesi, ailenin boğazından kesilmesi anlamına gelir; aile daha az yedikçe de fiziksel yeterliliği ve sağlığı bozulur. Bu ailenin üyeleri otobüse ya da tramvaya binemez, mektup yazamaz, gezmeye çıkamaz, ucuz vodvillere gidemez, hiçbir sosyal ya da menfaat kulübüne katılamaz, şekerleme, tütün, kitap ya da gazete alamazlar.

Dahası, çocuklardan birinin (ki üç çocuk vardır) bir çift ayakkabıya ihtiyacı olsa, ailenin bir haftalık mönüsünden eti çıkarması gerekir. Ayakkabıya ihtiyacı olan beş çift ayak, şapkaya ihtiyacı olan beş kafa, elbiseye ihtiyacı olan beş vücut olduğundan ve genel ahlakı düzenleyen yasalar bulunduğundan, aile giyinmek ve cezaevinden uzak durmak için mütemadiyen sağlığından fedakârlık eder. Ancak dikkatinizi çekirim, haftalık gelirden kira, kömür, yağ, sabun ve odun parası çıkarıldığında, her bir kişi için günlük olarak yiyeceğe ayrılacak 9 sent kalmaktadır; bu 9 sent de ailenin yiyecek parasından kesmeden kıyafet almasına yeterli olmaz.

Bütün bunlar yeterince zor koşullardır. Ama işte olan olur; evin erkeği ve babası bir kaza sonucu bacağını ya da boynunu kırar. O zaman kişi başına günlük 9 sente elveda; öğün başına 9 ½ mill'lik ekmeğe elveda ve hafta sonunda kira için verilecek 1,50 dolara elveda. Böylece kapı dışarı edilirler, sokaklara ya da düşkünler evine düşerler. Ya da annenin haftada kazanabileceği 10 şilinle aileyi umutsuz-

ca bir arada tutmaya çabaladığı sefil bir mezbeleliğe düşerler.

Aşağı Londra'da haftada aile başına 21 şilin kazanan 1.292.737 kişi olduğunu söylemiştim. Ama şu da var ki biz haftada 21 şilin kazanan beş kişilik bir aileyi inceledik. 21 şilinden az bir gelirle yaşayan daha birçok aile var. Bunun dışında düzensiz istihdam da söz konusu. O zaman şu soru doğal olarak gündeme geliyor: Bunlar nasıl yaşıyorlar? Bunun cevabı şudur: Onlar yaşamıyorlar. Hayatın ne olduğunu bilmiyorlar. Ancak ölümün merhametiyle kurtulabilecekleri hayvanca bir varlık sürdürüyorlar.

Daha pis derinliklere inmeden önce, telefoncu kızların durumuna bir göz atalım. Bunlar temiz, taze İngiliz kızlarıdır; yaşam standartlarının diğer hayvanlarınkinden kesinlikle daha iyi olması gerekmektedir. Yoksa temiz, taze İngiliz kızları olarak kalamazlar. İşe ilk girdiklerinde, bir telefoncu kız haftada 2,75 dolar ücret alır. Eğer yeterince hızlı ve akıllıysa, beş yılın sonunda belki de en yüksek ücret olan haftalık 5,00 doları kazanabilir. Geçenlerde haftalık bir dergide böyle bir kızın haftalık masrafları açıklandı. Şöyle:

Kira, yakacak ve aydınlatma	1,87 ½ dolar
Evde yemek	0, 87 ½
Ofiste yemek	1,12 ½
Yol parası	0, 37 ½
Çamaşırhane	0, 25
Toplam.....	4,50 dolar

Ele geçen bu haftalıktan geriye giyim, eğlence ve hastalık masrafları için hiçbir şey kalmamaktadır. Oysa çalışan kızları çoğu haftada 4,50 dolar değil, 2,75, 3 ya da 3,50 dolar kazanır. Oysa onların da giyinmeye ve eğlenmeye hakları var.

*Sık sık haksızlık eder erkek erkeğe
Ama haksızlık daimidir kadınlara*

Şu anda Londra'da yapılmakta olan İş Sendikaları Kongresinde, Gaz İşçileri Sendikası Parlamento Komitesine on beş yaşından küçük çocukların çalışmasını yasaklamak üzere bir yasa tasarısı verilmesini istedi. Parlamento Üyesi ve Kuzey Dokumacılar Birliğinin temsilcisi tekstil işçilerinden bir yana tavır takınarak bu önergeye karşı çıktı ve tekstil işçilerinin çocuklarının kazançlarından vazgeçemeyeceklerini ve yalnız başlarına elde ettikleri gelirle yaşayamayacaklarını belirtti. 514.000 işçinin temsilcileri bu önergeye karşı oy kullanırken, 535.000 işçinin temsilcileri bu önergenin lehinde oy kullandı. 514.000 işçi on beş yaşından küçük çocukların çalışmasını yasaklayan böyle bir önergeye karşı çıkması, ülkedeki çok sayıda yetişkin işçiye geçinemeyecekleri kadar bir ücret ödendiğini ortaya koymaktadır. Whitechapel'da çalışan bazı kadınlarla konuştum. Bunlardan ceket imalathanelerinde çalışanlar günlük on iki saat çalışmanın karşılığında 25 sentten daha az para alıyorlardı. Pantolon imalathanelerinde çalışanların haftalık kazançları ise 75 sent ile 1 dolar arasında değişiyordu.

Son bir olay birçok insanın durumunu açığa çıkarttı. Zengin ticarethanelerde çalışanlar yemek dahil haftada altı gün günde on altı saat çalışarak 1,50 dolar kazanıyorlar. Sandviç satan adamlar günde 27 sent kazanarak geçiniyorlar. Seyyar satıcıların ve seyyar meyve satıcılarının haftalık ortalama kazançları 2,50 dolar ile 3 dolardan fazla değil. Doklarda çalışanlar hariç, vasıfsız işçilerin haftalık kazançları dört dolardan az. Dok işçileri ise haftada ortalama 2 dolar ile 2,25 dolar arasında bir para kazanıyorlar. Bu rakamlar kraliyet komisyonunun bir raporundan alındı ve hepsi gerçek.

Ruhen ve bedenen zayıf düşmüş ve ölmekte olan ihtiyar bir kadın düşünün. Kendini ve dört çocuğunu geçindiren bu kadın kibrit kutusu yaparak ve gross* başına 4 ½ sent alarak haftada 75 sent kira ödüyor. On iki düzine kibrit kutusuna karşılık 4 ½ sent, üstelik macun ve iplik de kendisinden! Bugüne kadar boş gün nedir bilmemiş, ne hastalık, ne dinlenmek ne de eğlenmek için tek bir günü olmuş bu kadının. Pazarları da dahil Allah'ın her günü günde on dört saat çalışır bu kadın. Günde ancak yedi gross kibrit kurusu yapar ve bunun karşılığında da 31 ½ sent kazanır. Haftalık doksan dört saatlik çalışma sonunda 7066 kibrit kurusu yapar ve 2,20 ½ dolar para eline geçer.

Geçen yıl, polis mahkemesinde görevli bir memur olan Bay Thomas Holmes kadın işçilerin çalışma koşulları hakkında bir yazı yazdıktan sonra 18 Nisan 1901 tarihli aşağıdaki mektubu alır:

* Gross: On iki düzine.

Efendim, size yazma cesaretini gösterdiğim için beni bağışlayınız, ama yoksul kadınların haftada on şilin karşılığında günde on dört saat çalıştığını belirttiğiniz yazınızı okuduktan sonra size kendi durumumu bildirmek istedim. Ben kravat yaparım. Bütün bir hafta boyunca çalıştıktan sonra beş şilinden daha fazla para kazanamam. Ayrıca on yıldan fazla bir süredir bir peni bile kazanamamış olan yoksul ve hasta kocama da bakmak zorundayım.

Bir kadın düşünün ki böylesine açık, anlaşılır ve dilbilgisi bakımından hatasız bir mektup yazabiliyor ve bu kadın kendisini ve kocasını haftada 5 şiline (1,25 dolar) geçindiriyor! Bay Holmes onu ziyarete gitmiş. Zar zor sığarak girebilmiş kapıdan içeri. Hasta olan kocası bu odada yatıyor, kadın da bütün gün aynı odada çalışıyor; aynı odada yemek pişiriyor, yemek yiyor, yıkanıyor ve uyuyorlar; aynı odada yaşamın gereklerini yerine getiriyorlar. Misyoner Bay Holmes için odada oturacak yer yokmuş. Sadece yatak varmış, onun da üstü kravatlar ve ipekle doluymuş. Adamın ciğerleri çürümenin son aşamasındaymış. Sürekli öksürüyor ve balgam çıkarıyormuş, kadın bu hastalık nöbetleri sırasında kocasına yardım etmek için işine ara vermek zorunda kalıyormuş. Kravatlardan çıkan ipekli tüyler adamın hastalığına iyi gelmiyormuş; adamın hastalığının da kravatlara zararı büyük olmalı. Hele bunları kullanacak ve satacak olanlar göz önünde bulundurulursa...

Bir başka seferinde Bay Holmes yiyecek çaldığı için polis mahkemesinde suçlu bulunan on iki yaşında

küçük bir kızı ziyaret eder. Bay Holmes kızın dokuz yaşında bir oğlan çocuğuna, yedi yaşındaki sakat bir başka oğlan çocuğuna ve bir de daha küçük bir çocuğa analık ettiğini görür. Dul annesi bluz dikmektedir. Haftada 1,25 dolar kira ödemektedir. İşte size, kadının evini idare etmek için yaptığı son alışverişin hesabı: Çay 1 sent, şeker 1 sent, ekmek $\frac{1}{2}$ sent, margarin 2 sent, yağ 3 sent ve yakacak odun 1 sent. Nazik ve rahat ailelerin iyi ev kadınları, kendinizin böyle bir parayla alışverişe çıktığınızı, evi idare ettiğinizi ve beş kişilik bir sofraya hazırladığınızı hayal edin. Bu arada da küçük erkek ve kız kardeşleri için yiyecek çalması için on iki yaşında sizin yerinize onlara bakan kızınızdan da gözlerinizi ayırmayacaksınız. Bir kâbus gibi sıralanan bluzları dikecek, dikecek, dikeceksiniz, ki bu bluzlar sizin için hazırlanmış olan yoksul tabutuna ve kasvetine uzanmaktadır.

XIX Getto

*Biz Bilim'le dolaşıp zamanı yenerken
Kent çocuklarının kent balçığında
ruhlarının kararması iyi mi?
O kederli sokaklarda İlerleme
felçli ayaklarıyla topallıyor,
Suç ve açlık binlerce genç kızımızı
sokaklara fırlatıyor;*

*Orada efendi bitkin terzi kadının günlük ekmeginden
kesiyor;
Orada tek göz pis bir tavan arasında ölümle
hayat yan yana;
Orada için için yanan humma ateşi çürümüş
döşemelerde sürünüyor,
Ve orada ensestin kalabalık yatağı, yoksulların
kalabalık mahallelerinde.*

Tennyson

Bir zamanlar Avrupalı uluslar istenmeyen Yahudileri kent gettolarına tıkıştırırdı. Bugün ise toplumun ege-men ekonomik sınıfı, daha az keyfi olmasına rağmen, asla daha az sert olmayan yöntemlerle istenmeyen, ama gerekli olan işçileri olağanüstü sefillikteki ve ge-

nişlikteki gettolara hapsediyor. Doğu Londra da böyle bir getto. Zenginler ve güçlü olanlar buralarda oturuyorlar; gezginler buralara uğramıyorlar ve buralarda iki milyon işçi kaynaşıyor, ürüyor ve ölüyor.

Londralı işçilerin tamamının Doğu Yakasına yığıldığı düşünülmemeli, ama akıntı güçlü bir şekilde oraya doğru akıyor. Kentin yoksul mahalleleri sürekli yok ediliyor ve evsiz kalan büyük bir kalabalık doğuya sürükleniyor. Son on iki yıl içinde, “Sınırın dışındaki Londra” diye adlandırılan ve Aldgate, Whitechapel ve Mile End’in arkasındaki bölgenin nüfusu 260.000 kişi, yani artış yüzde altmışın üzerinde... Bu bölgedeki kiliselerde, eklenmiş yeni nüfusun ancak otuz yedide birinin oturabileceği kadar yer var.

Doğu Yakası çoğu kez Korkunç Tekdüzeliğin Kenti diye adlandırılır; özellikle iyi beslenmiş, iyimser gezginler tarafından. Bu gezginler genellikle var olanların yüzeylerine bakarlar ve bütün bunlardaki katlanılmaz aynılık ve rezillik onları şaşırtır ve sarsar. Eğer Doğu Yakası Korkunç Tekdüzeliğin Kenti adından daha kötüsüne layık olmasaydı ve çalışan insanlar değişikliğe, güzelliğe ve beklenmedik şeylere layık görülmeseydi, burası yaşamak için o kadar da kötü bir yer olmayacaktı. Oysa Doğu Yakası daha kötü bir adı hak etmektedir. Ona Yozlaşmanın Kenti denmeliydi.

Bazı insanların sandığı gibi burası kenar mahallelerden oluşan bir kent değildir; buranın dev bir kenar mahalle olduğunu söylemek daha doğrudur. Basit terbiye ve temiz insanlık bakımından herhangi bir pis sokak bir kenar mahalledir. Ne sizin ne de benim çocuklarımın görmesini ve seslerini duymasını istedi-

ğimiz bir yer hiçbir insan evladının görüp, işitip, yaşamaması gereken bir yerdir. Sizin ve benim eşlerimizin hayatlarını geçirmesini istemeyeceğimiz bir yer hiçbir insanın karısının hayatını geçirmemesi gereken bir yerdir. Çünkü burada, Doğu Yakasında, hayatın açık saçıklığı ve hayvanca terbiyesizliği şaha kalkmıştır. Mahremiyet diye bir şey yoktur burada. Kötü olan iyi olanı bozar, her şey birlikte iltihaplanır. Masum çocukluk güzel ve tatlı bir şeydir; ama Doğu Londra'da masumiyet kısa sürelidir, beşikten emekleyip çıkmadan önce bebekleri yakalamanız gerekir, yoksa çok küçük bebeklerin bile sizin kadar kirli, sizin kadar açığöz olduğunu görürsünüz.

Altın Kanun uygulaması Doğu Londra'nın yaşamaya uygun bir yer olmadığını açıkça ortaya koyar. Kendi bebeğinizin yaşaması, gelişmesi, hayatın bilgisini ve hayatın gerçeklerini öğrenmesi için uygun bulmayacağınız bir yer öbür insanların bebeklerinin de yaşaması, gelişmesi ve hayatın bilgisini ve de gerçeklerini öğrenmesi için uygun bir yer değildir. Altın Kanun basit bir şeydir ve tek gerekli olan da budur. Eğer bunun tersini söylerse siyasal ekonomi ve güçlü olanın yaşaması kuralı hiçbir işe yaramıyor demektir. Sizin için yeterince iyi olmayan şeyler başkaları için de yeterince iyi değildir ve bu konuda söylenecek başka bir şey yoktur.

Londra'da ailelere bölünmüş 300.000 kişi tek göz kiralık odalarda yaşıyor. Tek odalı yerlerde yaşayanlara kıyasla çok, çok daha fazla insan, iki veya üç odalı evlerde kalabalık içinde, cinsiyet farkına bakmaksızın yaşamaktalar. Yasa, kişi başına 400 kübik feet yer

şart koşmaktadır. Asker barakalarında bu her bir asker için 600 kübik feet olarak kabul edilmektedir. Bir zamanlar Londra'da sağlık memurluğu yapmış olan Profesör Huxley her zaman kişi başına 800 kübik feet yer ve bu yerlerin temiz havayla havalandırılması gerektiğini ileri sürmüştür. Yine de Londra'da yasanın emrettiği 400 kübik yerden daha az bir yerde yaşayan 900.000 kişi vardır.

Yıllardır çalışan kent nüfusunun haritasının çıkarılmasında ve sınıflandırılmasında sistematik bir çalışma içinde olan Bay Charles Booth Londra'da yoksul ve çok yoksul olan 1.800.000 kişi olduğunu tahmin etmektedir. Yoksul kelimesiyle neyi anlatmak istediği ilgiye değerdir. Yoksul kelimesiyle haftalık toplam geliri 4,50 dolarla 5,25 dolar arasında değişen aileleri kastediyor. Çok yoksul ise bu gelir seviyesinin çok altına düşmektedir.

İşçiler, bir sınıf olarak, patronları tarafından gidecek daha çok ayrıma tabi tutuluyor ve bütün sıkışması ve kalabalıklığıyla bu süreç çok fazla da ahlaksızlığa yönelmiyor. Aşağıda Londra Kent Meclisinin kısa bir zaman önce yaptığı bir toplantıdan alıntı bulunmaktadır. Bu alıntının üslubu özlü ve sadedir, ama satırların arasında bolca korkunç şey okunmaktadır:

Bay Bruce, Kamu Sağlığı Komitesi Başkanına Doğu Yakasındaki korkutucu boyutlara ulaşan, aşırı kalabalıklaşmaya dikkat edip etmediğini sormuştur. Doğu'daki St. Georges'ta bir adam, karısı ve sekiz kişilik ailesiyle tek bir odada oturmaktadır. Bu aile yaşları yirmi, on yedi, sekiz, dört ve henüz bir bebek

olan beş kız ile yaşları on beş, on üç ve on iki olan beş oğlan çocuğundan oluşmaktadır. Whitechapel'da ise bir adam ve karısı yaşları on altı, sekiz ve dört olan üç kızları ve yaşları on ve on iki olan iki oğullarıyla birlikte daha küçük bir odada oturmaktadır. Yine Bethnal Green'de, bir adam ve karısı yaşları yirmi üç, yirmi bir, on dokuz ve on altı olan dört oğulları ve yaşları on dört ve yedi olan iki kızlarıyla birlikte bir odaya tıkılmış durumdadır. Bay Bruce böylesi ciddi kalabalıklaşmanın önlenmesinin çeşitli yerel otoritelerin görevi olup olmadığını sormuştur.

900.000 kişi aslında yasadışı koşullarda yaşasalar da otoritelerin işleri başından aşkındır. Fazla kalabalıklaşmış bir aile odadan dışarı atıldığı zaman, başka bir deliğe kafalarını sokarlar. Eşyalarını geceleyin el arabalarıyla taşıdıklarından (bir el arabası bütün bir ev halkının eşyalarını ve uyuyan çocukları bir seferde taşımaya yeter), onların izlerini sürmek neredeyse imkânsızdır. Eğer 1891'de kabul edilen Kamu Sağlığı Yasası aniden ve tam olarak uygulansa, 900.000 kişi evlerini terk edip sokaklara çıkmak için ihbarname alacaklardı ve yeniden bir eve yerleştirilmeden önce 500.000 oda yapılması gerekecekti.

Adi sokaklar sadece dışarıdan bakıldığında adi görünür, ama evlerin içinde bakımsızlık, sefalet ve trajedi hüküm sürer. Aşağıda anlatacağım trajediyi okumak isyan ettirici olabilir, ama böyle bir şeyin var olmasının çok daha isyan ettirici olduğunu unutmamak gerekir. Devonshire Place'de, Lisson Grove'da kısa bir süre önce yetmiş beş yaşında ihti-

yar bir kadın öldü. Şüpheli ölüm olaylarını araştıran memurun incelemesinde odada bulunan bütün şeyin haşaratla kaplanmış bir yığın paçavra olduğu belirtiliyor. Memurun kendisi de haşarata yakalanmış. Oda insanı şok eden bir durumdaymış ve hayatında daha önce buna benzer bir şey görmemiş. Her şey tamamen haşaratla kaplanmış.

Doktor ise şunları söyledi: “Merhumeyi sırt üstü şömine paravanasının karşısında yatar bir halde buldum. Üzerinde bir elbise, ayaklarında ise çorapları vardı. Türlü türlü haşarat kaynıyordu vücudunda ve odadaki bütün elbiseler böcekler yüzünden renk değiştirip tamamen grileşmişti. Merhume çok kötü beslendiğinden sıskaydı. Bacaklarında derin yaralar vardı ve çorapları bu yaralara yapışmıştı. Yaraların nedeni haşaratı.”

İncelemede bulunan bir adam şöyle yazıyordu: “Zavallı kadının bedenini morgda yatarken görme talihsizliğine sahip oldum ve şimdi bile bu ürkütücü görüntünün anısı içimi ürpertiyor. Orada morg masasında yatıyordu, öylesine aç kalmış ve zayıflamıştı ki bir deri bir kemik kalmıştı. Pislikten keçeleşmiş saçları haşarat yuvasıydı. Kemikli göğsünde yüzlerce, binlerce, sayısız haşarat zıplayıp yuvarlanıyordu.”

Eğer böyle bir ölümü ne sizin ne de benim annem hak etmişse, öyleyse böyle bir ölümü kimsenin annesi hak etmemiştir.

Zuluların arasında uzun bir süre yaşamış olan Piskopos Wilkinson kısa bir süre önce şöyle demişti: “Hiçbir Afrika köyünün reisi genç erkek ve kadınların, oğlan çocuklarıyla kızların böyle bir arada yaşa-

masına izin vermez.” Aşırı kalabalık ailelerin çocuklarına atıfta bulunmuştur Piskopos. Beş yaşındaki bir çocuğun öğrenecek hiçbir şeyi yoktur ve buna karşılık öğrenmemesi gereken birçok şey vardır. Oysa bunlar öğrenilmemesi gereken şeyleri öğrenmektedir.

Gettodaki herkesin bildiği bir gerçek var ki, o da yoksulların evleri, zenginlerin konaklarından daha çok kâr getirir. Yoksul işçi bir hayvan gibi yaşadığı yetmezmiş gibi, zengin bir adamın bol konforu için ödediğinden daha fazlasını öder evi için. Yoksulların ev bulması için aralarında korkunç bir yarış vardır. Odadan daha fazla evsiz barksız insan vardır, çok sayıda insan başka sığınacak bir yer bulamadıklarından düşkünler evindedir. Evler sadece kiraya verilmekle kalmaz, kiracılar tarafından da en küçük odasına ve hatta yatılacak her köşesine kadar kiralılır.

“Odanın bir kısmı kiralıktır.” Bu ilan kısa bir süre önce St. James Hall’den beş dakikalık yürüyüş mesafesindeki bir evin penceresine asılmıştı. Rahip Hugh Price yatak kiralama, bir yatağı üç kere kiralama üzerine bir otoritedir. Yani, bir yatağı üç kiracı kiralamaktadır, her biri sekiz saat yatmaktadır, böylece yatak hiçbir zaman soğumamaktadır; bu arada yatağın altındaki yer de bunun gibi kiralama sistemiyle kiraya verilir. Sağlık memurları aşağıda anlatacağım gibi olaylarla karşılaşmaya alışkındır: 1000 feet kübik kapasitesi olan bir odada, üç yetişkin kadın yatakta, iki yetişkin kadın yatağın altında yatmaktadır; ve 1650 kübik feetlik bir odada bir yetişkin erkekle iki çocuk yatakta ve iki yetişkin kadın yatağın altında yatmaktadır.

Burada çok daha saygıdeğer olan ikili-yatak kiralama sistemine tipik bir örnek verelim. Oda gündüzleri, bütün bir gece bir otelde çalışan genç bir kadın tarafından kiralanmıştır. Akşam saat yedide odayı boşaltır ve bir duvarcı işçisi yerini alır. Sabah saat yedide duvarcı işçisi odayı boşaltır, bu saatte kadın odasına geri döner.

Spitalfields bölgesi papazı olan Rahip W. N. Davies kendi ruhani bölgesindeki sokaklarda bir nüfus sayımı yapmıştır. Şunları söylüyor:

Sokaklardan birinde hepsi yaklaşık iki buçuk metreye üç metre olan 51 odadan oluşan 10 ev var ve bunlarda 254 kişi kalıyor. Altı evde sadece iki kişi bir odayı paylaşıyor; diğerlerinde oturanların sayısı 3 ile 9 arasında değişiyor. Altı evlik bir başka avluda 22 odada 84 kişi yaşıyor, yine birkaç örnekte bir odada oturanların sayısı 6, 7, 8 ve 9 arasında değişiyor. Bir evdeki 8 odada 45 kişi var; bir odada 9 kişi var, birinde 8, ikisinde 7, bir başkasında 6.

Bu gettoların bu kadar kalabalık olmasının nedeni buraların çok rağbet görmesi değil, zorunluluktur. İşçilerin yaklaşık yüzde ellisi kazandıklarının dörtte birini kiraya yatırırlar. Doğu Yakasının büyük kısmında ortalama kira ücreti bir oda için haftalık 1,00 dolar ile 1,50 dolar arasında değişir. Buna karşılık haftada 8,75 dolar kazanan uzman teknisyenler iki ya da üç küçük odalı küçük izbelerde kalmak için bu paranın 3,75 dolarını ayırırlar; bu yerlerde ev hayatına benzer bir hayat yaşamak için umutsuzca çabalarlar. Ve kiralar

her zaman yükselmektedir. Stepney'deki bir sokakta kiralar sadece iki yıl içinde 3,25 dolardan 4,50 dolara yükselmiştir; bir başka sokakta ise 2,75 dolardan 3,75 dolara yükselmiştir. Whitechapel'da ise kısa bir süre önce 2,50 dolara kiralanan iki odalı evler şimdi 5,25 dolar etmektedir. Doğuda, batıda, kuzeyde, güneyde kiralar sürekli artmaktadır. Bir dönümü 100.000 dolardan 150.000 dolara yükselen arazi için birilerinin mal sahibine bu kadar parayı ödemesi gerekir.

Avam Kamarasından Bay W. C. Steadman seçim bölgesi olan Stepney hakkında şunları söylemiştir:

Bu sabah, yaşadığım yerden yüz metre kadar uzak bir yerde, dul bir kadın yolumu kesti. Bakması gereken altı çocuğu varmış ve evinin kirası haftada 14 şilinmiş. Yaşamını evini pansiyonerlere kiraya vererek ve kendisi de çamaşır yıkamaya, temizlik yapmaya giderek kazanıyormuş. İşte bu kadın, gözleri yaşlarla dolu, bana ev sahibinin kirayı 14 şilinden 18 şiline çıkardığını anlattı. Bu kadın ne yapabilir? Stepney'de konaklama diye bir şey yok. Her yer dolu ve aşırı kalabalık.

Bir sınıfın egemenliği ancak bir başka sınıfın bozulup yok olmasının üstünde yükselebilir. İşçiler gettolara sıkıştırıldıkça onları bekleyen nihai yıkımın etkilerinden kaçamazlar. Kısa ve bodur bir halk yaratıldı; bu soy dikkat çekecek surette patronlarının soyundan farklılaştırıldı; bunun sonucu olarak da ortaya dayanıklılıktan ve güçten yoksun kaldırım ırkı çıktı. Erkekler fiziksel olarak insan müsvettelerine dönüştürüldüler. Kadınların ve çocukların akıbeti de farklı

değildi. Onlar da soluk yüzlü ve kansızdır, gözleri mor mor halkalanmış, sırtları kambur ve bedenleri sarsaktır; genç yaşta şekilsizleşirler ve güzellikten hayatları boyunca uzak kalırlar.

İşin daha kötüsü, getto insanları bozulmaya terk edilmiş ve hâlâ daha bozulmaya devam eden bir soydur. En az yüz elli yıldan beri bu insanların iyi yanları kurumuştur. Kuvvetli erkekler, yiğit, inisiyatifi ve hırsı olanlar yeni ülkeler ve uluslar yaratmak adına dünyanın daha taze ve daha özgür bölgelerine giderler. Bunlardan yoksun olanlar, elleri, kafaları ve yürekleri zayıf olanlar, çürümüş ve umutsuz olanlar geride kalıp soylarını sürdürürler. Ve yıl be yıl, buna karşılık, yarattıkları en iyi soylar ellerinden alınır. Nerede kuvvetli ve boyu posu yerinde biri yetişse, hemen soluğu orduda alır. Bernard Shaw'un dediği gibi bir asker, "görünüşte ülkesinin kahraman ve vatansever bir savunucusudur, ama gerçekte yoksulluk yüzünden düzenli er azığı, barınak ve giyim uğruna kendisini barutun gücüne yem eden zavallı bir talihsizden başka bir şey değildir."

İşçilerin arasından en iyilerinin bu sürekli seçilip ayrılması geride kalanları fakirleştirmiştir. Geriye ke-derle bozulmuşlar kalır, bunların çoğu da gettonun derinliklerine batarak yok olur. Onlardan çekilen âbı-hayat kendisini dünyanın geri kalanı üzerine kan ve yeni nesiller olarak saçar. Geride kalanlar ise posadır, kendi içlerinde ayrıma uğrar ve batağa saplanırlar. Hayasızlaşıp hayvanlaşırlar. Öldürünce elleriyle öldürürler ve sonra aptalca kendilerini cellatlara teslim ederler. Günahları görkemli bir cesareten yoksundur. Arkadaşlarını adi bir ekmek bıçağıyla bıçaklar ya da

kafasına bir demir kavanozla vururlar ve sonra da oturup polisin gelmesini beklerler. Karı dövmek evliliğin erkeklere özgü ayrıcalığıdır. Demir ve pirinçten yapılma tuhaf postallar giyerler. Çocuklarının anasını gözleri morarana kadar iyice bir dövüp yere serdikten sonra, bir aygırın bir çingiraklı yılanı ayaklarının altında çiğnemesi gibi tekmeleyip çiğnemeye başlarlar.

Gettonun aşağı sınıfından kadınlar tıpkı Kızılderili kadınlar gibi kocalarının kölesi olurlar. Eğer ben bir kadın olsaydım ve iki seçim hakkım olsaydı, bir Kızılderili kadını olmayı tercih ederdim. Erkekler ekonomik olarak patronlarına bağımlı, kadınlar da ekonomik olarak erkeklere bağımlıdır. Sonuçta adamın aslında patrona atması gereken dayaağı kadın yer ve elinden hiçbir şey gelmez. Arada çocuklar vardır, evin ekmeğini kazanan da erkektir. Bu yüzden kadın kocasını hapse yollayıp kendisini ve çocuklarını açlığa mahkum etmeye cesaret edemez. Böyle davalar mahkemenin önüne geldiğinde bunun ne derece doğru olduğunun kanıtları ortaya çıkar; bir kural olarak ayaklar altında çiğnenen kadın ve anne ağlar ve isteri krizleri içinde çocuklarının hatırı uğruna kocasının serbest bırakılması için hakime yalvarır.

Kadınlar bağırıp çağıran cadalozlar, umutlarını kaybetmiş, köpekten farksız kişiler olurlar; genç kızlık günlerinden kalma az biraz terbiye ve öz saygıyı da yitirirler ve hep birlikte çirkefin ve pisliğin içine batarlar.

Ara sıra getto yaşamının bu toplu sefaleti üzerine yaptığım genellemelerden kendim de korkuyorum. Bütün bu izlenimlerimin abartılı olduğunu hissediyor,

resme çok fazla yaklaştığımı ve bu yüzden perspektifimi kaybettiğimi düşünüyorum. Böyle anlarda, aşırı heyecanlı ve kafası karışmış biri olmadığımı kendi kendime kanıtlamak için başkalarının tanıklıklarına başvurmanın yerinde olacağına karar veriyorum. Frederick Harrison beni her zaman sağlam kafalı ve kontrolünü hiç kaybetmeyen biri olarak etkilemiştir. İşte bu konuda şunları söylüyor:

Bence bugün modern toplumu, köle ticareti ve serflik düzeni yüzünden mahkûm etmek gerekir. Eğer sanayi daima gözlediğimiz gibiyse, zenginliğin gerçek üreticileri olanların yüzde doksanının hafta sonundan öte benim diyebilecekleri bir evi yok; bir avuç toprakları yok, kendilerine ait tek bir odaları bile yok. Bir at arabasına yüklenebilecek eski mobilyalarının dışında herhangi değerli bir şeyleri yok; istikrarsız haftalık gelirleri var, bu da onları ancak hayatta tutmaya yetecek bir para; çoğu kısmı bir atın yaşaması için bile uygun olmayan yerlerde oturuyorlar; yoklukla aralarında çok dar bir şerit var, ki bir aylık kötü bir ticaret, hastalık ya da beklenmedik bir kayıp onları açlık ve yoksullukla yüz yüze getiriyor... Ama kentteki ve taşradaki ortalama işçinin normal durumunun altında büyük gruplar halinde toplum dışına itilmiş yoksullar mevcut. Bunlara sanayi ordusunun adi takipçileri diyebiliriz. Bunlar bütün proleter nüfusunun en azından onda birini oluşturuyor ve normal durumları dayanılmazacak bir sefaletten ibaret. Eğer bu modern toplum kalıcı düzenlemesiyse, uygarlık insanlığın büyük çoğunluğunu lanetleyecek demektir.

Yüzde doksan! Rakamlar insanı dehşete düşürecek gibi, yine de Rahip Stopford Brooke korkunç bir Londra tablosu çizdikten sonra, bu rakamı yarım milyonla çarpmak zorunluluğunda hisseder kendini. İşte söyledikleri:

Kensington'da vaizken Hammersmith yolundan Londra'ya sürüklenen ailelerle karşılaştırdım sık sık. Bir gün yanında karısı, oğlu ve iki kızıyla bir işçi geldi. Aile uzun bir süreden beri taşradaki arazilerden birinde yaşamış ve devlet toprağında çalışarak geçimini sağlamış. Ama arazinin gasp edildiği bir zaman gelmiş ve artık arazi de onların çalışmasına gerek duyulmamış, onlar da oturdukları kulübeden atılmışlar. Nereye gidebilirlerdi? Elbette, işin bol olduğunu sandıkları Londra'ya. Biraz birikmiş paraları olduğu için, iyi bir semtte iki odalı bir yer bulabileceklerini düşünüyormuş. Ama Londra'da karşılarına amansız yer darlığı sorunu çıkmış. Oturmak için güzel avluları denemişler ve iki odanın haftada on şiline mal olacağını fark etmişler. Yemek az ve kötüymüş, su kötüymüş, ve kısa bir süre içinde sağlıkları bozulmuş. İş bulmak çok zormuş, ücretler o kadar düşükmüş ki çok geçmeden borca batmışlar. Çevrenin zehirleyici etkisi, karanlık ve uzun çalışma saatleri yüzünden daha çok hasta olup daha fazla umutsuzluğa düşmüşler ve daha ucuz bir kalacak yer bulmak zorunda kalmışlar. Sonunda benim de gayet iyi bildiğim bir çevrede ev buldular; burası suç ve anlatılamaz dehşetlerin yatağıydı. Burada kirası acımasızca yüksek, tek bir oda buldular. Kötü şöhreti olan bir yerde oturduklarından

şimdi iş bulmaları daha da zorlaştı. Ücretleriyle sadece aç kalmayacak kadar yiyecek alabildikleri işler uğruna, çalıştırdıkları erkekleri, kadınları ve çocukları son damlasına kadar terleten insanların ellerine düştüler. Karanlık ve pislik, kötü yiyecek ve hastalık, su ihtiyacı eskisinden de berbattı; kalabalık ve çevrenin arkadaşlığı kendi öz saygılarının son kırpıntılarını da ellerinden aldı. İçki denen iblis onları ele geçirdi. Elbette yolun her iki ucunda meyhaneler vardı. Barınmak, ısınmak, toplumdan ve unutulmuşluktan kaçmak için oraya sığındılar. Daha da borca batarak oradan çıkarlar, duyguları perişan olmuş, beyinleri yanmaktadır. İçki için yapmayacakları şey yoktur. Ve birkaç ay içinde baba hapse girdi, anne ölüm döşeginde, kızlar sokaklardaydı. Bunu yarım milyonla çarpın, yine de gerçek rakama ulaşamazsınız.

Bu dünya üzerinde “korkunç Doğu Yakasından” daha beter bir yer bulunamaz. Whitechapel’ı, Hoxton’u, Spitalfields’ı, Bethnal Green’i ile ta Doğu Hindistan Doklarına kadar Doğu Yakası... Hayatın rengi gri ve ölüdür. Her şey çaresiz, umutsuz, tekdüze ve pistir. Banyo küvetleri bütünüyle bilinmez şeylerdir, tanrıların lezzetli yiyecekleri kadar efsanevi. İnsanların kendileri pistir, temizlik için yapılan herhangi bir girişim son derece komik bir şeymiş gibi, acıklı ve trajik olmadığı zamanlarda, ulumalı kahkahalarla karşılanır. Garip ve iğrenç kokular yağlı rüzgârla sürüklenerek gelir; yağmur yağdığında gökten su değil de daha çok yağ yağar gibidir. Kaldırım taşları yağlı köpük bağlar.

Burada millerce uzunluktaki kirli tuğlalı duvarların arasında kalın kafalı ve yaratma kabiliyetinden yoksun bir nüfus yaşar. Din burayı teğet geçmiştir. Büyük ve aptalca bir maddecilik hüküm sürer, ruhun şeylerine ve hayatın daha güzel içgüdülerine benzer öldürücü bir maddeciliktir bu.

Bir zamanlar gururla her İngiliz'in evi onun şatosudur diye övünülürdü. Bu söz Doğu Yakası için geçerli değildir, ne de olsa getto halkının evi yoktur. Ev hayatının önemini ve kutsallığını bilmezler. Daha iyi sınıftan işçilerin oturduğu belediye konutları bile aşırı kalabalık barakalara dönüşmüştür. Ev hayatları yoktur. Konuştukları dilden bile anlaşılır bu. İşinden dönen baba, yolda rastladığı çocuğuna annesinin nerede olduğunu sorar; aldığı cevap şudur: "Binalarda."

Yeni bir ırk çıkmıştır ortaya. Sokak insanları! Nam-ı diğer evsizler... Hayatlarını işte ve sokaklarda geçirirler. Sırf uyumak için girdikleri inleri, izbeleri vardır, bu kadar. Bir insan bu kelimeyi böylesi izbelere ve inlere "ev" diyerek hicvedemez. Geleneksel sessiz ve muhafazakâr İngiliz insanı göçüp gitmiştir. Kaldırım insanları gürültücü, çenebaz, asabi ve heyecanlıdır gençliklerinde. Yaşlandıkça bira yüzünden aptal ve sarsak olurlar. Yapacak başka bir şeyleri olmadığında bir inek gibi geviş getirirler. Her yerde insanın karşısına çıkarlar, kaldırımlarda ve köşelerde dikilirler ve boşluğa bakarlar. İçlerinden birini seyredin. Hiç kıpırdamadan saatlerce orada dikilir ve siz yanından ayrıldığınız zaman hâlâ boşluğa bakar. Korkunç bir şeydir bu. Bira içecek parası yoktur ve ini sadece uyu-mak içindir, bu durumda ona yapacak başka ne kalır?

Şimdiye kadar kızların aşkının, kadınların aşkının ve çocukların aşkının gizemlerini çözmüştür; bunlarda bir yapmacıklık ve hile bulmuştur. Tıpkı çiğ damlaları gibi hayatın korkunç gerçekleri karşısında çabucak yok olan, uçucu ve beyhude şeylerdir bunlar.

Dediğim gibi, gençler tiz sesli, sinirli, heyecanlı; orta yaşlılar boş kafalı, ruhsuz ve aptaldır. Onların Yeni Dünyanın işçileri ile yarışabileceklerini bir an bile düşünmek saçmadır. Kaba, çürümüş ve sersem getto insanları ekonomistlerin daha şimdiden başladığını söyledikleri dünyanın sanayi egemenliğini ele geçirme savaşımında İngiltere'ye etkili bir hizmette bulunamayacaklar. İngiltere, yardıma ihtiyaç duyduğu bir anda, bu unutulmuş insanların çağırıldığında bunlar ne işçi ne de asker olarak vatanlarına yararlı olabilecekler. Eğer İngiltere bir gün dünyanın sanayi yörüngesinin dışına çıkarsa, bu insanlar yaz sonundaki sinekler gibi yok olacaklar. Ya da, İngiltere bir tehlike içine düştüğünde, vahşi hayvanların umutsuz kalması gibi umutsuz kalan bu insanlar bir tehdit haline gelebilir, Batı Yakasına saldırabilir ve tıpkı Batı Yakasının bir zamanlar onları düşürdüğü uçuruma iterek orayı da kendi mahallelerine benzetebilirler. Durum ne olursa olsun, seri ateş eden silahların ve savaşın modern makinelerinin önünde çok daha hızlı ve kolayca yok olacaklar.

XX

Kahvehaneler ve Yatakhaneler

*Neden konserve sardalyalar gibi kafamız ve
kuyruğumuz birbirine geçmiş bir halde
paketlenelim ki?*

Robert Blatchford

Bir deyim daha parıltılar saçarak yok oldu. Geleneksel ve romantik anlamını kaybederek ve korunmaya değer deyimler yaratmak adına yok oldu! Benim için, bundan böyle, “kahvehane” hoş giden bir yan anlamdan başka hiçbir şeye sahip olmayacak. Dünyanın öbür yanında, bu kelimenin sadece söylenmesi bile, önemli gediklileriyle birlikte büyük bir kalabalığı gözümün önünde canlandırmaya yeter. Hayalimden sonsuz nüktedan ve züppe grupları, broşür yazarlar ve haydutlar ve Grub sokağının bohemleri geçer.

Ama burada, dünyanın bu yanında, ne yazık ki bu isim bir yanlış adlandırmadan ibarettir. Kahvehane: İnsanların kahve içtiği yer. Hiç de değil. Böyle bir yerde para ya da aşk karşılığında kahve içemezsiniz. Doğru, kahve ısmarlayabilirsiniz ve size bir fincanda kahve olduğu söylenen bir şey getirirler. Siz bunun tadına bakar ve hayal kırıklığına uğrarsınız, çünkü bu bir kahve değildir kesinlikle.

Kahve için gerçek olan, kahvehaneler için de gerçektir. Genellikle buralara sık sık işçiler gelir, yağlı ve pis yerlerdir, insanda nezaket duygusu ya da haysiyet uyandırmaz. Masa örtüsü ve peçete nedir bilinmez buralarda. İnsan yemeğini kendisinden önce masada yiyenlerin bıraktığı artıklar ortasında yer ve kendi yemek artıklarını sağına soluna ve yere döker. Hele hızlı iş zamanlarında, böyle yerlerde, ben kelimenin tam anlamıyla yeri kaplayan pislik ve karışıklık arasında bata çıka yürüdüğümü bilirim. Böyle yerlerde yemek yemeyi başarabildim, çünkü fena halde açtım ve her ne olursa olsun yiyebilirdim.

Bu işçi için normal bir durum olarak görünür. Burada yemeğe tat verecek bir güzellik aranmaz. Yemek gerekli olduğundan yapmacıklı gösterişe gerek yoktur. İlkel bir oburlukla içeri girer ve eminim kendisiyle beraber sağlıklı bir iştahı da getirir. Böyle bir adamı sabah işine giderken görürsünüz, yarım litre çay ısmarlar, çayın sıcak sudan farkı yoktur, cebinden iri bir parça kuru ekmek çıkarır, ve bunu çayın içine batırır, bu yemeğe dayanır günlük yapacağı iş için, bu adamın midesinde doğru yiyecek yoktur, ne de yanlış yiyecek vardır, zaten bu da bir şeyi değiştirmez. Bundan başka, binlerce adamın iştahla et ve patates yiyebilmeleri ve gerçekten kahve olan kahveyi içebilmeleri için o ve binlerce benzeri kendi işlerinde çalışmak zorundadır.

Yarım litre çay, çiroz (ya da tütsülenmiş ringa balığı) ve “iki dilim” (tereyağlı ekmek) Londralı bir işçi için çok güzel bir kahvaltıdır. Kim bilir, kaç kere boşu boşuna onun beş penilik ya da altı penilik biftek (ki

bu en ucuzudur) ısmarlar mı diye bakmışımdır; bu arada ben kendime bir tane ısmarladığımda, genellikle mal sahibinin en yakın kasaba çocuk gönderip bir tane aldırmasını beklemişimdir.

Bir zamanlar “serserilik” suçundan California cezaevinde yatarken, bize Londralı işçilerin kahvehanelerde aldıklarından çok daha iyi içecek ve yiyecek verilirdi. Amerikalı bir işçi olarak on iki peniye bir İngiliz işçinin yemeyi hayal bile edemeyeceği kahvaltılar yaptım. Elbette o kendi kahvaltısı için sadece üç ya da dört peni ödeyecektir; buna karşın ben kendi verdiğim kadar parayı ödeyebilirdim, çünkü onun kazandığı iki buçuk şiline karşılık benim kazancım altı şilindi. Üstelik, buna karşılık ben, gün boyunca onu utandıracak kadar çok iş çıkartırdım. Yani bu işin iki yönü var aslında. Yüksek yaşam standardı olan bir adam her zaman için düşük yaşam standardı olan adamdan daha çok ve daha kaliteli iş çıkartır.

Denizcilerin, Amerikan ve İngiliz ticaret gemileri arasında yaptıkları bir kıyaslama vardır. Derler ki, bir İngiliz gemisinde yemekler kötü, ücretler az ve işler kolaydır; bir Amerikan gemisinde ise yemekler iyi, ücretler yüksek ve işler zordur. Bu kıyaslama her iki ülkenin çalışan nüfusları için de uygulanabilir. Bu okyanus tazılarının hız ve islim için para ödemeleri gerekir, işçi de aynı şeyi yapar. Ama eğer işçi bunu ödeyemiyorsa, o zaman hız ve islime sahip olamayacaktır, hepsi bu kadar. İngiliz bir işçi Amerika’ya geldiğinde bunun kanıtı ortaya çıkar. New York’ta Londra’da olduğundan daha fazla tuğla örecektir, St. Louis’te daha fazla tuğla örecektir, San Francisco’ya vardığında ise

bu son haddine ulaşacaktır. Yaşam standardı sürekli olarak yükselir.

Sabahın erken saatlerinde, sokaklar işlerine giden işçilerle dolduğunda, birçok kadın yaya kaldırımlarında yanlarında ekmek torbalarıyla oturur. İşçiler bunları tüketirler ve bu kadınlardan aldıkları ekmekleri yiyerek yollarına devam ederler. Bu kuru ekmekleri kahvehanelerden bir peniye alabilecekleri çayla ıslatacak paraları yoktur. Bir adamın çalışma gününe böyle bir yemekle başlamasının uygun olmadığı su götürmez bir gerçektir; bunun işveren ve ulus için de bir kayıp olacağı aynı şekilde ortadadır. Kimi zaman, şimdilerde, devlet adamları “İngiltere’yi uyandırın!” diye bağıryorlar. Bunun yerine “İngiltere’yi doyurun!” diye bağırmaları daha sağduyulu olacaktır.

İşçi yetersiz beslendiği gibi, bir de kötü beslenir. Bir kasap dükkânının önünde durup kuruntulu ev kadınları sürüsünün sığır ve koyun eti kırpıntılarını, artıklarını ve parçalarını aldıklarını gördüm. Aslında bunlar Birleşik Devletler’de köpeklere yedirilir. Onların birçoğunun ve ailelerinin yaşadığı tek odaların temizliğine nasıl kefil olamazsam, bu ev kadınlarının parmaklarının temizliğine de kefil olamam. Böyle olduğu halde her biri verdikleri paranın karşılığında en iyisini almak endişesiyle etleri tırmıklıyor, pençeliyor ve mıncıklıyorlardı. Özellikle çirkin görünümlü bir et parçasına gözümü diktim. En azından yirmi kadının parmakları mıncıkladı bu parçayı ve sonunda et, kasabın kandırdığı, ufak tefek, ürkek bir kadın tarafından satın alındı. Bütün gün bu et kırpıntıları yığınının yenileri ekleniyor ve kaldırılıyordu; sokağın tozu ve pisliği,

kara sinekler bu etlerin üzerine konuyordu ve de pis parmaklar bu etleri mıncıklıyor da mıncıklıyordu.

Sokak satıcılarının arabaları, bütün gün çürümeye, bozulmaya yüz tutmuş meyvelerle etrafta dolaşır durur. Bu meyveler çoğu zaman geceleri yaşadıkları ve uyudukları tek odada saklanır. Burada meyveler hastalıklara, aşırı kalabalık ve çürümüş yaşamın iğrenç kokularına maruz kalır ve ertesi gün yeniden satılmak üzere arabalara yüklenir.

Doğu Yakasının yoksul işçisi iyi, sağlığa yararlı et ya da meyve yemenin nasıl bir şey olduğunu bilmez; kaldı ki, çok nadiren et ya da meyve yer; daha kalifiye işçinin yediklerinde bile övünecek bir yan yoktur. Kahvehanelerin durumuna bakacak olursak, ki bu oldukça iyi bir ölçüttür, hayatlarında hiçbir zaman çayın, kahvenin ya da kakaonun tadını bilemezler. Kahvehanelerdeki bulaşık suyu sizin ya da benim içmeye alışkın olduğumuz çay ya da kahvenin yanına bile yaklaşamaz.

Mile End yolu üzerindeki Jubilee Sokağından çok uzakta olmayan bir kahvehaneye ilgili küçük bir olayı anlatmadan geçemeyeceğim.

“Buna karşılık bana bir şey verir misin, kızım? Herhangi bir şey, fark etmez. Bütün gün ağzıma tek lokma koymadım. Açlıktan neredeyse bayılacağım...”

İhtiyar bir kadındı, temiz siyah paçavralara bürünmüştü ve elinde bir peni tutuyordu. “Kızım” diye seslendiği ise yorgunluktan bitmiş, kırk yaşlarında bir kadındı, kahvehanenin hem sahibi hem de garsonuydu.

Bu yalvarışın nasıl karşılanacağını görmek için ben de ihtiyar kadın kadar endişelenerek bekledim.

Saat öğleden sonra dörttü; kadının baygın ve hasta bir görünüşü vardı. Kahvehanenin sahibi bir an te-reddüt etti ve daha sonra koca bir tabak “kuzu yah-nisi ve taze fasulye” getirdi. Ben de aynı yemekten yiyordum. Fikrimce kuzu çoktan koyun olmuş, taze fasulyeler de tazeliğini uzun süre önce kaybetmişti. Bununla birlikte asıl önemli olan bu yemeğin altı pe-niye satılmasıydı ve kahvehanenin sahibi bu yemeği yaşlı kadına bir peniye vermişti. Bu durum bir kez daha yoksulların daha yardımsever olduğu eski ger-çeğini kanıtlıyordu.

İhtiyar kadın büyük bir minnettarlıkla dar masa-nın karşı tarafına oturdu ve dumanı tüten yahniye aç kurtlar gibi saldırdı. Bir süre ses çıkarmadan sessizce ve durmadan yedik. Sonra birdenbire kadın sanki pat-larcasına ve neşe içinde bana seslendi:

“Bir kutu kibrit sattım!”

“Evet,” diyerek doğruladı yeniden, çok büyük bir neşe içinde. “Bir kutu kibrit sattım! Bu peniyi böyle kazandım.”

“Epey yaşlı olmalısın,” dedim.

“Dün yetmiş dördüme bastım,” diye karşılık verdi, sonra iştahla tabağına döndü.

“Yemin ederim ki ihtiyar kadına yardım etmek is-terdim, ama bugün ağzıma ilk defa bir şey koyuyo-rum,” dedi yanımda oturan genç adam. “Bu yemeği yiyebiliyorum, çünkü bulaşık yıkayarak rezil bir şilin kazandım. Kaç tencere yıkadığımı ben de bilmiyorum.”

“Altı haftadır benim mesleğimde iş yok,” dedi daha sonra, benim sorularıma cevap olarak, “arada bir böy-le ufak tefek işlerden başka bir şey bulunmuyor.”

İnsan kahvehanelerde her tür macerayla karşılaşır. Trafalgar Meydanının yakınlarında bir kahvede gördüğüm Doğu Yakası Amazonunu kısa zamanda unutamayacağım. Hesabımı öderken ona bir İngiliz altını vermiştim. (Bu arada, yeri gelmişken söyleyeyim, buralarda bir insanın yemek yemeden önce parayı ödemesi beklenir, eğer kılıksızsa yemek yemeden önce parayı ödemeye zorlanır.)

Kız parayı dişleriyle ısırды, tezgâhın üstüne atıp sesini dinledi, sonra dondurucu bakışlarla bir üstümdeki paçavralara bir bana baktı.

“Nereden buldun bunu?” diye sordu.

“Bir enayinin masada unuttuğunu mu sanıyorsun?” diye karşılık verdim.

“Ne yaparsın sen,” diye sordu, gözlerime soğuk soğuk bakarak.

“Gördüğün bu paraları,” dedim.

Kibirle burnunu büktü, paranın üstünü gümüş para olarak verdi. Ben de paraları teker teker ısırarak ve tezgâhın üstüne atıp seslerini dinleyerek intikamımı aldım.

“Çayına bir şeker daha atarsan yarım metelik verirrim sana,” dedim.

“Önce cehennemde görüşürüz,” diye karşılık verdi kibarca. Sonra burada yazılamayacak sözler etti.

Hazırcevap biri değilimdir, ama o söylediğim birkaç sözü bile yerle bir etti ve ben yenilmiş bir adam olarak aceleyle çayımı yudumladım. Bu arada sokağa çıktığımda bile arkamdan sövüp sayıyordu.

Londra’da 300.000 kişi tek odalı yerlerde yaşarken, 900.000 kişi yasadışı ve sağlıksız koşullarda ha-

yatını sürdürmektedir. 38.000 kişi ise kamuya ait evlere kayıtlıdır; bu yerler günlük dilde “yatakhaneler” olarak bilinir. Yatakhanelerin birçok çeşidi vardır, ama bir bakımdan birbirlerine benzer. Pis ve küçük olanlarından çok büyük olanlarına kadar hepsi hükümete yüzde beş komisyon sağlar ve bu yerler hakkında hiçbir şey bilmeyen şıklık meraklısı orta sınıf tarafından açıkça övülürler. Onların bilmedikleri şey, buraların oturulamayacak kötü yerler olduklarıdır. Bunu söyleyerek damlarının akıttığını ya da duvarların çatlak olduğunu kastetmiyorum; demek istediğim buralardaki hayatın alçaltıcılığı ve sağlığa zararlı olduğudur.

“Yoksul adamın oteli,” derler buralara çoğunlukla, ama bu deyim bir hayli gülünçtür. İnsanın yalnız kalmak istediği zaman oturacak bir odası yoktur. Sabahları ilk iş paldır küldür yataktan kaldırılırlar. Her gece yeni bir yatak bulup para demek zorunda kalırlar; hiçbir özel hayatları olmaz, ki bu da otel hayatından çok farklı bir hayat tarzıdır.

Bu söylediklerimle belediye evleriyle, büyük, özel evleri ve işçilerin evlerini kınıyorum sanılmasın. Tam tersine... Bunlar güvenilmez küçük yatakhanelerin birçok kötü yanlarını düzeltmiştir ve işçiye parasının karşılığı olarak daha önce aldığından daha fazlasını verir. Ama bu onları bu dünyadaki işlerini yapan bir insanın oturacağı bir yer olarak oturulabilir ve sağlığa uygun yerler yapmaz.

Küçük özel yatakhaneler bir kural olarak tam bir dehşet yuvasıdır. Buralarda yattığım için biliyorum; ama şimdi buraları bir kenara bırakmama ve daha büyük ve daha iyi olanlarına göz atmama izin verin.

Whitechapel yakınlarındaki Middlesex Sokağında böyle bir eve gittim; burası neredeyse tamamen işçilerin oturduğu bir yerdi. Evin girişinde kaldırımdan tam anlamıyla binanın mahzeni diyebileceğimiz yere inen merdivenler vardı. Mahzende iki büyük ve loş ışıkla aydınlatılmış oda bulunuyordu, işçiler burada yemeklerini pişirip yiyorlardı. Ben de kendime yemek pişirmeye niyetlendim, ama içerin kokusu bir anda iştahımı kesti ya da daha doğrusu çekip aldı iştahımı benden. Bunun üzerine diğer adamların yemek pişirip yemelerini seyretmekle yetindim.

İşinden evine dönen bir işçi kaba, ahşap masada tam karşıma oturdu ve yemeğini yemeye başladı. Temizlenmemiş masada bir avuç tuz vardı ve bu onun tereyağıydı sanki. Ekmeğini, lokma lokma tuza bandırıyor ve büyük bir maşrapadaki çayında ıslatıyordu. Bir parça balık mönüsünü tamamlıyordu. Sessizce yiyordu, ne sağına, ne soluna ne de karşısına, bana bakıyordu. Orada burada, çeşitli masalarda onun gibi sessizce yemek yiyen başka adamlar vardı. Bütün odada tek kelime edilmiyordu. Bir kasvet duygusu kötü ışıklandırılmış yeri istila etmişti sanki. Çoğu oturmuş, yemeklerinden arta kalan kırıntılara gözlerini dikmişti. Bu beni meraklandırmıştı, tıpkı Childe Roland'ın meraklandığı gibi, böylesine cezalandırılmak için ne günah işlemişti bu adamlar?

Mutfaktan daha neşeli bir hayatın sesleri geliyordu. O tarafa, işçilerin yemek pişirdikleri tarafa yürüdüm. Ama mahzene girerken aldığım kokular burada daha da keskindi ve midem bulanarak temiz hava almak için sokağa zor attım kendimi.

Tekrar geri döndüğümde beş peni vererek bir “kabin” kiraladım, makbuz yerine elime koca bir pirinç levha tutuşturdular. Yukarıya, sigara odasına çıktım. Burada, bir çift küçük bılardo masası ve dama tahtası vardı. Genç işçiler oyun oynama sırasının kendilerine gelmesini bekliyorlardı. Bu arada birçok adam orada burada oturmuş, sigara içiyor, okuyor ve elbiselerini tamir ediyorlardı. Gençler şen şakrak, yaşlılar sıkıntılıydı. Gerçekte iki çeşit insan vardı içerde. Neşeliler ve hüzünlüler. Bu sınıflamayı yaş farkı yapıyor gibiydi.

Ama mahzendeki iki oda gibi, bu oda da en ufak bir ev hissi uyandırmıyordu insanda. Elbette ki sizler gibi, benim gibi, gerçek evin ne olduğunu bilen kişilere bir ev havası veremezdi burası. Duvarlarda misafirlerin davranışlarını düzenleyen çok inanılmaz ve aşağılayıcı notlar asılıydı. Işıklar saat onda söndürülüyordu ve geriye yatmaktan başka yapacak bir şey kalmıyordu. Tekrar mahzene indim, elimdeki pirinç levhayı yapılı kapıcıya verip bir sürü merdiven tırmanarak üst katlara çıktım. Binanın tepesine vardım ve sonra yeniden aşağı indim, uyuyan adamlarla dolu birkaç kattan geçtim. “Kabinler” konaklamak için en iyi yerlerdi, her kabinin içinde küçük bir yatak ve soyunmak için bir yer vardı. Yatak takımları temizdi, ne yatak takımlarında ne de yatakta herhangi bir kusur yoktu. Ama burada özel hayata yer bırakılmamıştı, insan yalnız kalamıyordu.

Kabinlerle dolu bir kat hakkında yeterli fikir elde edebilmek için sadece yumurta sandıkları bulunan mukavva güvercin yuvalarının bulunduğu bir tabakayı hayalinizde büyütün. Bu yuvaların yüksekliği iki

metreden biraz fazla ve enleri de buna göre orantılı olsun. Sonra bu hayalinizde büyüttüğünüz tabakayı büyük, ahıra benzeyen bir kata yerleştirin, işte şimdi gözünüzün önünde canlanmış olmalı. Güvercin yuvalarının tavanı yok, duvarlar ince, uyuyanların horultuları, yan komşularınızın her hareketi açık ve net bir biçimde kulağınızın dibinde patlıyor. Ve bu kabin kısa bir süre için size ait. Sabahleyin çıkıp gitmek zorundasınız. İçeriye eşyalarınızı bırakamazsınız, istediğiniz zaman girip çıkamazsınız, kapıyı arkanızdan kilitleyemezsiniz ya da buna benzer bir şey yapamazsınız. Aslında hiç kapı yok, sadece bir giriş var. Eğer bu yoksullar otelinde misafir olarak kalmak istiyorsanız, bütün bunlara ve bu cezaevi kurallarına katlanmak zorundasınız. Bu kurallar size mütemadiyen sizin bir hiç olduğunuzu hatırlatır, size ait çok küçük bir ruhunuz vardır ve bu konuda başka da söylenebilecek bir şey yoktur.

Şimdi ben günlük işini yapmış bir adamın en azından kapısını kilitleyebileceği ve eşyalarıyla birlikte güvenli olabileceği, kendine ait bir odasının olması gerektiğini ileri sürüyorum. Burada istediği gibi oturabilmeli, pencere kenarında bir şeyler okuyabilmeli ya da dışarıyı seyredebilmeli; istediği zaman gelip istediği zaman çıkabilmeli; sırtında ya da ceplerinde taşıdıklarının dışında birkaç kişisel eşyasını bu odaya bırakabilmeli; annesinin, kız kardeşinin, sevgilisinin, balerinlerin, buldogların ya da canı neyi isterse onun resmini asabilmeli; kısacası, bu dünyada kendine ait bir yer olmalı ve burası hakkında şunu söyleyebilmeli: “Burası benim, benim şatom; dünya buranın kapı-

sının eşiğinde biter; buranın tek efendisi benim.” O zaman bu adam daha iyi bir vatandaş olabilecektir; günlük işini çok daha iyi yapacaktır.

Yoksul insanların otelinin bir katında bulundum ve onları dinledim. Yataktan yatağa giderek uyuyanları seyrettim. Çoğu, yaşları yirmi ile kırk arasında değişen genç insanlardı. İhtiyar adamlar işçilerin evinin parasını ödeyecek durumda değillerdi. Onlar düşkünler evine gidiyorlardı. Ama bu genç adamların yüzlerine baktım, sayısız adamın yüzüne baktım, kötü görünüşlü kimseler değillerdi. Yüzleri kadın öpücükleri, boyunları kadın kolları için yaratılmıştı. Bütün başka erkekler gibi onlar da sevilebilir kimselerdi. Sevmeye yetenekliydi. Kurtulmaları ve ruhlarının yumuşaması için bir kadının dokunuşu yeterliydi. Böylesi bir kurtarılmaya ve yumuşamaya ihtiyaçları vardı, ama bunun yerine her geçen gün daha da sertleşiyorlardı. O zaman bu kadınların nerede olduğunu merak ettim ve bir “fahişenin rezil kahkahasını” işittim. Leman Sokağı, Waterloo yolu, Piccadilly, sahil yolu bana cevap verdi ve ben o kadınların nerede olduklarını biliyordum artık.

XXI

Hayatın Tehlikeleri

*Hangi işte çalışıyorsun? Hasta görünüyorsun.
Ben akciğerim. Sülfürik asit yapıyorum.*

*Neden böyle kölelere yakışır bir işte çalışıyorsun?
Evliyim. Çocuklarım var. Aç mı kalayım, onları
sokakta mı bırakayım?*

*Neden böyle bir hayat sürüyorsun?
Evliyim. St. Helen's'de işsiz bir sürü adam var.*

*Hangi iş senin için zor?
Benim işim. Sen de gelip üç yüz kiloluk hamur
yığınlarımı yirmi beş kiloluk sıırıklarla kaldır ve o
sıcakta fırın kapağından içeri at, bir dene bunu.
Denemem. Ben bir filozofum.
Ah! Çok iyi o zaman, işine sıkı sarıl. Bizim iş çok zor.*

İşçilerle Söyleşiler'den Robert Blatchford

Çok kindar bir adamla konuşuyordum. Ona göre, hem karısı hem de yasa ona haksızlık etmişti. Olayın erdemi ve ahlaki yönü önemsiz. Asıl hikâye karısının ondan boşanmış olmasıydı ve adam onun ve de beş çocuğunun bakımı için kadına her hafta on şilin ödemeye zor-

lanmıştı. “Ama bana bak,” dedi adam bana, “Eğer ona on şilin vermezsem ne olur onun hali? Farz et, sadece farz et ki başıma bir kaza geldi ve ben çalışmıyorum. Farz et bir yerim kırıldı, romatizma ya da kolera oldum. O zaman ne halt edecek ha? Ne halt edecek?”

Başını kederle salladı. “Hiçbir umut yok onun için. Yapabileceği en iyi şey düşkünler evine gitmek ki buraları tam bir cehennem. Yok, eğer düşkünler evine gitmezse, hayatı cehennemden de kötü olur. Benimle gel de sana bir aralıkta uyuyan kadınları göstereyim, düzinelercesini. Daha da kötüsünü göstereceğim sana, eğer benim başıma bir şey gelir de on şilini alamazsa, onun durumunun ne olacağını göstereceğim.”

Adamın tahmininin kesinliği göz önünde bulundurulmaya değer. Karısının hayatının tehlike içinde olduğunu biliyordu. Yiyecek ve yatacak bir yere ihtiyacı vardı. Adamın çalışma koşulları bozulduğu ya da yok olduğunda karısı için oyun bitecekti. Bu olaya daha büyük bir ölçekten bakacak olursak, aynı durumun dostça birlikte yaşayan ve yiyecek ve barınak peşindeyken birbirlerine yardım eden yüz binlerce, hatta milyonlarca kadın ve erkek için de geçerli olduğunu görürüz.

Rakamlar ürkütücüdür; Londra’da 1.800.000 kişi yoksulluk sınırında ya da altında yaşamaktadır. 1.000.000 kişi bir haftalık ücretlerle yaşar ve onlarla yoksulluk arasında sadece bir haftalık bir zaman vardır. Bütün İngiltere ve Galler’de toplam nüfusun yüzde on sekizi yaşayabilmek için kilisenin yardımına muhtaçtır. Londra’da ise, Londra Kent Meclisinin istatistiklerine göre, toplam nüfusun yüzde yirmi biri aynı şekilde kiliseye sığınmıştır. Yaşamak için kiliseye sığınmakla, çok

ama çok yoksul olmak arasında çok büyük bir fark vardır, yine de Londra Belediyesi 123.000 yoksula bakmaktadır ki bu kendi başına bir kent nüfusu demektir. Londra’da her dört kişiden biri halkın yardımına muhtaç bir şekilde ölürken, Birleşik Krallık’ta her 1000 kişiden 939’u yoksulluk içinde ölür. 8.000.000 kişi açlıkla boğuşurken, 20.000.000 kişi kelimenin gerçek anlamında rahat içinde değildir.

Londra’da yardıma muhtaç olarak ölen insanlarla ilgili daha fazla ayrıntıya girmek ilginç olacaktır. 1886’dan 1893 yılına kadar yoksulluğun nüfusa oranı Londra’da bütün İngiltere’ye oranla daha küçüktü. Ama 1893’ten bu yana ve her geçen yıl, yoksulluğun nüfusa oranı Londra’da bütün İngiltere’de olduğundan daha yüksek olmuştur. Aşağıdaki rakamlar 1886 yılı Registrar General Raporundan alınmıştır:

1884 yılında Londra’da ölen 81.951 kişiden 9.909’u düşkünler evinde, 6.559’u hastanelerde, 278’i tımarhanelerde ölmüştür. Demek ki toplam 16.746 kişi halka açık kuruluşlarda ölmüştür.

Bu rakamları değerlendiren İngiliz Sosyalist Partisinden bir yazar bu konuda şunları yazıyor: “Bir dereceye kadar bu ölümlerin birkaçının çocuk olduğu düşünülürse, Londralı her üç yetişkinden birinin ölmek için bu kuruluşlara sığındığı görülmektedir. Bu durumda işçi sınıfı arasındaki ölüm oranının daha yüksek olması gerekir.”

Bu rakamlar ortalama işçinin yoksulluğa yakın olduğuna bir şekilde işaret eder. Değişik nedenler yoksulluğa yol açar. Örneğin dün sabahki gazetede şöyle bir ilan yayımlanmıştır: “Steno, daktiloyu ve fatura

düzenlemeyi bilen memur aranmaktadır; ücret haftada on şilindir (2,50 dolar). Başvurular mektupla yapılmalıdır,” vs. Oysa bugünkü gazetede Londra’da bir düşkünler evinde yaşayan otuz beş yaşında bir memurun görevini yapmadığı gerekçesiyle hakim karşısına çıkartıldığını okudum. Adam, düşkünler evinde yaşayana kadar kendisine verilen çeşitli işleri yaptığını iddia ediyordu; ama düşkünler evinin amiri kendisini taşkırmaya yollamış, elleri su toplamış bu yüzden de işini bitirememiş. Adam, kalemden daha ağır bir alete alışkın olmadığını söylediği halde, hakim adamı ve su toplamış ellerini yedi gün ağır iş cezasına mahkûm etmiş.

Yaşlılık, elbette ki, yoksulluğun en önemli nedenlerinden biridir. Daha sonra kazalar gelmektedir. Kocanın, babanın, kısacası eve ekmek getirenin ölümü ya da iş yapamaz duruma gelmesi yoksulluğa neden olur. Karısı ve üç çocuğu olan bir adam düşünün, haftada yirmi şilinin (5 dolar) narin güvenliğinde yaşamaktadır. Londra’da böyle yüz binlerce aile var. Çaresiz, bu paranın son kuruşunu harcayacak şekilde yaşarlar, yani haftalık 5 dolar ücret bu aile ile yoksulluk ya da açlık arasında duran tek engeldir. Olan olmuştur işte, babanın başına bir kaza gelir, sonra ne olacak? Üç çocuklu bir anne çok az bir şey yapabilir ya da hiçbir şey yapamaz. Ya kendisine uygun bir iş yapmak amacıyla çocuklarını genç yoksullar olarak toplumun içine salacak ya da çok çalıştırıp az para veren bir işyerine girip aşağılık izbelerde para kazanmak için uğraşacaktır. Ama böyle iş yerlerinde kocasının gelirine katkıda bulunan evli kadınla sefilce kendini ve çocuklarını geçindirmekten başka bir amacı olma-

yan yalnız bir kadın ücret skalasını belirler; yani bu ücret çok düşüktür, öyle ki anne ve üç çocuğu ölüm ıstıraplarına son verene kadar tam anlamıyla hayvanca ve yarı açlık içinde yaşarlar.

Bu gibi yerlerde çalışan üç çocuklu bir kadının kendilerini geçindirmesinin imkânsız olduğunu göstermek için bugünkü gazetelerden aşağıdaki iki örneği vereceğim. Bir baba kızgınlıkla kızının ve kızının kız arkadaşının kibrit kutusu yaparak gross başına 17 sent aldıklarını yazıyor. Her gün dört gross kibrit kutusu yapıyorlar. Giderleri ise 16 sent yol parası, 4 sent etiket parası, 5 sent tutkal parası ve 2 sent iplik parası. Böylece 42 sent kazanıyorlar, yani her birinin günlük kazancı 21 sent. İkinci örnekte ise, birkaç gün önce Luton Guardians'a gelen yetmiş iki yaşında bir kadın yardım istemiş. "Kadın hasır şapka yaparken, şapka başına aldığı 4 ½ sent para onun geçinmesine yetmediği için işten ayrılmak zorunda kalmış. Bu aldığı parayla hasırı da kendisinin alması, kesmesi ve örmesi gerekiyormuş."

Ele aldığımız bu anneyle üç çocuğu cezalandırılmalarını gerektirecek bir suç işlememişlerdi. Günahsızdılar. Olan olmuştu, o kadar; koca, baba, yani eve ekmek getiren sakatlanmıştı. Bundan kaçınmanın bir yolu yoktu. Her şey beklenmedikti. Bir ailenin Uçurum'un dibinden kurtulması için eline pek çok fırsat geçtiği gibi, aynı aile bir anda Uçurum'un dibini boylamalarına neden olacak pek çok talihsizlikle de karşılaşabilir. Fırsat ve talihsizlikler soğuk ve acımasız rakamlara indirgenebilir ve de bu rakamlardan birkaçını burada vermek hiç de yersiz olmaz.

Sir A. Forwood'un hesaplarına göre:

Yılda her 1400 işçiden biri ölmektedir.

Yılda her 2500 işçiden biri tamamen sakatlanır.

Yılda her 300 işçiden biri kalıcı olarak kısmen sakatlanır.

Yılda her 8 işçiden biri geçici olarak sakatlanır (3 ya da 4 hafta).

Ama bunlar sadece sanayideki kazalardır. Gettoda yaşayan insanlar arasındaki ölüm oranı korkunçtur. Batı Yakasında yaşayanların ortalama yaşam süresi elli beş yıldır; Doğu Yakasında yaşayanların ortalama yaşam süresi ise otuz yıldır. Bu demektir ki, Batı Yakasında yaşayan bir insanın yaşama şansı Doğu Yakasındakine göre iki mislidir. Savaş başka bir konu! Güney Afrika'daki ve Filipinler'deki ölüm oranı buranın yanında sönük kalır. Burada, barışın göbeğinde, kan akmaktadır; burada savaşın uygar kuralları bile geçerli değildir, çünkü kadınlar, çocuklar ve kucaklardaki bebekler, tıpkı erkeklerin öldürülmesi gibi vahşice öldürülürler. Savaş! İngiltere'de, her yıl, çeşitli sanayi dallarında çalışan 500.000 erkek, kadın ve çocuk öldürülüyor, sakat kalıyor ya da bulaşıcı hastalıklara yakalanıyor.

Batı Yakasında çocukların yüzde on sekizi beş yaşına gelmeden önce ölür Doğu Yakasında ise çocukların yüzde elli beşi beş yaşına gelmeden önce ölür. Ve Londra'da öyle sokaklar vardır ki, bir yılda doğan yüz çocuktan ellisi ertesi yıl ölür ve kalan elli çocuğun yirmi beşi beş yaşına gelmeden ölür. Bu bir katliamdır!

Sanayinin insan hayatına savaşlardan daha fazla hasar verdiğini, Liverpool Medical Officer'ın kısa bir süre önce açıklanan bir raporundan yapılan aşağıdaki alıntıdan başka hiçbir şey doğrulamaz; ki bu rapor sadece Liverpool için geçerli değildir.

Birçok örnekte avlulara çok az güneş ışığı girer. Evlerin içindeki hava ise her zaman çok kötüdür. Bunun nedeni de duvarların ve tavanların evde oturanların yıllarca alıp verdikleri havayı gözenekli katmanlarına emmiş olmasıdır. Bu avlulardaki güneş ışığı yokluğunun kanıtlarından biri, Park ve Bahçeler Komitesinin yoksulların evlerini neşelendirmek için onlara hediye ettikleri çiçekler ve pencere kenarına konulan çiçek sandıklarıdır. Ama bu hediyeler bu avlulara göre değildir, çünkü bu çiçekler ve bitkiler bu sağlıksız çevre koşullarında yaşayamayacak kadar hassas olduklarından hayatta kalmaları mümkün değildir.

Bay George Haw aşağıdaki tabloyu St. George'un mahallelerinden (Londra mahalleleri) derlemiştir.

<i>Aşırı kalabalık</i>		
<i>Londra</i>	<i>ailelerin</i>	<i>1000'de olarak</i>
<i>Mahalleleri</i>	<i>Oranı</i>	<i>ölüm oranı</i>
St. George'un Batısı	10	13.2
St. George'un Güneyi	35	23.7
St. George'un Doğusu	40	26.4

Ayrıca sayısız işçinin çalıştığı "tehlikeli meslekler" de vardır. Hayatları gerçekten de tehlike

altındadır; yirminci yüzyıl askerlerinin içinde bulunduğu tehlikeden çok, çok daha fazladır içinde bulundukları tehlike. Keten sanayisinde, ketenin hazırlanmasında, ıslak ayaklar ve ıslak elbiseler olağanüstü oranda bronşite, zatürreye ve şiddetli romatizmaya neden olur; yün tarama ve eğirme bölümlerinde ise havadaki toz birçok durumda akciğer hastalıklarına yol açar. Yün tarama işine on yedi on sekiz yaşlarında başlayan bir kadın otuz yaşına geldiğinde zihnen ve bedenen çöker. En kuvvetli ve en yapılı insanlar arasından seçilen ve kimya sanayisinde çalışan işçiler ortalama olarak kırk sekiz yıldan az yaşarlar.

Çömlekçilik mesleği hakkında Dr. Arlidge şunları söylemektedir: “Çömlek tozları insanı birdenbire öldürmez, ama ciğerlere her yıl biraz daha yerleşir. Sonunda ciğerler alçılışır. Nefes alıp verme her geçen gün daha da zorlaşır ve sonunda durur.”

Çelik tozu, taş tozu, kil tozu, alkali tozu, tüy tozu, elyaf tozu, bütün bunlar öldürücüdür. Hem de makineli tüfeklerden ve dom dom kurşunlarından daha öldürücüdür. Ama bunların içinde en beteri üstübeç sanayisindeki kurşun tozudur. Aşağıda genç, sağlıklı, iyi gelişmiş bir kızın üstübeç sanayisinde çalışmaya başladıktan sonra yaşadığı tipik erime anlatılmaktadır:

Kurşun tozuna değişen derecelerde maruz kaldıktan sonra kızda kansızlık baş göstermiştir. Dişetlerinde hafif bir mavileşme görülebildiği gibi, şans eseri dişleri ve dişetleri tamamen sağlam olabilir

ve hiçbir mavilik görülmebilir. Kansızlıkla orantılı olarak kız giderek zayıflamaktadır, ama bu öylesine ağır ve uzun süren bir zayıflamadır ki ne kendisi ne de arkadaşları bunun farkına varabilir. Bununla beraber hastalık ilerler, şiddeti gittikçe artan baş ağrıları görülür. Bu belirtilere sık sık gözlerde kararma ve geçici körlük eşlik eder. Böyle bir kız, arkadaşlarına ve tıbbi bir danışmana sıradan bir histeri vakası olarak görünebilir. Oysa hastalık hiçbir uyarı vermeksizin derece derece ağırlaşır. Sonunda ansızın yüzün bir yanında kasılmalar başlar. Sonra bir kola, daha sonra vücudun aynı tarafındaki bacağa yayılır, sonunda kasılmalar şiddetli sara krizini andıran nöbetlere dönüşür. Buna bilinç kaybı eşlik eder. Sonuç olarak bir dizi şiddeti giderek artan spazm geçirir. Bunlardan biri sırasında ölür ya da kısmen ya da tamamen bilincini yeniden kazanır. Bu durum birkaç dakikalığına da olabilir, birkaç saatliğine ya da birkaç günlüğüne de. Bu sırada şiddetli baş ağrılarından yakınılır. Bunun dışında kız sayıklayabilir ya da aşırı heyecanlanabilir, tıpkı akut delilikte olduğu gibi. Ya da melankolide olduğu gibi sessiz ve sakin olabilir. Bu durumda hareket ettirilmesi gerekir. Konuşması, yürümesi normal değildir. Ardından nabız atışı düzensizleşir. Normal sayıda atarken birden yavaşlayıp hızlanır. Kız birden yeni bir krize girer, ya bu krizde ölür ya da bir daha hiç iyileşemeyeceği komaya girer. Başka bir durumda kasılmalar yavaş yavaş yatışır, baş ağrısı yok olur ve hasta iyileşir gibi olur. Ama sonunda ya tamamen ya da geçici olarak görme yetisini kaybeder.

Aşağıda da birkaç kurşun zehirlenmesi vakasından örnek verelim:

Sağlığı son derece iyi, sağlam bünyeli, iyi gelişmiş ve hayatında bir kere bile hasta olmamış Charlotte Rafferty üstübeç işçisi olur. İsteyken merdivenin dibinde bir nöbet geçirir. Dr. Oliver onu muayene eder ve dişetlerinin mavileşmeye başladığını görür. Bu vücudun kurşun etkisinde olduğunu kanıtıdır. Nöbetlerin kısa bir süre sonra tekrar başlayacağını bilir. Öyle de olur ve kız ölür.

Hayatında bir kere bile kriz geçirmemiş on yedi yaşındaki Mary Ann Toler çalışmaya başladıktan sonra üç kere hastalanır ve fabrikadaki işini bırakmak zorunda kalır. On dokuz yaşına gelmeden önce kurşun zehirlenmesi belirtileri gösterir. Ağzından köpükler saçarak ölür.

Olağanüstü kuvvetli bir kadın olan Mary A. Yirmi yıl boyunca kurşun fabrikasında çalışabilmiştir. Bu süre boyunca sadece bir kere karın ağrısına tutulmuştur. Doğurduğu sekiz çocuğun hepsi çok küçük yaşlarda kriz geçirerek ölmüştür. Kadın bir sabah saçlarını fırçalarken birden her iki bileğindeki gücü kaybeder.

Yirmi beş yaşındaki Eliza H. kurşun fabrikasında beş ay çalıştıktan sonra karın ağrısı çekmeye başlar. Bir başka fabrikaya girer (çalıştığı önceki fabrikadan çıkarılmıştır) ve hiç aralıksız iki yıl çalışır. Daha sonra

başlangıçtaki belirtiler yeniden baş gösterir, kriz geçirmeye başlar ve iki gün içinde akut kurşun zehirlenmesinden ölür.

Henüz doğmamış kuşaklardan söz ederken Bay Vaughan Nash şöyle der: “Üstübeç fabrikasında çalışan kişilerin çocukları bu dünyaya değişmez bir kural olarak kurşun zehirlenmesinden kriz geçirerek ölmek üzere gelirler. Ya erken doğarlar ya da bir yaşını doldurmadan ölürlər.”

Son olarak da sizlere Harriet A. Walker’ın hikâyesini anlatayım. On yedi yaşında olan bu kız endüstriyel savaş meydanında boş ümitler peşinde koşarken, öldürölmüştür. Bir emaye fabrikasında parlaticı olarak çalışan kız burada kurşundan zehirlenir. Babası ve erkek kardeşinin her ikisi de işsizdir. Hastalığını gizlemiş, her gün işten eve, evden işe altı mil yürümüş, haftada yedi ya da sekiz şilin kazanmış ve on yedi yaşında ölmüştür.

Ekonomik bunalımlar da işçilerin uçuruma yuvarlanmasında önemli bir rol oynar. Bir aile sahibi olmakla yoksulluk arasında bir haftalık ücretleri bulunan bu adamlar için bir ay süren zorunlu aylaklık bir sürü sıkıntı ve anlatılması imkânsız sefalet demektir. Kurbanlar yeniden işe alınsalar bile bu tahribattan kurtulamazlar. Şu anda günlük gazetelerde Dok İşçileri Sendikasının Carlisle Şubesinin yaptığı bir toplantının raporları yayımlamaktadır. Bu raporda çalışan işçilerin çoğunun haftalık ortalama gelirinin 1,00 dolar ile 1,25 dolardan fazla olmadığı açıklanmaktadır. İşlerin böyle olmasının nedeni Londra li-

manındaki gemicilik sanayisinin durgun bir dönem geçiriyor olmasıdır.

Çalışan genç erkeklerin, kadınların ya da evli çiftlerin mutlu ve sağlıklı bir orta halli hayat yaşamalarının ya da yaşlılıklarında borçlarını ödeyebilir durumda olmalarının bir garantisi yoktur. Ne kadar çalışırlarsa çalışsınlar, geleceklerini sağlama alamazlar. Her şey olacak olanlara bağlıdır, bu olacak olanlar konusunda da yapabilecekleri hiçbir şey yoktur. Her şey şansa kalmıştır. Önlemler bunları uzaklaştırmaz, ne de yapılacak hilelerle bundan kaçınılabilir. Eğer sanayinin savaş alanında kalacaklarsa bunları göze almak ve ağır eşitsizliğe karşı şanslarını denemek zorundalar. Elbette eğer bakacakları kimse yoksa, endüstrinin savaş meydanından kaçabilirler. Bu durumda, böyle bir adamın tutacağı en güvenli yol orduya katılmaktır; bir kadın içinse Kızıl Haç hemşiresi olmak ya da manastıra girmektir. Her iki durumda da bir evden, çocuk sahibi olmaktan ve hayatı yaşanmaya değer kılan her şeyden vazgeçmeleri gerekir ve yaşlılıkları da bir kâbustan başka bir şey olmaz.

XXII İntihar

*İngiltere zenginlerin cenneti, akıllıların arafı ve
yoksulların cehennemidir.*

Theodore Parker

Hayat bu kadar tehlikelerle dolu ve mutluluk fırsatı bu kadar uzakken, hayatın ucuzlaması ve intiharın yaygınlaşması kaçınılmazdır. O kadar yaygındır ki bu, bir insan günlük gazetelerde intihar haberlerine rastlamadan edemez; bir intihar girişimi polis mahkemesinde sıradan bir “sarhoşluk” vakasından daha büyük bir heyecan uyandırmaz ve aynı hız ve de ilgisizlikle ele alınır.

Thames Polis Mahkemesindeki bir vakayı hatırlıyorum. Her zaman gözlerimin iyi görmesi ve kulaklarımın iyi işitmesiyle gurur duyarım, ayrıca insanlar ve olaylar hakkında da az buçuk birşeyler bilirim. Ama itiraf edeyim ki, mahkeme salonunda dikildiğim zaman, sarhoşların, yasaya karşı gelenlerin, serserilerin, kavgacıların, karılarını dövenlerin, hırsızların, çalınmış mal satanların, kumarbazların ve sokak kadınlarının bu kadar süratle adalet makinesinin karşısına getirilmesi karşısında neredeyse aptala döndüm. Sanık bölmesi mahkemenin ortasındaydı (en iyi ışık

alan yerde) ve erkekler, kadınlar ve çocuklar hakimın ağzından çıkan cümleler gibi düzenli bir şekilde bu bölmeye girip çıkıyorlardı.

Ben hâlâ çalınmış mal satan, çalışamayacak, karısına ve çocuklarına bakamayacak durumda olduğunu söyleyen ve bir yıl ağır iş cezasına çarptırılan adam üzerine derin derin düşünürken, yirmi yaşlarında bir delikanlı sanık bölmesinde göründü. “Alfred Freeman.” Adını duyabildim, ama ona yöneltilen suçlamayı duyamadım. Tanık kürsüsünde yapılı ve anaç yüzlü bir kadın birdenbire ortaya çıktı ve tanıklığına başladı. Kadının Britannia kanal bekçisinin karısı olduğunu öğrendim. Vakit, gece vakti; bir su sesi; kadın kanala koşmuş ve tutukluyu suyun içinde bulmuş.

Bakışlarımı kadından delikanlıya çevirdim. Suçlama, kendini öldürmeye girişmekti demek. Delikanlı şaşkın ve aldırıışsız duruyordu, kabarık kahverengi saçları karmakarışık alnına düşmüştü, yüzü bitkin görünüyordu ve hâlâ çocuksuydu.

“Evet, efendim,” diyordu kanal bekçisinin karısı. “Elimden geldiğince hızla onu sudan çıkardım, ama o yeniden suya süründü. Sonra yardım çağırdım, birkaç işçi göründü, onu yakalayıp sudan çıkardık ve polise teslim ettik.”

Hakim kadına kaslarının kuvveti nedeniyle iltifat etti, mahkeme salonundakiler kahkahalarla güldü. Oysa ben karşımda hayatın eşiğinde bir çocuk görüyordum, bütün gücüyle çamurlu suların derinliklerinde kendini öldürmeye çalışmıştı ve bunda gülünecek bir şey yoktu.

Şimdi de bir adam tanık kürsüsüne çıkmıştı, çocuğun iyi karakterli olduğunu söylüyor ve hafifletici kanıtlar gösteriyordu. Çocuğun ustabaşısıydı ya da bir zamanlar ustabaşılık etmişti ona. Alfred iyi bir çocuktu, ama evinde bir sürü dert vardı. Para derdi. Ayrıca annesi hastaydı. Buna üzülmüyordu, o kadar çok üzülmüyordu ki sonunda işini bile yapamaz hale gelmişti. Ustabaşı çocuğun kötü çalıştığını söyledi ve onu işten çıkarmak zorunda bırakıldığını belirtti.

“Söyleyecek bir şeyin var mı?” diye sordu hakim ansızın.

Sanık bölmesindeki çocuk belli belirsiz bir şeyler geveledi. Hâlâ şaşkındı.

“Ne diyor, memur efendi?” diye sordu hakim sa-bırsızca.

Mavi üniformalı, çam yarması gibi adam kulaklarını tutuklunun dudaklarına yaklaştırdı ve sonra yüksek sesle, “Çok üzgün olduğunu söylüyor, Zatiâlileri.”

“Hapishaneye geri yollayın,” dedi Zatiâlileri; bir sonraki dava başlamak üzereydi, ilk tanık şimdiden yemin etmişti bile. Şaşkın ve aldırışsız çocuk gardiyanla birlikte salondan çıktı. Her şey bu kadardı, davanın başlamasıyla bitmesi beş dakika sürmüştü. Sanık bölümünde iki hantal hayvan gibi adam muhtemelen on sent değerindeki çalıntı bir olta kamışının sorumluluğunu birbirlerinin üzerine atmaya çalışıyorlardı.

Bu yoksul insanların başlıca sorunu nasıl intihar edeceklerini bilememeleri. Başarıya ulaşmadan önce genellikle iki üç intihar girişiminde bulunmak zorunda kalıyorlar. Bu da, haliyle, polisler ve hakimler için büyük bir bela oluyor, bir türlü sıkıntılarının sonu gel-

miyordu. Zaman zaman hakimler bu konuda sözünü sakınmıyor ve tutukluları beceriksizlikleri yüzünden azarlıyorlar. Örneğin Stalybridge hakimlerinin başkanı Bay R. Sykes, kendisini kanala atarak öldürmek isteyen Ann Wood adlı bir kadının davasında geçen gün, “Madem bunu yapmak istedin, ne demeye işi doğru dürüst bitiremedin?” diye sormuş kızgın Bay Sykes: “Neden suyun altına girip bu işe bir son vermedin de bütün bu derdi ve sıkıntıyı açtın başımıza?”

Yoksulluk, sefalet ve düşkünler evine gitme korkusu işçi sınıfı arasındaki intiharların başlıca nedenleridir. “Düşkünler evine gitmektense, kendimi suda boğarım,” demişti elli iki yaşındaki Ellen Hughes Hunt. Geçen çarşamba Shoreditch’de bulunan cesedi üzerinde resmi bir soruşturma yaptılar. Kocasını cesedi teşhis etmek için Islington düşkünler evinden geldi. Adam bir peynir imalatçısıymış, ama iflas etmiş ve yoksulluk onu düşkünler evine düşürmüştü, karısı ise onunla birlikte gitmeyi reddetmişti.

Son olarak sabahın saat birinde görülen kadının. üç saat sonra şapkası ve ceketi Regent’s Kanalının yanındaki yolda bulunmuş ve daha sonra cesedi sudan çıkarılmıştı. Jüri kararı: Geçici cinnet sonucu intihar.

Böyle kararlar aslında gerçeğe karşı işlenmiş suçlar. Yasa bir yalan ve insanlar bu yasa sayesinde hiç utanıp sıkılmadan yalan söylüyorlar. Örneğin, hısım akrabası tarafından reddedilmiş ve kötü yola düşmüş bir kadın, afyon ruhunu hem kendi içip, hem de çocuğuna içirerek intihara kalkışıyor. Bebek ölüyor; ama kadın hastanede birkaç hafta tedavi gördükten sonra kurtuluyor; cinayetle suçlanıyor, mahkûm ediliyor ve

on yıl ağır hapis cezasına çarptırılıyor. Hayatı kurtulduğu için, yasa onu eylemlerinden sorumlu tutuyor; oysa ölmüş olsaydı aynı yasa onun geçici cinnet sırasında intihar ettiğine karar verecekti.

Şimdi Ellen Hughes Hunt vakasını biraz daha inceleyelim. Kocasının Islington düşkünler evine gittiği sırada geçici bir cinnet geçirdiğini söylemek oldukça mantıklıdır. Kadın da geçici bir cinnet geçirerek düşünler evi yerine Regent's Kanalına gitmeyi tercih etmiştir. Bunlardan hangisinin gidilecek yer olduğuna gelince bu bir görüş, entelektüel bir yargı meselesidir. Ben, hem kanalları hem de düşkünler evini bilen biri olarak, kendi hesabıma, kadınla benzer bir durum içinde olsaydım, kanalı seçerdim. Ve şunu ileri sürebilirim ki ben ne Ellen Hughes Hunt'tan, ne kocasından, ne de diğer insan sürülerinden daha fazla deliyim ya da cinnet geçirdim.

İnsan artık kendi içgüdülerini eski doğal bağlılıkla izlemiyor. Muhakeme yapabilen bir yaratık haline geldi. Hayat büyük zevk ya da acı vaat ederken entelektüel olarak yaşama sarılabilir ya da onu reddedebilir. Elli iki yıllık hayatında elinden hayatın zevkleri çalınan Ellen Hughes Hunt'ın, önünde onu düşkünler evinin dehşetinden başka hiçbir şey beklemezken kanala atlamayı seçtiği için çok mantıklı ve dengeli olduğunu iddia ediyorum. Hatta daha da ileri giderek iddia ediyorum ki, bu dünyada elli iki yıl hizmet ettikten sonra Ellen Hughes Hunt'ın elinden hayatın tüm zevklerinin çalınmasına izin veren toplumu geçici cinnetle suçlasaydı, jüri çok daha akıllıca bir iş yapmış olurdu.

Geçici cinnet ha! Ah bu lanet olası deyimler, dilin bu yalanları. Karnı tok, sırtı pek kişiler bu deyimlerin altına sığınıyorlar, aç ve sırtı çıplak erkek ve kız kardeşlerinin sorumluluğunu almaktan kaçınıyorlar.

Doğu Yakasının gazetesi olan *Observer*'ın bir sayısından, aşağıdaki sıradan olayları alıntılıyorum:

Johnny King adlı bir gemi ateşçisi intihara girişmekle suçlanmıştır. Davalı çarşamba günü Bow polis karakoluna giderek görevlilere zor durumda olduğunu ve iş bulamadığı için fosfor macunu yuttuğunu söylemiştir. King içeri alınmış ve kusturucu bir ilaç verilmiştir. Bunun üzerine zehri kusmuştur. Davalı şimdi yaptığı işten pişman olduğunu söylemiştir. On altı yıllık sicilinde en küçük bir leke bulunmadığı halde bütün çabalarına rağmen iş bulamamıştır. Bay Dickinson davalıyı görünmesi için bölge rahibine göndermiştir.

Otuz iki yaşındaki Timothy Warner, benzer bir suçtan dolayı hapishaneye geri gönderilmiştir. Limehouse iskelesinden kendini denize atan adam kurtarıldığında, "Kararım kesindi," demiştir.

Ellen Gray adında genç ve kibar görünümlü bir kadın intihara girişmekten mahkûm olmuştur. Pazar sabahı saat sekiz buçuk sıralarında polis memuru 834 K davalıyı Benworth Sokağında bir kapı ağzında baygın yatarken bulmuştur. Bir elinde boş bir şişe tutan kadın ve iki üç saat kadar önce afyon ruhu yuttuğunu söylemiştir. Kadın açıkça çok hasta olduğundan, yardıma çağrılan bölge cerrahı hastaya biraz kahve

vererek kadının uyanık tutulmasını istemiştir. Davalı suçlandığında, hayatına son vermeye kalkışmasının nedeni olarak bir evinin ve arkadaşlarının olmamasını söylemiştir.

Ben intihar eden her insanın kesinlikle akıllı olduğunu söylemiyorum, tıpkı intihar etmeyenlerin akıllı olduğunu iddia etmediğim gibi... Barınak ve yiyeceğin sürekli tehlikede olması, pekâlâ birer çılgınlık sebebi-
dir. Seyyar satıcılar, işportacılar ve madrabazlar başka herhangi bir sınıftan daha çok, kazandığı kadarını yiyen bu işçi sınıfı, tımarhaneye girenlerin büyük bir yüzdesini oluşturuyor. Bu gruba dahil erkekler arasında her yıl 10.000 kişiden 26,9'u çıldırıyor. Kadınlar arasında ise bu oran 36,9'dur. Öte yandan, en azından yiyecekleri ve yatacak yerleri güvence altında olan askerlerin 10.000'de 13'ü çıldırıyor; çiftçilerin ve çobanların ise sadece 5,1'i. Demek oluyor ki, bir sokak satıcısının aklını kaçırma olasılığı bir askere oranla iki kat, bir çiftçiye oranla ise beş kat daha fazla.

Talihsizlik ve sefalet insanların aklını başından almakta çok etkilidir. Sürekli sefalet bir insanı tımarhaneye yollarken, bir diğerini morga ya da darağacına gönderir. Bir aksilik olur da baba ve koca, karısına, çocuklarına olan bütün sevgisine ve çalışma isteğine rağmen çalışacak bir iş bulamıyorsa, bunun onun aklını yerinden oynatması ve beynindeki ışığı söndürmesi basit bir iştir. Bedeninin gıdasızlık ve hastalıkla tahrip edildiği göz önüne alınırsa, ıstırap çeken karısının ve çocuklarının görüntüsünün onun ruhunu yıpratacağı da açıktır.

“Gür siyah saçlı; anlamlı koyu renk gözlü; mun-tazam burunlu ve çeneli; dalgalı ve ince bıyıklı, yakışıklı bir adam.” Hazin eylül ayında mahkemeye çıkan Frank Cavilla için gazetecinin tanımı bu. “Üzerinde çok eski kurşuni renkte bir takım vardı ve yakalık takmıyordu.”

Frank Cavilla Londra’da hayatını evlere boya badena yaparak kazanıyordu. Tanıkların hepsi onun iyi bir işçi, sakın bir adam olduğunu söylemişlerdi. İçkiye düşkünlüğü yoktu; bütün komşuları onun nazik ve şefkatli bir koca ve baba olduğuna tanıklık etmekte ağız birliği yapıyorlardı.

Karısı Hannah Cavilla iri yarı, güzel, iyi yürekli bir kadındı. Çocuklarını Childeric Road yatılı okuluna temiz ve üstü başı düzgün gönderiyordu (bütün komşuları bunu vurguladılar). Bu mübarek adam ke-sintisiz çalışıyor, ılımlı bir hayat sürüyordu ve her şey yolunda gidiyordu.

Ve sonra olan oldu. Cavilla, Bay Beck adında bir müteahhidin hesabına çalışıyor ve patronun Trundley Sokağındaki evlerinden birinde oturuyordu. Bay Beck atından düşmüş ve ölmüştü. Olaya neden olan azgın bir attı ve dediğim gibi olan olmuştu. Cavilla’nın yeni bir iş ve başka bir ev araması gerekiyordu.

Bu anlattıklarım on sekiz ay önce olmuştu. On sekiz ay genç adam kavgadan hiç yılmadı. Batavia Sokağındaki küçük bir evde odalar tuttu, ama bir türlü iki yakasını bir araya getiremedi. Düzenli bir iş bulamamıştı. Her türden gelip geçici işlerde bir erkek gibi çalıştı, karısı ve çocukları gözlerinin önünde açlıktan ölüyorlardı. Kendisi de açlık çekiyor,

her geçen gün kuvvetten düşüyordu, sonunda hastalandı. Bunlar üç ay önceydi, ondan sonra yiyecek bulmak kesinlikle imkânsızlaştı. Hiç şikâyet etmiyorlardı, ağızlarını açıp tek kelime söyledikleri yoktu. Ama yoksul insanlar bunu biliyorlardı. Batavia Sokağındaki ev kadınları onlara yemek gönderiyorlardı. Ama Cavillalar öylesine saygıdeğer kimselerdi ki yemek gizlice, belli etmeden gönderiliyordu, sırf onların gururunu kırmamak için.

Sonra olanlar oldu işte. Savaşmış, aç kalmış ve on sekiz ay boyunca ıstırap çekmişti. Bir eylül sabahı sabah erkenden uyandı. Cebinden çakısını çıkardı. Otuz üç yaşındaki karısı Hannah Cavilla'nın gırtlaklarını kesti. Sonra ilk oğlu, on iki yaşındaki Frank'ın gırtlaklarını kesti. Arkadan sekiz yaşındaki oğlu Walter'ın gırtlaklarını kesti. Sonra dört yaşındaki kızı Nellie'nin gırtlaklarını kesti. Onun ardından da en küçük çocuğu, on altı aylık Ernest'in gırtlaklarını kesti. Sonra yanına oturdu ölümlerin ve ta hava kararıp da polis gelene kadar seyretti onları. Memurlar içeri doluştukları zaman onlardan gaz metre makinesine bir peni atmalarını rica etti. Olanı biteni daha iyi görebilirdi görevliler gaz ışığında.

Frank Cavilla mahkemedeydi şimdi. Üzerinde son derece eski, kurşuni renkte bir takım vardı ve yakalılık takmıyordu. Gür siyah saçlı, anlamlı koyu renk gözlü, muntazam burunlu ve çeneli, dalgalı ve ince bıyıklı yakışıklı bir adamdı.

XXIII

Çocuklar

*Eğer ahır gibiye ev ve sürünüyorsak yerlerde
Unuturuz dünyada var olduğunu neşelerin de...*

Doğu Yakasının tek, ama sadece tek bir güzel manzarası vardır; bu da laternacı sokaktan geçerken dans eden çocuklardır. Onları, bu yeni doğmuş gelecek kuşağı seyretmek büyüleyicidir. Kendilerine has adım atışlarını, dönüşlerini, sevimli, minik taklitçiliklerini ve sadece kendilerine ait olan nazik buluşlarını, hızla ve kolayca kıvrılan kaslarını, bedenlerinin havaya uçar gibi zıplayışlarını ve dans okullarında öğretilmeyen bir örgüyü andıran ritimlerini seyretmek çok güzeldir.

Ben bu çocuklarla konuştum, orada, burada, her yerde konuştum. Öteki çocuklar kadar zeki olmaları beni etkiledi, hatta birçok yönden onlardan daha da zekiydiler. Hepsinin çok işlek hayal güçleri var. Kendilerini romansın ve fantezinin dünyasına sokma kapasiteleri olağanüstüydü. Kanlarında neşeli bir hayat hoplayıp zıplıyordu. Müzikten, hareket etmekten ve renklerden zevk alıyorlardı. Çoğu zaman pisliklerinin ve üzerlerindeki partalların altında güzel bir yüzün ve beden yapısının şaşırtıcı zarıflığını ortaya koyuyorlardı.

Ama Londra kentinde de onları çalıp götüren bir fareli köyün kavalcısı vardır. Ortadan yok olurlar. İnsan onları bir daha hiç göremez ya da geriye onları hatırlatan hiçbir şey kalmaz. Umutsuzca yetişkinlerin arasında ararsınız onları. Karşınıza eciş bücüş vücutlar, çirkin suratlar ve boş kafalar çıkar. Zarafet, güzellik, hayal gücü, kafanın ve kasların esnekliği kaybolup gitmiştir. Kimi zaman bir kadın görebilirsiniz, ille de yaşlı olması gerekmez, ama kadınlığın bütün güzel yanlarını kaybetmiştir, iki büklümdür, davul gibi şişmiştir ve sarhoştur, çamura bulaşmış eteğini yukarı sıvar, kaldırımın üstünde acayip ve hantal bir iki dans adımı atar. Bu hareketleri, onun da bir zamanlar laternacıların eşliğinde dans eden çocuklardan biri olduğunun işareti-
dir. Bu acayip ve hantal adımlar çocukluktan kalmadır. Beyninin sisli iç taraflarından bir zamanlar küçük bir kız olduğunun hızlı anısı yükselir. Kalabalık toplanır çevresine. Küçük kızlar yanında yöresinde dans eder, o küçük yüzlerdeki bütün çizgilerin ne demek istediğini belli belirsiz hatırlar, ama yapabildiği sadece vücudunu komik bir şekilde oynatabilmektir. Sonra soluğu kesilir, bitkin düşmüştür, sendeleyerek çemberin dışına çıkar. Ama küçük kızlar dans etmeye devam ederler.

Getto çocukları mükemmel erkekler ve kadınlar olmanın bütün niteliklerine sahip olmalarına rağmen, gettonun kendisi, çocuklarına saldıran kızgın bir dişi kaplan gibi, bütün bu iyi nitelikleri yok eder, çocukların yüzlerinden ışıltılı gözleri ve kahkahaları silip atar, onları öldürmez, ama bu çocukları ümitsiz, kaba saba yaratıklara dönüştürür, ağır ağır alçaltır ve hayvanlardan bile daha aşağılık hale getirir.

Bunun nasıl olduğunu bundan önceki bölümlerde uzun uzun anlatmıştım; ancak burada, bırakalım da bunu Profesör Huxley anlatsın: “Büyük sanayi merkezlerindeki nüfusun durumuna aşına olan herhangi bir kişi, ister bu ülkede olsun ister başka ülkelerde, nüfusun sürekli arttığı bu yerlerde Fransızların *la misere* dedikleri sefaletin egemen olduğunun farkındadır, açıkçası Fransızların bu kelimesine İngilizcede tam karşılık bulamıyorum. Normal koşullar altındaki bir bedenin işlevini yerine getirmesi için gereken yiyecek, ısı ve giyecek buralarda sağlanamaz; erkekler, kadınlar ve çocuklar terbiyenin ortadan kalktığı inlere tıkmaya zorlanırlar; erişebildikleri zevkler vahşilik ve sarhoşluktur; acılar açlık, hastalık, engellenmiş büyüme ve ahlaki çöküntü halini alır; sanayide düzenli ve dürüst çalışma olanağı yoksulun mezarıyla kuşatılmış, açlıkla girilen başarısız bir savaştır.”

Bu koşullar altında, çocukların durumu ümitsizdir. Sinekler gibi ölürlere ve hayatta kalanlar da aşırı yaşam dirayetine ve çevrelerini saran yozlaşmaya uyum gösterme kapasitelerine sahip oldukları için hayatta kalırlar. Ev hayatları yoktur. İçinde yaşadıkları inlerde ve izbelerde müstehcenliklere ve uygunsuz davranışlara maruz kalırlar. Çürümüş kafaları gibi, vücutları da kötü sağlık koşulları, aşırı kalabalık ve yetersiz beslenme yüzünden çürüyüp bozulur. Anne, baba ve üç ya da dört çocuk tek odada yatarlarsa ve çocuklar gece sabaha kadar nöbetleşe oturarak uyuyanların üzerindeki fareleri kovalamak zorunda kalırlarsa, bu çocuklar yeterince yiyecek bulamazlarsa, türlü türlü haşarata yem olup sefil duruma düşüp zayıflarlarsa,

hayatta kalanların nasıl erkekler ve kadınlar olacakları çabucak hayal edilebilir.

*Duygusuz keder ve sefalet
Doğdukları andan itibaren yanlarında yatar;
Çirkin beddualar, daha da çirkin şenlikler
Olmuştur ilk ninnileri.*

Bir erkek ve bir kadın evlenir ve bir odaya yerleşir. Geçen yıllar içinde gelirleri artmazken, aile büyür. Bu süre içinde erkek sağlığını ve işini kaybetmemişse aşırı şanslıdır. Bir bebek doğar, arkasından biri daha. Artık daha fazla odaya ihtiyaç vardır, ancak bir yandan da bu küçük ağızlar ve vücutlar fazladan masraf anlamına gelir ve de daha geniş bir yere çıkmayı kesinlikle imkânsız kılar. Yeni bebekler doğar. Odanın içinde kımıldayacak yer kalmamıştır. Küçükler sokağa dökülürler. Günleri sokakta geçer artık. Yaşları on üçü on dördü buldu mu bundan böyle evleri sokaklardır. Oğlanlar, eğer şanslıysalar başlarını, halka açık evlere sokabilirler ve onları değişik sonlar bekler. Ama on dört on beş yaşlarında bir kız çocuğu bu durumda ev denilen tek odaya çıkmak zorunda kalır, haftada beş ya da altı şilin kazanabilir, ama onu bekleyen tek bir son vardır. Ve bu kötü sonun asıl acıklı sonu, bu sabah Whitechapel'da Dorset Sokağında bir kapı aralığında polis tarafından cesedi bulunan kadının sonu gibidir. Evsiz barksız, sığınaksız, hasta, son saatinde yanında kimse olmaksızın bir gece yarısı ölmüştür. Altmış iki yaşındaki, kibrit satıcısı bu kadın, vahşi bir hayvan gibi hayatını kaybeder.

Bir Doğu Yakası polis mahkemesinin sanık sandalyesinde oturan bir çocuğun hayali hâlâ gözlerimin önünde. Kafası bölmenin parmaklıklarının üzerinden zar zor görünüyordu. Bir kadının iki şilini çalmaktan suçlu olduğu kanıtlanmıştı. Çaldığı parayı ne şeker, ne kek almak, ne de eğlenmek için harcamıştı; yiyecek almıştı bu parayla.

“Peki neden kadından yiyecek istemedin?” diye sordu hakim, ses tonunda bir burukluk vardı. “Eminim ki sana yiyecek bir şeyler verirdi.”

“Eğer kadından yiyecek isteseydim, beni dilencilikten atarlardı içeriye,” oldu çocuğun cevabı.

Hakim kaşlarını çattı ve bu azarlamayı kabullendi. Kimse çocuğu tanımıyordu, babasını anasını tanıyan da yoktu. Sanki başlangıcı, soyu olmayan biriydi. Kimsesizdi, sürüden ayrılmıştı, imparatorluğun balta girmemiş ormanlarında yiyeceğini arayan yavru bir hayvan gibiydi, zayıfları avlıyor, güçlüler tarafından avlanıyordu.

Yardım etmek isteyenler bu getto çocuklarını toplayıp onları kırlarda bir günlük gezintiye çıkarırlar. On yaşına gelip de en azından bir gün kırlara gitmemiş çok az çocuk olduğuna inanırlar. Bu konuda bir yazar şunları diyor: “Böyle geçirilen bir günün neden olduğu zihinsel değişim asla küçük görülmemelidir. Koşullar ne olursa olsun, çocuklar kırların ve ormanların anlamını öğrenirler, kitaplarda okudukları ve daha önce onlar üzerinde bir etki bırakmayan kır tanımlamaları şimdi anlaşılır şeyler haline gelir.”

Kırlarda ve ormanlarda geçirilen bir gün, tabii eğer yardım etmeye çalışan kişiler tarafından seçile-

cek kadar şanslıysalar! Oysa her gün o kadar çabuk ürüyorlar ki, hayatlarında bir kere olsun kırlara ve ormanlara gitme şansı azalıyor. Bir tek gün! Hayatları boyunca bir gün! Ya hayatlarının geri kalanında? Bir çocuğun rahibe dediği gibi: “On yaşında okuldan tüyeriz, on üç yaşında araklamaya başlarız; on altıya varınca polisleri marizleriz.”

Rahip J. Cartmel Robinson kendi bölgesinden bir erkekle bir kız çocuğun ormana yürüyerek gitmeye çalışmalarını anlatıyor. Doğu Yakasından yola çıkıp bitmek tükenmek bilmeyen sokaklar boyunca yürüdüler de yürüdüler, her köşe başında karşılarında ormanın çıkmasını umdular. En sonunda baygın ve umutsuz bir halde bir yere çöktüler ve iyi kalpli bir kadın onları bulup kurtardı ve mahalleye geri getirdi. Besbelli onlara yardım edip ormana götürmek isteyen kişiler tarafından seçilmemişlerdi.

Sokak çocukları konusunda otorite olan Rahip Robinson, Doğu Yakasındaki Hoxton Sokağında yaşları beş ile on üç arasında değişen yedi yüzden fazla çocuğun seksen küçük evde yaşadığını belirtiyor ve ekliyor: “Londra, çocukları daracık sokak ve ev labirentinin içine sıkıştırıp hakları olan gökyüzünü, kırları ve ırmakları onlardan çaldığı için, bu çocuklar bedenlen yetersiz kadınlar ve erkekler olarak yetişiyorlar.”

Aynı rahip cemaatinden birinin, evli bir çift bodrum katındaki bir odasını kiralamasını anlatıyor. “Arkadaşıma iki çocukları olduğunu söylemişler; ancak odaya taşındıktan sonra dört çocukları olduğu ortaya çıkıyor. Bir süre sonra beşincisi do-

ğuyor ve ev sahibi bu işe bir son vermeleri için onları uyarıyor. Onu umursamıyorlar bile. Bu sefer sık sık yasayla işbirliği yapan sağlık müfettişi geliyor ve arkadaşşıma yasal işlemleri başlatmasını söylüyor. Arkadaşıma onları sokağa atamayacağını belirtiyor. Aileye gelince, onlar da hiç kimsenin bu kadar çok çocukları varken, onlara kiralık yer vermeyeceğini söyleyerek yalvarıyorlar, ki bu yoksulların en yaygın şikâyetlerinden biri. Öyleyse ne yapmak gerek? Ev sahibi iki arada bir derede kaldı. Sonunda mahkemeye başvurdu, hakim de olayı incelemek üzere eve bir memur gönderdi. O günden bu yana yirmi gün geçti ve hâlâ hiçbir şey yapılmadı. Peki bu nadir görülen bir olay mı? Kesinlikle hayır, kesinlikle çok yaygın.”

Geçen hafta polis uygunsuz bir eve baskın yaptı. Bir odada iki küçük çocuk bulundu. Tutuklandılar ve evde çalışan fahişe kadınlarla aynı yerde oturmakla suçlandılar. Çocukların babaları mahkemeye geldi. Kendisi, karısı ve doklarda çalışan iki çocuğunun yanı sıra bu iki çocuğunun o odada oturduklarını, ayrıca haftada üç şiline başka bir oda bulamadığı için bu odayı tutmak zorunda kaldığını söyledi. Hakim iki genç suçluyu salıverdi ve babayı çocuklarını sağlıksız bir çevrede büyüttüğü için uyardı.

Ama bu örnekleri çoğaltmakta fayda var. Londra'da masumların katliamı dünya tarihinde daha önce hiç görülmemiş bir dehşetle devam etmektedir. İsa'ya inanan, Tanrı'yı tanıyan ve her pazar düzenli olarak kiliseye giden insanların kalpleri de benzer şekilde nasır tutmuştur. Bunlar haftanın geri kalan günlerinde

Doğu Yakasından gelen ve çocukların kanlarıyla lekelenmiş kira paralarını toplayıp kârlarını hesaplarlar. Ayrıca o kadar tuhaf yaratılmışlardır ki, bazen, bu kira paralarının yarım milyon sterlinini siyah çocukların eğitilmesi için Sudan'a gönderirler.

XXIV

Bir Gece Manzarası

Bunların hepsi yıllar önce küçük al yanaklı, tombul bebeklerdi ve hepsi sizin seçtiğiniz toplumsal biçime uygun bir biçimde yoğrulabilecek durumdaydı.

Carlyle

Dün gece geç vakit Commercial Sokağından Whitechapel'a yürüdüm, daha sonra yola devam ederek güneye, Leman Sokağına ve doklara gittim. Yürürken de bir yandan Doğu Yakası gazetelerine gülüyordum, çünkü bu gazeteler yurttaşlık gururuyla dolu bir şekilde, Doğu Yakasında hiçbir kötülüğün olmadığını ve kadın erkek herkesin burada rahatça yaşayabileceğini övünerek ilan ediyorlardı.

Gördüklerimin onda birini anlatmak bile çok zor benim için. Bunların çoğu anlatılamayacak şeyler. Ama genel olarak konuşursam bir kâbus gördüğümü söyleyebilirim. Kaldırımları hayatla canlandıran korkunç bir balçık vardı ayaklarımın altında. Ağza alınmaz bir müstehcenlik Piccadilly'nin ve Strand'in "gece dehşetleri"ni bile gölgede bırakıyordu. Elbiseli ve iki ayaklı vahşi hayvanlar koleksiyonuydu sanki önümden geçen. Bunlar insana benziyorlardı, ama daha çok hayvan gibiydiler. Bu resmi, fazla hırlamaya

başladıklarında onlar arasında düzeni sağlamaya çalışan pirinç düğmeli terbiyeciler tamamlıyordu.

Pirinç düğmeli terbiyecilerin orada olmasına gerçekten sevinmiştim, çünkü üzerimde “denizci” elbiselerim yoktu ve ben bu halimle, sokak boyunca sinsi sinsi çevreyi kolaçan ederek bir aşağı bir yukarı yürüyen bu av yaratıkları için gerçek bir “hedef”-tim. Zaman zaman, iki terbiyeci arasındaki uzaklık boyunca, bu adamlar bana keskin, aç gözlerle bakıyorlardı; hendek kurtlarıydı bunlar ve ben onların ellerinden, çıplak ellerinden korkuyordum, tıpkı bir kimsenin bir gorilin pençelerinden korkması gibi. Bana gorilleri hatırlatıyorlardı. Vücutları ufak tefek, biçimsiz ve bodurdu. Öyle boğum boğum kasları, insanı korkutacak kadar kuvvetleri ve geniş omuzları yoktu. Doğa sanki vücutlarında ekonomi yapmıştı, tıpkı mağara insanların olduğu gibi. Ama bu sıska vücutlarda kuvvet vardı; kavrayıcı, sıkıntı verici, yırtıcı ve koparıcı vahşi ve ilkel bir kuvvet. İnsan avlarının üzerine sıçradıkları zaman kurbanı geriye doğru büktüklerini ve bel kemiğini kırana kadar iki büklüm ettiklerini duymuştum. Ne vicdanları ne de duyguları vardı. Azıcık fırsat verilse, yarım İngiliz lirası için kollarını kıpırdatmadan ve gözlerini kırpmadan korkusuzca adam öldürebilirlerdi. Yeni bir cinsti bunlar, kent yabanileri soyu. Evler ve sokaklar, caddeler ve avlular onların avlanma alanlarıydı. Yaban hayvanlarının av alanı nasıl vadiler ve dağlarsa, sokaklar ve binalar da onların vadileri ve dağlarıydı. Kenar mahalleler onların balta girmemiş ormanlarıydı, bu ormanda yaşar ve avlanırlardı.

Büyük malikânelerin, göz kamaştırıcı tiyatroların bulunduğu Batı Yakasında yaşayan tatlı ve nazik insanlar bu yaratıkları görmez, onların var olduklarını hayal bile etmezler. Ama bu vahşi yaratıklar buradadır, canlıdır, balta girmemiş ormanlarında son derece hayat dolu yaşarlar. İngiltere'nin geri kalan son siperini korumak için savaştığı, yetişkin askerlerinin ateş hatında olduğu o kederli gün ah! Çünkü o gün bu vahşi yaratıklar izbelerinden ve inlerinden dışarı sürünecek, Batı Yakasının insanları, tıpkı Feodal Fransa'nın sevgili narin aristokratları gibi bu insanları görecekteler ve birbirlerine soracaklar: "Nereden çıktı bu yaratıklar? Bunlar insan mı?"

Ama bunlar vahşi hayvanlar koleksiyonunu oluşturan tek hayvanlar değillerdi. Onlar sadece şurada buradaydı, karanlık avlularda pusuya yatıyor, gri gölgeler gibi duvarlardan geçiyorlardı. Ama çürümüş vücutları, dökülmüş etleriyle kadınlar her yerdeydiler. Arsız arsız zırıldıyorlar, cıvık ses tonlarıyla benden metelik dileniyorlar ve daha beter tekliflerde bulunuyorlardı. Her meyhanede içki alemleri yapıyorlardı. Pasaklı, dağınık saçları, mahmur bakışlarıyla yan gözle bakıyor, anlaşılmaz birtakım şeyler geveliyor, ah-laksızlık ve bozulmayla her yerde hazır ve nazır bulunuyorlardı. Sıraların üzerinde, çalıların dibinde, parmaklıkların arkasında anlatılmayacak kadar iğrenç, bakılamayacak kadar korkunç kişilerdi bu kadınlar.

Sonra daha başkaları da vardı. Garip, tekinsiz suratları, kargacık burgacık vücutları ile bana her yerde omuz atıyorlardı. Aklın hayalin alamayacağı kadar çirkin, sarhoş, sarsak toplum enkazlarıydı bunlar.

Etrafta dolaşan leşler, yaşayan ölülerdi. Ve türlü hastalıklara yakalanmış bu kadınlar açıkta çiftleşmekten utanmayacak kadar çok içiyorlardı. Sonra garip paçavralar içinde erkekler vardı, vücutları durmaksızın yaşadıkları zorluklarla eciş bücüş olmuş erkekler. Yüzlerinde acının sürekli kıvrımları, aptal aptal sırttan, maymunlar gibi ayaklarını sürüye sürüye yürüyen, attıkları her adımda ve içlerine çektikleri her solukta ölen insanlardı bunlar. Sonra on sekiz yirmi yaşlarında genç kızlar vardı. Narin ve güzel vücutlarıyla, çarpıklığın ve şişkinliğin henüz yüzlerine dokunmadığı bu kızlar bir hamlede uçurumun dibine yuvarlanmışlardı. Hele on dört yaşlarında bir oğlanla, altı yedi yaşlarında bir başka oğlanı unutamayacağım. Bembeyaz ve hastalıklı suratlarıyla, her ikisi de evsiz olan bu çocuklar sırtlarını parmaklıklara dayamış, öylece kaldırımında oturuyorlar ve gözlerinin önünde akan bu rezillik seline bakıyorlardı.

Uygunsuz ve ihtiyaç duyulmayan kişilerdi bunlar! Sanayi onları işe almaya can atmıyordu. Binlerce işsiz arasında insan gidip de iş bulamaz. Giriş kapısının önünde yığılan dok işçileri, usta başı kendilerine iş vermeyince lanetler okuyarak geri dönüyorlardı. Haftada altı şiline çalışan mühendisler ve bu paraya iş bulamayan sayısız meslektaşları vardı. 514.000 tekstil işçisi on beş yaşından küçük çocukların çalışmasını yasaklayan çözüme karşı çıkmışlardı. Kadınlar, sayısızdı bunlar, fırsatçıların eline düşmüş ve günde on dört saat çalışarak on peni alıyorlardı. Alfred Freeman işini kaybettiği için ölümü çamurlu suların dibinde aramıştı. Ellen Hughes Hunt Islington düşkünler evi-

ne gitmektense Regent's Kanalını tercih etmişti. Frank Cavilla onlara yeterince yiyecek ve barınacakları bir yer sağlayabileceği bir iş bulmadığından karısının ve çocuklarının gırtlakını kesmişti.

Uygunsuz ve ihtiyaç duyulmayan kişiler! Sefil, iğrenç ve unutulmuş bu insanlar toplumsal mezbahalarda ölüyorlardı. Orospuluğun tohumları; erkek, kadın ve çocukların orospuluğunun, etin ve kanın orospuluğunun, kısacası işin ve çalışmanın orospuluğunun... Eğer bu uygarlığın insan için yaptığı en iyi şeyse, o zaman bize uluyan çıplak vahşeti verin. Yabani topraklarda, çöllerde, mağaralarda ve inlerde yaşamak, makineye esir olup bir Uçurum'un dibinde yaşamaktan çok daha iyidir.

XXV

Haykıran Açlık

Her şeye gücü yeten Tanrı eğer sadece yiyen ama hiç çalışmayan insanlar yaratsaydı, sadece ağızlarını verir, ellerini yaratmazdı; eğer sadece çalışan ve hiç yemeyen insanlar yaratsaydı, ağız vermez, sadece ellerini yaratırdı.

Abraham Lincoln

“Babam benden daha kuvvetli ve dayanıklı, çünkü o taşrada doğdu.”

Bu sözleri bana söyleyen, vücudu yeteri kadar gelişmediği için üzülen, zeki ve genç bir Doğu Yakalıydı.

“Şu bir deri bir kemik koluma baksana.” Gömleğinin kolunu yukarı sıvadı. “Yeteri kadar yiyecek yok, bunun nedeni bu işte. Yok, yok, şimdi değil. Bugünlerde ne istersem yiyebiliyorum. Ama artık çok geç. Bu yediklerim, çocukken yiyemediklerimin yerini tutamaz. Babam Londra’ya taşradan geldi. Annem öldü ve biz altı çocukla babam iki küçük odada yaşadık.

“Babam çok zorluklar çekti. Bizi başından atabilirdi, ama yapmadı bunu. Bütün gün köle gibi çalıştı, akşamları eve gelip yemek yaptı, bize baktı. Yani hem analık hem babalık etti. Elinden gelenin en iyisi-

ni yaptı, fakat yeterince yiyeceğimiz olmuyordu. Pek seyrek görürdük etin yüzünü, gördüğümüz zaman da en kötüsüydü karşımıza gelen. Büyüyen çocuklar için sofrada bir parça peynirle ekmeğin başına oturmamak hiç de iyi bir şey değildir. Üstelik bu bile yeteri kadar olmazsa.

“Sonuç mu ne? Ben bücür kaldım işte. Babamın dayanıklılığı da yok bende. Açlıktan yok oldu gücüm kuvvetim. Birkaç kuşak sonra benim gibiler kalmayacak Londra’da. Benim kardeşim benden daha yapılı ve iyi gelişmiş durumda. Görüyorsun ya, babam ve biz çocuklar birbirimize destek olduk. Sırf bu yüzden en küçüğümüz daha kuvvetli.”

“Ama anlamıyorum,” diye karşı çıktım. “Bu koşullar altında benim bildiğim zindelik giderek azalır ve daha sonra doğan çocuklar daha çelimsiz olur.”

“Birbirlerine destek olurlarsa hayır,” diye karşılık verdi. “Doğu Yakasına her geldiğinde ve yaşı sekiz ile on iki arasında değişen, yapılı, iyi gelişmiş ve sağlıklı görünümlü bir çocuk gördüğünde, bir soru, onun ailenin en küçüğü ya da en azından en küçüklerinden biri olduğunu öğrenirsin. Bunun nedeni şudur: Büyük çocuklar küçük çocuklardan daha çok açlık çekerler. Küçükler doğdukları zaman, büyükler çalışacak yaşa gelmişlerdir, böylece aile bütçesine daha çok para girer ve daha fazla yiyecek bulunur sofrada.”

Gömleğinin kolunu indirdi. Kronik yarı açlığın öldürmediğine, ama insanı bodur bıraktığına somut bir örnekti karşımdaki. Onun sesi, dünyanın en büyük imparatorluğunda yükselen sayısız açlık çığlığın-

dan sadece biriydi. Birleşik Krallık'ta 1.000.000'dan fazla insan yoksulluk yasasından yararlanarak yaşıyor. Bütün işçi sınıfında, her on bir kişiden biri, yıl boyunca, yoksulluk yasasından yararlanıyor: 37.500.000 kişi aile başına ayda 60 dolardan daha az para alıyor; 8.000.000 kişilik bir ordu açlık sınırında yaşıyor.

Londra Okullar Birliği şöyle bir açıklama yapıyor: "(Özel dert ve sıkıntıların olmadığı) zamanlarda sadece Londra'da 55.000 çocuk açlığın pençesinde kıvranıyor, bu çocuklara okullarda bir şey öğretmeye çalışmanın anlamı yok." Parantezler bana ait. "Özel dert ve sıkıntıların olmadığı" zamanlar İngiltere'nin refah içinde olduğu günlerdir, çünkü 'normal dert ve sıkıntılar' olan açlıktan ölme ve acı sosyal düzenin bir parçasıdır. Kronik açlığa hep olagelen bir şey gözüyle bakılır burada. Sadece büyük ölçekte gözüken şiddetli açlığın olağandışı bir şey olduğu düşünülür.

Karanlık bulutlarla dolu bir günün sonunda, Doğu Yakasında küçük bir dükkânda kör bir adamın buruk feryadını asla unutmayacağım. Beş kardeşin en büyüğüymüş. Anaları varmış bir de. Babaları ölmüş. Kardeşlerinin en büyüğü olduğu için, daha bir çocukken açlıkla boğuşarak çalışmış ve küçük kardeşlerinin ağzına ekmek koymuş. Üç ayda ancak bir kere etin tadına bakabilirmiş. Açlığını tam olarak bastırmanın ne demek olduğunu öğrenememiş ömrü boyunca. Çocukluğunda çektiği kronik açlığın gözlerinin kör olmasına neden olduğunu iddia ediyordu. Bu iddiasını desteklemek için,

Kraliyet Körler Komisyonunun raporunun bir bölümünde ne yazdığını söyledi: “Körlük en çok yoksul bölgelerde yaygındır ve yoksulluk bu korkunç derdi hızlandırır.”

Bu kör adam sözlerine devam etti ve sesinde toplumun yeterince yiyecek vermediği kederli bir adamın burukluğu vardı. Londra’daki altı milyonluk körler ordusundan sadece biriydi ve körler evinden tüketmesi gerekenin yarısı kadar bile yemek alamadıklarını söyledi. Bir günlük besin listesini verdi. Kahvaltıda verilen yarım litre yulaf ezmesi ve kuru ekmek. Öğle yemeğinde 90 gram et, bir dilim ekmek ve 170 gram patates. Akşam yemeğinde ise yarım litre yulaf ezmesi ve kuru ekmek.

Oscar Wilde, huzur içinde yatsın, bir hapishane çocuğunun çığlığını seslendirir, bu çığlık değişen derecelerde hapisteki kadın ve erkeklerin de çığlığıdır: “Bir çocuğun hapishanede çektiği ikinci büyük sıkıntı açlıktır. Sabahın yedi buçuğunda kahvaltı olarak verilen, son derece kötü pişmiş, sert cezaevi ekmeği ile bir maşrapa sudur. Saat on ikide bir teneke kutu adi yulaf ezmesi verilir öğle yemeği olarak. Saat beş buçukta akşam yemeği olarak bir parça kuru ekmekle bir maşrapa su verilir. Böyle bir perhiz, kuvvetli gelişmiş bir erkeğin bile kısa bir süre sonra hastalanmasına neden olur. Bu hastalıkların başında ishal gelir ve kısa zamanda insanı zayıf düşürür. Sırf bu yüzden büyük bir hapishanede idareciler tarafından mahkumlara düzenli olarak kanamayı durduran ilaçlar verilir. Bir çocuk hapishanede verilen bu yiyecekleri yiyemez. Çocuklar

hakkında en ufak bir fikri bile olanlar çocukların sindirim sisteminin ne kadar kolay bozulduğunu bilirler. Sürekli ağlama ya da korku ve zihinsel sıkıntı bir çocuğun sindirim sistemini bozar. Bütün bir güne ve belki de yarı gece, yarı aydınlık bir hücrede korkudan titreyen bir çocuk yemek diye önüne sürülen bu adi, korkunç şeyi elbette yiyemez. Böyle bir durumda gardiyan Martin'in çocuğa bisküvi verdiğini hatırlıyorum. Çocuk salı sabahı açlıktan ağlıyordu ve kahvaltı diye verilen ekmeği ve suyu yiyebilecek durumda değildi. Martin kahvaltı dağıtıldıktan sonra dışarı çıktı ve çocuğa birkaç tatlı bisküvi satın aldı. Onun açlıktan kıvrandığını görmek istemiyordu. Adamın iyiliğinden kaynaklanan son derece güzel bir davranıştı bu ve çocuk da bunun böyle olduğunu biliyordu. Hapishane kurallarından tamamen habersiz olan çocuk kıdemli gardiyanlardan birine genç gardiyanın kendisine ne kadar iyi davrandığını anlattı. Sonuç, elbette ki, tutulan bir rapor ve yaptığı iyilikten dolayı gardiyanın işten atılması oldu.”

Robert Blatchford düşkünler evindeki bir yoksulla bir askerin günlük besinlerini karşılaştırıyor. Asker de çok iyi beslenememesine karşın, de bir yoksulun yediğinden iki kat fazla yemek yiyor.

YOKSUL	YEMEK	ASKER
90 gram	Et	360 gram
465 gram	Ekmek	720 gram
180 gram	Sebze	240 gram

Yetişkin erkek yoksul (çorbanın dışında) haftada bir kere et yer. Yoksulların “solgun yüzleri kesinlikle açlığın bir belirtisidir.”

Aşağıdaki tabloda da düşkünler evindeki bir yoksulun haftalık yiyeceğiyle buradaki görevlilere verilen haftalık yiyecek karşılaştırılıyor.

GÖREVLİ	YEMEK	YOKSUL
3,5 kg	Ekmek	3, 375 kg
2,5 kg	Et	560 gr
360 gr	Domuz	75 gr
240 gr	Peynir	60 gr
3,5 kg	Patates	750 gr
3 kg	Sebze	verilmiyor
500 gr	Un	verilmiyor
60 gr	Domuz yağı	verilmiyor
360 gr	Tereyağı	210 gr
Verilmiyor	Sütlaç	500 gr

Aynı yazar şöyle devam ediyor: “Görevlilere yoksullardan daha fazla yemek verilmektedir; ama belli ki bu yemekler dahi yeterli görülmemiş olacak ki, her görevliye haftada ayrıca iki şilin altı peni nakit para ödenmektedir.” Eğer yoksullara yeterli yiyecek veriliyorsa, o zaman neden görevlilere daha çok yemek verilmektedir? Eğer görevli fazla yiyecek almıyorsa, o zaman yoksul onun aldığı yiyeceğin yarısını alarak nasıl doğru dürüst beslenebilir?”

Oysa açlık çekenler sadece gettoda oturanlar, cezaevi mahkumları ve yoksullar değildir. Ülkenin hemen hemen büyük bir kısmı, iyi doymuş bir karnın

ne demek olduğunu bilmez. Gerçekte, onu böylesine kalabalık miktarlarda kente süren de boş midesidir. Şimdi de yoksullar yasasından yararlanarak yaşayan bir işçiyi ele alalım. İki çocuğu, düzenli bir işi, kira ödemediği bir evi ve haftalık ortalama on üç şilin geliri olduğunu varsayalım. Haftalık bütçesi aşağıda verilmektedir:

	(şilin)	(peni)
Ekmek (10 kg)	1	10
Un (2,5 kg)	0	4
Çay (125 gr)	0	6
Tereyağı (500 gr)	1	3
Domuz Yağı (500 gr)	0	6
Şeker (3 kg)	1	0
Domuz pastırması ya da başka bir et (2 kg)	2	8
Peynir (500 gr)	0	8
Süt (yarım kutu)	0	3 ¼
Yağ, mum, sabun, çivit, tuz, biber, vs.	1	0
Kömür	1	6
Bira	yok	
Tütün	yok	
Sigorta taksiti	0	3
İşçi sendikası	0	1
Odun, alet edavat, eczane, vs.	0	6
Giyecek	1	1 ¾
Toplam	13	0

Düşkünler evinin görevlileri tutumluluklarından dolayı kendileriyle gurur duyabilirler. Bir yoksulun haftalık gideri ise şöyledir:

	<i>Şilin</i>	<i>peni</i>
Erkekler	6	1 ½
Kadınlar	5	6 ½
Çocuklar	5	1 ¼

Eğer yukarıda bütçesi verilen işçi işinden ayrılıp da düşkünler evine giderse görevlilere şu kadara mal olacaktır:

	<i>Şilin</i>	<i>Peni</i>
İşçi	6	1 ½
Karısı	5	6 ½
İki çocuğu	10	2 ½
Toplam	21	10 ½

Ya da yaklaşık olarak 5,46 dolar

Düşkünler evinin işçi ve ailesi için 5,46 dolar harcaması gerekirken, bu işçi kendi çalıştığında bu işi 3,25 dolarla başarabilmektedir. Üstelik, çok sayıda insan için alışveriş yapmak, yemek pişirmek, yani toptan alışveriş yapmak az sayıda insan, diyelim bir aile için alışveriş yapmaktan daha ucuza gelmektedir.

Bununla birlikte, bu bütçenin hazırlandığı sırada, bu bölgede bir başka aile daha vardı. Bu aile dört kişilik değil, on bir kişilikti ve haftada on üç şilinlik bir gelirle değil on iki şilinlik (kışları on bir şilin) bir gelirle yaşamak zorundaydı. Ayrıca bedava bir yerde oturmuyor, haftada üç şilin kira veriyorlardı.

Şunu anlamak, çok açık bir şekilde anlamak gerekiyor: Yoksulluk ve sefalet bakımından Londra için doğru olan şeyler, bütün İngiltere için de doğrudur.

Paris bütün Fransa demek değildir, ama Londra bütün İngiltere demektir. Londra'yı bir cehenneme çeviren korkunç koşullar, Birleşik Krallık'ı da cehenneme çevirir. Londra'daki nüfusun dağıtılmasının koşulları biraz olsun düzelterceği iddiası boş ve yanıltıcı. Londra'daki 6.000.000 kişi yüz kente dağıtılsaydı her bir kentin nüfusu 60.000 olurdu; sefalet azaltılmış değil sadece dağıtılmış olurdu. Toplam sefalet aynı büyüklükte kalırdı.

Bay B. S. Rowntree yaptığı kapsamlı bir incelemeyle Bay Charles Booth'un başkent için kanıtladığı gerçeklerin bir taşra kenti için de doğru olduğunu kanıtlamıştır. Yani kentte oturanların dörtte biri onları bedensel ve ruhsal yönden yıkıma uğratan bir yoksulluğa mahkûmdur; kent sakinlerinin dörtte biri yeterli beslenmeleri için gereken parayı kazanamadıkları gibi, iyi giyinememekte, barınamamakta ve soğuk havalarda ısınamamakta, onları bir vahşiden daha aşağı konuma düşüren ahlaki bir yozlaşmaya mahkum edilmektedirler.

Kerry'de yaşlı bir İrlandalı köylünün şikayetlerini dinledikten sonra Robert Blatchford adama ne istediğini sorduğu konuşmasını şöyle aktarıyor: "Yaşlı adam bahçıvan beline yaslanarak çöken gökyüzünün altındaki kara turbalı tarlalara baktı. 'Ne mi istiyorum?' dedi. Sonra ağlamaklı bir ses tonuyla benden daha çok kendi kendisiyle konuşur gibi, 'Bütün yiğit oğullarımızla iyi kızlarımız denizaşırı ülkelere gittiler, tahsildar domuzlarımı elimden aldı, bütün güzellikler yok oldu. Artık yaşlı bir adamım ve Yargı Gününün gelmesini istiyorum.'

Yargı Günü! Her şeyden çok bunu istiyor. Bütün ülkeden açlık çığlıkları yükseliyor, gettoda, taşradan, hapishaneden, geçici koğuşlardan, tımarhaneden ve düşkünler evinden; yeteri kadar yiyecek bulamayan insanların çığlıkları yükseliyor. Yeteri kadar yiyecekleri olmayan milyonlarca insan, erkekler, kadınlar, çocuklar, küçük bebekler, körler, sağırılar, topallar, hastalar, serseriler, işçiler, mahkumlar, yoksullar, İrlandalı, İngiliz, İskoçyalı, Galli insanların çığlıkları. Ve bu bir kişinin bin kişi için ekmek yapabileceği gerçeğine karşın böyledir; bir işçi 250 kişi için pamuklu, 300 kişi için yünlü elbise, 1000 kişi için ayakkabı yapar. Bütün bunlar, 40.000.000 kişinin oturduğu büyük bir eve benziyor ve ev kötü idare ediliyor. Gelir gerçekten iyi, ama yönetimde bir yerde yanlış giden bir şeyler var. Beş kişinin bin kişiye yetecek kadar ekmek yapabildiği, ama yine de milyonlarca kişinin yiyecek ekmek bulamadığı bir yerde, bu büyük evin yanlış yönetilmediğini kim ileri süremeye cüret edebilir?

XXVI

İçki, Ilımlılık ve Tutumluluk

Kimi zaman yoksullar tutumlu olmakla övülür. Ama bir yoksula tutumlu olmasını tavsiye etmek hem acayip hem de aşağılayıcı bir şeydir. Bu açlıktan ölmek üzere olan bir insana daha az yemesini tavsiye etmeye benziyor. Bir kent ya da taşra işçisinin tutumlu olması kesinlikle ahlaka aykırıdır. İnsanlar kötü beslenmiş bir hayvan gibi yaşayabileceklerini göstermeye hazır olmamalıdır.

Oscar Wilde

İngiliz işçi sınıfının gırtlığına kadar biraya batmış olduğu söylenebilir. Bira yüzünden donuklaşmış ve kafaları işlemez olmuştur. Ne yazık ki verimlilikleri düşer, hayal güçlerini, yaratıcılıklarını ve çabukluklarını kaybederler. Bunun sonradan edinilmiş bir alışkanlık olduğunu söylemek çok zordur, çünkü bebekliklerinden başlayarak bu merete alışırlar. Çocuklar sarhoşluk içine doğarlar, daha ilk soluklarını içlerine çekmeden önce içkiye doyarlar, içkinin kokusunun ve tadının ortasında dünyaya gelirler ve bunun ortasında büyürler.

Her yerde publar vardır. Her köşeden fışkırırlar ve erkekler kadar kadınlar da sık sık buralara giderler.

Buralarda çocuklara da rastlanır. Analarının babalarının eve gitmelerini bekleyen bu küçükler büyüklerinin bardaklarından yudumlar alırlar, bayağı konuşmaları ve alçaltıcı sohbetleri dinlerler, tüm bunlar onlara sirayet eder, ahlaksızlığa ve sefahate alışırlar.

Bayan Grundy* işçilere de burjuvaziye hükmettiği gibi hükmeder; ama işçilerin durumunda hiddetlenmediği tek şey publardır, buraları yüz karası ya da utanç duyulacak yerler olarak görmez. Genç kadınların ya da kızların publara gitmesine de kızmaz.

Kahvehanenin birinde bir kızın şunları söylediğini hatırlıyorum: "Pubtayken asla sert içkiler içmem." Genç ve tatlı bir garsondu; arkadaşı olan diğer garson kızın onayını almak üzere ona ne kadar saygın ve kibar olduğunu göstermeye çalışıyordu. Bayan Grundy içki içmeye bir sınır çeker, ama genç bir kızın meyhaneye gidip bira içmesine uygun bir şey gözüyle bakıp izin verir. Bira insanlara uygun olmadığı gibi çoğu zaman kadınlar ve erkekler de bira içmeye uygun değildir. Öte yandan, işte onların bu uygunsuzluğu bira içmeye yöneltir onları. Kötü ve yetersiz beslenme, aşırı kalabalık ve bakımsızlığın kötü etkileri sonucunda bünyeleri içkiye yönelik hastalıklı bir istek yaratır, tıpkı Manchester'daki dokuma işçilerinin salatalık turşusu ve benzeri tuhaf yiyeceklere düşkünlüğü gibi. Sağlıksız çalışma ve yaşama koşulları sağlıksız iştahlara ve isteklere yol açar. İnsanları bir beygirden daha kötü koşullar altında çalıştırırsan, domuz ahırına

* Geleneksel düşüncenin gündelik hayata uyguladığı sansürü temsil eden hayali bir İngiliz karakteri.

yerlere sokar domuzlar gibi beslersen onlardan saf ve sağlıklı idealler bekleyemezsin.

Ev hayatı ortadan kayboldukça, pub hayatı ortaya çıkar. İçkiye anormal olarak eğilim gösterenler yalnızca aşırı çalışan, bitkin düşmüş, kötü sağlık koşullarına maruz olan erkeklerle kadınlar değildir. Bir ev hayatı olmayan ve topluluk içinde yaşamayı seven erkek ve kadınlar da bu isteklerini tatmin etmek için ışıklı ve gürültülü publara koştururlar. Bir aile tek bir odaya sıkıştırılırsa, elbette ki ev hayatı imkânsız olacaktır.

Böyle bir ikametgâhın kısa bir incelemesi sarhoşluğun en büyük nedenlerinden birini gün ışığına çıkaracaktır. Buralarda aile sabahları uyanır, anne, baba, oğullar ve kızlar aynı odada tuvaletlerini yaparlar, sıkış tıktırılır (çünkü oda çok küçüktür), anne kahvaltıyı hazırlar. Kalabalık vücutlarının bütün gece boyunca ağır ve mide bulandırıcı nefes alışverişleriyle havası ağırlaşan aynı odada kahvaltı edilir. Baba işe gider, büyük çocuklar okula gider ya da sokağa salınır, anne emekleyen küçüklerle evde kalarak ev işlerini yapar, yine aynı odada. Burada çamaşırları yıkar, çepeçevre kapanmış odayı sabun köpükleriyle ve kirli çamaşırların kokularıyla doldurur ve kuruması için çamaşırları yine aynı odaya asar.

Akşam olunca günün türlü çeşit kokularının çıkmadığı odaya aile yeniden doluşup yatar. Yani olabildiğince çok sayıda insan tek bir yatağa (o da yatakları varsa eğer) ve yerde serili paçavraların üzerine yığılır. Günlük yaşayışları budur. Aylar ayı, yıllar yılı sürer gider bu düzen. Evden tahliye edilene kadar buna ara verilmez. Çocuklardan biri öldüğü zaman, ne yazık

ki çocuklardan bazıları Doğu Yakasında yaşayan çocukların yüzde elli beşi beş yaşına gelmeden ölmeye mahkûmdur, ceset aynı odaya yatırılır. Eğer çok fakirlerse, cesedi gömene kadar odada bekletirler. Ceset gündüzleri yatağa yatırılır; geceleri ise yaşayanlar yatıkları için, masanın üzerine alınır. Sabah ceset tekrar yatağa konulur ve masada kahvaltı edilir. Kimi zaman ceset, ailenin yiyecekleri için kiler görevi gören rafa yerleştirilir. Yalnızca birkaç hafta önce buralı bir kadının başı belaya girmişti, çünkü, aynı şekilde, o da çocuğunu gömemediği için üç hafta evinde bekletmişti.

Şimdi anlattığım böyle bir oda bir ev değil, dehşet yuvasıdır; buradan publara kaçan kadın ve erkekler suçlanamaz, onlara ancak acınabilir, acınmalıdır da... Londra'da ailelere bölünmüş 300.000 insan tek odalı evlerde yaşamakta, 900.000 kişi ise 1891'de kabul edilen Kamu Sağlığı Yasasına aykırı koşullarda ikamet etmektedir.

Bir yandan da mutlulukları sürekli tehdit altındadır, varlıkları rizikoludur ve haklı olarak gelecekte korkarlar; bunlar insanları içki içmeye sürükleyen kuvvetli etkenlerdir. Perişanlık teselli bulmak için kıvrılır; publarda acı hafifler ve her şey unutulur. Bu sağlıklı bir şeydir. Elbette sağlıklıdır, ama hayatlarındaki her şey sağlıklıdır. İçki, hiç olmazsa, hayatlarında başka hiçbir şeyin unutturamadığı dertlerini unutturur onlara. Hatta içki onları yüceltir, daha iyi olduklarını hissettirir; aynı zamanda daha aşağılara sürükler ve her zamankinden daha hayvanlaştırır. Talihsiz erkek ve kadın için, tüm bunlar sefaletler arasından geçen ve ölümle biten bir tür yarışır.

Bu insanlara ılımlılıktan ve içki içmemekten söz etmek boşunadır. İçki içme alışkanlığı birçok sefaletin nedeni olabilir; buna karşın onları içki içmeye yönelten sefalettir. ılımlılık avukatları içkinin zararları üzerine nefeslerini istedikleri kadar tüketebilirler, fakat insanların içki içmesine eden olan kötülükler ortadan kalkmadıkça içki içilecek ve bunun yol açtığı kötülükler devam edecektir.

Yoksullara yardımcı olmaya çalışan insanların iyi niyetli çabaları bunu anlayıncaya kadar boşuna olacaktır ve sadece gülünecektir onlara. Geçenlerde bir Japon sanatı sergisine gittim. Bu sergi Whitechapel'da yaşayan yoksulların moralini yükseltmek, onlarda Güzel'e, Doğru'ya ve İyi'ye yönelik arzular uyandırmak üzere düzenlenmişti. Yoksul insanlara Güzel, Doğru ve İyi'yi arzu etmeyi bilmeyi ihsan etmek demek, onların üçte birini yardıma muhtaç olarak ölmeye mahkûm eden iğrenç varoluş koşulları ve toplumsal yasa göz önünde bulundurulursa, onlara hakaret etmenin yeni bir yolundan başka bir şey değildir. Bunları bilmek ve arzu etmektense unutmaları çok daha iyi olacaktır. Eğer bugün kader beni Doğu Yakasında yaşayan bir kölenin hayatını yaşamaya mahkûm etseydi ve bana sadece bir tek isteğimi yerine getireceğini söyleseydi, ondan Güzel, Doğru ve İyi olan her şeyi bana unutturmasını isterdim. Kitaplardan öğrendiklerimi, insanlardan öğrendiklerimi, duyduğum şeyleri, gördüğüm yerleri bana unutturmasını dilerdim. Eğer kader bu isteğimi yerine getirmezse, o zaman eminim ki bunları unutmak için kendimi içkiye verir ve mümkün olduğunca bunları unutmaya çalışırdım.

Bu yardım etmeye çalışan insanlar! Okulları, misyonları, yardımları birer başarısızlıktan ibaret. İçten olmalarına rağmen olan biteni kavramaktan acizler. Hayata hayatı yanlış anlayarak yaklaşırlar bu iyi insanlar. Onlar daha Batı Yakasını bile anlayamazken Doğu Yakasına öğretmen ve âlim olarak gelirler. İsa'nın basit sosyolojisini anlamazken bu sefillerin ve küçümsenmişlerin yanına toplumsal kurtarıcı şaşaasıyla gelirler.

Birinin söylemiş olduğu gibi, sırtlarından inmek dışında yoksullar için her şeyi yaparlar. Çocukları kurtarmak için hazırladıkları planlar uyarınca çocukların ceplerine koydukları para bile yoksullardan sökülüp alınmıştır. Başarılı ve yağmacı iki ayaklılar ırkından gelirler bu insanlar; işçiyle ücretleri arasında dikilip dururlar ve işçiye o zavallı, o acınacak kazancını nasıl harcaması gerektiğini öğretmeye kalkarlar. Tanrı aşkına, kadın işçilerin çocukları için çocuk yuvası yapmanın ne yararı vardı? Örneğin, anne Islington'da düzinesi üç çeyrek peniye kâğıt menekşe yaparken çocuk yuvaya götürülüyor. Ama bu sırada bu annelerin boy ölçüşemeyecekleri daha çok çocuk ve kâğıt menekşe yapan kadın çıkıyor ortaya. Bu kâğıt menekşe yapan kadınlar her çiçeği dört kez elden geçirirler, yani üç çeyrek peni kazanmak için bu çiçeklerin 576 kere elden geçirilmesi gerekir. Günde on sekiz sent kazanmak için çiçekleri 6912 kere elden geçirir kadın. Yani aslında soyulmaktadır. Sırtında birileri vardır ve Güzel'e, Doğru'ya ve İyi'ye özlem duymaları için açılan sergiler yükünü hafifletmez. Bu amatörler kadın için hiçbir şey yapmaz; gün boyu çocuk için yaptıkları da akşam çocuk eve geldiğinde yok olur.

Hepsi birlikte, temel bir yalanı öğretmek için bir araya gelmişlerdir. Bunun bir yalan olduğunu bilmezler, ama onların bunu bilmemesi bunun gerçek olmasını sağlamaz. Ve telkin ettikleri yalan “tutumlu” olmaktır. Verilecek bir örnek bunu kanıtlayacaktır. Aşırı kalabalık olan Londra’da iş bulma şansı için girişilen mücadele serttir ve bu mücadeleden dolayı ücretler en düşük seviyeye düşer. Tutumlu olmak bir işçinin gelirden daha azını harcaması anlamına gelir; bir başka deyişle daha az parayla geçinmesi demektir. Bu ise hayat standardının daha da düşmesi anlamına gelir. Bir iş bulma şansı için girişilen rekabette, hayat standardı daha düşük olan kişi daha yüksek hayat standardı olan kişiye karşılık daha az ücretlere çalışacaktır. Ve aşırı kalabalıklaşmış sanayi kolunda çalışan böyle tutumlu olan küçük bir işçi grubu bu sanayideki ücretlerin mütemadiyen düşmesine neden olacak. Tutumlu olanlar da artık tutumlu olamayacaktır, çünkü gelirleri ancak masraflarını karşılayabilecek düzeye inecektir.

Kısacası, tutumluluk tutumluluğu etkisiz hale getirir. Eğer İngiltere’deki her işçi tutumluluğu öğütleyen insanlara kulak asıp masraflarını yarıya indirse, işten daha fazla çalışacak insan olduğu için ücretler de hemen yarıya düşer. O zaman İngiltere’deki hiçbir işçi tutumlu olamaz, çünkü azaltılmış gelirleriyle yaşamak zorunda kalırlar. Olaylara kısa vadeli bakarak tutumluluğu öğütleyenlerin bu sonuç karşısında şaşkınlığa düşecekleri kesin... Başarısızlıklarının derecesi kesinlikle propagandalarının başarı derecesini gösterecektir. Haftalık toplam gelirleri 5,25 dolardan daha düşük ve ailelere bölünmüş olan 1.800.000 Londralı

işçiye tutumlu olmalarını telkin etmek tamamen zıvalık ve saçmalıktır. Üstelik bu aileler gelirlerinin dörtte biri ile yarısı kadarını ev kirasına yatırırlar.

Bu insanlara yardım etmek isteyen insanların yarsızlığına ilişkin olarak dikkate değer, soylu bir istisnaya dikkat çekmek isterim. Bu istisnanın adı Dr. Barnardo Homes'dir. Dr. Barnardo bir çocuk avcısıdır. Öncelikle bu çocukları henüz çok küçükken, kötücül toplumsal kalıp tarafından biçimlendirilmeden önce yakalar ve onları bir başka ve daha iyi toplumsal kalıpta biçimlenip büyümeleri için yurtdışına gönderir. Bugüne kadar çoğu Kanada'ya olmak üzere yurtdışına 13.340 çocuk yollamıştır ve başarısızlık derecesi ellide bir bile değildir. Söz konusu çocukların kimsesiz ve sürüden ayrılmış, evsiz barksız ve anasız babasız oldukları, uçurumun dibinden çıkarıldıkları ve ellide kırk dokuzunun insan gibi yetiştirildiği düşünüldüğünde mükemmel bir sonuçtur bu.

Dr. Barnardo her yıl, günde yirmi dört saat sokaklardan dokuz kimsesiz çocuğu çekip çıkardığı düşünülürse, sanırım onun çalışma alanının genişliği kavramak da mümkün olabilir. Bu insanlara yardımcı olmak isteyen kişilerin ondan öğreneceği önemli şeyler olduğu kesin. Geçici çarelerle vakit harcamaz. Toplumsal sefaleti kaynağına dek izler. Hendek insanların çocuklarını öldürücü çevrelerinden tutup çıkarır ve onlara iyi birer insan olabilecekleri sağlıklı bir çevre verir.

Bu insanlara yardımcı olmak isteyen kişiler çocuklar için gündüz yuvaları açmak, Japon sanatı sergileri düzenlemek gibi işlerle oyalanmak yerine

Batı Yakasına gidip İsa'nın sosyolojisini öğrenseler, bu dünyada yapmaları gereken işleri çok daha iyi bir şekilde yapabilirler. Eğer gerçekten yararlı bir iş yapmak istiyorlarsa, Dr. Barnardo örneğini izlesinler, üstelik bunu ülke çapına yaysınlar. Düziyesi üç çeyrek peniye kâğıt menekşe yapan kadınların gırtlığına Güzel, Doğru ve İyi özlemlerini tıkmasınlar aksine, birilerinin kadının sırtından inmesini sağlasınlar. Ve şaşkınlık dolu bakışları altında, kendilerinin de kadının sırtından inmeleri gerektiğini lütfen, bir zahmet görsünler.

XXVII

Yönetim

On altı saat çalışan yedi adam bin kişiye yetecek kadar yiyeceği makinelerden daha iyi üretebilir.

Edward Atkinson

Kitabın bu son bölümünde “Toplumsal Uçuruma en geniş bakış açısından bakıp Uygarlığa belirli sorular soracağız ve aldığımız cevaplardan Uygarlığın devam etmesi mi, yoksa çökmesi mi gerektiğini anlayacağız. Örneğin, Uygarlık insanların hayat şartlarını iyileştirmiş midir? “İnsan” kelimesini demokratik anlamında kullanıyorum, yani ortalama insanı kastediyorum. Böylece soru kendini yeniden biçimlendiriyor: Uygarlık ortalama insanın hayat şartlarını iyileştirmiş midir?

Görelim. Alaska’da, Yukon Nehrinin ağzına yakın kıyılarda Innuıt halkı yaşamaktadır. Çok ilkel insanlardır. Uygarlık denilen büyük sahtekârlığın pırıltılarından uzaktırlar. Yıllık sermayeleri kişi başına 10 doları geçmez. Kemik başlı mızrakları ve oklarıyla yemek için avlanır ve balık tutarlar. Hiçbir zaman sığınacak bir dam altından yoksun kalmazlar. Çoğunlukla avladıkları hayvanların derilerinden yaptıkları elbiseleri onları sıcak tutar. Her zaman yakacakları, ev yapmak

için keresteleri bulunur. Evlerini toprağa yarı gömülü olarak yaparlar, böylece soğukta evleri onları soğuktan korur. Yazları çadırlarda yaşarlar; bu çadırlar rüzgâra ve serin havaya açıktır. Sağlıklı, güçlü ve mutludurlar. Tek sorunları yiyecektir. Onların da bolluk ve açlık zamanları vardır. İyi zamanlarda eğlenip bayram ederler; kötü zamanlarda ise açlıktan ölürler. Ama kronik açlığın ne demek olduğunu bilmezler. Dahası, borçları da yoktur.

Batı Okyanusunun kıyısındaki Birleşik Krallık'ta İngiliz halkı yaşar. Son derece uygar insanlardır. Yıllık sermayeleri yıllık kişi başına en az 1500 dolardır. Yiyeceklerini, avcılık ya da balıkçılık yaparak değil, çalışarak kazanırlar. Büyük bir kısmı, sığınacak bir dam altından yoksundur. Yine büyük bir kısmı iğrenç koşullar altında barınırlar, onları sıcak tutmaya yetecek kadar yakacakları yoktur ve giyim kuşamları yetersizdir. Sabit sayıda insanın hiç evi yoktur ve yıldızların altında açıkta uyurlar. Yaz kış, sokaklarda partalları içinde titreyen insanlara rastlanır. İyi ve kötü zamanları vardır. İyi zamanlarda yeteri kadar yiyecek bulmayı başarırlar, kötü zamanlarda açlıktan ölürler. Şimdi açlıktan ölüyorlar, dün ve geçen yıl açlıktan ölüyorlardı, yarın ve gelecek yıl açlıktan ölecekler; çünkü Innuıt halkının aksine kronik açlık çekerler. İngiliz halkı 40.000.000 kişidir ve her 1000 kişiden 39'u yoksulluk içinde ölür. Bu arada 8.000.000 kişilik sabit bir ordu açlık sınırında yaşamaya çabalar. Dahası, her doğan bebek 110 dolar borçlu olarak doğar. Bunun nedeni Ulusal Borç adı verilen bir hiledir.

Ortalama bir Innuıt ile ortalama bir İngiliz arasında dürüst bir kıyaslama yapıldığında hayatın Innuıt için daha az zor olduğu görülür. Bir Innuıt yalnızca kötü zamanlarda açlık çekerken, bir İngiliz iyi zamanlarda da açlık eker. Hiçbir Innuıt yakacak, giyecek ve ev sıkıntısı ekmezken, İngiliz yaşamak için gerekli olan bu üç temel unsurdan sürekli yoksundur. Bu bağlamda Huxley gibi bir adamın yargısını örnek vermek yerinde olacaktır. Londra'nın Doğu Yakasında sağlık memurluğu yaparken edindiği bilgiler sonucunda, en ilkel vahşiler arasında bilimsel araştırmalar yapan bir bilim adamı olarak Huxley şu sonuca varmıştır: "Eğer bana seçme hakkı verilseydi, Hristiyan Londra'nın insanları arasında yaşamaktansa vahşilerin arasında yaşamayı tercih ederdim."

İnsanları rahata ve huzura kavuştıran yaratıcılık, insan emeğinin bir ürünüdür. Uygarlık ortalama bir İngiliz insanına bir Innuıt ile eşit derecede yiyecek ve barınak sağlamakta başarısız olduğuna göre, şöyle bir soru ortaya çıkıyor: Uygarlık ortalama insanın üretim gücünü artırmış mıdır? Eğer insanın üretim gücünü artırmadıysa, o zaman Uygarlık devam edemez.

Ama şunu da kabul etmek gerek Uygarlık insanın üretim gücünü artırmıştır. Beş kişi bin kişinin yiyebileceği kadar ekmek üretebilir. Bir kişi 250 kişiye yetecek kadar pamuklu, 300 kişiye yetecek kadar ynl kumaş, bin kişiye yetecek kadar ayakkabı üretebilir. Yine de bu kitabın sayfaları boyunca milyonlarca İngiliz'in yeterince yiyecek, giyecek ve ayakkabı alamadığı gösterilmiştir. O zaman ortaya nce ve amansız bir soru daha çıkıyor: Eğer Uygarlık ortalama

ma insanın üretim gücünü artırdıysa, neden ortalama insanın hayat şartlarını iyileştirmemiştir?

Bu sorunun tek bir cevabı olabilir: yanlış yönetim. Uygarlık her insanın rahat içinde olabilmesini olası kılmıştır. Yine de ortalama İngiliz insanı bundan payını almaz. Eğer sonsuza dek bundan payını alamazsa, Uygarlık yıkılır. Açıkça başarısız olan bu hilenin devam etmesi için bir neden yoktur. İnsanların bu korkunç hileyi boş yere devam ettirmesi imkânsızdır. Akılları durdurur böyle bir şey. Öyleyse bu yıkıcı hezimet-i kabul etmek ve ilerlemeye öldürücü son darbeyi indirmek gerekir.

Burada bir başka seçenek daha çıkıyor ortaya. Uygarlık ortalama insanın hayat şartlarını iyileştirmeye zorlanmalıdır. Bu kabul edildiği takdirde, iş yönetimi sorunu çıkar ortaya. Kârlı olan işler sürdürülmeli; kârlı olmayanlarsa elenip ortadan kaldırılmalıdır. İmparatorluk İngiltere için ya kâr ya da zarardır. Eğer zararsa ortadan kaldırılmalıdır. Eğer kârısa, ortalama insanın da bu kârdan payını alacağı şekilde yönetilmelidir. Ticari üstünlük çabası kârlıysa, buna devam edin. Eğer değilse, işçiye zarar veriyor ve onun hayat şartlarını bir vahşinin hayat şartlarından daha kötü hale getiriyorsa, yabancı pazarları ve sanayi imparatorluğunu kaldırıp atın. Çünkü Uygarlığın da yardım ettiği 40.000.000 kişinin Innuit'lerden daha fazla bireysel üretim gücüne sahip olduğu açık bir gerçekse, bu kadar kişinin hayatın nimetlerinden ve rahatlığında Innuit'lerden daha fazla yararlanması gerekir.

Eğer 1881 nüfus sayımında kendi beyanlarına göre 400.000 İngiliz centilmeni “mesleksiz”se ülkeye

bir kâr sağlamıyorlar demektir ve ortadan kaldırılmalıdır. Onlara çift sürdürmek ve patates ektirmek gerekir. Eğer kâr getiriyorlarsa, işlerine devam edebilirler. Ama ortalama insanın mesleksizlerin çalışarak ürettiği bu kârları paylaşması sağlanmalıdır.

Kısacası, toplum yeniden düzenlenmeli, başa muktedir bir yönetim getirilmelidir. Bugünkü yönetim yetersiz olduğuna göre, bu konuda bir tartışma olamaz. Bu yönetim Birleşik Krallık'ın can damarını kurutmuştur. Ülkedeki insanları birbiriyle rekabet halinde olan ülkelerin ileri kollarında mücadele edemeyecek kadar güçten düşürmüşlerdir. Krallığın kendisi kadar büyük olan Batı Yakası ile Doğu Yakasını yaratmıştır. Bunlardan biri çürümüş ve şamatacı, diğeri ise hasta ve açtır.

Büyük bir imparatorluk yetersiz yöneticilerin ellerinde sarsılıp çökmektedir. İmparatorlukla kastedilen, Amerika'nın dışında, dünyada İngilizce konuşan halkı bir arada tutan siyasi mekanizmadır. Bunda bile karamsarca bir yan vardır. Kana dayalı imparatorluk siyasi imparatorluklardan daha kuvvetlidir. Yeni Dünya'da ve güney yarımkürede bulunan İngilizler her zamanki gibi kuvvetli ve dinçtir. Ama altında toplandıkları siyasi imparatorluk yok olmaktadır. Britanya İmparatorluğu olarak bilinen siyasi makine yavaşlamaktadır. Bu yönetimin ellerinde her geçen gün ivmesini kaybetmektedir.

Kötü ve canice yanlış idare edilen bu yönetimin temizlenip atılması kaçınılmazdır. Bu yönetim savurgan ve verimsiz olduğu gibi ana sermayeyi de haksız yere yanlış kullanmıştır. Her harcanmış, soluk yüzlü yok-

sul, her kör, her hapishane bebeği, karnı açlıktan kazınan her erkek, kadın ve çocuk, bu yönetimin ana sermayeyi haksız yere yanlış kullanması yüzünden açtır.

İnsanlardan kurulu bir jürinin önünde bu yönetici sınıfın hiçbir üyesi suçsuz bulunup affedilemez. “Yaşayanların yeri evleri, ölülerin ise mezarlarıdır,” sözü, bir meydan okuma gibi, yetersiz beslenmeden ölen her bebek, az para vererek çok çalıştıran patronların izbelerinden kaçıp Piccadilly’de orospuluk eden her genç kız, kendini kanala atarak canına kıyan her işçi tarafından haykırılmalıdır. Bu yönetici sınıfın yediği yiyeceğe, içtiği şaraba, giydiği güzel elbiselere tam olarak doymayan sekiz milyon ağız ve yeterince giyinemeyen ve barınamayan bir sekiz milyon kişi tarafından meydan okunmaktadır.

Şüpheye yer bırakmak olmaz. Günümüzde ygarlık insanın üretim gücünü yüz misli artırdı, oysa yanlış yönetim yüzünden bu Uygarlığın insanları hayvanlardan daha kötü koşullarda, bugün buz gibi bir iklimde on bin yıl önce taş devri insanları gibi yaşayan vahşi bir Inuit’den daha az yiyeceğe, giyeceğe ve korunacak yere mahkûm yaşıyor.

JACK LONDON

Uçurum İnsanları

Londra'nın fakir mahallerinde yaşayan, her türlü haktan yoksun ezilen bir halkın romanı *Uçurum İnsanları*.

1902 yazında İngiltere'ye ilk seyahatini yapan London, kılık değiştirerek Londra'nın Doğu Yakası'nda iki ay yaşadı.

Karınlarının doymasından başka bir şey istemeyen alt sınıftan insanların arasına karıştı, onlarla birlikte yaşayarak, gözlemlerini edebi bir dille aktardı. Toplumsal adaletsizliği tüm yalınlığıyla gözler önüne seren *Uçurum İnsanları* önemli bir klasik eser olma özelliğini hâlâ koruyor.

"Benim başka hiçbir kitabım genç kalbimi yoksulluğun böylesi kadar burkmadı."

- Jack London

ALFA

www.alfakitap.com

f /alfakitap

t /alfakitap

ig /alfakitap

ALFA EDEBİYAT

ISBN 978-605-171-177-5

9 786051 711775